SVEN HEDIN

SEIKKAILUJA TIIBETISSÄ

33
GRAND ORIENT DE FINLANDE
6017 AL
G
T I A S A P I E N

RITUAALIEN SUVEREENIN
SUURKOLLEGION KIRJASTO
2022

Sytytämme ruovikon tuleen.

Tekijä mongolilaisessa puvussa (oikealla »keittoneuvomme»).

SEIKKAILUJA TIIBETISSÄ

SVEN HEDIN

SEIKKAILUJA
TIIBETISSÄ

VALAISTU 145 KUVALLA

SUOMENTANUT

KALLE KAJANDER

PORVOOSSA 1906

Islam Baj.

I.

Itää kohti!

Kaukana idässä, vuorien ja laaksojen, merien ja erämaitten takana piilee maapallon suurimman mantereen keskessä maa, johon ani harvat matkustajat meidän päiviimme saakka ovat jalallaan astuneet. Ja kuitenkin ovat nämä seudut, enemmän kuin useimmat muut kohdat maan pinnalla, täynnä arvoituksia ja selittämättömiä kysymyksiä sekä maantieteellisissä että asutusta koskevissa suhteissa. Vielä neljäkymmentä vuotta sitten täytyi sen, joka halusi jotain selitystä Aasian sydämmestä, kääntyä Marco Polon, venetsialaisen kauppiaan puoleen, joka 600 vuotta

aikaisemmin oli kulkenut tämän mannermaan halki ja laatinut retkistään kertomuksen, vajanaisen tosin, mutta kuitenkin sellaisen, että se kaikkina aikoina on pysyvä yhtenä inhimillisten urotekojen muistomerkkinä. Kun 1870-luvun lopulla uusi suuruuden aika maantieteellisten löytöretkien historiassa otti alkunsa, eivät Aasian sisä-osatkaan enää voineet jäädä ulkopuolelle europpalaisten huomiota, ja suuri venäläinen retkeilijä Prschevalskij oli aikalaisistamme ensimmäinen, joka rohkeni nostaa kulmaa siitä hunnusta, joka merien ja erämaitten taa peitti niin monta salaisuutta.

Jo koulupoikana ollessani olivat ensiksi Adolf Nordenskiöldin ja sitten Prschevalskijn matkat kiinnittäneet niin kaiken huomioni, että silloin jo uneksin voivani kerran astua heidän ja Marco Polon jälkiä; nyt on kohta kulunut kaksikymmentä vuotta siitä, kun alotin ensimmäisen retkeni Persian halki ja lepäilin Basran ja Bagdadin palmulehdoissa. Yhdeksän talven lumet olen sen jälestä viettänyt aasialaisella alueella, ja oman onnellisen kotimaani valoisat yöt ja syreenien tuoksun olen yhdeksänä kesänä niillä matkoillani menettänyt.

Maantieteellisissä pääpiirteissään on Aasia nykyään jotensakin tunnettu, mutta yksityiskohdissa on vielä äärettömän paljon hämärää, ja tulee kestämään kauvan, ennenkuin huntu sen kasvoilta on kokonaan poistettu. Vastustamaton halu oli minua aina vetänyt sinne. Voit ymmärtää mikä riemu on tehdä maantieteellisiä löytöjä ja niillä rikastuttaa inhimillistä näköpiiriä! Kuinka valtavasti vaikuttava onkaan rannaton aavikko, joka sulkee matkamiehen jättiläiskokoisten hiekka-aaltojensa syleilyyn? Ajattele sitä omituista, melkein jumalallisen ylpeyden tunnetta, että saa olla ensimmäinen, joka 5000 metriä ylempänä kaiken maailman kurjuutta ja murhetta katselee Tiibetin korkeinta harjaa, ja tietää, ett'ei sen ikuista lumipeitettä ole vielä koskaan kenenkään ihmisen katse saastuttanut, vaan että aurinko on ainoa, joka sitä päivin on hyväillyt, ja kuu ja tähdet ainoat, jotka sille öisin ovat hopeahohdettaan valaneet. Ja sinä ymmärrät, että kun sitten tulee kotiin kaduille ja toreille, höyrykoneitten, sanoma-

lehtien ja telefoonien keskuuteen, ja muistelee vapaata, raikasta satula- ja teltta-elämää sekä äänettömän kameelimatkueen kiliseviä kelloja, niin näkee kaikki ne tuhannet kuvat kangastavan kuin unessa, näkee ne kaikki niinkuin muistoina entisiltä ajoilta, jolloin Cooperin romaanit, Robinson Crusoe tai Jules Verne pitivät mielen jännityksessä. Ja silloin palaa halu takaisin Euroopan arkitouhuista runojen Aasiaan, pois kehnoista pikkuseikoista, pois kuluneesta itsekkyydestä ja joutavasta jupakasta, jotka pitävät ihmiset kahleissa ja toistensa asioihin takertuneina, ja jotka eivät jätä heille hetkeäkään aikaa tunnustelemaan tai tuntemaan omaa itseänsä. Silloin ikävöi uudestaan erämaan rauhaa ja sitä suurta yksinäisyyttä, jossa häiritsemättä ja vapaana alhaisista vaikuttimista saa mietiskellä elämää ja opetella tuntemaan itseään, — ja se voi olla »connaissance à faire».

Mutta ei siltä saa luulla, että pyhiinvaeltaja aina olisi ensimmäinen kaikissa seuduissa, joissa hän kulkee. Sillä sattuuko onni oikein — ja niin sattui sille vaeltajalle, jonka kokemuksia tässä kirjassa kuvataan — niin voi hän löytää jälkiä vuosituhansia sitten kuolleesta kulttuurista ja kansoista, joitten kohtalot ovat meille tuntemattomia ja jotka ovat hävinneet maan päältä niinkuin erämaan sumu. Eikä liioin saa uskoa, että tällaisten matkojen runsas palkka saataisiin ruusuilla tanssien. Ei, matkustajan täytyy ottaa monta raskasta ja vaivaloista askelta, ennenkuin hän saavuttaa aavistamansa päämäärän, ja usein on hänen elämänsä kylläkin ikävää ja synkkää savuisessa teltassaan, kun hän riutuvalla nuotiolla lepää päivän ponnistuksista.

Tämä pieni kirjani on etupäässä tarkoitettu niille pojille ja nuorukaisille, joitten tehtäväksi jää muutaman vuosikymmenen kuluttua kantaa maamme kohtaloita rehellisillä hartioillaan kunniakkaasti eteenpäin. Ja kun minä nyt katson teitä silmästä silmään, niin tahdon samalla painaa mieleenne, että se perintö, joka teitä odottaa, on suuri ja ihana, ja että Ruotsin miehen nimen arvo vastaisuudessa riippuu kokonaan teistä itsestänne. »Lait eivät idä ahtaudessa» — valossa ja vapaudessa täytyy sitä tainta hoitaa, joka omilla juurillaan pystyy korkeaksi ja jaloksi

kohoomaan. Minä kutsun teitä nyt seuraamaan seikkailuitani ja lupaan, ett'en väsytä teitä numeroilla enkä ikävillä nimillä. Me seuraamme yhdessä Tarimin sameita laineita niitten kaukaiseen hautaan saakka erämaassa, me keikumme kameelien selässä halki Gobin hiekka-aavikon ja etsimme vettä. Me ponnistelemme uupuneilla ratsuilla yli Tiibetin lumipeittoisten vuorien, keskellä sinertävän hohtavia jäätiköitä. Ja kun elämä autioissa, asumattomissa seuduissa on käynyt meille liian yksitoikkoiseksi, koetamme me rohkeina, vaaroja pelkäämättä murtautua valepuvuissa Tiibetiläisten ankarain vartiojoukkojen läpi, mahdollisesti pakollakin päästäksemme pyhäin kirjojen maahan. Mutta pakkanen, ihmisten ja luonnonvoimain tylyys saavat meidät vihdoin kaipaamaan lämpimämpiä maita. Intia ottaa meidät avosylin vastaan, ja levättyämme unohtumattoman hetken Gangesvirran rannoilla, palaamme takaisin Euroopaan ja jokapäiväiseen arki-elämään.

Kuinka ihana ja kirkas olikaan se juhannuspäivä, jona heitin kodilleni jäähyväiset pitkiksi ajoiksi, ohjatakseni matkani Itämeren yli Suomeen ja Venäjälle. Jos olet joskus jättänyt kotilietesi ja ne joita rakastat, tietäen ettei sinulla vuosikausiin ole tilaisuutta saada mitään tietoja heistä, tuskin koskaan enää nähdäkään heitä, niin voit helposti ymmärtää, millä tunteilla minä viimeisen kerran syvennyin heidän silmiinsä, löytääkseni niistä kipinänkään verran toivoa iloisesta uudestaan kohtaamisesta. Niin, juhannuspäivä oli viehättävän valoisa, mutta mieleni oli liian synkkä puhjetakseen kyyneliin. Tuhantena ja yhtenä yönä päilyi sitten mielessäni tämä viimeinen vilahdus Tukholmasta, ja minä näin heidän seisovan rannalla, levottomina kohtalostani, ihmetellen tokko enää milloinkaan palaisin takaisin.

Nyt ulahtaa höyrytorvi ja kohta kuljen huimaavaa vauhtia halki pyhän Venäjän, yli Moskovan ja yli mahtavan Donin, joka vyöryttelee sameita vesiään Mustaa Merta kohti. Kylä seuraa kylää niinkuin tähden lento — jokainen niistä on täynnä omia surujaan, omia ilojaan, särkyneitä toiveita, onnea ja kurjuutta — kirkkojen sipulitornit tulevat näkyviin suurina, jäävät, pienenevät, häipyvät taivaan rantaan pikajunan kiitäissä yhä eteenpäin

kirkkailla kiskoillaan. Nyt jätämme jo jälkeemme Wladikaukasin, tuon pienen kaupungin, jonka pölyisiä katuja minä 1885 vastaleivottuna ylioppilaana harhailin. Yö on pimeä ja lämmin lähestyessämme maailman suurinta sisäjärveä, Kaspianmerta. Höyryhevon huo'unta kaikuu aron hiljaisuudessa, häikäiseviä salamoita iskee Kaukason vuoriharjoilla — voisi luulla, että siellä on kokonainen maailma pelkkiä tulivuoria, jotka eivät vieläkään ole meriensä välissä sammuneet.

Petrovskissa, jossa kahdenkertainen aallonmurtaja sulkee sataman niinkuin jättiläiskravun saksiin, astumme komeaan siipihöyrylaivaan, joka kuljettaa meidät tuon kirkkaan, suolaisen meren yli Krasnovodskiin, kaspiantakaisen rautatien lähtökohtaan. Kaspianmeren sinivihreät aallot ovat viekkaita ja petollisia. Usein riehahtaa kirkkaalta ja tyyneltä taivaalta myrsky, tullen Aasian aavikoilta tai Kaukason harjoilta, ja saa meren myllertämään peljättävän kauheissa aalloissa. Ei kauvan sitten lähti eräs höyry meren yhdestä rannasta, mutta ei koskaan tullut toiseen, eikä kukaan tiedä mitään sen viimeisestä kamppailusta; se katosi jäljettömiin.

Te luulette ehkä, että tällaisen myrskyisen merimatkan jälestä suurella mielihyvällä nousee Aasian manterelle, astuissaan maihin Krasnovodskissa, »punaisten vesien» kaupungissa? Ei hetikään! Tämä kaupunki on melkein täysi vastakohta maalliselle paratiisille. Ajatelkaa pientä pouhamaa tasakattoisine hökkeleineen, paria mitätöntä kirkkoa, ympärillä särkyneitä, elottomia vuoria ja keltaisia hiekkasärkkiä, ei puuta, ei ainoata ruohon kortta, ei edes pisaraa suolatonta vettä! Sitäkin tuovat rautatiejunat suurissa puu-astioissa sisämaasta. Olisi kauhein maanpako, jos täytyisi elää siinä ikävässä seudussa ja paistua pistävän auringon paahteessa.

Kenraali Kuropatkin, sama mies jonka taistelua kaukaisessa idässä sittemmin sekä valkoinen että keltainen rotu jännityksellä seurasi, hän oli ollut kyllin ystävällinen lähettääkseen sähköteitse määräyksen Krasnovodskiin, että minun yksin käytettäväkseni oli annettava kokonainen rautatienvaunu aina radan loppukohtaan, Andischaniin saakka. Oli hauskaa kulkea sillä tavoin, uskokaa pois; ei kissakaan saanut kurkistaa minun yksityiseen, pyörivään

majaani; konduktööri hankki minulle kylmää vettä kylpyä varten — ihana seikka sellaisessa kuumuudessa, joka varjossakin nousi 41 ½ pykälään. Vaunussani oli sohvia, tuoleja ja kirjoituspöytä, se oli viimeisenä junassa ja voitiin helposti jättää mille asemalle vaan itse halusin, jos mieleni teki viivähtää jossain kohdassa. Takimmaisen sillan katon alla saatoin istua siimeksessä, mietiskellä, antaa katseeni lipua junan jälessä ja tarkastella maisemaa, joka yhä muuttui ja yhä katosi etäisyyteen, sinne, missä ratakiskot sulivat yhteen kuin neulan kärjeksi.

Yhä on matkamme suunta itää kohti; ilma väräjää hehkuvan kuumilla hiekkasärkillä ja yhtä kuuma on viima, jos kurkistaa vaunun ikkunasta ulos — on kuin pistäisi päänsä leivinuuniin. Ei vilaustakaan vihannoista keitaista, ei pienintäkään kasvin tuoksua, ei heikointakaan puron lirinää; ainoastaan asemilla tarjotaan joitain kuumuudessa näivettyneitä kasviksia.

Jymisten ja varovaisesti kulkee juna Amudarjan mahtavan paalusillan yli, joka kohdakkoin aijotaan muuttaa rautaiseksi. Tekee mieli heittäytyä noihin raittiisiin laineihin, joitten syntyperä on niin korkea, nehän ottavat alkunsa maailman katosta, ne ovat syntyneet häikäisevillä jäätiköillä ja levittävät vielä viimeisen viileytensä alkuperäisestä kodistaan tänne hiekkaisen erämaan tukauttavaan kuumuuteen.

Sanomattomalla kiihkeydellä odottaa mieli sitä hetkeä, jolloin aurinko laskee taivaansa rantaan, ja helpoituksen huokauksella ahmasee katse sen viimeisen hohteen, joka vielä hetken aikaa palaa hiekka-aaltojen harjanteilla. Hämärä on lyhyt, yön varjot sulkevat nopeasti aavikon syliinsä ja pimeys on erittäin sankea. Lämpö laskee vaan muutamia asteita, mutta sentään on tuntuvinaan koko lailla viileämmältä. Herään kuin horroksista, lukitsen oveni ja menen ravintolavaunuun syömään myöhäistä päivällistäni. Palattuani sieltä omaan vaunuuni riisuudun ilki alastomaksi, heittäydyn sohvalle ja alan lukea »Kolmea musketööriä», en ollenkaan sen vuoksi, että sillä valmistaisin itseäni vastaisiin seikkailuihin ja ryövärielämään, vaan ainoastaan siitä syystä, että se sattui olemaan ainoa kirja, joka oli joutunut käsiini.

Vihdoin olemme Samarkandissa ja historiallisten muistojen pohjalla, Koska meillä on tilaisuus pari minuuttia katsella sen ihania moskeoita Timurin ajoilta, joitten vaiheilla minä 14 vuotta sitten kaksi viikkoa istuskelin piirustuskynä kädessäni, niin sallittakoon minun lausua ainoastaan muutama sana, osoittaakseni teille, että Samarkand todellakin on ruhtinatar Keskiaasian kaupunkien joukossa. Tarinan mukaan perusti tämän kaupungin Afrosiab niminen sankari, mutta historian valossa ilmestyy se ensi kerran nimellä Maracanda (Strabo XI: 11) ja oli Sogdianan pääkaupunki siihen aikaan, jolloin Aleksanteri suuri valloitti nämä seudut. Jätettyään osan sotajoukostaan Baktraan vartioimaan tätä maata, kääntyi Aleksanteri (Arrianon mukaan IV: 16) Oxuksen yli Sogdianaa vastaan. Hän jakoi koko voimansa viiteen osastoon: »itse asettui hän viidennen etunenään ja samosi halki maan Maracandaa kohti». Aleksanterin maine elää Keskiaasian kansantaruissa vielä tänä päivänä, ja moni ruhtinas Amudarjan rannoilla sanoo sukunsa johtuvan hänen korkealta valtaistuimeltaan. Eräs pieni järvi Samarkandin läheisyydessä on 2200 vuotta kantanut hänen nimeään: Iskender-kul. Kuinka ihmeellistä, että mies, joka kuoli nuorella ijällään, on niin voimakkaasti voinut painaa nimensä kaikkien aikojen tietoisuuteen. Ainoastaan suuret uskontojen perustajat, jotka kaikki ovat lähteneet Aasiasta, voivat tässä suhteessa kilpailla Aleksanterin kanssa.

Vuonna 711 valloittivat araapialaiset Samarkandin ja 1219 ryösti Dschengis-Khan saman kaupungin. Mutta uusi suuruuden aika alkoi sille Tamerlanin eli Timur ontuvan hallitessa, joka muistiinpanoihinsa kirjoitti: »suuren kuninkaan velvollisuus on laskea valtansa alle jokainen valtakunta, jossa kansa kärsii hallitsijansa sorrosta, ja siitä syystä vapautin minä Khorasanin ja puhdistin Farsin, Irakin ja Schaumin kuningaskunnat», ja jonka, kun oli kukistanut Bajasid I:sen sotajoukon, sanotaan sulkeneen tämän turkkilaisen sulttaanin rautahäkkiin ja näytelleen häntä niinkuin metsäneläväa kaikkialla missä kulki. Hän oli juuri aikeissa valloittaa Kiinan, kun kuoli 69 vuoden vanhana 17 p:nä helmikuuta 1405, jättäen jälkeensä suunnattoman suuren valtakunnan

ja kuolemattoman nimen. Tämän maailman valloittajan ruumis palsamoitiin myskillä ja ruusuvedellä, käärittiin liinavaatteihin ja asetettiin eepenholtsi-kirstussa sen hautamoskean holviin, jonka hän itse oli rakennuttanut ja jonka ihanan, viheriän kupoolin me nyt näemme rautatien asemalta. Koraaninlauseitten ja kuninkaallisten arvonimien sekä urotöitten ohella on alabasterirelieefiin hänen haudallaan kirjoitettu: »jos minä vielä olisin elossa, niin vapisisivat ihmiset».

Erämaitten kumuudesta päästyä on todellinen virkistys nauttia tuoreesta ja rehevästä kasvullisuudesta Samarkandin ympäristössä. Jo 1200-luvun alussa kirjoitti runoilija Sadi rakastetulleen: »jos se tyttö Schirasista pitäisi sydäntäni kädessään, antaisin minä luomasta hänen poskessaan hänelle Samarkandin ja Bucharan», ja hän tahtoi sillä sanoa, että nämä kaksi kaupunkia olivat kaikkein hienointa, mitä koskaan saattaisi morsiamelleen lahjahsi antaa.

Mutta asemakellon soitto herättää meidät unelmistamme ja höyryveturi vie meidät taas jyskyen nykyaikaisiin arki-oloihin. Ja Samarkandikin vihreitten puutarhojensa, puhtaina välkkyvien fajanssi-kupooliensa ja suurien muistojensa keskellä jää meistä lännen puolelle ja katoo näkyvistä.

Nyt olemme Andischanissa, rautatien loppukohdassa. Niin pitkälle olemme päässeet höyryn voimalla, ja vasta sitten, kun olemme jättäneet tämän viimeisen, itään päin osottavan tienviitan, vasta sitten tunnemme todellisesti, kuinka välimatka meidän ja n. s. sivistyneen maailman välillä kasvaa.

Vanha uskollinen palvelijani Islam Baj odotti minua asemasillalla pitkänä ja pyylevänä, varmana ja tyynenä, puettuna siniseen halattiin ja kuningas Oskarin lahjoittama kultamitali rinnassaan. Molemminpuolinen ilomme jälleen tapaamisesta tuntui voimakkaassa kädenpuristuksessa, ja paljon oli meillä sitten puhuttavaa keskenämme; eikä kestänyt kauvan, ennenkuin turkinkieli sujui minulta niinkuin ennenkin, oltuaan kaksi vuotta levossa. Islam Baj raukka! Enpä osannut sillä hetkellä aavistaa, kuinka onnettomaksi hänen kohtalonsa oli tuleva, ennenkuin ainiaaksi erosimme toisistamme.

Nagara-tjalldi.

Kisil-sun ylitse.

II.

Vuorien ja hiekka-aavikoitten kautta Jarkentdarjalle.

Matka Oschista Kaschgariin, Ferganan itäisimmästä Kiinan läntisimpään kaupunkiin on 45 ruotsin penikulmaa; mukava ja viehättävä tie johtaa Alai-solan Tong-burunin yli, ja kahdessa viikossa voi helposti ratsastaa tämän vuoritaipaleen. Aavikoitten kuumuuden jälkeen hengittää kahta suuremmalla nautinnolla raikasta ilmaa. Minulla oli 7 miestä ja 26 hevosta; Islam Baj oli »karavan-baschi», retkemme johtaja. Kaksi sievää ja pirteätä koiranpentua otimme mukaan Oschista; toisen nimi oli Dovlet, »onnellinen», toinen sekarotuinen puolivilli aasialainen, oli nimeltään Jolldasch, »matkatoveri». Ne asustivat minun teltassani, söivät kanssani ja olivat pysyväisiä lemmikkiäni, ja kun vihdoin menetin ne, kaipasin niitä kun ihmisolennoita. Jolldasch kesti kuitenkin 2 ½ vuotta ja näytteli yhtä karavaanimme pää-osista.

Irkeschtamin pienen linnoituksen luona kuljemme Venäjän ja Kiinan rajan yli ja ratsastamme siitä ihanaan poppeli- ja pajumetsään, jota kasvaa rehevänä Nagara-tjalldi joen rannoilla pystysuorien kallioseinien välissä. Siinä suloisessa keitaassa, raittiisti lorisevien vesien vaiheilla täytyi meidän levätä vuorokausi; päivä on metsikossa viileä ja ihana, yö on juhlallinen kuin kuninkaitten hautajaiset, varsinkin kun sattuu niinkuin nyt, että suuria puuvillakaravaania kulkee ohitse Kaschgarista päin. Sitä makaa ja kuuntelee selittämättömällä mielihyvällä etäällä kalkattavien kellojen kumeata kaikua, joka yhä lähenee ja yhä selvempänä kuuluu korvaan, lyöden vakavasti ja tyynesti niinkuin kameelin oma, juhlallinen astunta; ja kun katsoo pimeään yöhön, näkee mahtavia mustia haamuja kulkevan ohi niinkuin kummituksia; niitten astunta on pehmeä ja kuulumaton, mutta kellot kalahtelevat jymeästi ja kaiku vastaa samalla tavalla vuoren seinämistä. Vuoteellaan vielä kuulee niitten äänen, mutta sitten häipyvät ne vähitellen etäisten vuorien helmaan. Ehket ymmärrä, kuinka on mahdollista, että näitten yksitoikkoisten kellojen sointu voi vaikuttaa minun kuulohermoihini hypnootillisella voimalla, ja että muisto niistä voi johtaa ajatukseni valoisille ja hauskoille aloille? Mutta siitä on kaksikymmentä vuotta, kun kuulin sen ensi kerran, ja siitä saakka on se kaikunut korvissani halki elämäni, niinkuin taikasoitto. Kameelikellojen soidessa olen ratsastanut Bagdadista Kurdistaniin, jolla matkalla araapialaiset kulkivat mielestäni liian hitaasti ja minä karkasin heidän seurastaan. Sillä retkellä otti Aga Muhammed Hassan minut avosylin vastaan ja antoi minulle rajattoman luottamuksensa vaan siitä syystä, että olin samaa kansallisuutta kuin Kaarle XII. Kameelikellojen kaikuessa olen retkeillyt Khorasanin ja Turkestanin halki ja suunnannut matkani Takla-makanin aavikoille, ja siellä ne soittivat hautajaisiin, sillä koko karavaani, lukuunottamatta itseäni ja kahta miehistäni, kuoli janoon. Ja kellojen soidessa olen samonnut läpi Mongoolian maan ja pohjoisen Kiinan. Kaikkia niitä suruja ja iloja, joita pitkillä retkilläni on sattunut, on aina säestänyt sama kajahteleva soitto. Jos joskus hiljaisessa kodissani

Nybrovikissä näen unta erämaasta ja siihen äkkiä herään, niin heti alan kuulostella täydellä todella, että missä on se kellojen kaiku, jonka pitäisi siihen yhteen kuulua. Kun kirkon kellot soivat hautuumaalle, ajattelen minä heti lähtöä erämaahan, ja kun samat kellot kutsuvat seurakuntaa kirkkoon, palaavat muistoni erämaitten sunnuntaihiljaisuuteen ja jumalallisen vakavaan rauhaan Tiibetin vuorikupoolien alla. Ja tiedänhän minä, että minut itsenikin kerran kannetaan täältä kellojen soidessa, lienevätpä ne sitten kirkon kellot tai karavaanin. Joka tapauksessa on se voittohymni, joka minulle on äärettömän rakas.

Nyt olemme joen rannalla, jonka nimi on Kisil-su, »punainen vesi», ja joka uomassaan vyöryttelee mahdotonta vesimäärää, punaista ja paksua kuin velliä. Kun muutamat miehistä turhaan ovat etsineet kaalamoa, on Kaderin vuoro koettaa onneaan. Päättäväisenä likistää hän kantapäänsä pienen, pörröisen kirgiisihevosensa kylkiin ja karahuttaa suoraa päätä raskaasti kohisevaan virtaan. Hevonen painuu yhä syvemmälle; nyt ylettyy vesi jo satulaan saakka; yhdessä pyöräyksessä katoovat mies ja hevonen jo kokonaan sameihin laineisiin; ainoastaan heidän päänsä pilkistävät vedestä; Kader on kietonut käsivartensa hevosensa kaulaan; molempia kuljettaa virta huimaa vauhtia alaspäin ja ensimmäisessä mutkassa näkyvät he pyörähtävän ympäri. Arvattavasti oli Kader tavalla tai toisella selviytynyt pälkähästä, sillä hetken päästä palasi hän rantaa pitkin hevostaan taluttaen, nolona ja märkänä kuin uitettu koira. Niin ihmeelliseltä kuin tuntuukin, pääsimme sentään verrattain kuivina virran yli, sittenkuin olimme löytäneet sopivan kaalamon.

Siinä karavaanissa, jolla syyskuun 5 p:nä 1899 lähdin Kaschgarista, oli 15 oivallista kameelia, tusinan verran hevosia ja kokonainen joukko palvelijoita; hevosista ei ainoakaan palannut hengissä niistä kohtaloista, jotka meitä odottivat, kameeleista ainoastaan kaksi; uskollisina, arvokkaina ja vakanina astuivat ne ensimmäisestä päivästä alkaen varmoin askelin kuolemaa kohti, ja karavaanikellot soivat taas. Muhamettilaisista täytyy minun esitellä pari. Turdu Baj ja Faisullah, kaksi valkopartaista ukkoa

Venäjän Turkestanista, olivat koko sen ajan, jonka minua palvelivat, yläpuolella kaikkea kiitosta. Mutta Nias Hadji, vaikka olikin tehnyt pyhiinretken profeetan haudalle, näytti olevan täydellinen konna.

Erittäin tahdon mainita parilla sanalla, kuinka kaksi länsisiperialaista kasakkaa, Sirkin ja Tjernoff joutuivat mukaan tälle matkalle. Eräällä audiensilla huhtikuussa 1899 oli tsaari Niko-

Sirkin ja Tjernoff.

lai sanonut minulle, että hän tahtoi lähettää kasakkajoukkueen saattamaan minua matkallani »antaakseen minulle kaiken sen turvan ja varmuuden, joka oli inhimillisen voiman käytettävissä». Kun minä hiukan epäilin asiata, koska olin yksinomaan tottunut muhamettilaisiin palvelijoihin eikä minulla ollut mitään kokemusta kasakoista, ja sitten vielä pelkäsin mahdollisia vaikeuksia, jos kasakkain seurassa tulisin lähestymään Intian rajaa, hymyili tsaari ja sanoi, etten koskaan tulisi katumaan, jos seuraisin hänen neuvoaan: »sillä omilla matkoillani Intiassa, Jaapanissa ja Siperiassa», sanoi hän, »oli minulla kasakoita mukanani ja minä

tiedän kokemuksestani, mihin ne kelpaavat». Minä kiitin sellaisesta suuresta hyvyydestä. Samana päivänä, kello kahden aikaan, vietti hevoskaarti suojeluspyhänsä juhlaa ja keisari sekä suuriruhtinaat olivat mukana. Hetkeä myöhemmin sain minä kirjeen kenraali Kuropatkinilta käydäkseni niin pian kuin mahdollista hänen luokseen. Juhlassa oli keisari antanut hänelle määräyksen minun kasakoistani, ja vaikka hän itse oli ehdottanut kymmentä, arvelin minä kumminkin kahdessa olevan kylliksi ja pyysin kenraalilta, että ne saisivat yhtyä minuun Lopnorin seuduilla 1 p:nä marraskuuta (v. l.). Ne komennettaisiin tietysti joka tapauksessa baikalintakaisista kasakkajoukoista. Ja keisarin varman toivomuksen mukaan piti niitten olla burjaatteja, laamalaista uskontunnustusta, »sillä sellaisista juuri teillä on oleva hyötyä Tiibetissä».

Kun minun nyt piti lähteä Kaschgarista ja muutaman päivän päästä erota karavaanistani pyrkiäkseni Lop-nor maahan aivan toista, outoa tietä, ajattelin että juuri nyt olisivat kasakat olleet sopivaan tarpeeseen saattamaan karavaania, jonka mukana oli suurin osa minun tavaroistani sekä 300 kiloa puhdasta kiinalaista hopeaa. Asia järjestettiin siten, että sain konsulaatin vartioväestä Kaschgarissa kaksi kasakkaa, joitten piti seurata minua siihen päivään saakka, kunnes tapaisin burjaattilaiset kasakkani.

Oli suuri onni, että sain nämä kunnolliset miehet seuraani; harvoin, tuskin milloinkaan olen tavannut sellaista uskollisuutta ja tottelevaisuutta, jota nämä miehet osoittivat koko sen ajan kuluessa, jonka olivat palveluksessani. Nämä oikeauskoiset venäläiset, aivan samoin kuin heidän burjaattilaiset kumppaninsakin, jotka myöhemmin yhtyivät meihin, voittivat minun rohkeimmatkin toivomukseni, mitä tulee sotilaalliseen järjestykseen, rohkeuteen ja kunnollisuuteen. Ja lähinnä sitä jumalallista suojaa, joka minua kaikilla matkoillani on seurannut, oli minun kiittäminen kasakoita siitä, että kaikki meni onnellisesti ja että minä vaarallisissakin tilapäissä saatoin tuntea itseni turvalliseksi ja levolliseksi. Joka päivä siunasin minä keisaria, sillä hänen-

hän aatteestaan ja määräyksestään minä olin saanut vartiomiehen. Eikä heidän matkansa saisi minulle maksaa yhtään äyriä, niin oli heidän ylin herransa määrännyt. He saivat nostaa palkkansa kotiin palattuaan, heillä oli omat hevoset ja satulat, sekä kumpaisellakin Venäjän sotajoukossa nykyään käytetty uusi repeterikivääri ja tarpeeksi ampumavaroja.

Päivä oli paahtavan kuuma, kun raskas matkueemme lähti Hiekka-portin kautta Kaschgarin muurien sisästä ulos. Paksuja, mustia sadepilven lonkareita purjehtii vuorilta alas, tulee äkkinäinen tuulen puuskaus, sitten toinen, hieno pöly lentää maantietä pitkin kuin pyrstötähti, ja raju-ilma puhkeaa myllertämään hurjalla voimallaan. Loistavat salamat halkovat häikäisevän kirkkaina, monikoukkuisina mustaa taivasta, ukkonen jyrähtelee huumaavalla räiskeellä, vettä putoaa paksulta kuin seivästä maahan ja muutaman minuutin kuluttua ovat kaikki paikat muuttuneet yhdeksi ainoaksi savivelliksi. Hevoset ja miehet, kameelit ja kuormat ovat likomärkiä, vettä valuu joka vaatteen poimusta, sitä on saappaat ja joka kohta täynnä. Tie muuttuu limaskaiseksi ja liukkaaksi, ja kameelit pehmeillä, tasaisilla jalkapohjillaan eivät tahdo pysyä siinä pystyssä. Niitä liukahtaa kumoon milloin yksi, milloin toinen, kuormineen päivineen, niin että mäki mäiskähtää. Siinä juostaan ja huudetaan sikin sokin, ja kun kameeli vihdoin on saatu jaloilleen taas, on koko hänen toinen kylkensä paksun, keltaisen liejun peittämänä. Sen kyllä sadevesi piankin huuhtoisi pois, mutta ennenkuin se on ehtinyt tapahtua, tekee tuo mahtava eläin uuden kuperkeikan.

Ukkonen mennä jyristää pois tasangon yli niinkuin jättiläistykistö. Oli niinkuin taivas olisi tahtonut jymähtävällä kanuunan laukauksella tervehtää meidän lähtöämme tuhansiin tuntemattomiin vaaroihin ja huomauttaa meille, ettei täällä maailmassa rankaisematta astuskella palmujen siimeksessä — ei, kuin piilipajujen ja poppelien alla Itäturkestanissa. Hauska alku, ajattelin minä; onneksi olivat valokuvauslevyni ilmaapitävissä laatikoissa ja kaikki tieteelliset koneeni myöskin hyvin suljettuina. Muut tavarani olivat vähemmän vedenarkoja.

Ehkä on minun mainittava jotain matkalaukkujeni sisällöstä, jotka nyt pyörähtelivät likaan ja niin perinpohjaisesti likosivat. Niissä oli muistiinpanokirjoja ja piirustustarpeita runsaasti kolmeksi vuodeksi, vaatteita ja villapeitteitä, vuode, purjekankainen vene, säilykkeitä ja keitto-astioita, työkaluja, jauhoja, vihanneksia, leipää, riissiä koko karavaanin tarpeeksi, suuri joukko halatteja, kankaita, lakkeja ja muuta pikkutavaraa lahjaksi alkuasukkaille. Valokuvauslaitoksia yksinään oli kokonainen kameelin kuorma. Tupakkaa oli niin runsaasti, että sen piti riittää itselleni ja kasakoille koko retken ajaksi, mutta viiniä tai paloviinaa ei saanut karavaanin mukana olla tippaakaan; sillä tehdä itsensä riippuvaksi alkohoolista, on ainakin kiroukseksi, mutta tällaisella matkalla, jossa jo itsessään on tarpeeksi ponnistuksia, on se kerrassaan hyljättävä. Miehet, jotka voivat olla ilman sitä, ovat sekä sivistyneissä että sivistymättömissä oloissa parhaat, sanomattakaan sitä, että kurjuuden orjat sekä ruumiiltaan että sielultaan eivät ole muuta kuin eläimiä. Meidän joukossa ei yksikään kaivannut väkijuomia, enkä kasakkainkaan kuullut koskaan mainitsevan siitä sanaakaan. Kuri ja järjestys vallitsi meillä sellainen, joka on välttämätön kaikkien suurien yritysten onnistumiselle.

Ja muuten tiedätte te kyllä hyvin, että kun pitkiksi ajoiksi joutuu kokonaan erotetuksi muusta maailmasta, niin sitä täytyy olla mukana jos jonkinlaisia kapineita, ja varsinkin sellaisia, joita luulee tarvitsevansa. En voi tässä luetella kaikkia; ajatelkaa vaan sellaisiakin tarpeita kuin köysiä, astioita, lapioita, kuokkia, sekä työkaluja, joita tarvitsee särkyneitten kohtain korjaamiseen Melkoinen paino tulee myös teltoista, miehistön peitteistä, kivääreistä ja ampumatarpeista. Elkääkä millään mokomin unohtako apteekkilaatikkoa; itse en sitä koskaan tarvitse, mutta muhamettilaiset luottavat siihen sokeasti; ja jos joku karavaanista kuolee, ei toisia ainakaan saa päästää siihen luuloon, ettei häntä kaikilla mahdollisilla keinoilla olisi koetettu pelastaa.

Kirjastoni ei ollut suuri — milloinka sitä käyttäisin; ainoastaan joitakuita fysikaalis-maantieteellisiä sekä buddan oppia

koskevia teoksia, muutamia romaaneja, Fritiofin Satu, Vänrikki Stool, Ruotsalaisia Kuvia, Ruotsin Historia, sekä niinkuin aina ennenkin, Raamattu ja se sama Virsikirja, joka kaikilla retkilläni oli ollut mukanani ja nyt jo hyvin kulunut.

Kiinalaisten paperilyhdyt basaarikujissa olivat jo sytytetyt, kun lokaista tietä kuljimme Jangi-schahrin pohjoisen kaupunkimuurin ohi, ja vähän ajan päästä asetuimme yöksi erääseen karavaani-serajiin tien vieressä. Muutamia päiviä kuljettuamme olimme päässeet Kaschgarin ja Jarkent-darjan välisen aavikon yli ja pystytimme seisovan leirin Lajlik-nimisen pienen kylän luo virran vasemmalla rannalla.

Englantilainen vene Panggong-tso joella länsi Tiibetissä.

III.

Laivatelakka.

Luoteisen Tiibetin ja itäisen Pamiirin ylänkömailta kokoontuu jäätiköistä, sulaneesta lumesta, lähteistä ja sateesta kaikki se vesi, joka sitten avaraan laaksoon yhtyneenä muodostaa sen suuren virran, jota yläjuoksunsa eri kohdissa nimitetään eri nimillä: Serafschan, Raskan- eli Jarkent-darja. Kun se vielä saa lisävoimia sivujoistaan, on se tarpeeksi vuolas halaistakseen koko Itä-Turkestanin hiekka-aavikon ja laskee vihdoin Kara-koschunin järveen.

No kuulkaahan nyt minun matkasuunnitelmani! Mitä varten, niin ajattelin, lähtisin samoilemaan niitä teitä erämaitten kautta, jotka jo entuudestaan hyvin tunsin? Eikö tämä joki, joka tuhansia vuosia on ainoastaan omaksi huvikseen vesiään vyörytellyt, nyt vihdoin saisi antautua minun palvelukseeni? Sen

savensekainen vesi virtaa joka tapauksessa itään päin; miksi se ei voisi kantaa minua hartioillaan, koska minullakin on sama matkasuunta? Tosin oli varovainen viisaus, joka ei oikeastaan kuulu minun luonteeseeni, sanonut minulle, kun tästä keskusteltiin: oletko mieletön, etkö käsitä, että aluksesi kaatuu koskissa, että se yhtenään tarttuu matalikoille ja että sinä, kun tiesi tavalla tai toisella sulkeutuu, olet auttamattomasti hukan oma tuntemattomassa maassa, jossa ei ole ihmisiä eikä hevosia. Ja minä olin vastannut: kaikki tämä on totta, kaikki tämä voi tapahtua, mutta seikkailut ja vaarat ovat juuri ne, joita tarvitsen, voidakseni oikein hyvin, ja huolimatta sinun hyvistä neuvoistasi, sinä varottava ääni, lähden minä virran mukaan sille kahdensadan penikulman taipaleelle, joka erottaa minut siitä kohdasta, missä sama virta vihdoin väsähtää taistelussaan hiekka-erämaan kanssa.

Ei ollut moista elämää Lajlikissa ollut koskaan, kun meidän suuri karavaani majaili joen vasemmalla rannalla. Koko seudun väestö tuli tietysti katsomaan näitä outoja muukalaisia, joitten toimista ja tarkoituksista heillä oli varsin hämärä käsitys. Jo ensimmäisenä aamuna määräsin minä, että oli kiireesti hankittava sellainen suuri lautta, jommoisilla Jarkentin seuduilla siirretään karavaaneja ja tavaroita joen yli — muuten joutuisivat paikkakunnan ylimykset tekemisiin minun hyvän ystäväni, Kaschgarin kiinalaisen kuvernöörin Dao-tajin kanssa.

Odotellessani lauttaa, tein minä Sirkinin kanssa koematkan pienellä purjekangas-veneelläni. Se kulki kevyesti ja miellyttävästi virran pyörteitten mukana alaspäin. Kummallinen näköhäiriö pettää silmän. Vene pysyy harmaansekaiseen veteen katsellen ihan paikallaan, mutta rantojen metsä kulkee sentään hyvää vauhtia ohitsemme. Kaikki on ympärillämme hiljaa ja alallaan, ja sentään lipuu vene yhä eteenpäin. Tämä antoi minulle suloisen esimaun vastaisesta matkastani. Mitä oli rautatievaunu, mitä höyrylaiva, mitä purjevenekään tähän verraten — ainoastaan ilmapallon gondooliin, joka liitää avaruuksien halki, saatoin verrata veneemme äänettömän, nopean ja samalla kuitenkin niin rauhallisen kulun.

Mutta matka pitenee, emmekä ollenkaan ajattele, että meidän on palattava takaisin samalla veneellä. Laskemme rantaan, Sirkin juoksee metsään ja löytää sieltä hevosen. Hän istuu selkään, ottaa kokkaköyden käteensä ja alkaa matalassa vedessä ajaen sillätavoin hinata venettä vastavirtaa leiriin päin takaisin. Mutta ranta muuttuu syvemmäksi, vettä on jo hänen vyötäisiinsä saakka ja hän kauhistuu, kun hevonen yht'äkkiä kadottaa pohjan jalkainsa alta ja alkaa painautua virran mukaan, hän heittäytyy uimaan ja koettaa päästä veneeseen, mutta vaipuukin samassa pinnan alle näkymättömiin! Minä tunsin kuinka kalpenin ja jäykistyin. Pitääkö minun kunnollisen kasakkani hukkua juuri tällä hetkellä, jolloin kaikki näytti niin iloiselta ja lupaavalta, vetääkö hänet pyörre mukanaan tähän jättiläisvirtaan, meneekö tässä ihmishenki tarpeettomasti aivan silmäini edessä. Ei, Jumalalle kiitos, hetkisen kuluttua on hän pinnalla taas ja ui venettä kohti, minä ojennan hänelle airon ja hän on pelastettu.

Kun vihdoinkin saavuimme leiriin, oli siellä liikettä ja elämää. Lautta oli valmiina ja se sauvottiin joen toiselle rannalle, mihin nyt laivatelakka piti asetettaman. Mutta ei ollut aivan helppoa saada nostetuksi tätä raskasta joki-alusta korkealleranta-äyräälle, ja satakunta miestä tarvittiin, ennenkun se puu-alustoita myöten saatiin nousemaan. Miehet lauloivat, että työn piti sujuta paremmin, ja Häkim Bek, heimon päämies, seisoi keskellä lauttaa, ei ainakaan keventämässä sitä, mutta vaikuttaakseen vetäjiin korkealla läsnäolollaan. Hänellä oli kädessä pitkä ruokokeppi, jota hän heilutteli ja paukautteli kuin sirkuksen johtaja.

Tuossa tuokiossa olivat lautan sisustustyöt täydessä käynnissä. Minä tahdoin saada sen oman mieleni mukaiseksi, hauskaksi, mukavaksi ja samalla käytännölliseksi asunnoksi koko sille kuukausia kestävälle matkalle, jonka se tulisi kotinani olemaan. Puusepät touhusivat aamusta iltaan ja antoivat laululla vauhtia sahalle ja kirveelleen. Kipinät säkenöivät pienestä pajasta, joka tätä tarvetta varten oli pystytetty rannan pensaikkoon. Pienet karavaanit toivat lankkuja ja muuta puutavaraa, ja toisia tuli lukemattomia pitkin päivää pelkästään katselemaan meidän

Liike telakan ja leirin välillä.

muhkeata alustamme. Niillä oli tavallisesti mukanaan hedelmiä, leipää, riissiä, munia ja lampaita lahjaksi meille, mutta kaikesta heille sentään maksettiin. Vihdoin kävi heidän uteliaisuutensa meille liian kalliiksi, ja kun siten olimme saaneet ruokavaroja kokoon jo pitemmäksi aikaa, täytyi minun juhlallisesti selittää, ett'emme suurimmalla kiitollisuudella enää voineet ottaa vastaan heidän lahjojaan.

Teitä kaiketi haluttaa kuulla, minkä näköinen lauttamme lopultakin oli. Kokkapuoli varustettiin kannella ja sille asetettiin minun telttani; keski-alukselle rakennettiin ohuista laudoista kuusikolkkainen kajuutta, joka peitettiin kahdenkertaisella mustalla huovalla. Peräkannelle sijoitettiin suurin osa muonavaroja ja siellä oli myös minun palvelijaini makuutilat. Pitkät päivät jokiretkellämme istuivat ne miehistä, jotka eivät olleet työvuorossa, pienen pyöreän tulisijan ympärillä ja keittivät siinä ruokaansa; kun pakkanen syksymmällä ja talvella tuli purevaksi, loimusi siinä valtava nuotio.

Musta kajuutta keskilautalla oli minun laboratoriumini, jossa valokuvauslevyjä kehitettiin; siinä oli pitkin seiniä pöytiä ja hyllyjä, täynnä pulloja ja kaikenmoisia esineitä. Lattialla oli useita puu-astioita täynnä vettä ja katolla suuri amme. Ammeesta laskettiin letkua myöten vettä kajuutassa olevaan samovaariin, jonka kranan alla levyt huuhdottiin. Seinät varustettiin kolmella ikkunalla siltä varalta, että pakkanen syksyllä pakottaisi minut pysymään sisällä.

Teltassa oli kaksi päällekkäin asetettua matkakirstua kirjoituspöytänä ja tuolina kameran päällyskotelo. Siinä minä istuin kuin kiinninaulattuna koko pitkän matkan ja merkitsin karttaan tuon mahtavan virran kaikki rannat ja saaret, metsät ja vuorenkorkuiset hiekkasärkät. Koko etukansi, missä teltta sijaitsi, oli peitetty komealla Khotanilaisella matolla; muuta huonekalustoa oli minun mukava kenttävuoteeni ja pari laatikkoa tärkeitä tieteellisiä koneita.

Sitten tehtiin Lajlikissa vielä uusi, pienempi lautta suurempaa ruokavarastoa, niinkuin leipää, jauhosäkkejä, vihanneksia,

hedelmiä, lampaita ja kanoja varten. Ja niinkuin sievonen maatalo kellui se Tarimia pitkin ja pian tottuivat sen asukkaat katselemaan, kuinka rannat liitivät ohi. Kanat antoivat minulle munia aamiaiseksi, kukko herätti minut päivän työhön ja osoitti siinä sellaista täsmällisyyttä, kuin olisi ollut koko laivaston yliamiraali.

Ennen lähtöämme Lajlikista kutsuimme kaikki lähikylien etevimmät miehet sekä omat työmiehemme suuremmoisiin kemuihin, joissa lampaan lihaa, höyryävää riissipuuroa ja teetä oli enemmän kuin riittämään saakka. Pimeän tullen ripustettiin telttien väliin kiinalaisia paperilyhtyjä, ja soittokunta, jossa oli rumpuja ja jousisoittimia, kaijutti tyyntä, hiljaista iltaa yksitoikkoisen surumielisesti. Minun mieleeni johdatti tämä itsessään kylläkin miellyttävä musiikki surullisia muistoja. Samat miehet, jotka nyt istuivat ja jymistivät rumpujaan, olivat neljä vuotta sitten samalla tavalla juhlineet kunniakseni, kun lähdin silloiselle kamalalle erämaaretkelleni. Kuinka paljon valoisammat olivatkaan nykyiset matkatoiveemme! Emme ainakaan kuolisi janoon, sillä öin ja päivin tulisi ajatuksiamme ja puheitamme säestämään virran kohiseva vesi. Eikä lentohiekka suinkaan tulisi täyttämään keuhkojamme, vaan me saisimme hengittää Tarimin metsäisten rantojen raittiisti tuoksuavaa ilmaa.

Tanssijattaret alkoivat nyt lyhtyjen himmeässä valossa piiritanssin, heilutellen ruumistaan epämiellyttävissä, nykäisevissä liikkeissä. Heillä oli päällään pitkät, valkeat liinakauhtanat ja heidän hiuksensa riippuivat paksuina, mustina palmikkoina. He huojuivat lyhtyjen keskellä äänettömästi, pitkäveteisesti ja kevyesti, ja antoivat meille kuvan elämästä, joka on tanssinut ohitsemme, ennenkuin olemme aavistaneetkaan. Toisinaan näkyi heistä vaan musta varjo, toisinaan olivat he kuin valkeat aaveet, heilutellen käsivarsiaan; soitto, laulu, tanssi — katoovaista, mutta kuitenkin ijäti nuorta; päällämme kaareili taivaan mahtava laki kiiluvine tähtineen; ei heikoinkaan tuulen henkäys häirinnyt luonnon rauhaa.

Olivatko he kauniita! Tietysti, tanssijattaret ovat aina kauniita. Niin luulin ainakin minä, kun näin heidän piirteensä

lyhtyjen himmeässä valossa. Heidät piti myös valokuvauskoneella ikuistettaman ja minä pyysin heitä sitä varten kohteliaasti saapumaan takaisin seuraavana päivänä. Mutta nyt nosti aurinko julmana ja lahjomattomana sen hunnun, joka hämärässä oli tehnyt heidät kauniiksi — siinä oli kolme vanhaa akkaa, joitten ei koskaan pitäisi tanssia muulloin kuin kuutamolla.

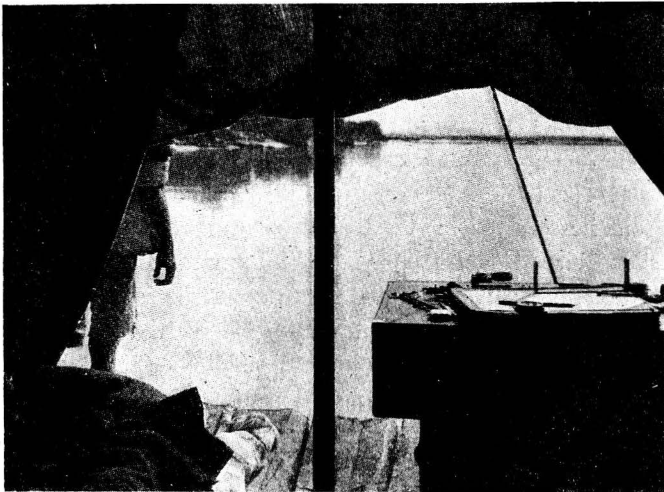
Syyskuun 17 p. oli lähtömme suuri päivä, jona minun piti alkaa aina unohtumaton matkani, matka täynnä runollisuutta ja

Tanssijattaria ja soittajia Lajlikissa.

mukavuutta, iloisia muistoja ja tärkeitä havainnoita, matka, joka kaikille uskomattomille oli todistava, että keskisen Aasian erämaitten halki voi sittenkin kulkea — vesitietä. Jonkun verran vavistusta sydämmessä sille kumminkin lähdettiin, sillä nyt oli minun kolmeksi kuukaudeksi erottava karavaanistani, suurimmasta osasta tavaroitani, melkein kaikesta hopeasta, palvelijoista ja molemmista uskollisista kasakoistani. Mukaani lähti ainoastaan Islam Baj ja eräs nuori Kader, joka oli kirjoitustaitoinen ja sen vuoksi seurasi minua turkinkielisenä kirjurinani. Mutta onnistaisiko meitä koskaan kuljettaa raskas aluksemme virtaa pitkin

kaksisataa penikulmaa, suostuttuun yhtymiskohtaamme! Pääsisimmekö kaikkialla eteenpäin, vai emmekö tarttuisi jossain keskitiessä karille, johon meidän täytyisi jättää aluksemme ja koettaa jalkapatukassa etsiä ihmisasunnoita? Eikö ole mahdollista, että tällä pitkällä matkalla jossain sattuu vastaamme koskia ja vesiputouksia, joissa saatamme tehdä haaksirikon ja menettää koko omaisuutemme? Ja eikö talvikin jäineen saata epuuttamattomasti huutaa meille seis! ennenkun olemme määrän päässä?

Telttani sisustus lautalla.
(Oikealla kirjoituspöytä, vasemmalla vuode ja sauvamies Palta.)

Kaikki nämä olivat tulevaisuuden kysymyksiä ja pitivät meitä lakkaamattomassa jännityksessä. Mutta yhä vielä paistoi syksykesän aurinko lämpimänä ja kirkkaana, yhä vielä oli jokivesi lauhkeaa ja vietteli meidät tuontuostakin suoraan aluksemme kannelta uimaan, yhä vielä hymyilivät metsät täydessä vihannuudessaan kummallakin puolen leveää, kimaltelevaa vesiväyläämme.

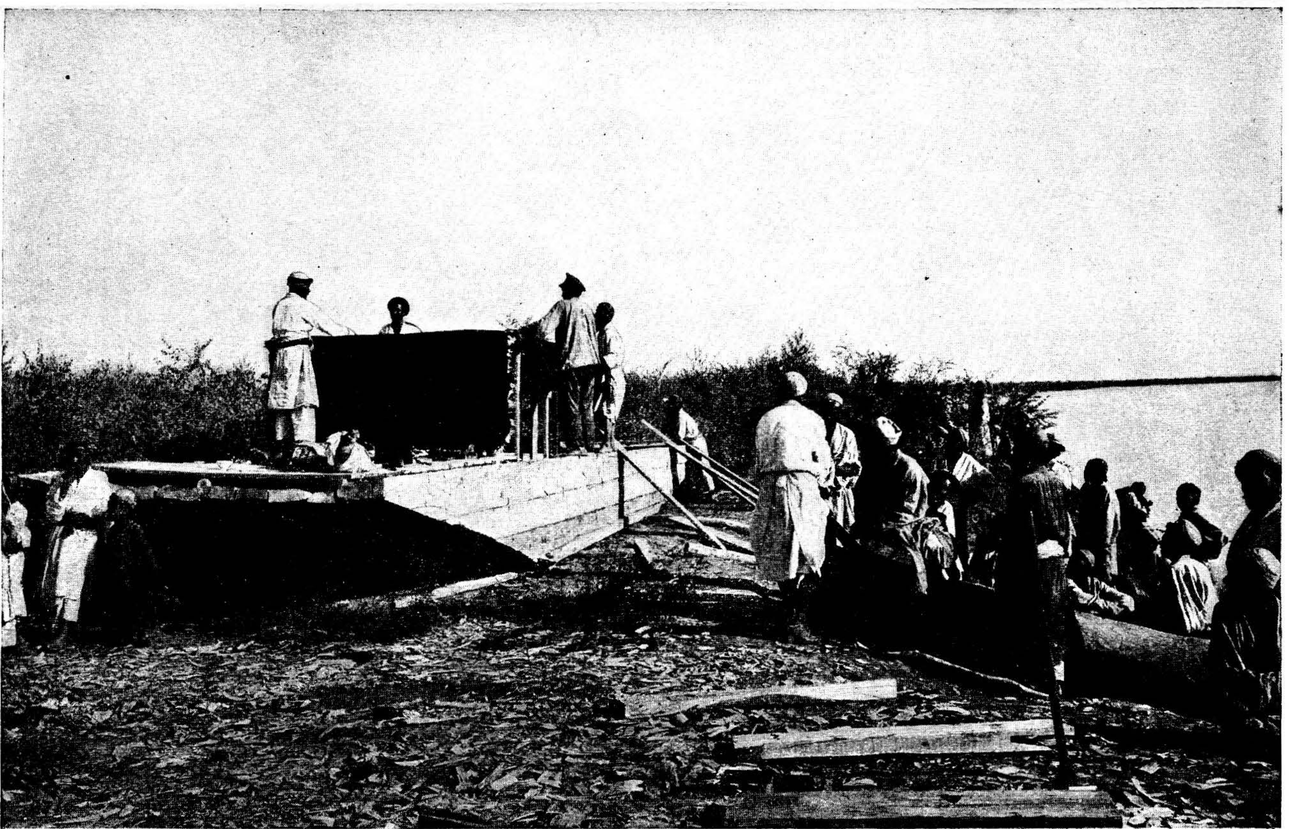
Annan viimeiset määräykseni karavaanimiehilleni ja heidän johtajalleen Nias Hadjille; heitän heille ja heidän vartijakasakoilleen hyvästit, ja kun kameelikellojen kaiku on hävinnyt metsik-

koon, astumme mekin upeaan laivaamme, joka hiekkasärkän alla levottomana tempoo köysiään.

Päivä oli jo iltapuolla, kun vihdoin kaikki solmut olivat irrotettuina, virtaava vesi tempasi voimakkaasti aluksemme rannasta ja hyvää vauhtia alkoi se painautua mahtavan joen mukana. Tahdotteko kuulla, miltä elämä lautallamme näytti? Kokassa, aivan kirjoituspöytäni edessä seisoo Palta, roteva turkkilainen, jäntevissä käsissään kuutta metriä pitkä sauvoin, jolla hän kääntää suuntaamme, jos virta liian kovaa vauhtia alkaa meitä viedä veden uurtamia rantoja kohti. Perässä seisoo kummassakin lautan kolkassa samoin sauvamies. Miehistö on täysilukuinen, jos vielä nimitän Kasimin, joka yksinään ohjaa muonalauttaa ja jonka tehtävänä on tavan takaa tarkastaa veden syvyyttä ja varottaa meitä laskemasta matalikoille. Matkustajina ovat Islam ja Kader, jotka istuvat ja soittavat suutaan peräkannella; ei, he eivät istu vielä, he seisovat ja katsoa ällöttävät ihmetellen virtaa edessään ja tätä kummallista matkan tekoa. Vasta muutaman päivän kuluttua, kun ovat mukautuneet oloonsa, katselevat he asioita levollisemmin. Vielä on matkustajain luettelossa välttämättä mainittava nimet Jolldasch ja Dovlet, minun lempikoirani, jotka ovat uskollisena seuranani teltassa — paitse liian kuuman sään vallitessa, jolloin he ryömivät etukannen alle viileämpään paikkaan.

Kirjoituspöydällä on suloisessa epäjärjestyksessä kompasseja, dioptereita, kello, kiikari, harppa ja joukko kyniä, sekä kappale valkeata paperia — ensimmäinen kartta, johon yksi joen mutka toisensa jälkeen merkitään samassa järjestyksessä kuin matkammekin etenee. Ja täällä minä istun ja vaanin niinkuin hämähäkki verkostaan, ettei ainoakaan esine rannoilla tai liejumatala itse joessa pääsisi huomaamattani ohi.

Emme olleet päässeet pitkälle, kun jo rannat olivat kirjavina maan asukkaita, helmat täynnä melooneja, leipää ja muita hyviä tavaroita; mutta kun meillä on tarpeeksi ruokavaroja, emme suotta anna viivyttää itseämme; he katselevat nenä pitkänä muutaman metrin päästä, kuinka me hyvää vauhtia laskemme

Mustan hytin rakentaminen.

heidän ohitsensa. Emme kuitenkaan päässeet kokonaan vapaaksi verotuksista, sillä seuraavassa virran mutkassa oli taas vastassamme joukko kansaa ruokatavaroitaan tarjoomassa. Turhaan koetimme välttää heitä ja saada lauttamme syvempään veteen, sillä ennenkuin tiesimme asiastakaan, olivat he kahlanneet jokeen, seisottaneet lautan, ja pinosivat nyt tuomisiaan minun kirjoituspöytäni ääreen. Saatuaan hyvät rahat tavaroistaan, juosta molskuttivat he samaa tietä takaisin rantaan ja nauroivat siellä makeasti onnistuneelle kepposelleen.

Pari joen polvea jää vielä taaksemme, aurinko alkaa tehdä laskuaan ja meidän on aika asettua yöteloille. Minusta ei tämä homma ollut koskaan tuntunut niin mutkattomalta kuin nyt. Saatte kyllä tuonnempana kuulla, kuinka isopuuhaista ja vaivaloista on yöpyä mailla matkatessa suuren karavaanin kanssa, kun täytyy purkaa ja järjestää kaikki kuormat, pystyttää ja »sisustaa» teltit ja sitten vasta ruveta illallisen valmistukseen. Nyt ei tarvinnut muuta kuin komentaa »seis», kun sattui sopiva valkamapaikka olemaan näkyvissä. Palta painoi sauvansa joen pohjaan, iski kantapäänsä tukevasti etukanteen ja käänsi voimakkailla käsivarsillaan lautan kulkemaan perä edellä kaaressa rantaa kohti; köysi kädessä hyppää joku toisista miehistä maalle ja pian on alus ankkuroitu kantoon tai johonkin puuhun; sitten kiinnitetään se vielä parilla varaköydellä, ettei yön kuluessa irtaantuisi ajolle.

Nyt alkaa vilkas hyörinä pienessä yhteiskunnassamme. Eväsvakkoja ja keittoastioita kannetaan maihin; lapioilla ja kirveillä raivataan viidakkoon pieni aukeama, pian leimuaa iloinen nuotio iltahämärässä ja miehet levittelevät makuuvaatteitaan sen ympärille; vaskiset teekeittiöt nostetaan hiilustalle ja keskelle asetetaan rautainen kolmijalka pataa varten. Sillä aikaa teurastetaan ensimmäinen lammas; sen jalat sidotaan yhteen, teurastaja tarttuu vasemmalla kädellään sen turpaan ja oikeallaan painaa kylmän teräksen sen kurkkuun. Sitten nyljetään uhrilammas, ja se tapahtuu siten, että teurastaja ensiksi leikkaa pienen reijän sen kupeeseen ja puhaltaa siitä koko keuhkojensa voimalla ilmaa sisään; lampaan ruumis turpoo ja paisuu pyöreäksi kuin pallo,

ja kun sitten käydään puukoilla käsiksi, irtaantuu nahka lihasta aivan kuin itsestään.

Sitten palotellaan lammas ja muutamia parhaita paloja leikellään ihan hienoiksi viipaleiksi patamuhennusta varten, joka ruokalaji lähes kolme vuotta tuli olemaan minun tärkeimpänä ravintonani ja sen tähden ansaitsee tässä oman lyhyen selityksensä. Kun pata on puhdistettu ja asetettu tulelle, heitetään siihen muutamia rasvapaloja vasta teurastetusta lampaasta, ja kun

Naisia ja lapsia kahlaa lahjoineen lautallemme.

ne ovat hyvin sulaneet, pannaan siihen lihaviipaleet ja vihanneksia, varsinkin sipulia ja hienoksi hakattuja porkkanoita sekä valkojuurikkaita. Sillä aikaa pesee kokki puu-altaassa riissin puhtaaksi, lisää sen keitokseen, täyttää sitten koko padan vedellä, ja asettaa tiiviin kannen päälle. Kun vesi on kiehunut kuiviin ja riissi kohtuullisesti turvonnut, on muhennus valmista, ja — sen voin vakuuttaa — herkullista. Se oli ainoa ruokalaji, johon en koskaan kyllästynyt, ja sitä asetetaan valtava annos kirjoituspöydälleni karttojen ja kompassien keskelle; leipä, tee, maito, munat, päärynät ja meloonit täydentävät ruokalistani. Dovlet

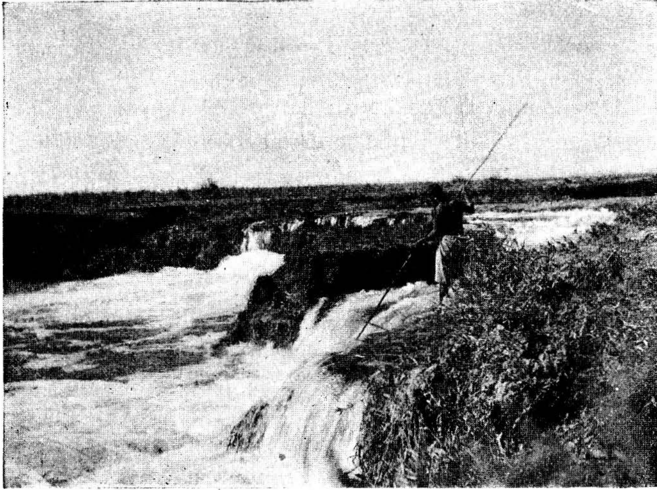

Asetumme yösijalle rantaan.

ja Jolldasch ovat pöytäkumppaniani ja katselevat jännityksellä, päätään kallistellen minun rajatonta ruokahaluani. Ja kun se on tullut täytetyksi ja iltasikaari röyhyää hampaissani, tulee heidän vuoronsa; lihapaloja ja luita tuodaan sisään ja minä pistelen niitä omakätisesti nälkäisten matkatoverieni kitaan.

Nuotiolla vallitsee ihmeellinen hiljaisuus; se tulee siitä, että muhamettilaisilla ei ole aikaa turisemaan, he kun yhteisestä kupistaan ahmivat sormin muhennusta suuhunsa. He alkavat ateriansa »Bismillah rahman errahim'illa» — Jumalan, vanhurskaan ja armollisen nimessä, ja kun ovat nousseet syömästä, pyyhkivät he partaansa, tai sen puutteessa paljasta leukaansa, ja huutavat yhdestä suusta: »Allahu ekbar» — Jumala on suuri!

Heti illallisen jälkeen asettuvat he levolle, ryömivät melkein ilki alastomina peitteittensä sisään nuotion ympärillä, ja ahavoituneina, vaskenkarvaisina muistuttavat heidän naamansa nuotion punertavassa valossa intiaaneja, jotka siinä lepäävät päivän ponnistuksista. Kauvan olivat he jo rannalla nukkuneet ja kuorsata jyristäneet niinkuin joku sahalaitos, kun minä vielä istuin pöytäni ääressä ja kirjoittelin muistoon päivän tapahtumia. Teltan ovivaate oli auki ja pimeä yö katseli vapaasti minun yksinäiseen, kelluvaan majaani. Yön syvää ja juhlallista hiljaisuutta häiritsee silloin tällöin ainoastaan joku hiekkarepeämä, kun virran uurtama rantatörmä jossain kohdassa lohkesi veteen. Hyttysetkin, jotka auringon laskussa olivat tanssineet verenhimoista tanssiaan, olivat menneet levolle. Virran uoma aukeaa pohjoista kohti niinkuin leveä katu, ja kuu leikkii hopeasäteineen sen pinnalla. En voinut irtautua tästä suurenmoisesta taulusta, vaan istuin tuntikausia valveilla ja nautin oman rauhoitetun rantani lumoovasta hiljaisuudesta; oli kuin rauhan enkeli olisi liidellyt maitten yli tänä ihanana yönä. Jostain kaukaa kuuluu koiran haukunta, omat koirani alkavat vihaisesti murista, ja heränneenä syvistä tulevaisuuden mietteistä suljen telttani aukon ja laskeudun levolle. Unen rauhallisuutta lisäsi tieto siitä, että lautallani olin täydessä turvassa skorpiooneilta sekä muilta maan matelijoilta.

Kasim kalastamassa.

IV.

Lumottu metsä.

Ei kestänyt monta päivää, ennenkuin huomattiin, että kesä oli mennyt. Siellä kotona olivat syreenit jo kauvan sitten lakastuneet, nyt seurasi Tarimin rantojen rehevä kasvullisuus heidän esimerkkiään. Kun heräsimme auringon noustessa syyskuun 20 p:nä, näytti taivas sangen uhkaavalta. Yö oli ollut kylmä ja ilma oli täynnä syksyn enteitä, jotka saivat lehdet kellastumaan. Maisema oli kuin hämärän peitossa, ja vaikka voimakas, itäinen vihuri oli hajottanut usman, eivät tamariskit eikä korkea kaislikko lähimmällä rannalla tulleet sittenkään täysin kirkkaina näkyviin. Tuuli oli vastainen ja siksi kova, että meidän täytyi pysytellä rannalla ja odottaa kärsivällisesti. Ja kun vihdoinkin pääsimme liikkeelle, loiskuivat laineet sointuvasti lauttamme keulaa vastaan, jossa Palta istui sauvoimineen ja hyräili surumielistä laulua kuninkaasta, joka miehineen oli joutunut ih-

meellisiin seikkailuihin. Islam Bajlla taas, kun päivän hetket kuluivat hitaasti, oli tapana soudattaa itsensä veneellä maihin ja samoilla siellä metsiä; usein toi hän sieltä tullessaan saalista, fasaaneja ja suorsia. Kun hänen ei tarvinnut seurata kaikkia joen mutkia, suoristi hän tavallisesti ne; ja joskus sattui, että näimme hänet istumassa ja odottamassa jonkun niemen nenässä, ja kun lauttamme ennätti hänen kohdalleen, noudettiin hänet taas veneellä kotiin.

Öin päivin lensi nyt syksyllä villihanhia ohitsemme, matkalla Jarkentin yli lämpimiin talvi-asuntoihinsa Intiaan. Ne lensivät tavallisesti noin 200 metriä korkealla, mutta kun ne illalla rupesivat laskeutumaan levolle, painuivat ne vähitellen alemmaksi, kunnes melkein hipasivat siivillään poppelien latvoja ja katosivat lopulta metsään. He tuntevat ilmojen tiet, nämä ihmeelliset, siivekkäät pyhiinvaeltajat, aivan yhtä hyvin kuin jäätikköjen purot löytävät vuoriltaan Tarimin mahtavan uoman. Mahtava on tuollaisten muuttoparvien matka, kun ne väsymättömillä siivillään ja järjestyksessä kuin sotajoukko liitävät avaruuden halki. Lokakuussa alkoi niitä näkyä niin paljon, ett'emme niihin enää kiinnittäneet mitään huomiota.

Lähestyimme nyt erästä osaa virrasta, jota kutsutaan nimellä Kötteklik-darja ja jossa meille oli huhuttu olevan erään kahdeksan syltä korkean putouksen. Mutta jota lähemmäksi tulimme tätä peljättävää kohtaa, sitä matalammaksi muuttui kosken korkeus, ja kun jo olimme aivan lähellä sitä, sanottiinkin sen olevan vaan noin metrin korkuisen. Virran nopeus lisääntyi kuitenkin suuresti, ja lauttamme kulki huimaa vauhtia ahtaaseen, mutkikkaaseen väylään, joka oli täynnä patoutuneita ajopuita ja saaria. Usein tapahtui, että lauttamme törmäsi uponneihin poppeli-liekoihin ja kääntyi virran painosta kokonaan ympäri. Tuntuu heikko nykäys vaan, ja silmänräpäyksessä muuttaa koko maisema muotoaan; se on kuin karusellipyörintää ja siinä tulee melkein pyörälle päästään. Kaikki miehet hyppäävät veteen, alus työnnetään irti ja jatketaan matkaa taas saarien lomitse. Siinä istutaan sydän kurkussa ja mietitään, tokko saadaan lauttaa

enää ollenkaan seisattumaan, ennenkun suistutaan itse pääputoukseen.

Alkaa kuulua etäinen kohina ja se lähenee yhä. Ennenkun tiedämme asiastakaan, olemme jo ensimmäisen putouksen niskalla. Vesi virtaa levottomuutta herättävällä vauhdilla, eikä lauttamme seisauttaminen voi tulla kysymykseenkään. Minä riennän kokkaan ja tarkastan hätäisellä katseella asemaa; ellei koskessa löydy salaisia pyörteitä, luulen kaikki menevän hyvin. »Ottakaa suunta suoraan vaan», huudan miehille, ja sauvoimilla saadaan lautta keskelle kosken uomaa, missä se huimaa vauhtia kiitää kuohuja alas.

Tuskin olimme päässeet tästä vaarallisesta paikasta, kun rannalle ilmaantui parikymmentä miestä jalan ja hevosilla. Ne olivat maalaisia, joita oli lähetetty hakemaan avuksemme parista läheisestä talosta, ja meidän lauttamme näkeminen herätti heissä suurempaa kummastusta kuin se seikka, että ehjinä olimme päässeet koskesta alas. Mutta heistä oli sittenkin meille suuri apu, sillä vähän alempana, missä virta taas leveni ja madaltui, tarttui aluksemme auttamattomasti pohjaan. Turhaan etsimme kaikin miehissä sopivaa väylää, kahlaten paljain jaloin joessa — olisimme tarvinneet ainoastaan 23 sentimetriä vettä.

Joko meidän nyt täytyy jäädä aluksinemme tähän! tuskittelin itsekseni. Ei, meidän täytyy päästä eteenpäin. Kaikki tavarat kannettiin rannalle, ja yhteisin voimin työnnettiin lautta sinisestä saviliejusta irti niinkuin kelkka, mutta sillä seurauksella, että se kohta tarttui kiinni kahta pahemmin ja juutui pohjasaveen kuin valettu. Nyt olivat hyvät keinot tarpeen; taas ponnistelimme liukkaassa savessa lautan ympärillä, taas etsimme väyläpaikkaa, sillä olihan syvään veteen ainoastaan noin parikymmentä metriä. Ei mikään auttanut. Vihdoin aloimme vääntää lauttaa ympäri kuin myllynkiveä, savi pehmeni pohjan alla ja hurjilla ponnistuksilla saimme sen taas liikkeelle.

Vielä kappaleen matkaa soluttuaan oli lauttamme viimeisen putouksen niskalla, joka näytti olevan melkoista suurempi kuin edelliset. Tässä tietysti menisimme ihan välttämättömästi

kumoon ja joka mies oli sitä mieltä, että kaikki tavarat taas olisi siirrettävä maalle. Niin tehtiinkin, ja muhamettilaiset olivat hyvillään, että pääsivät haaksirikosta. Itse en kumminkaan voinut luopua tästä murhaavasta kelkkamäestä. Lautan perään sidottiin köysi ja pari miestä laski sitä siitä hiljalleen ja siivosti koskea

Kasim ja hänen saaliinsa.

kohti. Minä seisoin keulassa ja katselin pauhaaviin ja ryöppyäviin kuohuihin. »Irti», huusin miehille, he hellittivät köyden ja niinkuin ankerias luisti alus koskesta alas. Keula jysähti alaveteen, perä solahti yhtä helposti jälestä — ja niin oli siitä pahasta päästy.

Karaul-dung on erään yksinäisen kunnaan nimi rannalla. Sen laelta on laaja näköala ja pitkät matkat eteenpäin näkyy

siitä virran harmaansekainen, mutkitteleva vuo, joka tunkeutuu Tarimin hiljaisiin metsiin. Kaakkoisella ilmalla häämöttää metsien takana jotain keltaista, joka kiikarilla tarkemmin katsottuna on korkeita, keltaisia aaltoja — se on aavikon lentohiekkaa, kamala, tukahduttava Takla-makanin erämaa.

Tämän kohdan alapuolella soukkenee virta melkein kapean kanavan tapaiseksi, se on paikoin tuskin kuutta metriä leveä. Mutta siitä onkin suurin osa vettä johdettu pois pohjoispuolella oleville laajoille Maral-baschin viljelysmaille. Nyt on sauvojien pidettävä silmänsä auki, sillä virran nopeus on sangen suuri ja lautta saattaa helposti kääntyä poikkiteloin. Eräässä kohdassa törmäsimme sellaisella vauhdilla matalaa rantaäyrästä vastaan, että veden paino oli kaataa meidät kumoon.

Mutta joki laajenee taas. Kerran vei virta meidät niin lähelle oikeanpuolista rantaa, että ajauduimme jokeen kaatuneeseen poppelipuuhun kiinni. Miehet eivät huomanneet sitä ajoissa, ja vähällä piti, ett'eivät sen jäykät, käyristyneet oksat tehneet lakeata jälkeä lauttamme kannella. Niitten saaliiksi jäi sentään vaan joku vaatesiekale, sillä minun onnistui viimeisessä hetkessä pelastaa kalliit koneeni mustan hytin katolta.

Syyskuun lopulla tulimme seutuun, jossa joki taas leviää majesteetillisen laajaksi, saatuaan lisävettä pohjoisesta päin. Mutta se virtaa hitaasti, ainoastaan pienet pyörteet siellä täällä osottavat, että vesi on liikkeessä, ja metsän jättiläiset katselevat kellastuneita latvojaan sen tyynessä pinnassa. Mikä suurenmoinen ja ihana maisema! Rauhallinen luonto on täynnä sunnuntaitunnelmaa, urkujen sävelet, joita ei kuule, tuntuvat kuitenkin väräjävän rannasta rantaan ja soivan kaikkivaltiaan kunniaksi. Ei jälkeäkään ihmisasunnoista, ei ainoaakaan yksinäistä vaeltajaa, jonka askel rasahtaisi kuivissa varvukoissa. Ainoastaan siellä täällä ammottaa läpinäkymättömän metsän juurella joku pimeä aukko — villisian polkuja, joille ei ainoakaan auringon säde koskaan ole tunkeutunut. Aurinko paahtaa vielä jotensakin kuumasti, mutta me kuljemme joella kuin suuren puutarhan käytäviä, joissa lehtiholvit levittävät päällemme viileätä siimestään.

Niin soluu matkamme tunnin toisensa jälestä tässä nukkuvassa metsässä, tätä tumman kirkasta, tarumaista väylää pitkin. Tuntui melkein siltä, kuin näkymättömät vedenneidot olisivat meitä kantaneet riemusaatossa hartioillaan välkkyvän virran pinnalla ja halki lumotun puiston, jossa hiljaisuus yksin istui valtaistuimellaan. Siinä joutuu tahtomattaankin yliluonnollisten tunnelmain valtaan, ja minä istun vaan odotellen, että joku metsänneito millä hetkellä tahansa työntäisi tuuheita oksia sivulle, astuisi eteeni, tekisi viehkeän kumarruksen meille ja katoaisi taas heleästi nauraen metsäänsä. Mutta häntä ei näy ei kuuiu, ei kuulu metsän varjoisista saleista edes paimenpojan huilun liritystä. Hiljaisuus on yhä vaan niin lumoava, että tuskin siinä rohkenee suutansa avata, ja se vaikuttaa unettavasti miehiin, jotka vuorotellen torkkuvat sauvoimissaan. Ja lautta kulkee yhä vaan eteenpäin omaa hiljaista menoaan.

Kun aurinko laskee ja rantojen pimento muuttuu yhä tummemmaksi, alkavat itikat tavallisen illallistanssinsa — ja se olen minä, joka olen heidän ilta-annoksensa, sillä minun vertani he näkyvät pitävän ehdottomasti herkullisempana kuin muhamettilaisten.

Masar-tagin luona tarjoo maisema jo enemmän vaihtelevaisuutta; täällä kohoaa Alin pyhä vuori särmäisine penkereineen suoraan joesta. Heti vuoren länsipuolella laskee eräs pieni järvi vetensä joen yhteyteen kapean, valkeana vaahtona ryöppyävän kosken kautta. Sen alapuolella on runsaasti kaloja, asmaaneja nimeltään, ja meidän Kasimimme osottautui siinä jäykäksi kalamieheksi. Jo Lajlikissa oli hän hankkinut pitkän, taipuvan vavan, jonka päähän on kiinnitetty käyrä, okaalla varustettu piikki. Se oli jonkunlainen yhdistetty tuulas- ja onkilaitos, sillä kun piikki on isketty kalaan, irtautuu se vavasta, mutta jää riippumaan vahvaan siimaan, joka on sitaistu kiinni vähän ylemmäksi vapaan. Näine vehkeineen asettui Kasim keihäänheittäjän jäntevään asemaan suvannon partaalle. Hänen terävä silmänsä tutki tarkasti vesipyörteitä, ja niitten liikkeistä hän huomasi, missä kala kulloinkin kulki. Silloin iski hän keihäänsä että ilma

viuhui, vapa väräjää ja huojuu, vedessä molskuu ja sätkähtelee, ja tuossa tuokiossa heittää hän rannalle suuren asmaanin, joka potkii siiman päässä kuin taikatempulla maalle joutuneena. Kasim oli niin taitava tuulastaja, että meillä oli kalaa moneksi päiväksi.

Lokakuun 4 p:nä kohosi taivaan rannalta kaksi vuorta, Tjokka-tag ja Tusluk-tag, jotka minä tunsin jo erämaamatkaltani v. 1895; näitten kahden vuoren välillä on Sorun-köllin ja Tjöll-köllin järvet, jotka katsoin tarkemman tutkimuksen ansainneiksi. Sitä varten kuljetettiin pieni kangasveneemme joelta Sorun-köllin pohjoiseen rantaan ja pantiin siellä purjekuntoon. Islam Baj tuli mukaani ja istui kokassa, jossa hän hoiti syvyys- ja matkamittareita. Itselläni oli minulla monta rautaa tulessa: purjeen hoito, peräsin, kompassi, kello ja kartta, puhumattakaan muistiinpanokirjasta, lämpömittarista, kiikarista — ja tupakkaverstaista. Mutta kaikki kävi oivallisesti, tuuli oli tasainen ja myötäinen, niin että voin sitoa purjeköyden kiinni, tehdä kaikessa rauhassa havaintojani ja pistää välillä piippuun. Järvi aukeni ihanana ja aavana eteemme ja kaislikko kumarteli rannoilla. Parvi joutsenia, neljätoista luvultaan, lenteli edellämme ja laskeusi tavan takaa veteen.

Purje pysyi pingoitettuna ja hyvää vauhtia kulki veneemme eteenpäin kuultavan kirkkailla laineilla. Neljän tunnin kuluttua olimme Sorun-köllin toisessa rannassa. Pieni puro yhdistää tämän järven Tjöll-kölliin eli erämaan järveen, joka on hyvin sattuvasti nimitetty, koska koko sen eteläistä rantaa ympäröivät vuorenkorkuiset hiekkasärkät. Puron rannat kasvavat mahdottoman taajaa ja korkeata kaislikkoa, jonka latvat sattuvat kapean väylän yli yhteen, niin että siinä kulkee monessa kohdassa aivan kuin puolipimeässä tunnelissa.

Navakka myötäinen tuuli työnsi meidät suoraan tähän tunneliin, joka oli vaan pari metriä leveä. Veneemme kulki suhisten eteenpäin kuin joutsen, kaisla taipui kahden puolen tai taittui kokan edessä. Eräässä kohden laajenee kanava ja siinä on suorsia satamäärin. Ne varmaan arvasivat, että Islam Baj oli

jättänyt pyssynsä leiriin, tai pitivätkö ne venettämme suurena, rauhallisena vesilintuna, seikka oli vaan se, ett'eivät ne tahtoneet meitä ollenkaan välttää, ja jos ihan viime tingassa nousivatkin lentoon, laskivat ne heti takaisin veteen, sukelsivat, uivat, rääkähtelivät ja pitivät vain iloista meteliä.

Edessämme aukeaa taas kirkas päivä, eteläinen taivaanranta häämöttää äärettömän kaukana ja näyttää suoralta niinkuin viivoittimella vedetyltä; purjeemme painaa sivuun viimeisen kaislikon reunan ja alus kelluu taas vapaana Tjöll-köllin siintävällä pinnalla.

Levähdimme rannassa ja söimme aamiaista, leipää ja erittäin maukasta villihanhen paistia. Palta ja eräs paimen olivat seuranneet meitä maitse ja odottivat nyt tässä. Äkkiä pisti päähäni rohkea aate; olin kulkenut pelkkiä vesiteitä mielestäni liian paljon, ja saanut viime aikoina kovin vähän ruumiin liikuntoa; minun täytyi kerran taas saada kävellä oikein perinpohjaisesti. No hyvä, idässä kohosi Tjokka-tagin kyhmyinen harjanne niinkuin mahtavan sian selkä. Minun oli hinnasta mistä tahansa käytävä siellä täydentämässä karttaani vuodelta 1895. Paimen murahti tosin jotain sen etäisyydestä, jonka sanottiin olevan monin kerroin suuremman kuin miltä silmään näytti; me emme ennättäisi takaisin joelle ja lauttamme luo, ennenkun seuraavana aamuna. Mutta asia oli se, että minä olin nyt kerran tehnyt päätökseni, ja silloin ovat kaikki estelyt turhia, ja minä *voin* kävellä, jos tarve vaatii. Meidän täytyy ennättää leiriin takaisin ennen yötä — muuten minun kelloni jäisivät lautalla vetämättä, ja se olisi enemmän kuin surullista.

Kello oli jo yli kolmen, ja päivän loistava pyörö riippui Tusluk-tagin huippujen yli kuin ilmapallo. Islam jäi veneen luo ja minä suuntasin toisten kahden kanssa askeleeni suoraan kuin pyssystä matalaa solaa kohti vuorijonon harjanteella. Tunti meni ja menipä jo toinen, ennenkun ensimmäiset kivet vuoren juurelle kopisivat jalkoihimme. Tuuli oli täydelleen tyyntynyt. Pari keveätä metsäkauristа pakeni edellämme vuorelle joustavin, pitkin hyppäyksin kuin ilmassa liitäen. Varjomme olivat jo

venyneet arveluttavan pitkiksi, kun vihdoin kiipesimme viimeisiä jyrkänteitä harjojen kynnyksellä. Ja siinä olimme täydelleen ansainneet muutaman minuutin levähdyksen.

Kuinka kummallisia, kuinka surullisia ja kuitenkin kallisarvoisia olivat ne muistot, jotka tässä tempasivat minut mukaansa niin elävinä ja tuoreina, että tuntui kuin vasta eilispäivänä olisin tuossa samassa erämaassa taistellut toivottomimman ja sitkeimmän taisteluni kuolemaa vastaan! Se oli tuo sama eteläinen, vuoriensa välissä vakavana uinaileva ranta tästä järvestä, joka 23 p:nä huhtikuuta 1895 oli nähnyt minun lähtevän matkalle komean ja vahvan karavaanin kanssa kamalimpaan perikatoon ja kauheimpiin tuskiin, mitä kukaan Aasianretkeilijä ikinä on elänyt.

Laskevan auringon loistavassa valaistuksessa hohtivat nuo kaukaiset hiekkasärkät nyt veripunaisina niinkuin ääretön, palava laavavirta. Ne kohosivat niinkuin hautakummut kuolleitten palvelijaini ja kärsivällisten kameelieni haudoilla, joitten kellot ainiaaksi olivat vaijenneet. Se oli tuo kaikki kuihduttava hiekka, joka heistä oli hengen vienyt, sittenkun vesileilimme olivat tyhjentyneet; ja hiekka-aaltojen alla lepäsivät he nyt pitkää, raskasta kuolon unta. Viisi vuotta oli siitä nyt kulunut ja kauvan sitten oli jo levoton hiekkameri peittänyt heidän ruumiinsa jäljettömiin, aivan niinkuin käy uponneen laivan, joka vellovan meren ulapalla painuu tuntemattomiin syvyyksiin. Oli kuin olisin kuullut hautaushymnin hiekka-aavikolta, ja kun iltahämy heitti suruharsonsa näitten tuskallisten muistojen näyttämölle, odotin vaan näkeväni synkkiä haamuja hiiviskelemässä hiekkakummuilla ja etsimässä kostoa minulle, joka tahtomattani olin johtanut heidät kärsimyksiin ja kauhuihin. Näin selvästi edessäni vanhan arvokkaan karavaanijohtajan Muhammed Schahin, hänen, joka kuolon kamppailussa huusi vettä, ja sillä hetkellä, jolloin jätin hänet ainiaaksi, tunki päänsä syvälle tulikuumaan hiekkaan, aivan kuin olisi tahtonut sammuttaa janoansa tuolla kavalalla, petollisella juomalla. Oi että edes kuolemassa elämän unelmat olisi muuttuneet hänelle todellisuudeksi: että hän olisi

saanut jäähdyttää ja virvoittaa kuivaa suutaan vesimeloneilla ja mehukkailla aprikooseilla Biheschtin palmujen varjossa, muhamettilaisten paratiisissa!

Ja minä, joka olin ollut alkujuuri kaikkeen siihen kurjuuteen, minä istuin nyt terveenä ja reippaana ja muistelin niitä päiviä niinkuin jotain muutakin ohimenevää tapausta elämässäni. Voitte ymmärtää, että mietteeni sillä hetkellä olivat vakavat. Elämässä löytyy arvoituksia, joita ei koskaan voi selittää. Ymmärsin kyllä, että joku yliluonnollinen, taivaallinen armo oli minut pelastanut, mutta miksi olivat muut sortuneet, vaikka olivat viattomia siihen mielettömään retkeen?

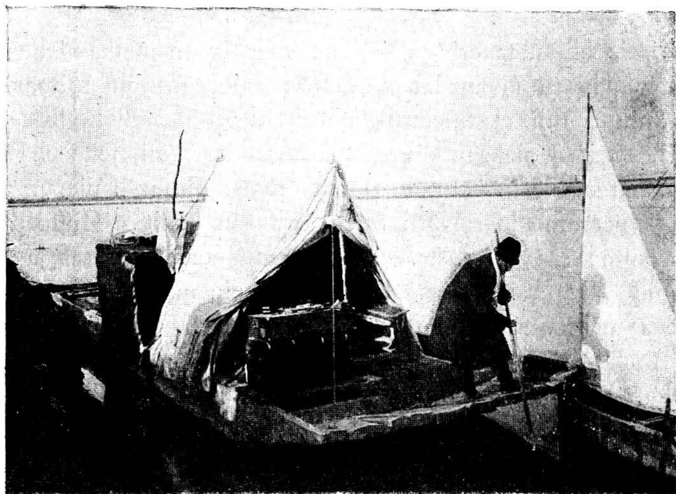
Mutta aurinko alenee yhä, kallis aika kuluu ja meidän täytyy heittää uneksiminen. Nyt oli päästävä alas vuoriharjun toista puolta, missä seinämät olivat pelkkiä äkkijyrkkiä kielekkeitä. Ainahan sitä jollain tavoin pääsee alaspäin, mutta se oli kumma, ett'emme taittaneet niskojamme. Me luistimme ja rytyytimme risaisia kallioita ja laskettelimme aika luikua kuilujen pohjia soraläjiin — mutta housut ja oma nahkamme siinä olivat aika pesussa, ja koko lailla ne hankautuivat molemmatkin. Minulla oli se etu, että laskin viimeisenä, eikä pääni ollut alttiina toisten kantapäitten irroittamille kiville, mutta niinpä olivatkin toverieni pääkallot aimo tavalla pehmitettyinä, kun vihdoin päästiin tasasemmille maille.

Sitten alkoi loppumaton jalkapatikka jokileiriä kohti. Yö oli jo peittänyt koko maiseman mustaan vaippaansa. Islam Bajta olin käskenyt pimeän tultua tekemään tulen metsään lähelle vuorijonon pohjoista päätä. Hetket kuluivat ja turhaan etsi silmämme tuikkivaa tulta. Tottumattomana tällaisiin ponnistuksiin täytyi minun levätä aina noin kahdentuhannen askeleen päässä — minä laskin ne, että tietäisin matkan kulun; ja kiihkeästi odotin aina sitä kohtaa, missä saisin hetkiseksi heittäytyä pitkälleni viileään, yötiseen hiekkaan; olin kauheasti uupunut ja lepäsin selälläni ihmetellen väsymättömiä tähtiä.

Vihdoin viimein huomattiin kaukaisen tulen hämärä kajastus. Oletteko koskaan koettaneet kulkea tulta kohti pimeässä

yössä? Se kiihottaa erinomaisella tavalla ja on matkamiehen silmissä olevinaan aivan lähellä. Hän kulkee tunnin toisensa jälestä, mutta tuli ei tulekaan lähemmäksi. Lopulta alkaa hän epäillä, ettei se olekaan oikea tuli, vaan virvatuli, joka yhä väistyy hänen edellään. Mutta ei! nyt me astumme yli pienen kunnaan ja näemme jo selvästi tulen kirkkaan liekin. Huudamme, vaan emme saa vastausta. Riennämme eteenpäin taas ja huokaamme vähän aikaa saadaksemme oikein nauttia tulen pilkotuksesta; oi, jos sentään jo olisimme perillä! Vihdoin tulimme niin lähelle, että valoaaltojen väreet ulottuivat jo meihin saakka, ja silloin vastattiin jo huutoomme.

Kun meikäläiset huomasivat tulomme, laittoivat he meille juhlallisen ilotulituksen. He olivat koonneet kuivia puita ja ne työnnettiin nyt tuleen. Jo matkan päästä me kuulemme räiskettä ja rätinää, ja hetkisen kuluttua astumme siihen niinkuin palavaan kaupunkiin, jonka loimuavat liekit uhittelevat yön synkkää pimeyttä. Hiiltyneet puunrungot luhistuvat jo joka taholta kasaan ja kuumuus on sietämätön. Ja sitten palaamme varmojen soihdun kantajain opastamina lautalle, aimo lailla väsyneinä pitkästä käynnistämme. Tämä oli ensimmäinen todellinen ponnistusten päivä tällä retkelläni Sisä-Aasiassa, mutta odottakaahan, kyllä niitä vielä tulee useampia.

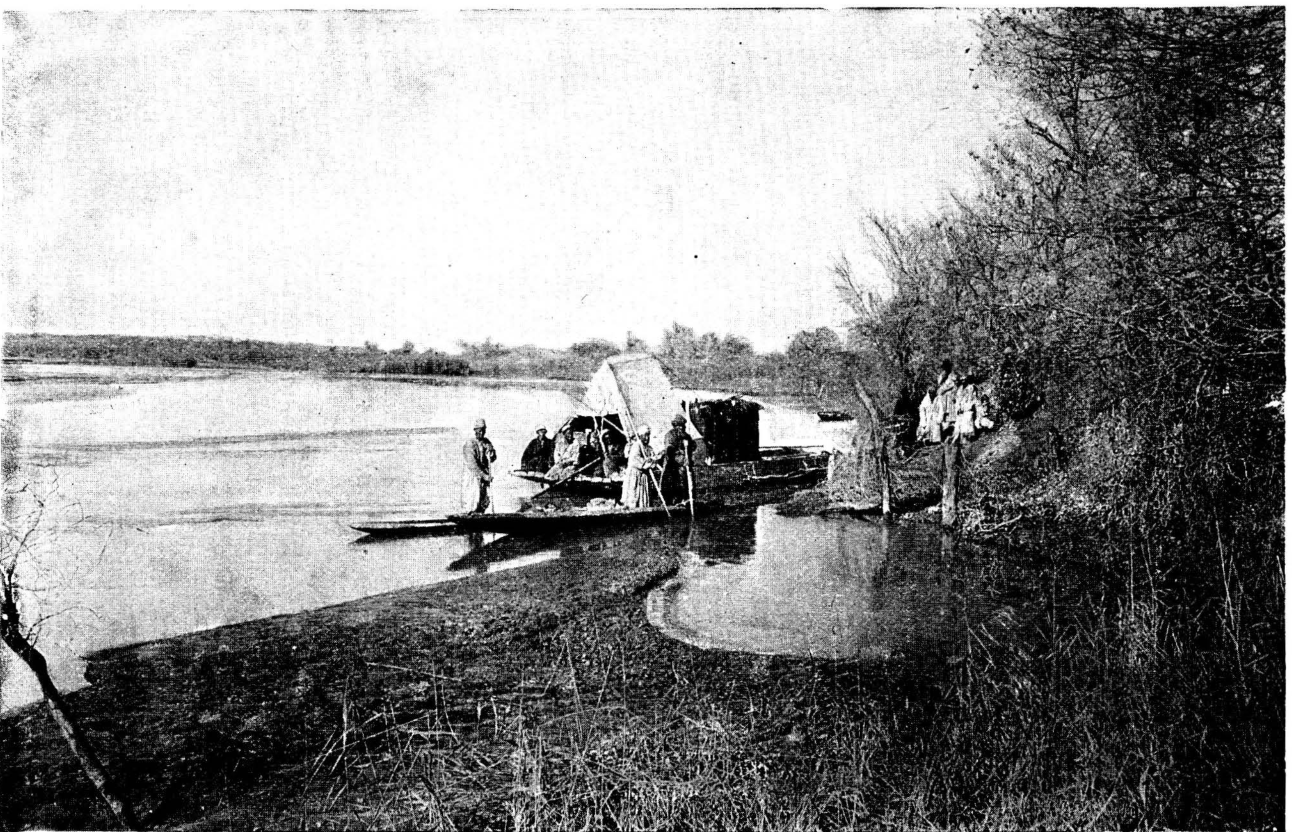
Lauttamme Aksu-darjan suulla.

V.

Halki tuntemattoman maan.

Liian kauvan olimme viivytelleet Masar-tagin luona; syksy oli lähestynyt nopein askelin ja metsissä oli keltainen ja punainen väri voitolla. Virran hidas juoksu koetteli armotta kärsimystämme ja sitten se teki vielä sellaisia polvia, jotka puuttuivat täydellisestä ympyrästä ainoastaan $\frac{1}{16}$; kerrankin täytyi meidän velloa sitä 1440 m. päästäksemme eteenpäin 180 m.; joskus sattui, että puolisen rinnassa tulimme takaisin samaan metsäniemeen, josta aamulla olimme lähteneet, ja olimme voittaneet ainoastaan sen ilon, että saimme katsella metsikkoa toiselta puolelta.

Moren metsäseudussa sattui minulle suuri vahinko. Dovlet, lempikoirani ja paras seuralaiseni hyppäsi siinä rannalle, juoksi metsään ja haukkui niinkuin jotain otusta. Mutta sitte se alkoi horjua ja näytti kaikin puolin kummalliselta. Sitä koetet-

Aamiaispysähdys Jumalak-darjalla.

tiin hoitaa parhaan mukaan leirinuotiolla, mutta kaikki ponnistukseni ja hyväilyni olivat turhat; yöhön saakka valvoin sen vieressä, kunnes se heitti henkensä. Ja silloin tuntui kaikki tyhjältä ja autiolta, ja koko pitkä, alkava retkeni tuntui tulevan raskaaksi. Hänet haudattiin rannalle, ja mieliala lautalla, muhamettilaistenkin kesken, oli koko seuraavan päivän painostava, niinkuin oikeitten hautajaisten jälkeen.

Tämä rauhallinen seutu näytti olevan rikas metsänriistasta. Joskus näkyy rannoilla arkoja antilooppeja tai kauriita. Jolldach on nyt yksin lautalla ja silloin se aina ilmoittaa äänensä. Aivan lautan editse ui kerran kauris joen poikki, ja Islam sekä Mollah, meidän uusi »oppaamme» makasivat kokassa pyssyineen. Mutta yhdellä hyppäyksellä oli kauris rannalla ja katosi viidakkoon. Ja alempana taas näimme lauman villisikoja, jotka maata rötköttivät rantaliejussa. Ne hypähtivät jaloilleen, vilkasivat meihin ja hyökkäsivät kuin tuulispää kaislikkoon. Kerran rohkeni eräs suorsa tulla liian läheltä tarkastamaan alustamme, mutta hän joutuikin samana iltana pöytäämme ja maistui kerrassaan oivalliselta.

Meidän täytyi säästää aikaamme ja sen vuoksi otimme tavaksi kulkea vielä jälkeen auringon laskunkin. Virkistääkseni miehistöä otin minä esille suuren symfoonioni ja annoin Islamin hoitaa musiikkia. Kaikki kuuntelivat hartaasti ja Kasim koetti muonalautallaan pysytellä niin lähellä kuin suinkin. Kirkkaasti ja surumielisesti kajahteli Cavalleria rusticana rantoja pitkin, Carmenin säveliin vastasi metsä juhlallisesti, ja ruotsalainen kansanlaulu koetteli nyt ensi kertaa sointujaan näillä vesillä. Ja kun vihdoin tulinen paraatimarssi tärisytti ilmaa, oli niinkuin lauttamme olisi juhlallisessa voittokulussa lähestynyt päämääräänsä, jossa sitä oli vastassa rykmentin soittokunta fanfaareineen. Ilta oli rauhallinen ja tyyni, ilma täynnä tuoksua metsistä, niityiltä ja kamischi-kentiltä, suurta erämaan hiljaisuutta, joka ei suinkaan voinut olla juhlallisempi minkään temppelin holvien alla, häiritsi ainoastaan joku rääköttävä sorsa tai kettu, joka kahisteli ruo'ikossa, sekä meidän soittorasiamme, jonka säveliä metsän asukkaat varmaan kummastellen kuuntelivat. Ja

Shah-jarin bek palvelijoineen käy Tjumenin rannalla meitä tervehtimässä.

sillä aikaa kulki lauttamme yhä syvemmälle tähän salaperäiseen maahan.

Aikaiseen aamulla 10 p:nä lokakuuta laskeutui paksu usma Jarkent-darjan peilikirkkaalle pinnalle. Saattoi ainoastaan aavistaa, millä kohtaa vastapäinen ranta kohosi vedestä. Mutta mitä se merkitsi meille, kun emme kuitenkaan päässeet eksymään, virta vei meitä varmasti selässään, ja jos sattumalta laskimme liian kovaa vauhtia ranta-äyrästä vastaan, oli Palta kumppaneinen heti liikkeellä. Kasim, joka yksinään seisoo pikkulautan perässä, on kuin hämäräpiirteinen varjokuva usman keskellä. Mutta aurinko nousee, valaa kultaansa vesille, usma katoo, ja kirkkaana, mutta kylmänä ottaa meidät vastaan syksyinen päivä ensimmäisen hallayön jälestä.

Parin päivän kuluttua oli metsä kaikkialla kellastunut, ja kerran näytti joki varsin omituiselta, kun tuulen puuska oli karistanut sen pinnan täyteen kuivuneita lehtiä. Tiemme näytti enemmän syksyiseltä puistokäytävältä kuin joelta.

Minä istuin teltassani tavallisesti varjossa ja aloin syksymällä yhä enemmän kaivata aurinkoa. Saadakseni vielä oikein nauttia sen säteistä, vietin tavallisesti useita tunteja veneessäni, johon peitteistä ja patjoista laitettiin mukava nojatuoli. Siinä oli suloinen istua piirustuskojeet polvillani ja piippu suussa. Tavallisesti pysyttelin melko matkan lautan etupuolella, että sain olla täydelleen häiriytymättä. Ja »nojatuolini» kellui kauniisti eteenpäin yhdestä joen polvesta toiseen, ja vaan silloin tällöin tarvitsi minun hiukan liikuttaa airoa, etten ajautunut rantaan kiinni.

Lokakuun 17 p:nä saimme vihdoin tuntua ihmisistä siten, että matkan päässä edessämme näimme savupatsaan ja tulen pilkkivän edessämme rannalla. Nyt, ajattelin minä, saan varmaankin jotain tietoa näistä maista kahden puolen jokea. Mollah selitti, että ne ovat paimenia, jotka pitävät tulta peljättääkseen siten susia ja tiikereitä loitommalle lampaistaan. Tultuamme lähemmäksi näimmekin suuren lammaslauman, pari koiraa ja muutamia paimenia. Mutta vielä minä sain puhua heidän kanssaan! Joku kaartin luutnantti pakahtuisi ylpeydestä, jos saisi nahka-

pojat tekemään niin nopean täysikäännöksen kuin nämä metsäläiset tekivät. Nähdessään lautan mustine hytteineen juoksivat he pakoon niin että lammasnahkaiset anturat vilahtelivat, ja jättivät laumansa siihen. Heitä kyllä huudettiin ja etsittiin, mutta kadonneet he olivat kuin varjo, ja mitä muuta saattoivat nämä luonnonihmiset tehdäkään, kun näkivät kummallisen joki-aluksemme salaa ja äänettömänä lähenevän niinkuin pantterin rantaa pitkin! He luonnollisesti uskoivat, että se oli joku ilkeä aavikon haltija, joka tuli nuuskimaan heidän rauhallisia metsälaitumiaan.

Kahtena seuraavana päivänä teki tuuli meille suurta haittaa. Oikea aavikkomyrsky oli liikkeellä ja täytti jokilaakson hienolla pölyllä. Aurinko paistoi vaan heikosti keskitaivaalla, niinkuin ikkunasta katsellen. Kuivia lehtiä lenteli kaikkialla ja niitä kerääntyi muutamiin joen mutkiin oikein läjäpäihin. Vasten tuulta olevissa polvekkeissa ei matkasta tahtonut tulla mitään, mutta kun suuntamme sattui kääntymään myötätuuleen, kulki lauttamme niin että kokka kohisi. Illalla 19 p:nä tyyntyi taas ilma ja me kuljimme pitkälle kylmää yötä. Miesten varjot kuvastuivat omituisesti kuun valaisemaa vettä vastaan, rannan metsät olivat sysimustat ja vaan siellä täällä pilkisti joku kuun säde puitten läpi. Vähemmän miellyttävää oli miehille, kun heidän pari kertaa täytyi astua veteen irrottamaan alustamme hiekkasärkältä. He saivat sentään lämpimänsä taas yönuotiolla, jossa palaa loimotti neljä paksua tukkia.

Lähellä leiripaikkaamme on haudattuna eräs pyhimys nimeltä Hasset-i-Akhtam Resi Allahu Anhu. Tätä pyhää paikkaa kaunisti yksinkertainen paalumoskea ja joukko riukuja, joitten nenissä oli pieniä viiriä ja antiloopin kalloja. Kävimme katsomassa sitä rauhan majaa ja kunnianarvoinen mollahimme toimitti siellä hartaan ja juhlallisen jumalanpalveluksen. »La illaha il allah» ei ole muuta jumalaa kuin jumala, julisti hänen syvä äänensä vakaumuksella, ja kaiku vastasi poppelimetsästä.

Sillä aikaa oli Kader ollut lauttavartijana ja meidän palattuamme pyysi hän yksin käydäkseen pyhimyksen haudalla.

Mutta hetken kuluttua juoksi hän sellaisella kiireellä takaisin, niinkuin susilauma olisi ollut hänen kintereillään. Ja tämä nuori sankari selitti rehellisesti, että hän oli niin pelästynyt tuossa yksinäisessä ja kamalassa paikassa, ettei ollenkaan rohjennut mennä moskeaan sisään. Kun kuivat risut murtuivat hänen omain jalkainsa alla, oli hän ollut kuulevinaan rosvojen ja ryövärien askeleita, jokainen pensas oli muuttunut vaanivaksi murhamieheksi, jokainen puun oksa pyssynpiipuksi, ja hän oli luullut, että ne olivat ilmi-eläviä ihmisiä, jotka liehuttivat vaaterääsyjä tankojen nenissä haudalla.

Lokakuun 22 p:nä saimme taas vaihettelua yksitoikkoiseen elämäämme joella. Eräs ratsastaja ilmestyi äkkiä rannalle, mutta oli tuskin nähnyt meidät, ennenkun nelisti jälleen pois. Hän oli varmaan tiedustelija, sillä pian tuli näkyviin kokonainen parvi ratsumiehiä, jotka nousivat satulasta, levittivät mattoja rannalle ja asettivat niille viinirypäleitä, melooneja ja leipää. Se oli muuan ylimys Avvatin kylästä, joka näin ystävällisellä tavalla otti meidät tervetulleiksi. Hänet kutsuttiin lautalle, ja taas jatkettiin matkaa koko ratsujoukon seuratessa rantaa pitkin.

Kohta ilmestyi rantaan taas uusi joukko ratsumiehiä kauniit, moniväriset halatit yllään, ja vielä kerran täytyi meidän seisattua ja ottaa vastaan heidän lahjojaan; nämä olivat Avvatin länsiturkestanilaisia kauppiaita, ja mukana oli myös heidän etevin »bajnsa», joka kutsuttiin lautalle hänkin. Islamilla oli kunnia tarjota teetä näille vieraillemme peräkannen tulisijan ympärillä.

Emme olleet ehtineet varsin pitkälle, kun jo kolmas joukko odotti tuloamme erään niemen nenässä. Se oli itse Avvatin beki, joka korkeassa persoonassaan tahtoi tervehtää meitä niillä rannoilla, jotka kuuluivat hänen valtikkansa alle. Ja niin venyi vastaanottajain joukko yhtä mittaa, milloin tuolla milloin täällä ilmestyi joku uusi joukko rannalle, äsken vielä niin hiljaiset metsät kajahtelivat iloisesta keskustelusta ja kuultiin innokkaita väittelyjä minun ihmeellisen matkani tarkotuksesta sekä erityisesti lautastamme, joka oli heidän suurimman huomionsa esi-

neenä. Rivit taajenivat yhä, olisi voinut luulla olevansa piirityksessä — oliko aikomus vietellä meidät satimeen ja siinä ryöstää ja tuhota! Ei toki, ne olivat kaikki rauhallisia maamiehiä, ja olivathan meillä sitäpaitse heidän päällikkönsä panttivankeina lautallamme.

Jahtikotka.

Ilta-auringon punertavassa valossa tarjosi tämä matkue sentään varsin omituisen näyn. Peräkannella olivat molemmat bekit sinisissä juhlakauhtanoissaan tulen ääressä polvillaan, ja Islam tarjoili heille teetä. He olivat varsin juhlallisen näköiset, mutta meidän omituinen kulkuneuvomme näytti sentään herättävän heissä levottomuutta, vaikka joki sillä kohdalla virtasi ihan rauhallisesti. Itse istuin minä kirjoituspöytäni ääressä kuin kiinni

valettuna, sillä eivät koko maailman juhlallisuudet olisi saaneet minua jättämään aukkoa jokikarttaani. Ja rannoilla lenteli pölypilvet ratsujoukkojen hevosten kavioista. Eivät koskaan olleet Jarkent-darjan sameat laineet nähneet mitään sellaista. Kahdeksan haukkamiestä ratsasti parhailla hevosilla; kahdella heistä oli kuningaskotkat, kuudella jahtihaukat, silmät peitossa, kynnet lujasti puserrettuina kantajain vahvoihin nahkakätimiin. Näitä viehättävän komeita, vaikka raatelevia petolintuja ei saa puuttua mistään juhlasta. Päivemmällä näyttivät ne minulle taitoaan, ja saalis, neljä jänistä ja yksi kauris, annettiin meidän kyökkimestarille, Islam Bajlle. Jos on kerrankaan nähnyt kuinka haukka höyhentää fasaania, kyyhkystä tai jänistä, niin on saanut kyllikseen; sen varmuutta, nopeutta ja voimaa, sen joustavasti jännitettyjä siipiä täytyy ihmetellä; sen käyrät kynnet uppoovat uhrin selkään kuin rautakairat; huolettoman ylpeillä pään liikkeillä kynii se pienen kohdan paljaaksi höyhenistä tai karvoista, muuttaa sitten heti kyntensä varmasti kiinni kahden puolen tätä paljasta kohtaa ja alkaa siitä pitkissä säikeissä repiä elävää lihaa.

Lokakuun 27 p:nä oli meidän kuljettava viimeinen taipalemme Jarkent-darjalla, illaksi piti meidän — niin olivat luotsimme ilmoittaneet — ennättää Aksu-darjan suuhun, ja vasta sen kohdan alapuolella kutsutaan näitä molempia jokia yhtyneinä Tarimiksi. Hirveän hitaasti edistyi matkamme viimeinen pätkä; mutta meidän täytyi iltaan ennättää perille. »Kaikki sauvoimet veteen!» ja miehet työnsivät ja lauloivat tahdissa ja matka sai uutta reippautta. Siinä sattui Alimin sauvoin tarttumaan pohjaliejuun kiinni; ei muuta kuin vaatteet kiireellä pois ja mies veteen, ja toi kuin toikin hän uimalla sauvoimensa lautalle takaisin, vaikka vesi oli vaan 9 astetta lämmintä. Minulta oli jo koko uimahalu kadonnut. Ilma oli sentään vielä ihan kesäinen, ja minä nautin paitahihasillani pöytäni ääressä näistä ikuisesti yhtäläisistä, mutta kuitenkin aina yhtä viehättävistä tauluista, joita joki tarjosi keltaisilla metsärannoillaan ja joitten ääriviiva

Maalle nousu Aksu-darjan suulla.

muuttuivat joka hetki. Hurmaantuneena näistä tauluista, hengittäen hedelmien tuoksua, joita aina oli suuri kasa teltassani, ja puoleksi uneen tuuditettuna sauvoimien säännöllisestä loiskeesta, unohdin melkein tämänpäiväisen matkani päämäärän.

Ja kuitenkin, kun jätimme viimeisen mutkan taaksemme ja Tarim aukeni eteemme, herätti tämä näky mielihyvän tunteen — nyt ainakin matka joutuisi, nyt saisimme lisävettä niin paljon, että se kuljettaisi meitä syksyn kuluessa vielä pitkät matkat. Nyt nousi esirippu meidän tarunäytelmämme toiseen näytökseen. Metsäiset sivukulissit siirtyivät etäämmälle, tausta oli mahdottoman kaukana, ja näyttämönä oli Aksu-darjan kiehuva ja kuohuva vesi.

Töin tuskin saimme lauttamme vauhdin hillityksi juuri sillä hetkellä, jolloin petollinen virta alkoi sitä vetää jokien yhtymäkohdan pyörteeseen; täytyihän meidän levätä yksi päivä ja tarkastella uusia vesireittejämme. Vakavina kohottivat muhamettilaiset seuraavana aamuna »Bismillah'insa», rukouksensa Jumalan nimeen, ja seisoivat hajasäärin asemillaan, sauvoimet jäntevissä käsissä niin lujasti, että kyhmyiset rystöt paistoivat valkeilta kuin norsunluu. Minä olin tarkistanut kompassini eräällä etäisellä niemellä ja asettanut kaikki koneeni tarkasti talteen, siltä varalta että pyörteessä tapahtuisi joku onnettomuus. Ei tarvittu kuin pieni nykäys ja lautta luisti kuin voidelluilla kiskoilla huimaa vauhtia pyörteeseen. Silmänräpäyksessä pyörähti se ympäri, vaan samassa kuin se alkoi pyörähtää toista kertaa, olimmekin jo pahimman paikan ohi. Se pani pään pyörälle sellainen meno. Näytti kuin koko taivaanranta ja sen mustat metsät olisivat suurena renkaana pyörineet ympäri katsojan silmissä. Mutta kiitos Paltan kylmäverisille liikkeille ja jänteville käsille, se pyörintä saatiin varsin pian lakkaamaan ja lautta alkoi kulkea taas suoraan eteenpäin mahtavan virran kuohuissa.

Iltaleirissä, johon tällä kerralla oli entistä vaikeampi asettautua, oli meillä paljon seuraa. Parvi villihanhia laskeusi kohinalla aivan viereemme, ja kun päivän nousussa aloimme jatkaa

matkaamme, olivat ne jo lähteneet ennen meitä. Yksi ainoa yksinäinen vaeltaja oli jäänyt jälelle, uupuneena matkan vaivoista. Mutta hänkin nousi vihdoin lentoon seuratakseen avaruuden halki veljiensä näkymättömiä jälkiä aamuauringon lempeässä paisteessa.

Kanootteja keskisellä Tarimilla.

VI.

Huimaa vauhtia Tarimia alas.

Kun lokakuun 30 p:nä vielä kuljimme Khotan-darjan suun sivutse, olimme vihdoin jättäneet taaksemme kaikki suuret sivujoet. Viimemainitun joen suupuoli oli tällä kertaa kuiva, mutta että sen uomassa on vettäkin — milloin virtaavaa, milloin seisovaa, sen saatoin vakuuttaa, koska juuri itse olin sen rannalle pelastunut kauheasta janokuolemasta 5 p:nä toukokuuta 1895.

Seuraavana päivänä alkoi heti aamusta raivota ankara itäinen myrsky; joki oli suora, leveä ja avonainen, niin että tuuli saattoi vapaasti kohottaa sen pinnan vaahtopäihin laineihin, jotka ankarasti jyskyttivät lauttamme keulaa. Molemmilla rannoilla kulki harmaankeltainen usma, hienoa läpinäkymätöntä pölyä, joka peitti meiltä metsät ja maisemat. Teltta oli mennä menojaan ja pitkät ajat seisoi lauttamme aivan paikallaan keikkuen, huolimatta väkevästä virrasta.

Myrsky pauhasi kuin ukkonen ja alkoi käydä sietämättömäksi; parempi nousta maalle makaamaan metsän suojaan ja odottaa tyyntä. Metsässäkin vallitsi hämärä keskellä päivää ja ilma oli kylmä, mutta me teimme valtavan nuotion, jonka loisteessa oli mukava lekotella. Siinä alkoi minun tehdä mieleni jotain virkistävää urheilua, kun olin viikkokausia istunut ja tirkistellyt kartan hienoja numeroita. Vene pantiin kuntoon, bambumaston köydet tiukennettiin, purje vedettiin ylös ja peräsin asetettiin paikoilleen. Ketään en ottanut mukaani, sillä he tulivat merikipeiksi jo siitä, kun näkivät veneen lähtevän liitämään aaltojen harjoja niinkuin lentävän kuikan. Masto rutisi, mutta katketkoon jos haluttaa, metsässä on kyllä toisia; en ajatellut mitään, mieleni teki vaan eteenpäin myrskyn siivillä halki villin ja suuren yksinäisyyden.

Niin purjehdin minä jokea ylöspäin, vasten virtaa; sameat laineet kohahtelivat heikon alukseni laitoihin, pölypilvet näyttivät vaan joskus vilaukselta rantojen metsiä, edessäni ammotti loppumaton tyhjyys, tuuli oli myötäinen, purje oli pullollaan, masto kaarena, ja mukavassa selkäkenossa istuin minä perätuhdolla ja annoin mennä vaan.

Mikä elämä, kohina ja vinkuminen joka taholla, ja kuitenkin — mikä vieno ja kaikkialle läpitunkeva rauha! Ne olivat vaan luonnonvoimat, jotka olivat liikkeellä, jotka viettivät hurjaa syysjuhlaansa pyöritellen keltasia seppeleitään ja karkeloiden pitkin Tarimia. Ei kuulunut muita ääniä kuin veden ja tuulien yltiöpäinen leikki. Kun ryske metsästä kuului korvaani, oli se myrsky, joka taittoi puita, ja pakenevan sarvaan sorkkien kapse olisi häipynyt kuulumattomiin rajuilman ulvoessa. Kun tämä räiskivä rytinä alkoi kuulua voimakkaammin korviini, silloin tiesin olevani lähellä rantaa ja suuntasin keskemmälle jokea, jossa oli turvallisemmat vedet. Ehkä katseli tätä rajua purjehdustani joku tamariskien peitossa hiipivä tiikeri, mutta turhaan sai hän odottaa toista samanlaatuista outoa lintua. Mitä ovat kaikki maailman näytelmät ja näyttämöt yhden ainoan tällaisen päivän rinnalla! Olla yksin oman itsensä kanssa luonnonvoimain

mylläkässä, se on korkein ja vaikuttavin juhlatilaisuus, mitä ihmiselämässä saattaa sattua.

Vihdoin alkoi minusta tuntua, että oli aika kääntyä takaisin; laskin rantaan, vedin veneen ylös, kokosin purjeen, tein tulen, jolla keitin teevettä, ja söin pienen aamiaiseni. Ja sitten laskin taas virran mukana lautan luo takaisin, jossa musta hytti peitettiin ja viimeksi otetut valokuvalevyt kehitettiin.

Myrsky oli laannut ja saatoimme taas jatkaa matkaa. Rannalla nähtiin pienen kodan edustalla mies, joka hetkisen állisteli meitä, mutta sitten otti tulisen jalkapaon metsään. Joki on niillä seuduilla matalaa ja virta kova. Eräässä kohdassa painoi se meitä suoraan päin rantaa ja tuho näytti olevan auttamattomasti tulossa, mutta juuri viime hetkessä kääntyikin lauttamme virran omasta vaikutuksesta, vasen kylki vaan hipasi hiukan maata ja repäsi muutamia tamariskin oksia mukaamme; se oli herrastemppu! kaikki kävi taas mainiosti, ja oli huvi katsella kuinka rannat liitivät ohitsemme.

Metsäseudusta jatkui joki aivan suorana näkymättömiin saakka suuntaan NNO; rantojen keltaset kaislikot katoovat etäisyyteen ja joen pinta näyttää nousevan suoraan taivaaseen; tuntuu kuin meidän ystävällinen ja kimeltelevä valtaväylämme aikoisi jättää kokonaan nämä maalliset rantansa ja juosta rannattomaan avaruuteen. Juuri kun mitään pahaa aavistamatta sivuutimme erään korkean, virran uurtaman rantatörmän, sortuikin koko törmä veteen ja antoi aikamoisen kylmän ryöpyn oikealla laidalla oleville miehille ja pani koko joen sellaiseen liikkeeseen, että me pitkistä ajoista saimme ihan tarpeeksemme kiikkua.

Vähän alempana taas ilmestyi kaislikkoon eräs yksinäinen nainen, joka huusi, että hän tahtoisi lahjottaa meille puoli tiuta kananmunia. Lautta käännettiin silloin kulkemaan ihan kaislikon reunoitse, Islam kurotti naiselta kääreen, jossa kananmunat olivat, ja heitti hänelle niistä muutamia kolikoita. Kuka oli tämä tuntematon nainen? Hän oli kuin tuuli, emme tienneet mistä hän tuli tai kuhunka hän meni.

Syksymmällä alkoi tulla joltisenkin kylmä. Peräkannella poltettiin tulta ahkerammasti kuin ennen ja siellä istuivat lauttamiehet vuoronsa mukaan lämmittelemässä. Kader luki ääneensä islamilaisten lähetyssaarnaajain seikkailuista Itäturkestanissa ja Islam Baj huvitteli itseään leipomalla leipää.

Mutta äkkiä muuttuivat olot, virran nopeus lisääntyi melkoisesti ja jokainen sauvamies sai olla tanakasti paikallaan. Mahdoton vesipaljous tulvi suoraan yli maan yhdestä joen mutkasta toiseen, ja siinä täytyi alituisesti pitää silmät auki ja ohjata suuntaa. Erään kerran ei auttanut mikään vastustaminen, lautta puski suoraan korkeata rantaa vastaan, mutta ei siinä sentään käynyt hullummasti, kuin että pari miestä heitti kuperkeikkaa kannella ja keulaan saatiin suuri läjä multaa.

Yhä hurjemmaksi muuttuu joki, se supistuu aivan autioitten, kuolleitten ja viittä metriä korkeain rantojen väliin soukaksi kanavaksi, jossa kulku on äärettömän jännittävää ja vaara tarjona millä hetkellä tahansa. Huimasti imeytyy aluksemme yhä syvemmälle tähän kapeaan kuiluun, niinkuin joku pyörre vetäisi meitä pohjattomaan syvyyteen ja perikatoon, mutta siinä ei ollut enää muuta keinoa kuin seurata mukana ja vältellä parhaansa mukaan rantoja.

Kasim oli tapansa mukaan keulassa. Yht'äkkiä kuultiin hänen epätoivon äänellä kirkasevan: seis, seis! Kapeaan, vaan noin 20 metriä leveään jokeen oli muodostunut pato, melkein kuin pieni saari keskelle väylää. Siihen oli kerääntynyt erään suuremman poppelirungon ympärille kaikenmoista törkyä ja ajopuita, niin että vesi kuohui kahden puolen valkeana vaahtona kuin koskessa. Syntyi hurja hämmennys, kaikki huusivat ja kirkuivat, lauttaa koetettiin seisauttaa, mutta sauvoimet eivät tavanneet pohjaa, ja samassa tuokiossa olimme jo melkein saaressa kiinni ja luulomme mukaan varmassa haaksirikossa. Mutta asema muuttui viimeisellä hetkellä Kasimin toimesta, joka alastomana pääsi jollain ihmeellisellä keinolla maalle, ja sai kovilla ponnistuksilla kiinnitetyksi lautan köydellä rantaan. Ja niin kaarsimme kauniisti tämän loukkaan huristaaksemme taas eteenpäin

entistä huimaa menoamme, 101 metriä minuutissa. Illalla tuli leiripaikkaamme paimenia, joilta saimme ostaa lampaita; samalla paikalla oli erään pyhimyksen »masari» eli hauta, ja siinä polvistuivat muhamettilaiset ja kiittivät vilpittömästi sitä kunnian ukkoa, että hän hyvässä tahdossaan oli suonut meidän ehyin nahoin päästä näin pitkälle — kadottamatta mitään tarpeistamme tai tavaroistamme.

Mistä tulivat ne lukemattomat villihanhet, joita lakkaamatta lensi länteen päin ja joitten käheä huuto öilläkin kajahteli poppelien yläpuolella? Siperiasta, Dschungariasta, Kuldschastako? Minä en väsynyt katselemasta näitä nuolen kärkiä ja näitä mustia, leijailevia pilkkuja taivaalla. Aina on niillä yksi etummaisena; se on johtaja, ja suuntaa harkitsematta lentää hän aina suoraan eteenpäin; kumpikin sivusta seuraa häntä uskollisesti ja niitten suorat rivit aaltoilevat ainoastaan hiukan johtajan liikkeitten mukaan, niinkuin kaksi suurta hulmahtelevaa viiriä. Kuinka ihmeellinen on näitten viisasten lintujen elämä! He kulkevat kahdesti vuodessa halki Aasian, Siperian ja Intian väliä. Ja minulta, kulkeakseni kahdeksan kertaa tämän saman mantereen halki, on kulunut siihen 39 vuotta! Mutta minä olin alottaessani näitä retkiäni jo 20-vuotias, siis vanhempi kuin useimmat villihanhista, enkä senvuoksi ole menestyksellä voinut kilpailla heidän kanssaan rekordista.

Eräällä liejuisella niemekkeellä, jota virta kiersi melkein täydellisessä ympyrässä, istui kaksitoista tummanruskeata gaamia. Nämä pörröiset, kömpelöt ja suuret linnut olivat juuri ahmineet mahansa täpötäyteen valkeasta hevosen raadosta, joka makasi rannalla luut hohtaen. Ne eivät välittäneet meistä vähääkään, istuivat vaan rauhallisina ja käänsivät päitään kuin auringonruusuja sitä mukaa kuin lauttamme kiersi heidän nientään.

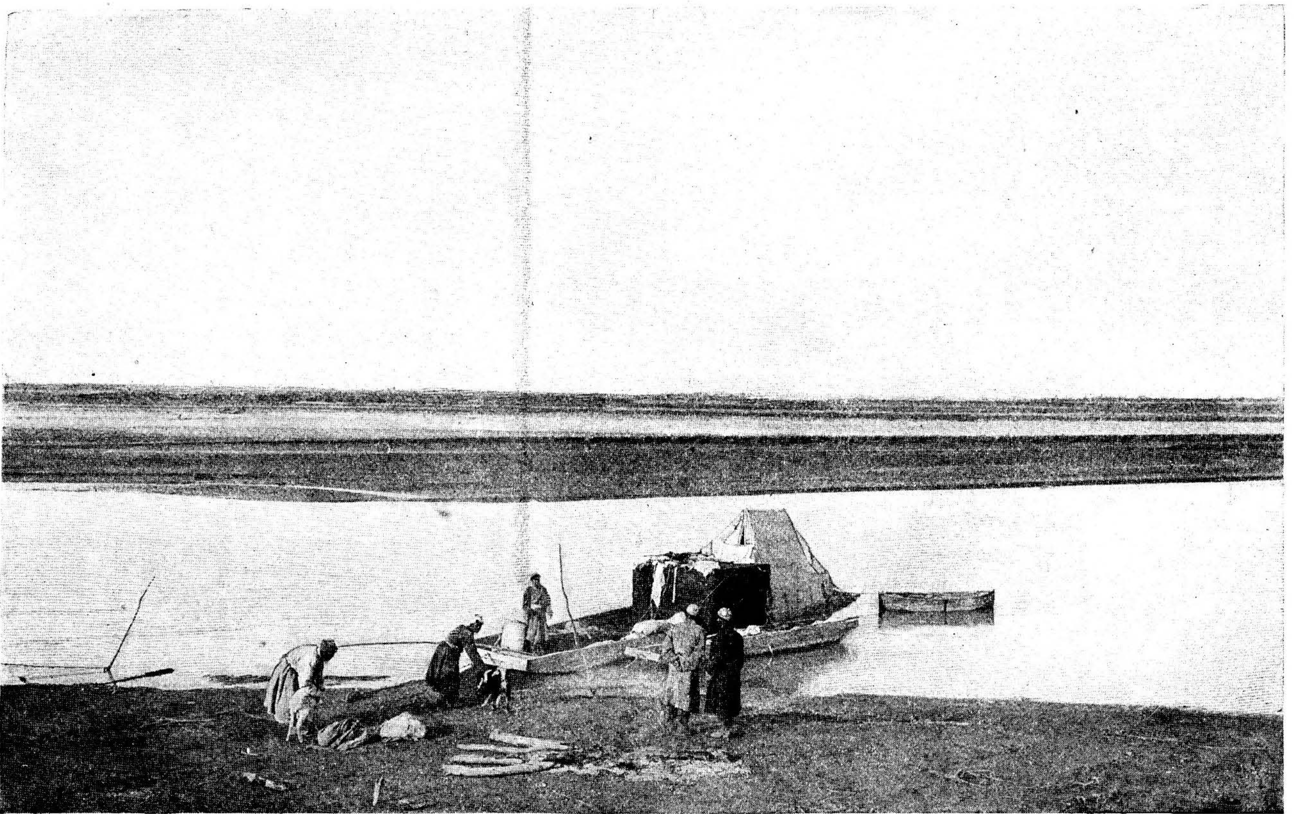
Marraskuun 6 p:nä sivuutimme erään karjatalon nimeltä Bostan, ja saimme sieltä lahjaksi vihanneksia sekä suuren valkosen kukon. Tuskin oli tämä uusi matkustaja tuotu lautalle, kun hän jo nuolen nopeudella hyökkäsi entisen kukkomme kimppuun ja kauhealla tappelulla ajoi hänet veteen, jossa hän pulikoi,

hakkasi siipiään ja huusi surkeasti, kunnes pelastettiin. Niitä täytyi sitten pitää eri lautoilla kumpaakin, ja niin kauvan kuin vesi erotti ne toisistaan, olivat ne parhaita ystäviä; kun yksi lauloi, vastasi toinen heti kaikessa sovinnossa ja sopusoinnussa. Kukot ovat oivallisia olennoita, ja ainoastaan kameelin vasikka voi kilpailla heidän kanssaan leikillisissä taipumuksissa.

Lähestyimme nyt asutumpia seutuja, kaislamajoja näkyi useammin, siellä ja täällä oli rannoilla yksipuisia, poppelin rungosta koverrettuja kanootteja. Yhden sellaisen anastivat mieheni omin lupinsa ja Kasim pani siinä kiikkerässä aluksessa toimeen mainion vesinäytännön, jota toiset rajattomalla ihailulla katselivat. Sittemmin maksettiin kanootti rehellisesti, sillä minusta oli kerrassaan väärin kuleksia ympäri ja varastella veneitä, vaikka mieheni olivat aivan eri käsityskantaa; heidän mielestään oli rantatavara jokaisen yhteistä omaisuutta.

Teresin kylän luona, jossa jo kerran ennenkin olin vieraillut ja jossa nyt molemminpuoliseksi iloksi tapasin vanhan 73-vuotiaan ystäväni Khalil Bajn, otettiin meidät juhlallisesti vastaan ja tuotiin kuormamäärin lahjoja, hedelmiä, vihanneksia, jäniksiä, fasaaneja, lampaita, kanoja — ja mikä oli parasta kaikesta — maitoa monta suurta astiaa täynnä. Sellainen muonavarojen lisäys oli hyvään tarpeeseen, ja voimmehan me lisätä kuormaa kameelillemme kuinka paljo tahansa — ei se valittanut, niinkuin kylläkin helposti tekee karavaanikameeli.

Kun nousimme ylös puhteella marraskuun 10 p:nä, oli koko maisema kosteaan sumuun peittyneenä, yö oli ollut tavattoman kylmä ja lautta sekä musta hyttimme olivat paksussa huurassa. Mutta kun raitis lounatuuli oli alkanut puhaltaa, haihtui sumu ja me laskimme taas suurta jokea alaspäin niinkuin purjeilla. Laivastossamme oli nyt kokonaista neljä miehitettyä alusta ja etummaisena kulki »luotsi» kanootissaan. Teresissä oli muuan ystävällinen beki lahjoittanut minulle uuden koiran, jolle annettiin Dovlet vainajan nimi. Se oli pieni, ruskea, lyhytjalkainen pentu, vikkelä ja hyvinvoipa, ja piti heti ensi hetkestä

Yölçirimme Ala Kunglej Busrugvarin luona.

alkaen rajua komentoa lautalla; lyhyessä ajassa tuli hänestä kaikkien kaksijalkaisten matkustajain suosikki, paitse kukkojen.

Nyt alkoi jo vähitellen muodostua hienoja, kirkkaita jääpeitteitä suvantopaikkoihin ja lahdelmiin joella. Marraskuun puolivälissä olivat ne jo niin paksuja, että kannattivat koiran. Usein juoksivatkin koiramme rantoja pitkin; kun lautalla makaaminen alkoi tuntua heistä yksitoikkoiselta, hyppäsivät he jokeen, ja kun olivat taas tarpeekseen juosseet maalla, uivat he lautalle takasin. He hoitivat sanalla sanoen kokonaan itse itsensä, ja varsin huvittavaa oli katsella heidän pieniä partioretkiään.

Jää muistutti meitä siitä pitkästä matkasta, mikä vielä oli jäljellä yhtymäkohtaamme; meidän täytyi rientää, ellemme tahtoneet jäädä jäihin sitä ennen, ja kuinka olisi silloin käynyt! Täytyisikö meidän tallustaa jalan näitten äärettömien, hiljaisten metsien poikki ja jättää kaikki tavaramme oman onnensa nojaan! Niin ei saanut tapahtua, ja otimme säännöksi kulkea kaksitoista tuntia päivässä. Kun varhain kylminä aamuina olin saanut vaatteet päälleni, riensin miesten luo leiritulelle verryttämään jäseniäni ja saamaan kuumaa teetä suuhuni. Ystävällinen »salam alejkum», rauha teille, kajahtaa vastaani joka taholta. Muutaman minuutin päästä komennan minä »irti», ja taas luistaa lautta Tarimia alas. Sauvojien laulu kaikuu soinnukkaasti rannoilla ja lakkaa vasta illan tullen; kaikki odottavat silloin hauskaa leirinuotiota. Mutta aikaa voittaaksemme jatkamme matkaa vielä pitkälle auringon laskun jälkeen. Ei näy tulia näillä autioilla rannoilla, ainoastaan kuu heijastaa valoaan virran pyörteihin ja pieni kajastus peräkannen tulesta valasee lähimpiä kaislan korsia. Yksi oppaistamme meloo aina kanootissaan noin 100 metriä lautan edellä. Hänellä on suuri kiinalainen paperilyhty vinoon asetetun seipään nenässä, ja lyhdyssä palaa pieni öljylamppu. Kanootti on kuin veneetsialainen gondooli lyhtynsä väräjävässä valossa, ja siitä voimme pimeässä hyvästi nähdä mihin suuntaan joki milloinkin mutkitteli.

Maan asujamet niillä seuduilla olivat uskomattoman arkoja ja vaikea oli saada heitä käsiinsä. Joskus seisoivat he kuin

kannon pökkelöt ja tuijottivat meihin, mutta katosivat jäljettömiin kun tulimme lähemmäksi. Eräässä talossa toivoimme varmasti tapaavamme jonkun ihmisen, sillä tulisijalla oli pata kiehumassa, lampaat pureskelivat ruohoa läheisellä laitumella ja koirat pitivät kauheata rähinää. Kaikki pensaikot etsittiin ja vihdoin löysimme erään pienen pojan. Mutta se poloinen oli niin säikähtynyt, ettei häneltä saatu luotua sanaa, vielä vähemmin muita tietoja; hän seisoi vaan vavisten ja katseli maahan. Taitavasti toimitetulla kierroksella saimme seuraavana päivänä sentään käsiimme erään paimenen, joka vietiin lautalle ja pidettiin siellä niin pitkälle, kuin hänen maantieteelliset tietonsa ulottuivat. Kuinkahan monta kummallista satua ja tarinaa mahtoikaan syntyä meidän matkastamme näitten yksinkertaisten paimenien keskuudessa, kun he näkivät lauttamme hiljaa lähestyvän niinkuin jokihirviön, sauvoimet joka suunnalle soikollaan niinkuin tuntosarvet! He juoksivat mielettöminä pakoon, ja ehkä juoksevat nytkin vielä niinkuin metsähisen peljättäminä.

Dung-kotanin metsässä kävimme tervehtimässä erästä rikasta metsästäjää ja paimenta, joka oli tappanut monta tiikeriä ja myynyt niitten taljat kiinalaisille. Hän kertoi kuinka näitä petoja pyydystetään. Täytyi käyttää viekkautta, sillä sikäläisillä suustaladattavilla pyssypahoilla oli vaarallinen lähestyä tätä kaikkien metsien ja viidakoitten pahinta petoa.

Kun tiikeri on kaatanut hevosen tai lehmän, kantaa se saaliinsa ruohikkoon, syö siitä osan ja jättää tähteet toistaiseksi. Kulkeissaan käyttää se melkein aina paimenpolkuja. Jäljistä voi päättää mihin päin se on mennyt ja mistä päin sitä on odotettava takaisin, ja saaliin tähteet ovat varmana merkkinä, että hän aikoo tulla vielä uudelle aterialle. Nyt asetetaan polulle sakset tai loukku, alle kaivetaan puolen metrin syvyinen kuoppa ja koko laitos peitetään tarkasti oksilla ja lehdillä. Jos onni on vastainen tiikerille, astuu hän saksiin ja saa ne sääreensä. Sakset ovat raudasta ja niin painavat, ettei hän niitten kanssa jaksa juosta. Ja irti hän ei niitä saa, sillä ne iskevät äärettömän lujaan ja ovat sitäpaitse okailla varustetut. Jäljet on nyt helppo löytää,

mutta metsästäjä antaa pedon laahata saksia jälessään vähintäin viikon, ennenkuin rohkenee lähestyä sitä. Tiikeri laihtuu ja uupuu, kun ei voi vapaasti kulkea eikä saa ruokaa, ja vihdoin rohkenevat miehet lähestyä sitä. He kulkevat ratsain ja ampuvat sitä tavallisesti satulasta, sillä he pelkäävät, että sillä saattaisi vieläkin olla niin paljo voimaa jälellä, että se voisi hyökätä jalkamiehen päälle.

Joen alajuoksun puolella tulee tiikeri yleisemmäksi; harvoin se hätyyttää ihmistä, eikä sitä koskaan näe päivillä, vaan öisin se hiiviskelee paimenpolkuja niinkuin levoton aave.

Ajojäitä alisella Tarimilla.

VII.

Me jäädymme kiinni.

Kirkkaina syksyiltoina oli auringon lasku usein hurmaavan loistava. Illalla 19 p:nä marraskuuta paloi koko aavikko voimallisen punakeltasessa valossa ja näytti niinkuin kaikkialla olisi loimunnut mahtavia tuliliekkejä. Mustana ja äänettömänä luikerteli joki viidakoitten, noitten kuningastiikerin lymypaikkojen halki. Suvantopaikoissa on jäätä, joka kitisten ja rouskahdellen murtuu kappaleiksi. Toisinaan välähtää edessämme mustassa vedessä niinkuin salaman isku, kun joku ajojään kappale sattuu pyörteeseen ja nostaa lasikirkkaan reunansa koholle joen pinnasta. Laskevan auringon säteet heijastavat silloin siihen, taittuvat, hajaantuvat kaikille tahoille ja leikkivät pitkin vettä. Synkkinä ja alastomina seisovat poppelit rannoilla ja ojentavat kyhmyisiä, kuivia oksiaan jokeen päin.

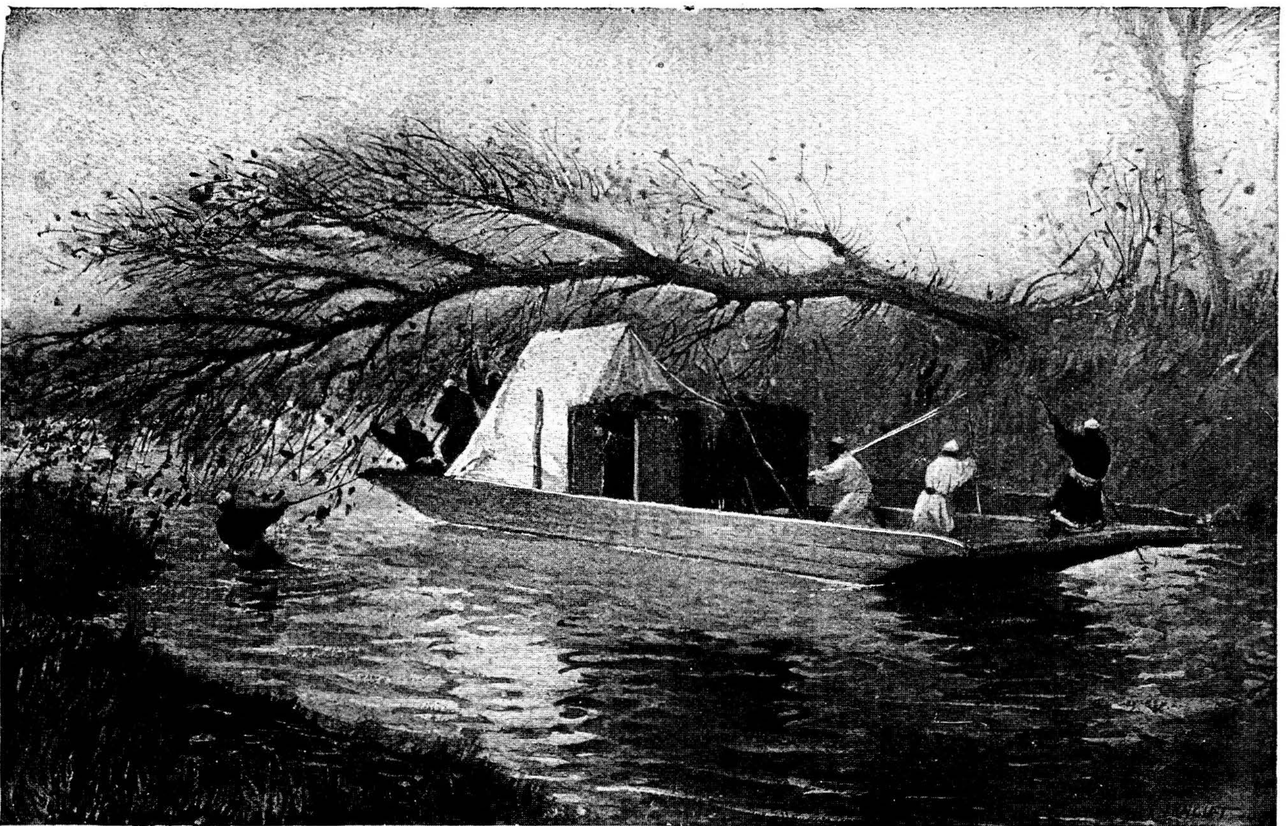
Seuraavana iltana saavuimme Ketschikiin, jossa virta pari vuotta sitten oli kokonaan tukkinut entisen uomansa ja etsinyt

itselleen uuden väylän, suoraan halki aavan ja aution hiekka-aron. Kun tätä kohtaa pidettiin vaarallisena, oli joitakuita paikkakunnan bekiä ja kanoottimiehiä kokoontunut auttamaan meitä. Huhu meidän jokiretkestämme oli levinnyt laajoille aloille Sisä-Aasiassa. Mutta kukaan ei tiennyt mistä me tulimme tai mikä oli matkamme päämäärä; minä olin heidän mielestään vaan suurimmassa määrässä kummallinen olento. Kolmatta vuotta myöhemmin kysyivät muutamat intialaiset kauppiaat minulta Ladakissa, olinko kuullut kerrottavan eräästä valkeasta miehestä, joka useita kuukausia oli purjehtinut jollain suurella joella kaukana pohjoisessa; Indus joella olisi sellainen matka mahdoton, selittivät he.

Marraskuun 21 p:nä tulimme ensi kerran uuteen jokiväylään, joka oli ihmeen säännötön. Virta haarautui yhtenään pienten saarien lomiin, joissa helposti olisi laskettu matalikoille, ellei kokonainen laivue kanootteja olisi kulkenut edellämme ja tarkastellut veden syvyyttä. Siellä täällä seistä törröttää kuivuneita poppeleita keskellä väylää uhaten meitä oksillaan, ja varmuuden vuoksi täytyi meidän purkaa telttamme ja nostaa koneet mustan hytin katolta parempaan korjuun. Kahden puolen kohoaa korkeita hiekkasärkkiä ja metsävyöhyke rannoilla käy yhä soukemmaksi.

Virtapaikoissa laskimme hyvää vauhtia, yli 100 metriä minuutissa. Juuri kun tulimme varsinaisen hiekka-aron kohdalle, saavutti meidät pimeä ja katsoimme parhaaksi levätä siinä seuraavaan aamunkoittoon, jolloin taas jatkoimme matkaa. Viisitoista metriä korkeat keltaiset hiekkasärkät sulkevat joen väliinsä. Kaikki on alastonta ja kuollutta näillä tarumaisen autioilla rannoilla; ei ihmistä, ei elukkaa, ei edes korppia ja gaameja, näitä erämaan retkeilijöitä ole näkyvissä. Kaikki on hiljaista kuin hautuumaalla, ei kohahdusta kuulu aron sydämmestä, virta vaan hyräilee heikosti omaa lauluaan, ja kohta tulisivat senkin huulet jäätymään äänettömiksi.

Jonkunlaisella viehätyksellä kuljemme tämän tuntemattoman maan halki, jossa eivät edes kanoottimiehemme ole milloinkaan käyneet. Nyt jos milloinkaan olivat he varsinaisina

Kaatunut poppeli katkasi tiemme.

tiedustelijoina. He painavat leveät melansa pystysuorasti veteen ja katoovat joen mutkan taa, he ovat hetken näkymättömissä, mutta palaavat taas näkyviimme, jos ovat kohdanneet vaarallisen paikan. He kiertelevät lautan ympärillä kuin höyrypurret suurta risteilijää. Eräässä kohdassa jakautui joki viiteen haaraan, joissa vesi virtasi vaahtoavana ajopuuröyhkiöitten ja patojen lomitse. Laskemme rohkeasti yhteen nieluista, ja parahiksi mahtuu lauttamme siitä läpi, vaikka sivut ryskivät ajopuita vastaan. Huutaen ja meluten jatkaa koko laivasto taas matkaansa.

Marraskuun 24 päivä oli tavallista rikkaampi seikkailuista. Sattumalta kulki iso lautta edellä ja kanootit seurasivat sen vanavedessä. Joki oli kapea ja säännöllinen ja matka sujui hyvästi, mutta eräässä kohden teki se jyrkän polven ja siinä oli vääjättävä ulkopuolista, pystysuoraa rantatörmää, jota vastaan vesi virtasi täydellä painollaan. Juuri kun koetimme selviytyä tästä, huomasi Palta vähän alempana edessämme poikkiteloin kaatuneen poppelin parhaassa kulkuväylässä. Sen latva tapasi veteen, mutta runko oli noin metrin verran ylähällä siitä, ja tätä petollista siltaa vastaan kulki nyt lauttamme täyttä vauhtia. Palta päästi hätähuudon, kaikki sauvoimet työnnettiin veteen, mutta eivät ulottuneetkaan pohjaan. Parittain kävivät miehet käsiksi hiljan laitetuihin uusiin airoihin ja alkoivat epätoivon rohkeudella ponnistella niillä vastaan. Mutta vauhti ei ottanut hiljetäkseen, vaan yhä lähenimme me poppelia, joka varmaan pyyhkäseisi kannen puhtaaksi tai kaataisi koko lautan, ja kaikki meidän tavaramme hukkuisi tähän syvään pyörteeseen. Miehet ponnistivat kuin mielettömät, mutta turhaan. Silloin hyppäsi muutamia vikkelöitä kanoottimiehiä lautalle jättäen omat aluksensa virran valtaan, ja asettuivat keulaan, valmiina Islamin ja minun kanssani tarttumaan poppeliin kiinni, heikentääksemme sillä tavoin yhteentörmäyksen voimaa. Mutta onni oli meille suotuisa nytkin. Lajlikin miehet soutivat kuin kaleeriorjat ja pakottivat viime hetkessä lautan erääseen sivupyörteeseen, joka vei toiselle rannalle. Siinä pyörähdimme yhden huiman kierroksen, ja uudestaan olisi pyörre luonnollisesti vienyt meidät

poppelia vastaan, mutta Alim oli köysi kädessä hypännyt jääkylmään veteen ja kiskoi meidät ohi vaarallisesta paikasta.

Juuri kun lauttamme kieppui pyörteessä, huristivat Kasim ja Kader ohitsemme muonalautallaan, vene perässä, suoraan poppelia kohti hekin. Heillä oli siksi paljon mielenmalttia, että huomasivat työntää heikon kangasveneen sivulle meitä kohti, ja me saimme sen pelastetuksi. Mutta muonalautta syöksyi suoraan vaaraan ja olisi varmaan kaatunut, ellei Kasim olisi saanut vauhtia hillityksi iskien kaikin voimin poppelin runkoon kiinni.

Jos tämä kaikki olisi tapahtunut pimeän aikana, emme tietysti olisi nähneet poppelia, ja suuri onnettomuus olisi saattanut tapahtua. Lajlikin miehet alkoivat menettää rohkeutensa, he otaksuivat, että tottahan tämä joki kerran loppuukin, mutta päiviä meni ja päiviä tuli ja me kulkea huhkimme yhä vaan edemmäksi itää kohti. Kaksisataa penikulmaa jokea pitkin! Eikö siitä tulisi päätä ollenkaan, eivätkö he koskaan saisi palata rauhallisiin koteihinsa Lajlikiin! Heidän päätään huimasi tämä ääretön etäisyys.

Emme olleet pitkälle ennättäneet, kun jo kuului kauhea hätähuuto jälestämme. Syntyi yleinen hämminki. Mitä nyt oli tapahtunut? Tiedettiin, että Kasim ja Kader olivat haaksirikosta pelastuttuaan taas jääneet jälkeen. Käskin heti laskemaan maihin ja lähetin kaikki miehet rantaa pitkin huutoa kohti. Huomattiin että muonalautta ja vene olivat joutuneet pyörteeseen ja siinä tarttuneet veden alle piilevään poppelin kantoon kiinni. Vene oli tölmännyt siihen ensimmäiseksi ja sen heikko, purjekankainen laita oli kokonaan revennyt, mutta Kader oli sentään pelastunut sen kanssa rannalle. Lautta sitävastoin oli säilynyt ehjänä, mutta niin pahasti kallistunut, että kaikki tavarat olivat vierineet veteen, ja osaksi — niinkuin kirveet, lapiot, keitto-astiat, kuparikannut y. m. painuneet pohjaan — osaksi alkaneet kellua pyörteissä, muodostaen hullunkurisen matkueen sankoja, pyttyjä, jauholaatikoita, leipiä ja airoja sikin sokin. Kapteeni itse, Kasim, oli saanut kannosta kiinni ja ulvoi siinä keskellä pyörrettä täyttä kurkkua. Hänet pelastettiin kanoottiin samoin kuin kaikki veden

pinnalla kelluvat tavaratkin. Tämän perinpohjaisen liotuksen jälkeen käytettiin koko ilta kuivatukseen ja koetettiin pelastaa tavaroista se mitä voitiin. Kasim istui jotensakin malttuneena ja masennuksissa nuotiolla niinkuin uitettu koira.

Seuraavana päivänä sai laivastomme taas lisävoimia ja nousi nyt kymmeneen alukseen, juhlallinen saattue, joka meloskeli Tarimia alas. Suurenmoinen ja mahtava oli se maisema, joka avautui eteemme Tokkus-kumin eli »yhdeksän särkän» luona. Aina 60 metrin korkuuteen kohoavat tässä hiekkapenkereet Tarimin oikealla rannalla. Voimallisen värimuunnoksen vaikuttavat nämä suunnattomat vuoret löyhää hiekkaa, kun ne jäykkinä, keltasina ja teräväpiirteisinä nousevat joen iloisen kirkkaasta pinnasta. Tässä luonnon leikissä tuntee katselija jotain juhlallista totisuutta, ja kun hiljalleen kuljemme penkereitten jyrkkien seinien alle, on kuin astuisimme sisään gootilaiseen tuomiokirkkoon, jonka rakennustyyli on yksinkertainen mutta ylevä. Minä kiipesin pengermän laelle nähdäkseni joen jalkaini alla mitättömän kapeana, sinertävänä vyönä luikertelevan ja katoovan itäisille ilmoille, ja antaakseni katseeni liidellä kohti eteläistä taivaan rantaa tämän kamalan ja kuolleen hiekka-aron yli.

Heti tämän kohdan alapuolella on pieni kylä, jossa hataroissa kamischi-majoissa asuu kymmenen perhettä loplik-heimoa. Siellä otettiin meidät erittäin ystävällisesti vastaan ja kylän beki kutsui meidät varsin onnistuneelle kalastusretkelle. Erään kapean jokilahdelman suuhun heitettiin verkko ihan jään reunaan. Pari kanoottia meloi lahteen ja särki jään. Siihen laskettiin toinen verkko, ja niin särettiin jäätä ja laskettiin verkko verkon taa aina lahden pohjukkaan saakka. Sinne olivat kalat vetäytyneet pakoon ja sieltä oli helppo saada ne käsiinsä, ja jos joku yritti pujahtaa jokeen takaisin, tarttui se verkkojen silmiin. Saaliiksi saimme 26 kaunista ja lihavaa kalaa.

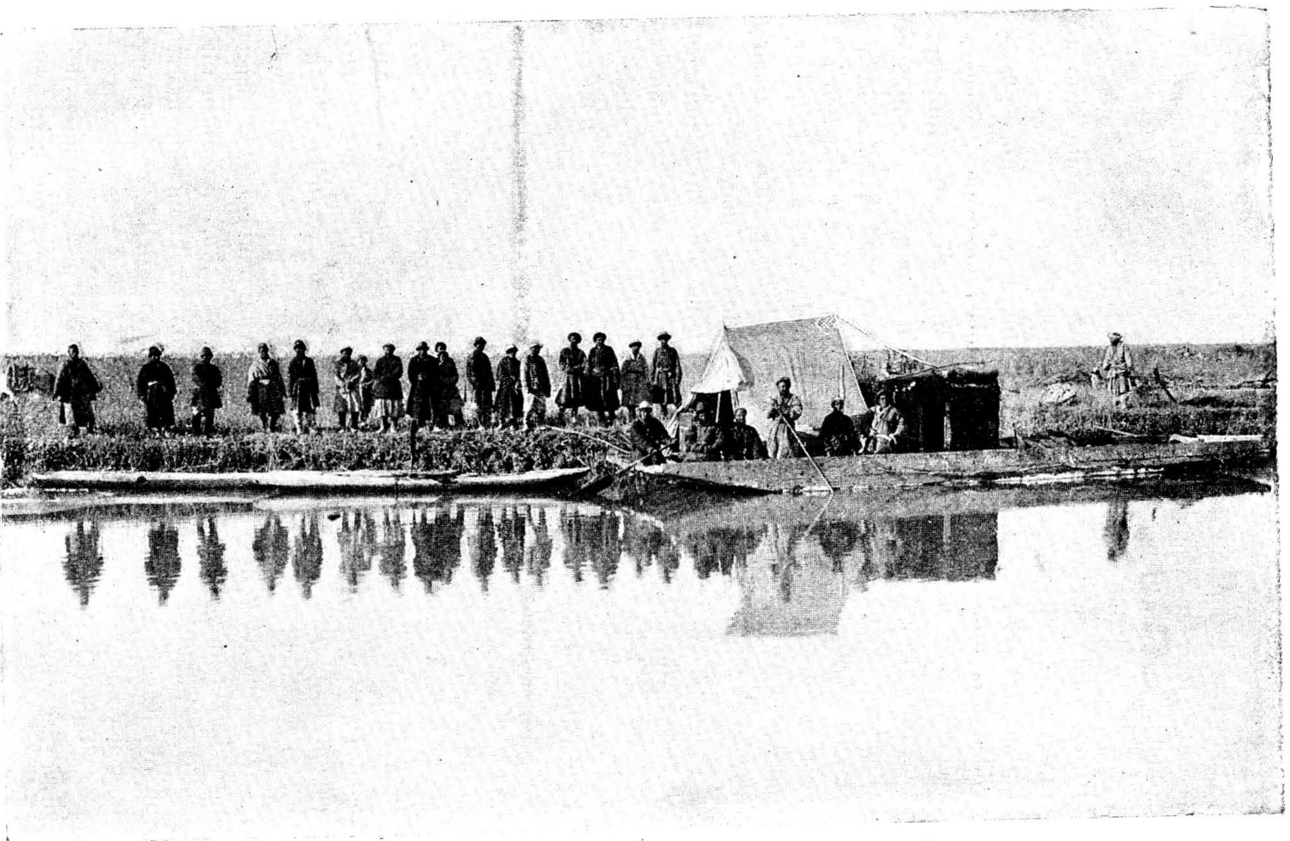
Nyt näimme selvästi, että päivämme joella olivat luetut. Öillä laski lämpö — 16° saakka ja vesi läheni jäätymäpistettä. Paikkakuntalaiset vakuuttivat, että joki jäätyy umpeen kymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun ensimmäisiä ajojäitä on ollut

näkyvissä. Kasvavalla jännityksellä odotimme sitä päivää, ja se sattui marraskuun 28 p:ksi. Kun aamulla astuin teltasta ulos, näin koko joen pinnan olevan täynnä pyöreitä haljenneita jääkappaleita, joitten reunat olivat lumivalkeat. Se oli ensimmäinen varotus, joka kehotti meitä kiirehtimään. Ja se oli myös ensimmäinen aavistus pitkästä talvi-unesta, joka ajoi kalat kirkasvetisiin lahtiin ja joen rantapatamiin, joista lukemattomat kanootit niitä parhaillaan pyydystivät talven varalle.

Kirveillä ja kangilla hakattiin veneet irti yötisistä kahleistaan. Kaikki on nyt jäässä, köydet ja nuorat kovia kuin puu. Poltimme tulta sekä kokassa että perässä ja palelimme sentään. Ja niin lähdimme sauvomalla ajojäitten sekaan ja seurasimme niitä. Niitten katseleminen antoi taas vaihteeksi uutta huvia. Lukuisimmasti kerääntyi niitä keskelle virtaa, siinä ne joutuivat pyörteihin ja pyörivät suurissa läjissä, kunnes reunimmaiset taas temmattiin virran vietäviksi. Niitä tarttui röykkiöihin matalikoille ja olivat siten meille hyvinä merimerkkeinä, niitä ui ryhmissä kuin pieniä saaria pitkin jokea, ne iskivät räiskyvällä äänellä toisiaan sekä lauttaamme vastaan, särkyivät, paltaantuivat yhteen taas, ajelehtivat kiintojään reunaan rannalla ja pyörivät siellä kuin kehräpäät.

Seuraavana päivänä oli ajojäitä yhäkin taajemmassa. Virta näytti varsin juonikkaalta, se oli kuin ylikanteensa jäätynyt ja sitten peittynyt vastasataneella lumella. Mutta koko tämä valkonen peite oli yhtämittaisessa liikkeessä. Jos seisoi rannalla ja katseli ohikiitävää virtaa, alkoi silmiin tulla kummallinen näköhäiriö: jää näytti olevan paikallaan ja seisoja itse luuli kulkevansa ylöspäin vasten virtaa.

Olimme tällä kertaa valinneet onnettoman leiripaikan — tyynen, suojaisen lahden, joka aamulla oli niin paksussa jäässä, että hyvästi saattoi kävellä aluksien välissä. Ne olivat kuin kiinni juotetut ja kesti huikean ajan, ennenkuin saimme murretuksi väylän virtaan saakka. Siellä kitisi ajojäätä kuin murskattua lasia, ja miljoonia jääkiteitä säkenöi ja leikki kuin timantteja auringon paisteessa. Alituinen kohina ja häikäisevä valo

Lautta Ugen-darjan tyynessä suistossa.

vaikuttavat huumaavasti ja väsyttävästi mieleen. Lumivalkeat renkaat, joen suruseppeleet ennustavat, että Tarim kohta paneutuu levolle kylmän hautapeitteensä alle.

Tänä iltana vältimme tyyniä lahdelmia ja asetuimme yöleiriin pahimpaan virtaan. Ja kun minä illalla istuin kirjottamassa päivän muistiinpanoja, jyskähti jokainen ohikulkeva jääteli lauttamme kylkeen, niin että joka kolkka tärisi. Olin tehnyt viidentoista tunnin työpäivän, ja aamulla olimme tuskin saaneet vaatetta yllemme, kun taas jo jatkoimme matkaa. Hiilikuppi asetettiin kirjotuspöydälleni, että saisin lämmittää käsiäni. Ja aamiainen, keitettyä kalaa, syötiin vasta matkalla oltaissa, ja samoin tehtiin tästä lähtein päivällisenkin kanssa. Olihan meillä astiat ja ruokavarat aina käsillä, peräkannella oli keittiö, ja hyvää, raikasta vettä sekä ruuan keittoon että astiain pesuun oli enemmän kuin tarpeeksi, pistipä sitä miltä puolelta tahansa.

Heliseväin jäitten keskellä kulkee lauttamme virran mukana yhä eteenpäin. Koirat olivat alussa ihan raivoissaan tästä uudesta ilmiöstä ja haukkuivat jäälohkareita kuin hurjat, mutta vihdoin huomasivat ne niitten käytännöllisen merkityksen ja kulkivat niitä pitkin rannalle, hypellen toiselta toiselle.

Joulukuun 2 p:nä oli taivas peittynyt paksuun pilveen, mutta ei ainoaakaan lumihiutaletta pudonnut alas. Illalla paistoi aurinko mustan pilven alta kuin möhkäle sulattua kultaa ja sen säteet loihtivat taas esiin mitä ihanimman väriloiston. Koko ilma oli kuin palavaa auerta, kaislikot loistivat purppuran punaisina, poppelit ottivat avoimin sylin ja ojennetuin käsivarsin auringon jäähyväissuudelman huulilleen, koko taivaan laen alemmat osat hehkuivat voimakkaassa, sinipunertavassa valossa. Tämä ylevän ihana näky kesti vaan muutaman minuutin, hämärä peitti pian kaikki harmaalla hunnullaan, ja kaislikko, joka äsken oli seisonut niinkuin juhlapukuinen sotajoukko kunniarintamassa, oli nyt ikävän ja yksitoikkoisen näköinen, niin kuin vanha harmaa aita kotona Ruotsissa.

Tuli täydellinen pimeä ja kanootit alkoivat seipäitten nenissä heiluvine lyhtyineen etsiä yövalkamaa. Ne puikkelehtivat

niinkuin loistavat yöperhoset kaislikossa ja seisahtuivat vihdoin. Paikka oli hyvä kyllä, mutta polttopuuta puuttui. Valaistakseen seutua ja voidakseen etsiä kuivasia, pistävät miehet tulen taajaan ruo'ikkoon, joka peittää rannan. Räiskyen, paukkuen, viheltäen ahmivat valloilleen päässeet liekit tätä kuivaa kamischiruokoa. Siitä tuli jättiläismäinen ilotulitus, joka punakeltaisena roihuten valasi koko mustan joen ja sen tuhannet jäälautat, jotka levottomina soluivat ohitsemme.

Mikä muutos olikaan tapahtunut sittenkun jätimme Lajlikin! Silloin oli vielä kesä ja metsät seisoivat viheriöinä Jarkent-darjan hiljaisilla rannoilla. Nyt paukkui pakkanen, kellastuneet lehdet olivat pudonneet, etelässä kohosi silmän kantamattomiin pelkkiä keltasia hiekkavuoria, ja ilman täytti herkeämätön kohina. Kiintojää pyrki kummastakin rannasta yhä keskemmälle jokea ja suvantopaikat olivat jo kokonaan kirkkaan peitteen alla. Missä joki on suora, siinä aukeaa se eteemme valkeana ja hohtavana niinkuin talvinen tie. Ajojäitten ryskeen voittaa vaan silloin tällöin pitkä, vonkuva ulahdus, kun näkymättömät voimat tiukentavat kirkkaita jääverkkojaan joen tyynellä pinnalla.

Karaulissa tapasin taas erään vanhan tuttavan, uskollisen palvelijani Parpi Bajn, joka oli ollut mukana 1896. Hän suli kyyneliin saakka, nähtyään lautalla vanhat matkakumppaninsa, minut ja Islam Bajn. Hän näytti varsin muhkealta harmahtavassa parrassaan, päällään tummansininen tjapani ja puuhkareunainen lakki päässä. Nyt sai hän kertoa minulle kohtaloistaan sen jälkeen kun viimeksi erosimme toisistamme, jolloin hän sovitusta palkasta oli lupautunut vastaisuudessakin palvelukseeni.

Joulukuun 7 p:nä kertoivat paikkakuntalaiset, että se paikka ei ollut enää kaukana, jossa joki oli kokonaan jäässä. Onnellisen sattuman kautta oli karavaanimme joutunut aivan samoille paikoille, ja niin sain lähetetyksi sanan kasakoille, että he pysähtyisivät Jangi-kölliin. Se oli sama joulukuun 7:mäs päivä, joka lopetti meidän vesimatkamme, ja tieto siitä tuntui ihan surulliselta. Joki juoksi suoraan SO suuntaan, vasemmalle levisi rannattomat ruoho- ja kamischi-arot, oikealla kohosi hedelmätön

hiekka korkeiksi vuoriksi, joitten juuria virta huuhtoi ja syövytti.

Keskellä jokea oli enää vaan kapea uitti sulaa vettä, ja sekin oli täynnä ajojäätä. Virran nopeus tuntui nyt epämiellyttävältä, sillä lauttamme tapaili lakkaamatta kiintojään reunoihin, jotka murtuivat ja helisivät kuin lasi.

Rannalla nähtiin kolme ratsastajaa. Ne olivat Tjernoff, Fajsullah ja Nias Hadji. He vakuuttivat meillä olevan enää kahden tunnin matkan siihen kohtaan, missä joki oli kokonaan jäässä ja mistä olisi turhaa pyrkiä ihmisvoimin enää eteenpäin. Ennen auringon laskua täytyi meidän kuitenkin ehtiä sinne. Vasta sitten me seisattuisimme, kun näkisimme tenän edessä. Ei mitään puolitekoista, ei jalkaakaan jätettäisi kulkematta, mitä kulkea voidaan, ainoastaan voittamattomat esteet saisivat seisauttaa aluksemme. Lyhdyt sytytettiin ja pitkien riukujen nenissä paloivat tuohukset kanooteissa, jotka ohjasivat meitä ahtaassa väylässä. Mutta sitten tuli hiljaisuus ympärillemme, lautta seisahtui ja virran kuljettama sohju painui ensimmäisen kiinteän jään reunan alle. Rannalla loimusi suuri nuotio. Juuri niin pitkälle oli meidän kuljettavakin, mutta ei pidemmälle, sillä se oli karavaanimme, joka odotti meitä rannalla. Jokiretkemme oli loppunut. Ja niinkuin unessa muistelin minä sen menneitä päiviä, sen veneetsialaisia iltoja, ja ihanaa, raikasta elämää lautallamme.

Vanha uskottu palvelijani Parpi Baj ja Islam Baj tervehtivät toisiaan Karaulin luona.

Pieniä kiinteitä hiekkasärkkiä Karaulin luona.

VIII.

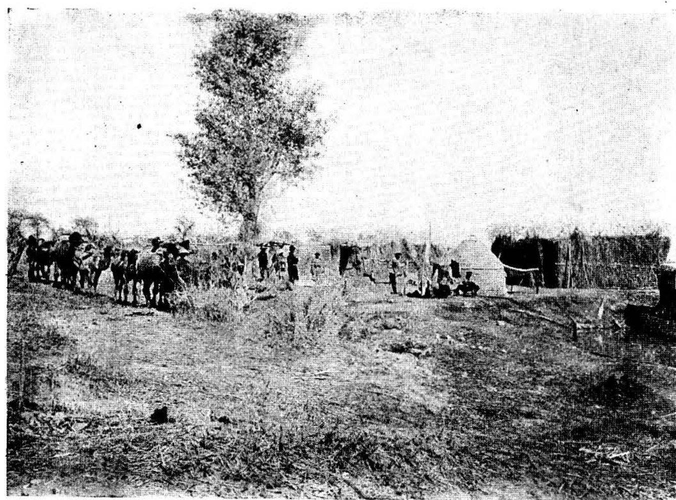
Vaarallinen retki erämaahan.

Vihdoin viimein sain minä siis perinpohjin levätä, sillä eihän meillä ollut enää kiireen kierää, olimmehan jo joka puolelta jään kahleissa. Kun leirimme oli väliaikaisesti kuntoonpantu erään pienen lahden pohjukkaan, saivat oivat lauttamiehemme Lajlikista palkkansa — kahdenkertaisesti ja vielä paluukustannukset päälle. Vesissä silmin erkanivat he meistä. Parpi Baj nimitettiin ylimmäiseksi hevostenhoitajaksi ja hän kiirehti heti rakentamaan tallia kamischilyhteistä. Turdu Baj ja Fajşullah, Venäjän alammaisia Länsiturkestanista, määrättiin kameelien hoitajiksi. Muhamettilaisten juoksupojaksi tuli Kurban, kuusitoistavuotias, kaunis, avomielinen ja iloinen poika Aksusta, ja loplikilainen Ördek, jonka tapasimme leiripaikan lähistöstä, piti huolta karkeammista töistä, kantoi vettä, hommasi polttopuuta ja elukkain rehua. Hänellä oli apuna toisia loplikilaisia. Islam Baj oli muhamettilaisten päällysmiehenä, kasakat taas olivat minun välit-

tömässä komennossani. Muutamia päiviä vieraili luonani eräs vanha ystävä vuodelta 1896, Khalmet Aksakal Korlasta, ja hän sai toimekseen ostaa meille sieltä muulia, mongoolilaisia huopakibitkoja (telttejä) ja pientä hopeata, sekä koko joukon ruokavaroja. Karavaani oli tuonut mukanaan viisi koiraa Kutjarista ja Korlasta. Niitten joukossa oli kaksi erittäin kaunista vinttikoiraa, jotka kastettiin Maschkaksi ja Tajguniksi ja joista heti tuli minun erikoiset suosikkini. Ne olivat isoja, valkeita koiria, mutta niin lyhytkarvaisia, että ne talvella viluissaan aina pyrkivät tulen lähelle ja öisin makasivat minun lähelläni huopapeitteitten alla. Oli hullunkurista nähdä, kuinka pian ne oppivat omin neuvoinsa ryömimään peitteitten sisään, ja kuinka tyytyväisen näköisiä ne olivat, kun joku vielä korjaili peitettä. Mutta ryöstöretkillä olivat ne voittamattomia ja levittivät pian täydellisen kauhun koko paikkakunnan muitten koirien keskuuteen. Niillä oli omat taistelutapansa, tällä Maschkalla ja Tajgunilla. Ne kävivät aina vastustajaansa takajalasta kiinni, pyörittivät sitä siitä eivätkä hellittäneet, ennenkuin toinen meni nurinniskoin ympäri ja lähti siitä ulvoen ja ontuen pakoon. Aterialla eivät toiset koirat rohjenneet lähestyäkään lihapaloja, ennenkuin Maschka ja Tajgun olivat syöneet kyllikseen. Jolldasch ei nyt juuri joutunut täydelleen epäsuosioonkaan näitten uusien tulokkaitten saavuttua leiriin, mutta hän tunsi sentään jääneensä toiseen sijaan, vetäytyi yksinäisyyteen eikä rohjennut koskaan kurkistaa minun telttaani, kun vaan nämä toiset sattuivat olemaan siellä. Kerran hän kyllä koetti sitä, mutta siitä tuli huono loppu, enkä minäkään sen koommin puuttunut heidän väleihinsä, sillä koirillakin näkyy kerta kaikkiaan olevan omat mielipiteensä asioista. Mutta sentään makasi Jolldasch aina minun telttani edustalla, ja kun joskus ulos mennessäni hyväilin sitä, oli se siitä erittäin ihastunut ja kiitollinen.

Jollbars, »tiikeri», oli roteva, tummanruskea koira, viidakon poika suden verta suonissa, oikea peljättävä, pitkähampainen talon vartija. Hän oli sidottuna rautakahleihin, ja ainoastaan minä sekä pari muuta miestä rohkeni lähestyä häntä kahleitten

ulottumalle. Yöllä kulki hän vapaana ja oli kaikkien varkaitten kauhu. Hänelläkin oli omat kohtalonsa vastaisella retkellämme. Kerran repi raivostunut metsäkarju hänet niin pahanpäiväisesti, että suolia tuli näkyviin, mutta haavat ommeltiin huolellisesti kiinni. Toisen kerran taas hän karkasi meistä kuumalla hiekka-arolla ja luultiin olevan mennyttä kalua, mutta puolen vuoden päästä ilmestyi hän uudestaan joukkoomme. Ja hänen muistonsa on minulle erittäin rakas, sillä hän oli mukanani vaarallisella

Pääkortteeri Jangi-köllissä.

retkelläni Lassaan ja varotti meitä aina yöllisiltä hyökkäyksiltä. Niin, minä rakastin koiriani, ne eivät kertaakaan pettäneet minua, vaan täyttivät täydellisesti velvollisuutensa kaikissa karavaanielämän vaaroissa ja vaivoissa.

Majoja, telttejä, talli, kokonaiset vuoret ruokavaroja ja matkatarpeita kohosi »torin» ympärille kylässämme, missä miehillä oli avonainen keittiönsä sekä »klupinsa» tulen ääressä, joka ei sammunut ennenkuin seuraavan vuoden toukokuussa. Läheltä ja kaukaa tuli maan asukkaita osaksi uteliaisuudesta katsomaan meitä, osaksi kauppaamaan tavaroita. Siinä oli alituinen hyörinä

ja loppumaton puheen pauhu niinkuin markkinapaikalla. Mutta hauska oli joka tapauksessa meidän maatalomme, meidän kylämme, joka oli kohonnut erämaasta kuin taikavoimalla.

Levätessäni joitakuita päiviä pääkorttierissamme Jangi-köllissä tein pienen tutkimusretken eteläiselle hiekka arolle tutustuakseni sen luontoon — sillä horjumaton päätökseni oli sa-

Kuormitettu kameeli.

mota halki koko erämaan Tatran kylään saakka Tjertjen-darjalla, jota matkaa on 28 ½ ruotsin penikulmaa. Paikkakuntalaiset koettivat kaikin tavoin estää minua siitä, sanoivat sellaista yritystä täydeksi hulluudeksi ja minua itseäni suoraan surman suuhun menijäksi. Ei kukaan ollut koskaan rohjennut mennä tuohon kamalaan erämaahan, ja joka sinne eksyi, se ei sieltä koskaan löytänyt takaisin. Muuta siitä ei tiedetty, kuin että useita vuosi-

satoja sitten kaukana lounaisella ilmalla asui pakanallinen kansa, jonka hallitsija oli nimeltään Atti Kusch Padischah. Pyhiä imameja oli mennyt sinne levittämään islamia, mutta kun kansa ei tahtonut kääntyä uuteen uskoon, huusivat imamit taivaan kirousta ja kostoa koko maalle, ja niin satoi monta päivää jälekkäin hiekkaa, joka hautasi maan ja kansan allensa.

Nämä kunnolliset ihmiset olivat melkein tunnon vaivoissa, kun kuulivat, että minä heidän rauhallisilta asunnoiltaan lähtisin varmaa turmiota kohti, ja senvuoksi ehdottivat he minulle, että kiertäisin ensin erämaan ja kulkisin vasta sitten sen halki etelästä päin Jangi-kölliin. He lupasivat määrätystä päivästä alkaen polttaa iltaisin suurta roviotulta jollakulla korkealla särkällä, että minä sen opastuksella löytäisin takaisin leiriini. Se olisi niin muhkea sellainen talvimajakka hiekkameren laidassa, helppo ja turvallinen olisi ohjata erämaan laivoja sitä kohden ja juhlallinen tulisi olemaan meidän vastaanottomme heidän majoihinsa jälleen. Tämä heidän tuumansa tuntui varsin hauskalta ja viettelevältä, mutta minä en antanut pettää itseäni. Parempi lähteä varmasta ja tutusta kohdasta levänneillä kameeleilla! Ja siihen se juttu jäi.

Karavaanin kokoonpano oli seuraava: Islam Baj, joka jo ennenkin oli kanssani kokenut erämaitten vaivoja, Turdu Baj, Ördek ja Kurban. Meillä oli ainoastaan seitsemän kameelia ja yksi hevonen, sekä koirista Jolldasch ja Dovlet — vinttikoirat eivät olisi kestäneet talven pakkasta paljaan taivaan alla.

Kaikki varustukset tehtiin mitä suurimmalla tarkkuudella; tarpeettomia tavaroita ei otettu mukaan, sillä kameelien täytyi saada kulkea keveästi kuormitettuina pehmeässä hiekassa. Meillä oli riissiä ja jauhoja kymmeneksi päiväksi, valmista leipää kahdeksi viikoksi ja yhtä pitkäksi ajaksi »talkania» [1]) eli paahdettua vehnäjauhoa, josta veteen sekotettuna saadaan valmis ruoka keittämättä. Minulla oli muutamia astioita säilykkeitä, teetä, kahvia ja sokeria, miehillä taas suuri käärö kiinalaista tiiliteetä. Ruokavarat oli laskettu siten, että ne riittäisivät vaan Tjertjenin pie-

[1]) Luultavasti sama sana kuin meikäläinen »talkkuna».
Suomentajan muist.

neen kaupunkiin saakka, josta kyllä saataisiin helposti lisää. Sitäpaitsi otin mukaani kaikki tarpeelliset koneet; raskaammista tavaroista mainittakoon vielä talvivaatteemme, turkit ja peitteet, mutta telttoja ei otettu matkaan. Koko talven, neljättä kuukautta, makasimme joka mies paljaan taivaan alla, joka oli jotensakin raitista, sillä pakkanen laski usein alle — 30°.

Varhain aamulla joulukuun 20 p:nä herätti Islam Baj minut ja kysyi, oliko aikomus todellakin lähteä sinä aamuna liikkeelle, vaikka kova lounainen myrsky parhaillaan raivosi. Kun lähtöpäivä kerran oli määrätty, en kärsinyt viivytyksiä, vaan määräsin miehet hankkiutumaan retkelle. Heitin hyvästit kasakoille ja muille kotiin jääville ja varotin heitä tarkasti vartioimaan talven kuluessa tavaroitamme ja olemaan varsinkin yön seutuihin valppaina. Kameelit tuotiin hiekotettua käytävää pitkin yli liukkaan jokijään ja kuormien teko alkoi. Kaksi niistä kantoi matkatavaroita ja ruokavaroja, kolmas maissia heitä itseään varten, neljännellä oli aimo pino polttopuita, sillä erämaassa oli sellaista tavaraa mahdoton saada; kolmen selkään oli sälytetty suuria, vuohennahalla peitettyjä jäämöhkäleitä, sillä ei meidän tarvinnut toivoa sitäkään, että matkalla tulisimme löytämään pisaraakaan vettä. Sitäpaitse kantoi vielä kolme ylimääräistä kameelia jäätä ja halkoja; niitten oli määrä seurata meitä vaan neljä päivää ja sitten palata takaisin, ja oli niitten ajajina kolme miestä Parpi Bajn johdolla.

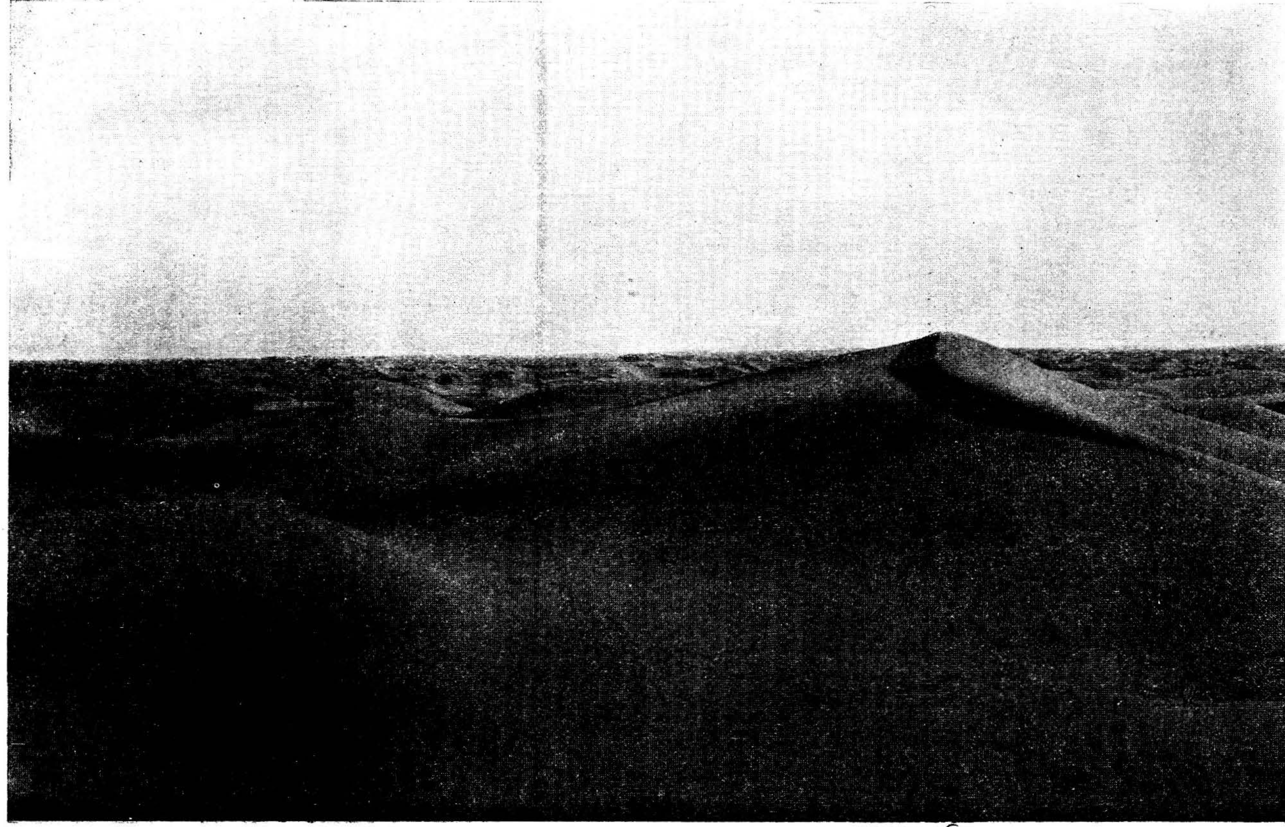
Islam tulee ilmottamaan, että kaikki on kunnossa, ja raskas matkueemme lähtee hiljalleen vaeltamaan Tarimin rantaa pitkin ensiksi pienelle Tanabagladin järvelle. Sen viimeisessä lahden pohjukassa etelää kohti levähdetään hetkinen, hakataan jäähän neljä pientä avantoa ja annetaan kameelien juoda viimeinen kerta oikein mielin määrin. Ne tuntuvat ymmärtävän, ettei heillä kotvilleen tule olemaan vettä näin runsaasti, ja siksi he juovatkin kauvan, pitkissä nielauksissa.

Järven eteläpuolella kuljemme korkean hiekkaäyrään yli ja asetumme yöleiriin taajan kamischipensaikon äärimmäiseen laitaan, jossa meillä on suojaa tuulta vastaan, mutta taivas kattonamme.

Kun seuraavana aamuna hämärissä ryömin ulos pesästäni, jatkui myrsky vielä ennallaan, mutta nuotiomme palaa lekotti sentään tuulen suojassa ja levitti lämpöä ympärilleen. Ja niin alkaa taas raskas ja hidas taivaltaminen kellon kalkattaessa viimeisenä astuvan kameelin kaulassa. Syvälle uppoovat kameelien jalat pehmeään hiekkaan, varsinkin etummaisen, joka kulkee »lumi-aurana» ja polkee tietä jälessä tuleville. Minä ratsastan pienellä harmaalla hevosellani viimeisenä ja seuraan sitä polkua, jonka kameelit leveillä sorkillaan ovat sotkeneet. Ja sitä menoa painumme yhä syvemmälle tuntemattomaan, kammottavaan erämaahan. Ympäristömme on jo täydelleen kuollutta ja autiota; jos kuussa löytyy hiekka-aroja, eivät ne voi olla tyhjempiä kaikesta elimellisestä elämästä kuin tämäkään. Ei ole mitään, ei kerrassa mitään, mikä muistuttaisi, että täällä koskaan olisi ollut mitään elollisuutta pienimmässäkään muodossa. Toisena iltana ei meillä enää ollut suojaa ainoastakaan kaislan korresta, vaan olimme alttiina kaikille taivaan tuulille ja lentohiekalle, joka tukahuttavissa pyörteissä tuiskusi nuotiomme ympärillä.

Islam ja minä, jotka ennen olimme tehneet Takla-makanin aavikon poikki niin tuhoisan ja kauhean retken, ymmärsimme kyllä mistä oli kysymys ja että tätä nykyistä yritystämme todellakin oli pidettävä mielettömyytenä. Tässä oli aavikko toista vertaa leveämpi kuin se kohta Takla-makania, josta 1895 olimme kulkeneet ja jossa koko karavaanimme oli joutunut tuhon omaksi. Pelastuisiko nyt kukaan meistä tältä uudelta retkeltä? Joka päivä painosti tämä kysymys mieltämme, mutta me emme puhuneet siitä mitään.

Suuri onni ja etu oli meille kuitenkin se, että vallitseva tuuli oli kasannut lentohiekan erittäin säännöllisiksi särkiksi. Tämä tuuli, joka varsinkin keväällä ja kesällä on hyvin voimallinen, tulee nimittäin säännöllisesti pohjois-koillisesta ilman suunnasta. Se ajaa hiekan aaltoihin niinkuin merellä, mutta niitten korkeus on äärettömän paljon suurempi kuin meren aaltojen, aina 90 metriin saakka, eli yhtä korkeita siis kuin Ritariholman kirkon torni Tukholmassa. Nämä kiinteät hiekka-aallot kulkevat

Rannaton hiekkameri.

loppumattomissa jonoissa koillisesta luoteeseen ja maa niitten välisissä laaksoissa on tasanen ja kova. Löytyy kuitenkin toisenkinlaisia särkkämuodostumia, jotka verkon tapaisesti, suorissa kulmissa ja äärettömän pitkinä katkaisevat nämä edelliset. Molempain muodostumain yhtymäkohdissa on syvänteet eli läpileikkaukset, joita paikkakuntalaiset nimittävät »bajireiksi». Seuraten näitä syvänteitä lounaista kohti saimme me vältetyksi pehmeän hiekan, joka korkeina harjanteina kohosi tiemme kummallakin puolella. Ja siten pääsimmekin kulkemaan tasaista bajirimaata kokonaista 143 kilometria, mutta loppumatka ja varsinkin aavikon eteläinen osa oli murhaavan vaikeata hiekkaa. Jos koko aavikko ensimmäisen luuloni mukaan olisi ollut pelkkiä 90 metriä korkeita särkkiä, olisi matkamme varmaan loppunut onnettomasti. Mutta minä ajattelin, että vaikka kaikki kameelit kuolisivatkin ja kuormastomme jäisi hunningolle, pitäisi meidän viiden miehen kumminkin jalkapatukassa aina löytämän jostain vettä.

Kun nousee jollekulle korkealle hiekkasärkälle ja katselee seutua itään päin, on se kerrassaan kamalan näköinen, mutta kuitenkin hämmästyttävän suurenmoinen kuolleessa tyhjyydessään. Silmä näkee ainoastaan tuulen suojassa olevat korkeat jyrkänteet, jotka jokaisen särkän länsipuolella kohoavat pystysuorina kuin seinä. Se on kuin hiekkameri, jonka jättiläisaallot ovat vyöryneet suoraan katsojaa kohti, valmiina hautaamaan kaikki allensa, mutta sitten jonkun näkymättömän voiman vaikutuksesta äkkiä seisahtuneet kulussaan ja kivettyneet paikoilleen, odottaen siinä uutta sysäystä hyökätäkseen taas eteenpäin länttä kohti.

Kolmannen päivän leirissä koetettiin kaivaa kaivo, johon 1 ½ metrin syvyydessä tulikin runsaasti + 4,8 asteen vettä, mutta se oli kitkerää kuin väkevin suolaliuvos. Tähän kirottuun maahan ei siis ollut luottamista, ja meidän täytyi käyttää jäälohkareitamme mitä suurimmalla säästäväisyydellä. Ainoastaan pienin tarpeellinen määrä sulatettiin sitä illoin aamuin, ja jokaisessa leiripaikassa pienennettiin vaan kolme halkoa, kaksi illalla ja yksi aamulla.

Neljäntenä päivänä raivosi täydellinen pohjoismyrsky. Ilma oli täynnä pölyä ja lentohiekkaa ja sellainen hämärä ympäröi meidät joka taholta, että ainoastaan lähimmät esineet pistivät näkyviin epäselvinä, kummallisen näköisinä häämöttäen. Keskipäivän aikakin oli pimeä. Me olimme matkalla kuoleman ja läpinäkymättömän talvipimeyden synkkään kotimaahan.

Kun olimme kulkeneet kahdennentoista notkelman poikki, näytti seutu ihan arveluttavalta; me ponnistelimme seuraavaan hiekkasolaan ylös, mutta nousua kesti yhä, yhä kohosi eteemme uusia särkkiä ja yhä useammin seisattuivat kameelit hengähtämään. Vihdoin pääsimme korkeimpaan solaan ja syvällä jalkaimme alla levisi eteemme kolmannentoista bajirin tasainen pohja, joka katosi hämärään; siitä ryömimme alas ja asetuimme taas leiriin tasaselle maalle.

Myrsky asettui yöllä ja kun minä aamupuhteella tirkistin turkkieni alta ulos, levitti kuu vielä hopeahohdettaan leirimme yli, kaikki nukkuivat vielä syvässä unessa ja ainoastaan kameelien pitkäveteinen, raskas hengitys häiritsi hiljaisuutta. Kuu näytti ihmetellen katselevan näitä kuolevaisia olentoja, jotka siinä makasimme niinkuin ikuiseen hiekkaan eksyneinä. Minä lähetin sen sammuvilla säteillä terveiset kaukaiseen kotimaahani, jonne ajatukseni sinä päivänä tavallista kiihkeämmin pyrkivät. Se oli joulu, erämaan joulu.

Uupuneina edellisen päivän hiekkamarssista makasivat kaikki pitkään, ja aurinko oli jo kiivennyt hiekkasärkkien yli, ennenkuin leiriimme ilmestyi elon merkkejä. Kameelit makasivat tapansa mukaan yhdessä ryhmässä, lämmittääkseen toinen toistaan, ja niitten mustat varjot venyivät kauvas pitkin maata, tätä tylyä maata, jossa matkamies tuntee olevansa masentunut vieras ja joka on melkein niinkuin johonkin toiseen kiertotähteen kuuluvata.

Nyt valittiin tarkasti eroon kaikki mitä ei tarvittu, sillä tästä oli pienen apukaravaanin käännyttävä takasin talvileiriin. Kaikki miehet pyysivät päästä mukaan erämaahan, se oli vaikuttanut heihin samallaisella noidutulla vetovoimalla kuin mi-

nuunkin. Mutta tässä eivät auttaneet pyynnöt; jota pienempi oli joukkomme, sitä kauvemmin kestäisi jää. Kotiin palaavat haipuivat pian niinkuin pienet mustat pilkut keltaseen hiekkaan. Niin katkaistiin viimeinen yhteys omiemme kesken ja etelässä levisi aavikko synkkänä ja salaperäisenä odottaen meitä — joko nielläkseen meidät tahi päästääkseen vapaina lävitsensä?!

Jouluaatto oli meille raskas päivä. Tasaset laaksot olivat loppuneet ja me harhailimme yhä korkeammille särkille, jossa matka kävi kauhean hitaasti, askel askeleelta, ja jossa yhtenään sattui seisahduksia, kun joku kameeli oli suistunut kumoon ja sen kuormaa täytyi uudestaan kohennella, tai kun liian jyrkkiä särkkäharjanteita täytyi lapioilla tasotella. Pohjatuuli alkoi taas raivota, se peitti seudun pimeään ja saattoi mieliin toivottoman ahdistuksen. Tuntui niinkuin kovat ponnistuksemme olisivat kietoneet meitä vaan yhä sotkuisemmasti siihen vyyhteen, josta emme sitten enää selviytyisi.

Minä astelin jalan etummaisena. Jäähdyttävä näky kohtasi minua, kun vihdoin olin päässyt 60 metrin korkuisen särkän harjalle; sen tyynenpuoli laskeutui kohtisuorana seuraavaan bajiriin, joka oli järjestyksessä 16:sta ja joka ammotti allani kuin musta pata; sen pinta oli nimittäin kauttaaltaan märkä, sitä reunusti pohjimmaisena valkea suolarengas ja sen ympärillä kohosi joka taholla korkeat särkät; se oli todellinen manala ja se näytti johtavan suorastaan vainajien valtakuntaan. Mutta kun karavaani oli saavuttanut minut, liukusimme sentään jyrkännettä alas ja pystytimme leirin tämän synkeän rotkon reunalle.

Olipa päivä ollut kuinka ikävä tahansa, heti ilostuu mieliala, kun minä vaan komennan pysähtymään. Kameelien kuormat puretaan, ne sidotaan yöksi liekaan, etteivät karkaisi jokivarren meheville laitumille takaisin, minulle varustetaan makuutila pehmeään hietaan, sytytetään nuotio, keitetään ruokaa, ja kun ilta-askareet on suoritettu ja minä lyhdyn valossa olen pannut muistiinpanoni kirjaan, ei ole muuta tehtävää kuin ruveta nukkumaan.

En koskaan vielä ole viettänyt joulu-iltaa niin raskaassa ja ikävässä ympäristössä. Pakkanen oli ainoa, joka leiritulen riutu-

vassa valossa johti mieleen tämän iloisen juhlan ja kuljetti kirjavia kuvia lapsuudenaikaisista joulu-illoista silmäin ohitse. Valoisimman ja iloisimman kaikista juhlista vietin minä mokomassa helvetin kuilussa, jossa syvin kuolon hiljaisuus riemuitsi suurimmasta voitostaan. Vavisten ja leuvat loukkua lyöden istua kyhjötimme me niukan tulemme ympärillä kuin talviset yököt ja katselimme kuinka se riutumistaan riutui, sukelsimme sitten turkkeihimme keskitalven jäädyttävää viimaa pakoon, ja äänettömänä kulki joulun enkeli ohitsemme, vaikka kaikki ovemme olivat selko selällään. Napaseutujen joulu ei voi olla kolkompi kuin tämäkään.

Laskeutuminen hiekkasärkän jyrkkää rinnettä myöten.

Karavaani matkalla lentohiekka-vuorien välissä.

IX.

Erämaan sydämmeen.

Joulupäivänä teimme matkaa lähes kaksi ruotsin penikulmaa. Myrsky oli seuranamme yhä ja sen käsissä lensi liikkuva hiekka pitkinä pyrstöinä kaikilta särkkien harjanteilta. Sitä tunkeutuu joka kohtaan, se kutkuttaa ilkeästi ihoa, se kirskuu ja vihloo hammasten välissä, ja vielä tänä päivänä, neljän vuoden kuluttua, karisee sitä silloisen muistikirjani lehdistä, kun niitä kääntelen.

Toisena joulupäivänä oli seutu yhtä epäsuotuisaa ja hiekka yhtä vaikeata. Joka kerta kun olemme päässeet johonkuhun solaan, seisomme äkkijyrkänteellä, joka suorastaan putoaa seuraavaan bajiriin. Kameelit laskevat näistä mäistä suin päin kuin koskesta. Pehmeä hiekka alkaa jaota heidän painonsa alla ja niin luistavat he sen mukana jalat jäykkinä alas, ja ovat siihen jo niin tottuneet, etteivät ollenkaan epäröi tällaista mäenlaskua.

Toisinaan tarjoaa sellainen karavaanin hiekkamäki varsin hullunkurisen näyn. Polttopuu alkoi meiltä loppua ja sitä täytyi yhä enemmän säästää; kameelien ruokakin alkoi jo käydä vähiin ja illalla saivat he syödä täyte-oljet yhdestä satulastaan.

Joulukuun 27 p:nä hämmästytti minua odottamaton ja iloinen kohtaus. Tapani mukaan astuskelin minä karavaanin edellä opastaen sitä. Saavuin korkealle särkälle ja aloin siinä miettiä asioita sekä tarkastella kiikarilla erämaata edessäni. Etelässä aukeni uusi bajiri, joka oli kummallisen näköinen — se oli täynnä mustia pilkkuja. Riensin alas ja hämmästykseni suureni yhä, nähdessäni tuulen ajamia kamischin lehtiä sekä jonkun pienen, rotan kokoisen nakertajan jälkiä. Lähemmäksi tultuani huomasin ilokseni, että nuo mustat pilkut olivat kuivia, harvakseen kasvavia kamischityppäitä.

Kun karavaani saavutti minut, riemuitsivat miehet niinkuin olisivat tulleet paratiisiin ja kameelit levittelivät sieramiaan, vainuten laidunta. Se oli todellakin odottamaton ja siunattu löytö — ja itse asiassa aavistimmekin jo, ettei erämaa tällä kertaa saisi tilaisuutta riistämään elämää meiltä. Laidunta keskellä hiekka-aavikkoa, neljäntoista penikulman päässä lähimmästä vedestä!

Asetuimme siinä leiriin ja laskimme kameelit irti; kuivaa kamischia kerättiin valtavaan läjään. Illalla sai jokainen kameeli 30 litraa vettä; ne tyhjensivät joka kerta sangon parissa ahnaassa kulauksessa. Jääkuormat tulivat kyllä arveluttavan keveiksi, mutta kasvullisuus antoi meille toivoa siitä, että pohjavettä täytyi löytyä jossain lähistöllä. Koko ilta kului jään sulattamiseen, mutta meidän ei tarvinnut kajotakaan puuvarastoomme, sillä me poltimme kuivaa kamischia. Laskeva aurinko, joka koko päivän oli pysynyt piilossa, näki pelkkiä iloisia kasvoja. Myrskypilvet haihtuivat; ne olivat yläpuoleltaan harmaanpunertavia loistavilla reunoilla, mutta itse taivaan rannassa olivat ne yhtä likasia ja kellertäviä kuin hiekkasärkätkin, niin että koko erämaa näytti kuvastuvan taivaan lakeen.

Levättyämme yön 21 asteen pakkasessa, heräsimme taas itäisen tuulen vallitessa. Taivas oli hiekkapölyn ja paksujen pil-

vien peitossa, eikä pieninkään valon heijastus osota millä kohdalla aurinko piilee. Olemme joutuneet ikuisen talvipimeyden maahan. Hiekkaläjät edessämme häämöttävät pöly-usman läpi niinkuin olisivat kaukaisia vuoriharjuja, vaikka ovat ihan lähimmässä lähistössämme. Herkeämätön tuuli saa jäseneni jähmettymään ja minä kävelen hevostani talutellen mieluummin niissäkin kohdin, missä hyvästi voisi ratsastaa.

Kolmaskymmenesensimmäisessä poikkilaaksossa näin minä etäällä jonkun mustan esineen ja aloin riennättää askeleitani. Se oli ensimmäinen tamariskipensas, kituva tosin vielä, mutta sen ympärillä oli aikoja sitten kuolleita ja kuivuneita oksia, joista saimme tervetulleen lisän puuvarastoomme. Hiukan edempänä, missä pieni kamischi-pensaikko antoi tuulen suojaa, seisahduin minä, sidoin hevoseni kiinni ja tein tulen.

Vasta iltahämärässä saavutti karavaani minut. Mutta nyt laskin minä siinä vaan kuusi kameelia, seitsemäs oli uupuneena pitänyt jättää jälelle. Illallisen syötyä lähtivät Islam ja Turdu Baj noutamaan sitä, mutta tapasivatkin sen kuolleena, suu auki ja silmät puoleksi sulettuina. Toiset kuusi olivat erinomaisissa voimissa, vaikka jo olimme kulkeneet yhdeksän päivää erämaassa. Takla-makanissa oli juuri yhdeksäs päivä se, jolloin kaksi miestä, muutamia viimeisistä kameeleista sekä kaikki matkatarpeemme olivat jääneet tuhon omiksi. Mutta silloin taistelimme kuumuutta ja janoa vastaan, nyt oli meillä vettä kylliksi, mutta olimme jäätyä pakkasesta.

Kun kuolleen kameelin satula aamulla oli otettu talteen, jatkettiin matkaa. Kun sinä päivänä näkyi kuivia tamariskeja ylen määrin ja kamischiruoko oli vielä osaksi tuoretta, ei pohjaveden arveltu olevan aivan syvässä. Sitä olikin jo 1,38 metrin syvyydessä ja oli se melkein ihan suolatonta. Nyt oli meillä kaikkea mitä tarvitsimme, vettä, polttopuita ja laidunta. Kaksi isoa nuotiota paloi kovasta tuulesta huolimatta koko illan, heittäen punertavan hohteen särkkien harjoille, joista lentohiekkaa tuiskutti päällemme.

Kun sekä miehet että kameelit olivat edellisten päiväin ponnistuksista ylen uupuneina, eikä meillä enää ollut mitään

hengen vaaraa, päätimme levätä siunatun kaivomme luona yhden päivän kokonaan. Leiri varustettiin niin mukavaksi kuin mahdollista. Valkea villavaippa, joka tavallisesti oli alimmaisena minun makuutilallani, pystytettiin tamariski-oksien nojaan teltaksi; siinä oli ainakin hyvä tuulen suoja koko päiväksi, ja toisella puolella lisättiin puita nuotioon yhä. Minun siinä loikoillessani kirja kädessä ja vähitellen peittyessäni melkein kokonaan lentohiekkaan, juottivat miehet kameeleita. Se toimi vei aikaa paljon, sillä vettä tihkui kaivon pohjaan hyvin hitaasti. Kameelit seisoivat odotellen ympäri kaivon ja heti kun sanko oli saatu täyteen, tyhjeni se taas parissa kulauksessa. Janoiset elukat joivat jokainen yhdeksän mittaa, vieläpä pari heistä yksitoista, ja aivan hyvästi näki, kuinka niitten mahat pullistuivat. Ne tulivat heti melkoista virkeämmiksi ja alkoivat ahnaasti purra kuivaa kamischia.

Aikaisin aamulla näytti 1800-luvun viimeinen päivä varsin lupaavalta; hiekkaan peittyneeltä makuutilaltani näin minä tuikkivia tähtiä ja tamariskipensaat seisoivat yöleirimme ympärillä kuin mustat kummitukset. Mutta tuskin olimme päässeet jaloillemme, kun ilma muuttui taas yhtä ilkeäksi kuin tavallista. Kameelit olivat juottamisen jälkeen voimistuneet ja kunnostivat itseään tekemällä lähes 2 ½ penikulman päivänmatkan. Ja uudenvuoden yön saimme taas viettää kahden hauskan nuotion ääressä, paljaan taivaan alla ja sellaisessa seudussa, joka oli niin hiljainen ja rauhallinen, ettei edes unohdetun haudan hiljaisuus olisi voinut viedä siitä voittoa. Ilma oli nyt aivan tyyni; savu ja liekit nuotioistamme nousivat suoraan taivaan laella tuikkivia tähtiä kohti. Miehet olivat vilkkaassa keskustelussa vastaisten päivien matkahommista. Minä istuin yksin nuotiollani, mietiskelin elämän arvoituksia ja mitä kaikkea tuleva vuosi taas toisi mukanaan. Tietysti tuntui minusta ikävältä ja kolkolta, ettei vuosikausiin saa tavata rakkaita omaisiaan, mutta toiselta puolelta tuntui ihanalta, että tiesi olevansa täydessä rauhassa kaikesta siitä roskasta, joka painaa meidän mainiota sivistystämme ja tekee elämän suurkaupungeissa niin levottomaksi ja juonikkaaksi. Ajattele

Hiekkamyrsky erämaassa.

kuinka kadehdittavaa, että pääsee kuulemasta telefoonien rämpätystä, ettei tarvitse vastata kirjeihin eikä lisätä rakastettavien naisten autograafikokoelmia, että saa olla rauhassa sanomalehdiltä jotka ovat täynnä ankkoja ja toraa, että pääsee vapaaksi päivälliskutsuista ja kaikenmoisista puuhista, joissa ainoastaan tärvätään kallista aikaa joutavuuteen. Kuinka särjetäänkään päivä »sivistyneissä oloissa» turhain pikku-asiain vuoksi, kuinka paljon kulutetaankaan hengistä elinvoimaa ja tarmoa vähäpätösiin, kuvittelun luomiin harrastuksiin, jotka ovat tarttuneet meihin kiinni niinkuin verta imevät vampyyrit. On ihanaa olla kaukana siitä kuluneesta viisaudesta, joka yksin on pyörittävinään maailman rattaita, olla kuulomatkan ulkopuolella kateudesta, lörpötyksestä ja panettelusta, jotka yhtä varmasti seuraavat jokaista suurta yritystä kuin delfiinit laivan vanavettä, ja jotka sukeltavat esiin piireissä, joissa niitä kaikkein vähimmin odottaisi, piireissä, joissa ihanteellisten pyrintöjen ja kansallisen itsetunnon pitäisi istua ylimmillä istuimilla. Tosin on erämaassakin taistelu ikuinen, mutta se on myrsky, joka painaa hiekkaa, ja hiekka, joka uhittelee myrskyä ja nousee mahtaviin aaltoihin. Mutta sittenkin vallitsee siellä lahjomaton rauha, joka nyt uudenvuoden yönä hiveli otsaani siivillään. Täällä eivät joutavat asiat vedä huomiotamme puoleensa, vaan ne ovat ihmeteltävät ja suuret voimat, jotka täällä tekevät työtään maanpinnan muodostelussa ja jotka joka askeleella ilmenevät silmäimme eteen.

Tammikuun 1:nen päivä 1900 nousi itäisestä pimeydestään synkkään surupukuun puettuna, ilman punaa poskillaan. Päivän matka oli sangen raskas, eikä tasaisia poikkilaaksoja näkynyt enää ollenkaan. Näköala etelään päin oli kyllä laajalti vapaa, mutta siellä näkyi vaan pelkkiä kiinteitä hiekka-aaltoja. Tähän saakka oli matka käynyt hyvin, se oli sujunut niinkuin laivalla, joka kiertelee saarien lomitse, mutta joka nyt yht'äkkiä joutui aavan meren myrskyiselle ulapalle. Aallot olivat kuin vuoria ja tuskallisen hitaasti edistyi taival, särkkää ylös, särkkää alas, ja yhtenään täytyi purkaa kameelien kuormia, kun ne harjanteilta luiskahtivat kumoon. Kaikki kasvullisuus katosi miltei

kokonaan. Kaukana idässä näkyi vielä joitakuita poikkilaaksoja, mutta ne olivat liiaksi sivulla matkamme suunnasta. Eteläinen taivaanranta on kuin hampaakas varjokuva, kuin sahan terä, aivan täynnä pyramiidin tapaisia särkkiä. Emme jaksaneet koko päivänä kulkea kuin 14 kilometria.

Seuraavana aamuna oli ympäristömme tavattoman näköinen. Yöllä oli satanut lunta ja särkät olivat huikasevan valkoisia. Mutta tämä tavaton puku, joka muistutti kuolleen käärelinoja, lisäsi yhä vaan niitten kolkkoa alastomuutta. Kaikki oli nyt vaan pelkkää pehmeätä hiekkaa, ei ainoakaan kovapohjainen laakso huojentanut raskaita askeleitamme.

Iltapäivällä nousi kova SSV myrsky ja täydellinen lumituisku ympäröi meidät. Lumen ja hiekan sekasotku peitti kaikki täydelliseen pimeään ja kauvan harhailimme sinne tänne etsien sopivaa yöpaikkaa. Vihdoin tapasimme yksinäisen, kuivan tamariskin, josta saimme hiukan polttopuuta. Pieniä kamischityppäitä, joita oli ollut erämaan keskikohdilla, ei enää ollut tavattavissa. Miehet olivat taas vakavalla tuulella, ja Ördekin näytti vallanneen täydellinen alakuloisuus tässä ihmeellisessä erämaassa, josta ei tullut loppua ollenkaan, jossa ei nähnyt edes aurinkoa ja johon me tunkeusimme vaan yhä syvemmälle, niinkuin toukka kuivaan puuhun. Hän puhui herkeämättä Tarimin rannoista, lammaslaumoista, kanooteista ja kaloista, aivan kuin paratiisista, johon hän ei enää koskaan pääsisi takaisin.

Kameelit alkoivat taas uupua siihen määrään, että meidän täytyi antaa niille vielä yksi lepopäivä. Itsekin olin menehtymäisilläni, makasin vaan ja lueskelin kirjaa. Koko päivän satoi lunta suurissa haahtuvissa, jotka sähisivät nuotiossa ja kahahtelivat kirjani lehdissä. Keskipäiväkin oli pimeä, hiekka-särkät, maa, taivas, kaikki sulivat yhteen epäselväksi hämäräksi, jossa ei näkynyt varjoja eikä liioin valokohtia. Pyryä jatkui vielä illallakin, lumikiteet räiskyivät nuotiossa ja sulivat sen ympärillä kimalteleviksi jäähelmiksi.

Yö oli kylmän puolinen meille, joitten täytyi nukkua taivasalla. Minimilämpömittari näytti — 30,1° ja kun aamulla

ryömin konnustani ulos, oli vielä 24° pakkasta. Olin aivan lumen peitossa ja sitä sataa höllötti yhä vieläkin. Se etu siitä oli, että esti kylmän pääsemästä turkkien ja peitteitten alle, mutta ennenkuin pääsin nousemaan, täytyi Islamin lapiolla ja kamischiluudalla siivota sitä pääitäni pois. Matkoilla oli minulla tapana maata aivan kuin kotonakin, vaatteet riisuttuina, mutta se riisumishomma ei aina ollut aivan suloisimpia, sen voin vakuuttaa. Se kävi päinsä seuraavalla tavalla. Istuen nuotiolla viskasin yhden vaatekappaleen toisensa jälestä päältäni pois ja Islam keräsi ne kiireellä myttyyn päänalaseni alle, että ne yöllä pysyisivät lämpiminä. Sitten vedin päälleni parin metrin pituisen, paksun ja pehmeän yönutun, otin päähäni ketunnahkaisen puuhkalakin, joka peitti niskan ja koko kaulankin, ja ryömin peitteitten alle, jotka Islam vielä huolellisesti tukki ympärilleni. Aluksi jäykistyy ruumis kokonaan, sillä makuutilalla on 20° kylmää, ja kauvan aikaa saa siinä maata aivan liikahtamatta, ennenkuin jäsenet sen verran vertyvät, että voi ruveta tukkimaan viimeisiä pieniä sala-aukkoja, joitten kautta kylmä yöllä ehkä pääsisi vuodekumppaniksi. Vihdoin alkaa lämpö nousta sopivaan määrään, ja lumi, jota äänettömänä putoilee ympärille, on siinä hyvänä apuna. Nukun koko yön niinkuin puupökkelö, ja islamilaiset voisivat hyvästi, jos tahtoisivat, taittaa niskan siltä pakanalta, joka on vietellyt heidät tähän ilkeään erämaahan. Mutta sitä eivät he koskaan tehneet. Joskus kyllä heräsin siitä, että joku kylmä lumipallo kierahti päänalaselta kaulaani, mutta useimmin nukuin niin hyvästi, etteivät sellaiset pikkuseikat minua ollenkaan häirinneet.

Pahin kuitenkin on ylösnousu aamupakkasessa. Ensin täytyy saada nuotio hyvästi palamaan ja sen ääressä vasta tapahtuu pukeutuminen istuvassa asennossa. Minulla on vatsan puolella + 30° ja selässä — 30°; käsiä täytyy pitää yhtenään tulella, sillä muuten ei saa nappeja kiinni. Lunta putoilee sillä aikaa varsin kodikkaasti niskaan ja selkääni. Islam tuo lämmintä pesuvettä — se on varsin suloista. Ja kun olen saanut sudennahkaturkin hartioilleni ja istun ja ryypiskelen höyryävää teetä,

tuntuu elämä taas niin miellyttävältä, niinkuin yötä ei olisi ollutkaan.

Ikävämpi oli matkapäivä. Meillä oli vastatuuli, lämpömittari osotti ylimmillään — 15 ° ja yhä syvemmälle me jouduimme lentohiekkaan, jossa emme löytäneet kalikkaakaan polttopuuta. Sitä oli kyllä jäänyt hiukan tähteeksi edellisestä leiristä, mutta siksi vähän, että saimme kärsiä kylmää ja panna maata tavallista aikasempaan. Aamulla tammikuun 5 p:nä oli lumipeite yöllisen pyryn jälkeen niin paksu, ettemme kotvilleen olleet löytää kaikkia kapineitamme. Yksin nuotionkin tila oli kokonaan lumen peitossa, ja kameelit olivat komean näköisiä, kinokset selässä, päät valkeina ja pitkät jääpuikot leukaparrassa. Ja kun lähdimme liikkeelle, narahteli lumi oikein talven tapaisesti niitten leveäin jalkapohjain alla.

Päivemmällä seestyi taivas hetkeksi ja aurinko pilkisti näkyviin, mutta silloinkin oli ilma täynnä hienoja jääkiteitä ja lumen häikäsevä hohde oli soaista silmät. Korkeat hiekkasärkät olivat kuin ikuisen lumen peittämiä vuoria, jotka väkevässä valaistuksessa hohtivat viehättävissä, vaaleansinisissä värivivahduksissa.

Seuraavanakin päivänä tuntuivat särkät yhä vaan kohoavan korkeammiksi ja raskasta oli ponnistella niitten yli. Mieliala tuli taas synkäksi; eikö todellakaan tämä erämaa ota loppuakseen, emmekö koskaan pääse tästä iankaikkisesta hiekasta! Kyllä, toisena päivänä tapahtui jo siunattu muutos. Kun eräältä korkealta kohdalta tähystelin kiikarilla eteläistä taivaanrantaa, näin jonon mustia pilkkuja, jotka terävästi kuvastuivat valkeaan lumeen. Ne eivät voineet olla mitään muuta kuin kuivunutta metsää.

Suurimmalla jännityksellä riensimme eteenpäin ja saavuimme paikalle.

Aivan oikein, tässä oli kerran maailmassa kasvanut metsää, jonka sitten hiekka oli tukahuttanut, niin että kuivat rungot enää vaan törröttivät pystyssä. Tunnin kuluttua oli meillä jo isot puupinot leirimme ympärillä. Yksi mahtava kelohonka, jota emme saaneet kumoon, sytytettiin pystyssä, ja se paloi kau-

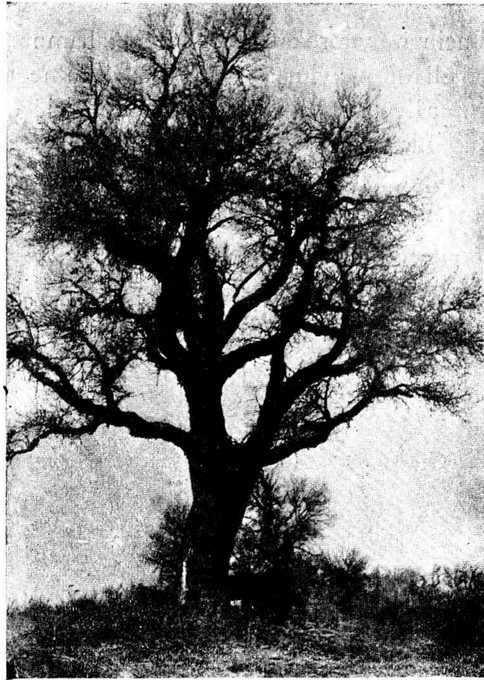
Hiekkameren äärimmäiset särkät Jangi-köllin luona. Parpi, Palta ja Islam.

van niinkuin jättiläissoihtu ja valasi lumista aavikkoa ympärillämme. Minun nuotiooni asetettiin poikkiteloin ontto poppelipölkky ja siinä paloi tuli niinkuin umpinaisessa putkessa. Sen sisusta hehkui ja paukahteli ja ikivanha kaarna käivertyi ulkopinnassa niinkuin epätoivoissaan siitä kuumuudesta, joka sisältä päin sulatti jääkylmän puun. Kuukin tuli taas näkyviin itsepintaisen pilvipeitteensä takaa ja korkeat savupatsaat kohosivat leiristämme sitä kohti. Sinä yönä pettivät muhamettilaiset pakkasen; he kaivoivat kuoppia hiekkaan, täyttivät ne hehkuvilla hiillillä, loivat ne sitten umpeen taas ja rupesivat niitten kohdalle maata.

Kun minä koko retken ajan olin merkinnyt matkamme tarkasti karttaan ja edelliseltä retkeltäni hyvästi tiesin Jangi-köllin ja Tjertjen-darjan joen maantieteellisen aseman, saatoin minä aamulla 8 p:nä tammikuuta luvata miehilleni, että he seuraavan yön saisivat maata edellämainitun joen rannalla. Ja oikein olin laskenut. Erään korkean särkän harjalta näkyi jo etelässä päin musta juova. Se oli metsävyöhyke Tjertjen-darjan rannalla, ja taajojen tamariski- ja poppelimetsien kautta saavuimmekin vihdoin ikävöidylle joelle, joka nyt lepäsi paksun jääpeitteen alla. Mieheni kummastelivat suuresti, että niin tarkoin olin voinut laskea matkan pituuden. Tuskin he tiesivät mitä olisivat uskoneet. Ehkä he luulivat, että joskus ennen yksinäni olin samoillut näitä samoja teitä. Olipa kuinka olikaan, nyt he sanoivat rohkenevansa hetkeäkään epäilemättä seurata minua minne tahansa.

Tjertjenistä tein neljän ratsastajan seurassa 34 ruotsin penikulmaa pitkän tiedusteluretken länteen päin. Se oli tuima matka tuulessa ja lumituiskussa, ja yöt vietimme yhä taivasalla. Hevosten kaviot kumahtelevat niin ontosti ja kylmästi jäiseen maahan. Yli puolen tunnin ei voi yhtämittaa istua satulassa, täytyy nousta aina välillä lämpimikseen juoksemaan. Missä polttopuuta tavattiin, siinä tehtiin pieni nuotio, ja niin kuljettiin nuotioita tehden eteenpäin, aivan kuin olisimme valloittaneet itsellemme yhä uusia asemia pakkasta vastaan. Istuimme siinä kyhjötellen ja annoimme hevosten pitää huolta itsestänsä kuinka parhaiten

taisivat. Viimeinen vuorokausi paluumatkallamme oli sentään pahin. Yöllä oli ollut kylmää — 32,2°; olimme tehneet tavattoman pitkän päivänmatkan ja ratsastimme vielä pimeässäkin monta tuntia. Illalla pakasti taas ja tuuli oli vastainen, tosin heikko, mutta kuitenkin pakkastuuleksi siksi kova, että sai jäsenet jähmettymään. Koetin suojella kasvojani kaulahuivilla, mutta parta jäätyi sentään, ja silmäripseihin muodostui pieniä jääpuikkoja, joita tavan takaa täytyi sormin sulatella, että näki eteensä.

Poppeli alisen Tarimin rannalla.

X.

Villien kameelien maahan.

Pitkän ja vaikean matkan jälestä läpi Tjertjen-darjan metsien ja pitkin alisen Tarimin suistohaaroja saavuimme vihdoin 24 p:nä helmikuuta onnellisesti takaisin pääkortteeriimme Jangikölliin. Jo parin penikulman päässä tuli vastaamme paikkakunnan kyläläisiä ja bekejä, lähettejä ja tiedustelijoita. Kun me hiljaa ja jälkiä jättämättä olimme hävinneet erämaan syvyyteen, olivat he tuskin koskaan enää luulleet tapaavansa meitä, ja sen vuoksi oli heidän riemunsa nyt kahta suurempi. Kaikista hauskin

oli katsella minun neljää kasakkaani, kun ne pölypilvenä nelistivät vastaani mustilla korskuvilla ratsuillaan. Molemmat burjaatilaiset kasakat olivat nimittäin jo myöskin saapuneet Transbaikaaliasta; he olivat juhlapuvussa, tummanvihreissä univormuissa, mustissa lammasnahkalakeissa, kiillotetuissa ratsusaappaissa, miekat riippuen olan yli vedetyissä hihnoissa. Huolimatta jyrkästi mongoolilaisista naamoistaan, olivat he kuitenkin muhkean näköiset ja hoitivat korkeita ratsujaan erinomaisen tottuneesti. Heidän rinnallaan näytin minä varmaan kaikkien talviretken vaivojen jälkeen — kerjäläiseltä. He seisattuivat eteeni ja antoivat sotilaallista kunniaa tehden raporttinsa.

Schagdur ja Tjerdon oli heidän nimensä, he kuuluivat Transbaikalin kasakoihin ja olivat kumpikin 24 vuoden vanhat. Heidän kielensä on läheistä sukua mongoolien kielelle, mutta nämä kaksi puhuivat myös sujuvasti venättä, ja minun palveluksessani ollessaan oppivat he myös djaggatailaista turkinkieltä, niin että esteettömästi tulivat tolkkuun muhamettilaisten toveriensa kanssa. Tjitasta olivat he ottaneet mukaansa aseet, ampumavaroja ja vaatteita, ja palkka oli heille maksettu kahdelta vuodelta etukäteen — keisari oli määrännyt, ettei minun tarvitsisi maksaa heille mitään. Lyhyessä ajassa kiintyivät he minuun niin, että olisivat varmaan menneet kuolemaan edestäni, ja minä puolestani kiinnyin myös heihin yhtä lujasti kuin heidän venäläisiin tovereihinsakin, Sirkiniin ja Tjernoffiin. Näitä kahta viimemainittua en voinut lähettää takaisin, vaan panin pikaviestin pyytämään lupaa Kaschgarista, että he yhä eteenkinpäin saisivat seurata minua.

Ja niin ratsastimme joukolla omaan kyläämme. Keskellä »toria», ihmisten ja ratsujen joukossa seisoi mahtava tiikeri, mulkoillen silmiään. Tultuani lähemmäksi huomasin kuitenkin, että se olikin ammuttu ja sitten jäädytetty aivan luonnolliseen asentoon.

Kaikki jaksoivat leirissä hyvin, muulit ja hevoset olivat hyvässä lihassa, kotona olleet kameelit ja dromedaari olivat uudessa karvassa, mutta rajuja ne olivat, niinkuin kevätpuolella

ainakin. Varsinkin viimeksimainittu oli kerrassaan kauhea katsella, kun se raivoisana pureskeli leukojaan niin että vaahto valui suunpielistä. Se mölisi kumealla äänellä, pyöritteli silmiään ja koetti purra kuin metsän peto. Voi sitä, joka tuli liian lähelle! Ainoastaan Faisullahia se kärsi. Mutta varovaisuuden vuoksi olikin sen jalat sidottu maahan lyötyyn paaluun kiinni, eikä se voinut hievahtaakaan paikaltaan.

Poissa ollessamme oli yksi kameeleista karannut. Sitä ajettiin takaa aina vuoriseutuihin saakka, mutta sille tielleen se meni. Varmaankin oli tiikeri tai villisika peljättänyt sen kokonaan suunniltaan.

Eräs naapureistamme lahjoitti meille kaksi vastasyntynyttä koiranpentua, joitten nimiksi pantiin Malenki ja Maltjik, Pikku ja Poika, koska ne olivat niin pienet ja sievät. Ja samat nimensä ne saivat pitää sittenkin vielä, vaikka olivat kasvaneet jättiläisiksi koirain joukossa. Syntymästään saakka ne siis kuuluivat meidän vaeltavaan yhteiskuntaamme, niistä tuli oivalliset karavaanikoirat, pysyivät aina minun erityisinä ystävinäni ja elivät kauvemmin kuin yksikään heidän toisista tovereistaan.

Lajlikista saakka oli meillä ollut jokimatkallamme mukana kesytön hanhi, ja nyt se oli jo niin kotiutunut, ettei enää ollenkaan välittänyt vapaista sukulaisistaan, jotka parasta aikaa lukemattomissa parvissa palasivat lämpimämmistä maista, seuraten vanhoja, kautta sukupolvien tunnetuita teitään. Me kuulimme niitten kirkuvan huudon ympäri vuorokautta, kaikilta ilman suunnilta, me näimme niitä päivin sekä tyynessä että myrskyssä, olipa aurinko piilossa tai kurkisti esiin repaleisten pilvien lomitse; niitten siipien suhina saapui korviimme sysipimeinä öinä, kun taivas oli pilvessä ja paksu usma peitti maan, emmekä voineet käsittää, mistä ne tunsivat pimeitten ilmojen tiet; katkeamatta, herkeämättä kiirehti niitä ohitsemme. Maan asukkaat sanoivat, että kukin joukko palasi joka vuosi säännöllisesti entisille pesimispaikoilleen ja että niillä on omistusoikeudesta varmat lait, aivan niinkuin lop-miehillä itselläänkin.

Yksi kesyistä kameeleistamme, joka oli mukana retkilläni Kérija-erämaan halki ja Lop-noriin 1896; kuoli keskisessä Tiibetissä 1901.

Kasakat kävivät joka päivä metsästämässä ja toivat fasaaneja, sorsia, hanhia tai metsäkauriita saaliinaan. Metsän riistasta ei ollut puutetta, sitä vilisi kaikkialla.

Leirimme muuttui vähitellen oikeaksi markkinapaikaksi, jonka kaikki tunsivat ja jolla oli oma merkityksensä Lop-maassa. Sinne saapui maalaistavaraa kaikilta suunnilta, ja aina Kutjarista ja Korlasta saakka toivat kauppiaat sinne sokeria, tiiliteetä, kiinalaista porsliinia, venäläisiä teekeittiöitä, kankaita, y. m. Eräs niistä asettui kokonaan asumaan torimme laitaan ja järjesti siihen »kauppansa», aivan niinkuin basaareissakin. Siitä tuli hyvin yleisesti käytetty paikka ja usein näki siinä muhamettilaisten ja kasakkain istuvan ja tupakoivan, juovan teetä ja hierovan kauppoja. Eräs räätäli Kutjarista, Ali Ahun, asetti myös liikkeensä torillemme, ja työtä hänellä tuntui olevan joka päivä aamusta iltaan.

Eloa ja liikettä oli siis ympärilläni yksitoikkoisen erämaamatkan jälkeen. Torilla kihisi ratsastajia ja muita matkamiehiä. Siinä oli alituinen hyörinä, ja vasta kun viimeinen vieras illalla oli poistunut, sammutettiin suuri kiinalainen paperilyhty, joka paloi keskellä toria. Sitten paloi vaan enää nuotio, eikä kuulunut muuta kuin yövartijan askeleet ja koirien haukunta.

Hiukan toista viikkoa ainoastaan kestivät nämä hauskat lepopäivät, kun jo taas alkoi olla aika uusiin seikkailuihin erämaassa, ellemme tahtoneet jättää retkiämme tukahuttavan kuumaan kesään. Hyvästi siis Jangi-köll ja sinun ihana maalaiselämäsi, hyvästi te vieraanvaraiset majat ja teidän aina täysinäiset lihapatanne! Aika kuluu nopeasti kun pää on täynnä suunnitelmia, ja Tiibet odotti meitä viettelevine vaaroineen ja autioine lumihuippuineen.

Sen matkan tarkotuksena, joka aljettiin 5 p:nä maaliskuuta, oli useitten maantieteellisten kysymysten ratkaiseminen, mutta ennen kaikkea tahdoin minä tutkia ja merkitä karttaan Kurrukdarjan vuosituhansia sitten kuivuneen virran uoman, joka laski vanhoista kiinalaisista kartoista tunnettuun, nykyään samoin kuivuneeseen Lop-norin järveen.

Lähimmäksi palvelijakseni määräsin Tjernoffin; muuten oli pienessä joukossani mukana Fajsullah, Ördek ja Khodai Kullu, sekä Abdu Rehim ja hänen kaksi nuorempaa veljeänsä; kolmen viimemainitun, jotka kuljettivat meidän laskuumme kahdeksaa kameelia, oli kumminkin määrä erota meistä Altimischbulakin lähteellä, koska heidän kotiseutunsa oli pohjoispuolella, Kurruk-tagin vuoristossa. Itse otimme mukaamme viisi hyvästi levännyttä kameelia sekä minun pienen, harmaan arohevoseni. Koirista tuli matkaan ainoastaan Jolldasch ja vinttikoira Mascha.

Sillä kertaa otimme myös mukaan kaksi kevyttä telttiä — itikoita ja aurinkoa vastaan, pienen lämmityslaitoksen, sillä lähteissämme oli vielä kylmä, kesävaatteita, aseita ja ampumavaroja, kaksi keittiölaatikkoa, tieteellisiä koneita, ruokatavaroita sekä muuta kaikellaista tavallista matkatarvetta.

Toiset kolme kasakkaa sekä Islam, Turdu-Baj, Parpi-Baj ja vielä muutamia vakinaisista palvelijoistani jäi hoitamaan pääkortteeriamme Jangi-köllissä.

Heitettyämme hyvästit kotiinjääneille suuntasi komea ja hyvinvarustettu karavaanimme kulkunsa pohjoista kohti ja kaksi pitkää päivänmatkaa tehtyämme saavuimme vuorten juurille, joita sitten seurasimme itään päin. Yhtenä päivänä kuljimme 42 kilometriä, joka kameelimatkaksi on erinomainen ennätys, ja leiriydyimme Budjentu-bulakin lähteelle. Muistan seuraavan aamun niinkuin eilisen päivän. Tjernoff oli tapansa mukaan minun vielä maatessani tehnyt tulen uuniini, mutta ei ollut huomannut, että tuuli painoi telttikangasta uunin torvea vastaan. Heräsin sietämättömään kuumuuteen ja näin teltin seinän olevan tulessa. Kuultuaan hätähuutoni riensivät miehet heti apuun. He kaatoivat kumoon koko teltin, Tjernoff korjasi kiireellä laatikoita, karttoja ja kirjoja, ja lopulta sain minä itse tulen sammutetuksi tukahuttamalla sen suurella villapeitteelläni. Asuntoni näytti tämän tapauksen jälkeen sangen ikävältä, mutta me paikkailimme sitä niin hyvin kuin voimme.

Lähellä Kurruk-darjan uomaa on keidas nimeltä Jing-pen, ja siinä lepäsimme ja syötimme kameeleita pari päivää, ennenkuin

lähdimme niillä erämaahan. Siitä palautettiin myös takaisin useita miehiä, jotka ratsain olivat meitä siihen saakka seuranneet, ja he ottivat mukaansa kaikki tarpeettomat tavaramme, niinkuin talvivaatteet, uunin ja muuta kaikellaista.

Maaliskuun 13 p:nä jatkoimme matkaa itäiseen suuntaan — ankarassa myrskyssä, joka kävi suoraan vastaamme. Se oli alkanut jo yöllä ja kiskaissut irti telttini paaluineen päivineen, mutta päästyämme parin penikulman päähän viimeisestä kasvullisuusrajasta, muuttui se vasta oikein hirveäksi. Hieno, maasta kohoava pöly kulki pitkänä pyrstönä karavaanin jälessä, ja miehet keikkuivat kameelien kyttyräin välissä viittoihinsa kyyristyneinä. Kello 2 oli jo täydellinen pimeä ja meidät ympäröi läpinäkymätön pilvi lentohiekkaa. Kun tuuli olisi saattanut katkaista selän kameeleilta, kuten Abdu-Rehim arveli, katsoimme parhaaksi pysähtyä siihen missä olimme; emmekä oikeastaan olisi nähneet mihinkään kulkeakaan. Rupesimme kumminkin etsimään jotain suojasempaa kohtaa siinä tuulien ihmeellisellä tavalla muovailemalla savi-aavikolla, mutta vaara pyöri, ettemme eksyneet toinen toisistamme. Minä lähdin etsimään jotain syvännettä alta tuulen, ja se lennätti minua niinkuin siivillä eteenpäin; kulku kävi niin kevyesti, etten ollenkaan huomannut kuinka etäälle olin tullut toisista, ja kun käännyin takaisin, oli koko myrskyn paino vastassani, syytäen punakeltasta pölyä suuni ja silmäni täyteen. Missä olivat toiset? Minä huusin, mutta tuskin kuulin itse omaa ääntäni. Täytyi seisahtaakseni hengittämään, sillä muuten olisin tukehtunut. Sitä tulee sellaisessa mylläkässä päästään sekavaksi ja tuntuu niinkuin täytyisi uida tai ryömiä liejussa päästäkseen eteenpäin. Asemani alkoi olla tuskallinen ja pelkäsin jo joutuneeni suhisevassa ja lentävässä hiekassa kokonaan hukkaan. On vaarallista erota myrskyssä liian etäälle karavaanistaan, sitä tuskin löytää enää milloinkaan. Vihdoin näin sentään jonkun olennon häämöttävän puolipimeästä; se oli uskollinen Tjernoff, joka oli lähtenyt etsimään minua ja huutanut äänensä käheäksi. Mutta minä en ollut kuullut hänen huutoaan, vaikka hän oli ollut ihan vieressäni.

Sillä aikaa olivat toiset purkaneet kameelien kuormat. Minun telttini pystytettiin erään tamariskin suojaan, mutta se tehtiin puolta matalammaksi kuin tavallista ja tukipuitten yläpäät sidottiin köydellä lujasti yhteen. Sivuköydet kiinnitettiin kuiviin kantoihin ja vaatteen alareunoille asetettiin painoksi puita. Siten saatiin se sentään niin vakavaksi, ettei myrsky vienyt sitä mukanaan.

Miesten telttiä ei voitu ollenkaan panna kokoon, siinä kun ei ollut kaksijatkoisia tukipuita, joita olisi voinut lyhentää. He kääriytyivät viittoihinsa paljaalle maalle yhteen ryhmään. Kameelit makasivat pitkässä rivissä, kaulat ojennettuina myötätuuleen. Tuulen nopeus oli 26,1 m. sekunnissa ja siinä täytyi ponnistella kaikin voiminsa vastaan, ettei mennyt kumoon. Jos taas kumartui matalammaksi, oli tukehtua siitä hiekan ja pölyn paljoudesta, jota tuiskutti pitkin maan pintaa. Ruuan keittäminen ei tullut kysymykseenkään, saimme tyytyä veteen ja leipään — ja hiekkaan, jota tunkeutui suuhun kaupan tekijäisiksi. Yksin telttivaatteenkin läpi löysi se tiensä ja puolen tunnin kuluessa ennätti se peittää näkymättömiin kaikki esineet. Muste kuivui kynässä, niin ettei voinut kirjottaa, ja paperille kerääntyi pieniä hiekkaläjiä. Vuoteenikin oli täynnä hiekkaa ja hengitys kävi vaikeasti siinä tukahuttavan raskaassa pölyssä.

Ihmeellisiä maisemia, joita seuraavina päivinä saimme katsella! Vanha virran uoma on selvästi näkyvissä savipohjaisessa erämaassa, kulkien siinä niinkuin syvä mutkitteleva vako tai joku käytävä. Rannoilla kohoaa harmaankeltasia, hapristuneita ja kuivuneita puun runkoja, niinkuin hautapatsaita muinaisajan kalmistossa, palsameeratuita muumioita ikivanhoista puista, niinkuin jättiläisten kaatama kantoinen kaski.

Päivästä päivään samosimme vedettömiä seutuja, mutta nytkin oli meillä mukana jäätä vuohennahoissa. Villikameelien jälkiä tavattiin yhtenään. Tjernoff, joka oli innokas metsästäjä, tähysteli niitä levottomana kiikarillaan, ja kivääri poltti hänen käsiään. Hän toivoi kiihkeästi, että saisi koettaa sitä yhteen maailman kesyttömimmistä ja suurimmista otuksista.

Hänen toivonsa toteutuikin, kun lepäsimme päivän Jardangbulak nimisellä lähteellä. Aamulla lähestyi lähdettä eräs pahaa aavistamaton villikameeli, aikoen tulla juomaan. Se oli nuori naaraskameeli, ja siinä se sai kuolinhaavansa. Ensimmäisen laukauksen jälestä pakeni se verkalleen itään päin, mutta samassa sattui toinen kuula sen lapoihin. Sittenkin vielä juoksi se jonkun matkaa, kaatuen aina välillä ja nousten uudestaan jaloilleen, mutta vihdoin kaatui se niin, ettei enää noussut. Meillä olikin ollut lihan puute useita päiviä, niin että saalis oli erittäin tervetullut, ja paitse itseämme saivat siitä vielä juhla-aterian koirat, yksi kettu ja yksi gaami. Otimme myös talteen kameelin hienon villan, josta punoimme nuoria ja köysiä.

Muutamia päiviä myöhemmin teimme loppumattoman pitkän erämaamatkan, etsien tarmomme takaa seuraavaa lähdettä, Altimisch-bulakia. Kuljimme ja harhailimme pitkälle pimeään yöhön löytämättä kumminkaan sitä, ja lopulta asetuimme yöteloille. Mutta seuraavana päivänä keksimme erään kunnaan takaa kellertävän kaislikon, ja siinä oli »60 lähteen» siunattu ja ihana keidas.

Terävällä aron asukkaan silmällään oli Abdu Rehim heti huomannut keitaan toisessa laidassa kameelilauman, jota minä tuskin erotin kiikarillakaan, ja hänen, vanhan kameelinampujan johdolla lähdimme heti Tjernoff ja minä edessämme olevalle kamischikentälle. Olimme jo tulleet melkein yli koko keitaan, joka tarkkarajaisena eroaa erämaasta niinkuin saari merestä, kun Abdu Rehim seisattui erään tamariskipensaan taa.

Laumassa oli kuusi kameelia, yksi suuri musta ja viisi valkeata. Kaksi niistä söi parhaillaan ahkerasti, mutta toiset makasivat rauhassa päät meihin päin, s. o. myötätuuleen. Välimatka oli noin 300 askelta, ja minulla oli mainio tilaisuus tarkastella niitten liikkeitä vapaudessaan. Ne jotka söivät, nostivat aina päänsä ylös kun suu oli täynnä, purivat hitaasti ja voimakkaasti, niin että kuiva kamischi rouskahteli heidän hampaissaan, ja antoivat katseensa kulkea pitkin aavaa taivaan rantaa. Ne näyttivät aivan levollisilta, eivätkä tietysti aavistaneet vähääkään, mitä

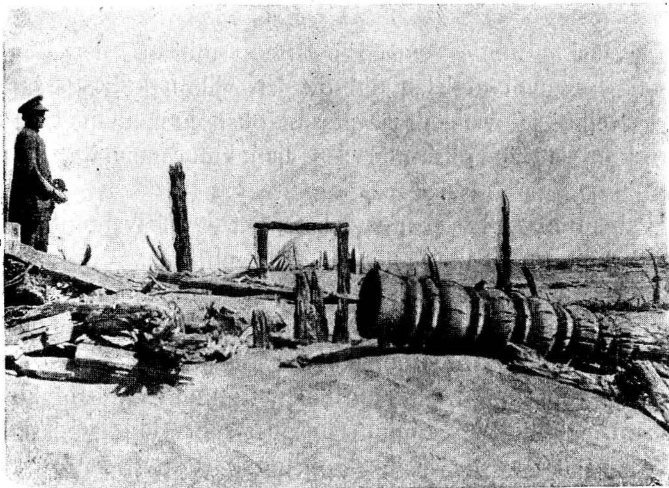

Altimisch-bulakin luona ammuttu villi kameeli.

oli tekeillä, ja minusta tuntui melkein katalalta väijyä sillä tavalla niin jalon näköisiä elukoita. Rinnastani pääsi helpotuksen huokaus, kun mieheni ampuivat sivu, ja koko ajan toivoin minä vaan, että kameelit pelastaisivat nahkansa. Mutta yhden viattoman hengen sammuminen oli sillä kertaa kumminkin ikuisissa tähdissä määrätty.

Hiipien niinkuin pantteri, äänettömänä ja silmät kiiluen saaliin himosta katosi Abdu Rehim pensaikkoon, kädessään tukihaarukalla varustettu, suustaladattava pyssynsä. Kaikki oli hiljaista ja minä katselin jännityksellä kameeleita. Nyt kuului pamaus ja viisi niistä alkoi vitkalleen juosta meidän lymypaikkaamme kohti, mutta äkkiä kääntyivät ne ympäri ja laukkasivat huimaa vauhtia Kurruk-tagin vuoristoon päin. Nuorempi seisaallaan olleista kameeleista oli saanut kuulan vatsaansa, ja kun se koetti paeta kumppaniensa jälestä, sattui toinen kuula sen kaulaan.

Se makasi kaikilla neljällä polvellaan ja märehti vielä suussaan ollutta ruokaa. Toisinaan koetti se kohottaa takapuoltaan, mutta etupuoli ei totellut. Sen katse oli tyyni ja rauhallinen eikä se näyttänyt pelkäävän vähääkään, mutta jos silitti sen turpaa, huomasi se kyllä olevansa verivihollistensa keskellä, ja koetti purra. Voimakkaalla iskulla sivalsi Abdu Rehim siltä kurkun poikki ja veri syöksähti paksuna säikeenä ilmaan, sitten vavahteli ruumis muutamia kertoja, ja niin oli tämä erämaan poika, joka äsken vielä rauhassa kulki laitumellaan lähteen kaislikossa, lähetetty ikuisille syöttömailleen. Toiset olivat jo kadonneet näkyvistämme niinkuin aavikon tuuli, niinkuin pilvien varjot, jotka äänettöminä rientävät maitten yli. Mutta Abdu Rehim oli ylen tyytyväinen saaliiseensa, hänellä oli nyt ruokaa moneksi päiväksi.

Tjernoff raunioitten keskellä.

XI.

Suoraan halki erämaan.

Kosteikossa 60 lähteen luona soimme itsellemme ja kameeleille muutamain päiväin tarpeellisen levon, ja lähdimme sitten maaliskuun 27 p:nä jälleen liikkeelle, kulkeaksemme tällä kertaa Lop-erämaan halki lounaiseen suuntaan ja etsiäksemme Karakoschumin, sen suuren järven pohjoista rantaa, johon Tarimjoki laskee vuolaat vetensä. Tällä samalla retkellä toivoin myös pääseväni tutkimaan jo ammoin sitten kuivuneen Lop-norin järven entisiä syvänteitä.

Abdu Rehimin oli määrä seurata meitä pari päivänmatkaa ja kuljettaa kameeleillaan lähteistä otettua jäätä. Sitä oli vuohennahkaiset säkit täynnä, mutta niin huolellisesti kuin koetimmekin suojella sitä, suli säkeistä sentään jo ensimmäisen päivän kuluessa useita sangollisia hukkaan, sillä lämpö nousi keskipäivällä jo 17 ja 18 asteeseen ja kohosi edempänä aavikolla kerrassaan

painostavaksi. Emme sentään pelänneet mitään varsinaista vaaraa, sillä laskujeni mukaan piti meidän viikon kuluessa ennättämän järvelle, ja vaikka jäävarasto olisi keskenkin loppunut, me tuskin sentään olisimme sen ajan kuluessa voineet janoon kuolla.

Pahemmin oli sen asian laita, että ruokavaramme olivat melkein lopussa. Riissiä meillä kyllä oli, sekä vanhaa kuivunutta leipää, mutta se oli vähän liian kevyttä muonaa sellaisilla taipaleilla. Onneksi söivät muhamettilaiset hyvällä halulla kameelin lihaa; minulla ja Tjernoffilla taas oli auttamaton vastenmielisyys sitä kohtaan. Mutta juuri lähteissämme onnistui kunnon kasakkani haulikollaan ampumaan viisi suorsaa, jotka laskeutuivat lepäämään lähteille, ja niistä oli meille suuri ruuan apu joksikuksi ajaksi.

Seuraavana päivänä tulimme kummallisesti muodostuneelle savikentälle, joka oli täynnä tuulen syövyttämiä vakoja ja jossa oli paljon simpukan kuoria — merkki, että siinä muinoin oli ollut järvi. Tjernoff ja Ördek kulkivat edellä, ja juuri kun olimme tulleet kentän toiseen laitaan, seisahtuivat he äkkiä ja alkoivat huutaa meitä. He olivat löytäneet jätteitä parista rakennuksesta!

Jälkiä ihmisasunnoista, ikivanha kylä Lop-nor järven pohjoisella rannalla! se oli tavallaan ihmeellisin huomio, mitä tehtiin koko retkellämme. Onni oli vienyt minut suoraan siihen. Jos olisimme sattuneet kulkemaan kivenheitonkaan verran oikealle tai vasemmalle raunioista, olisimme menneet huomaamatta niitten sivu, sillä ne olivat eksyttävän yhdennäköiset kuivien puunrunkojen kanssa, joita löytyi hajallaan siellä täällä aavikolla.

Seis ja teltti kuntoon! huusin minä, ja samassa kaivoimme jo ainoalla lapiollamme raunioissa. Niistä tehtiin tarkat mittaukset ja pohjapiirros. Kaivaissa löysimme kiinalaisia rahoja, kappaleita saviastioista, rautakirveitä ja pieniä uhrimaljoja. Muutamiin laudan palasiin oli veistetty taiteellisia ihmisten kuvia, yksi niistä näytti kuninkaalta, kruunu päässä ja kolmikärki kädessä, mutta todellisuudessa mahtoi se kuvata buddalaista jumalaa.

Kaikki puuveistokset asetettiin sivummalle yhteen läjään, sillä ne olivat pelastettavat häviöstä hinnalla millä tahansa.

Sitten tarkastettiin raunioitten lähin ympäristö, mutta mitään enempää ei löydetty. Hyvin olimme kuitenkin käyttäneet aikamme ja sinä iltana menimme tavallista myöhempään levolle. Olisin kernaasti viipynyt siinä paikassa vaikka useita päiviä, mutta — vesi, sitä tippui herkeämättä jääsäkeistämme, ja meidän täytyi jatkaa matkaa. Siinä heitimme siis hyvästit Abdu Rehimille kameeleineen, jotka olivat tehneet meille niin verrattoman palveluksen. Khodai Kullu sai tehtäväkseen seurata häntä pohjoiseen päin, ja sieltä piti hänen tavalla tai toisella pyrkiä pääleiriimme Jangi-köllissä ja kuljettaa mukanaan raunioista tehdyt löytömme. Vedet nousivat miehelle silmiin erotessaan meistä, mutta asia oli auttamaton, vesivarastomme oli jo liiaksi vähentynyt ja sitä täytyi säästää. Erotessamme jäi minun karavaaniini siis vaan Tjernoff, Fajsullah ja Ördek, neljä kameelia, yksi hevonen ja kaksi koiraa.

Kaksi penikulmaa kuljettuamme asetuimme leiriin erääseen laaksoon ja päätimme kaivaa kaivon. Kun vaan saisimme pohjaveden käsiimme, joutaisi jää sulaa vaikka viimeiseen tippaan. Mutta silloin huomattiin lapion jääneen raunioihin, ja Ördek, jonka huolimattomuudesta se oli jäänyt, lupasi heti lähteä takaisin noutamaan sitä.

Epäilin laskea häntä niin vaaralliseen yritykseen; jos nousisi hiekkamyrsky, olisi hän hukassa. Mutta toiselta puolen taas saattaisi lapio olla meidän kaikkien ainoa pelastus, jos tilamme tulisi niin toivottomaksi, että meidän pakostakin täytyisi kaivaa kaivo. Hän sai hevoseni lainaksi ja minä neuvoin häntä tarkasti seuraamaan entisiä jälkiämme; me emme odottaisi häntä, vaan jatkaisimme aamulla matkaa, ja ellei hän löytäisi meitä, olisi hänen kuljettava suoraan etelään päin, missä Kara-koschunin ranta tulisi hänelle vastaan. Ensin sai hän sentään nukkua pari tuntia, söi sitten vankan aterian riissiä ja kameelinlihaa, ja katosi keskiyön pimeyteen aavikolle.

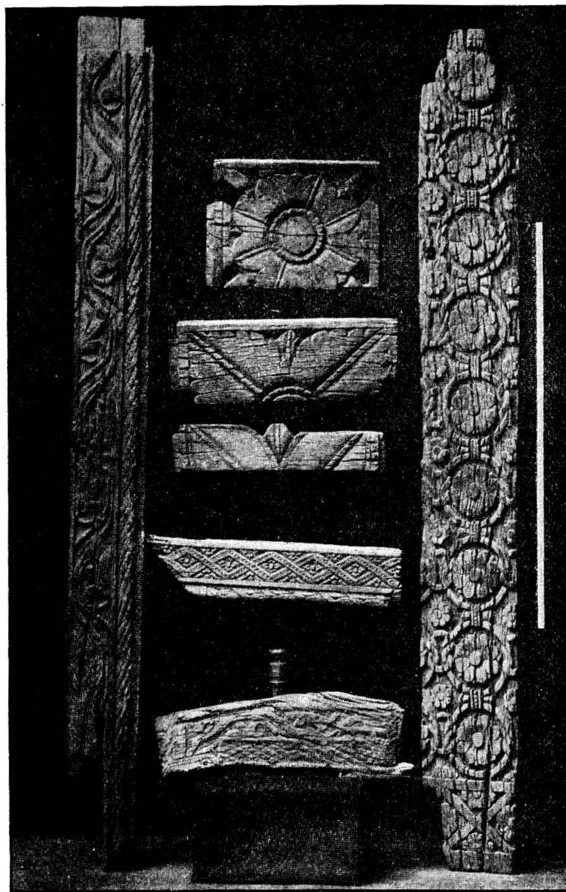
Pelkoni kävikin toteen kello kahden aikana aamulla: koillisesta nousi myrsky, hiekkapilviä kiiti pitkin aavikkoa ja ilma oli paksuna pölystä. Kurkistin ulos, yö oli pilkkoisen pimeä, en voinut nähdä omaa kättäni. Ördek parka, tottapa hän on siksi viisas, että kääntyy takaisin, ajattelin itsekseni!

Kun aamulla kuormitimme kameeleita, oli meitä vaan kolme miestä ja minun piti itsenikin olla apuna. Ja eteenpäin taas. Kello kalahteli synkästi mustassa erämaassa, myrsky ulvoi korvissamme, ja se tuntui meistä hyvältä, sillä se vähensi tukauttavaa kuumuutta ja helpotti takaa päin puskemalla askeleitamme, mutta toisaalta oli se meistä katkerin vihamies, sillä se oli ehkä ottanut hengen Ördekiltä.

Mitä vielä, asia ei ollutkaan niin vaarallinen! Juuri kun pystytimme telttiä, ilmestyikin kunnon Ördek luoksemme, lapio olalla ja taluttaen hevosta jälessään. Molemmat olivat menehtymäisillään ja Ördekin ensimmäinen sana oli vettä, vettä!

Jännityksellä kuuntelin nyt Ördekin kertomusta. Myrskyssä ja pimeässä oli hän ratsastanut harhaan, ja saapunut päivän valjetessa erääseen kohtaan, jossa oli raunioita useista rakennuksista sekä paljon jätteitä puuveistoksista. Kaksi parasta palkkia otti hän mukaansa, kun oli huomannut minun suuren kiintymykseni sellaisiin esineihin. Itsepintaisesti etsi hän ensimmäisiä raunioita ja lapioa, ja vasta kun oli löytänyt ne, lähti hän paluumatkalle. Pari kertaa koetti hän nostaa palkkejansa hevosen selkään, mutta harmikko ei suostunut niitä millään ehdolla kantamaan. Itse sai siis Ördek kantaa niitä köydestä selässään, ja hän näytti, kuinka köysi oli hangannut hänen olkapäänsä verille. Kun hän vielä kerran oli yrittänyt asettaa niitä satulaan, oli hevonen riuhtaissut itsensä irti ja karannut tiehensä. Silloin täytyi hänen jättää palkit sille hyvälleen, sillä hänellä oli aivan täysi työ etsiessään petollista nelijalkaista toveriaan, ja kun vihdoin sai karkurin käsiinsä, oli hän niin uupunut ja janoissaan, että täytyi kiireimmän kautta koettaa saavuttaa meidät. Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, jolloin sain ihmetellä näitten erämaan asukkaitten melkein yliluonnollista paikallistuntoa.

Tämä kertomus vaikutti minuun niinkuin sähköisku. Ördekin täytyi jo varhain seuraavana aamuna palata noutamaan

Muutamia Ördekin voittomerkeistä. (Mitta kuvan oikeassa laidassa on = 1 m.)

hunningolle heittämänsä palkit. Ja kun sain nähdä ne ja tiesin niitten olevan kokonaan toisesta paikasta kuin ensiksi löytämämme, oli minulle asiain tila heti täysin selvillä. Maa poltti jalkaini alla, minä tahdoin palata takaisin ja saattaa täyteen valoon ne

tuhatvuotiset salaisuudet, jotka erämaa peitti poveensa. Mutta ei, se oli mahdottomuus, sillä vesivaramme olivat melkein kuivat. Ja kun paahteinen kesä oli juuri alkamassa, olisi ollut sulaa hulluutta sillä kertaa kääntyä ympäri. Minun oli muutettava koko matkasuunnitelmani, sillä vaikka maksaisi elämäni, täytyi minun nähdä uudestaan se paikka, jossa meidän oli onnistunut löytää jälkiä ikivanhasta, unohtuneesta asutuksesta. Matkani, jonka oli laskettu kestävän kaksi vuotta, venyikin tämän löydön tähden kolmivuotiseksi, eikä se suinkaan ollut liian kallis hinta niin suuresta voitosta. Nyt täytyi minun toistaiseksi malttaa mieleni; kesän ja syksyn viettäisimme Tiibetin raittiissa, lumien peittämässä vuoristossa, talven Gobi-erämaassa, ja vasta tulevana kevännä, kun hanhet jo ovat palanneet Indiasta, pystyttäisimme uudestaan telttimme kuolleeseen kaupunkiin.

Samosimme siis eteenpäin lounaista kohti. Kuivuneet metsikot loppuivat ja hiekkasärkät alkoivat kohota yhä korkeammiksi. Minä olen karavaanin oppaana ja astelen avojaloin edellä; mutta iltapäivällä on hiekka niin kuumaa, että jalat ovat korventua siinä, ja minun täytyy jäädä viimeiseksi joukossa ja astua kameelien jälkiin, joissa kylmempää pohjahiekkaa on tullut pinnalle. Huhtikuun 1 p:nä saivat kameelit, jotka olivat uupuneita ja janoisia, kukin sangollisen vettä, ja silloin kävi varastomme niin vähiin, että se riitti enää vaan yhdeksi päiväksi. Meidän täytyi kiirehtiä, sillä matkaa Kara-koschunin rantaan oli vielä seitsemän penikulmaa.

Maisema ympärillämme on toivottoman näköinen alastomine, keltaisine särkkineen. Yhä useammin täytyy meidän levähtää. Kuuma ilma kihisee ja väräjää hiekkaisella maanpinnalla. Ah, että myrsky edes toisi viileyttä! Minä kuljin taas edellä ja kiipesin vaivaloisesti erään korkean särkän harjalle tähystelemään ympäristöä. Aina sama näky, aina sama loppumaton hiekkameri kivettyneine aaltoineen.

Mutta mitä on tämä! Kaukana eteläisellä taivaan rannalla siintää jotain sinistä! Järvi, vettäkö tässä tulikuumassa, kuolleessa hiekassa! Se on mahdotonta, ei se voi olla muuta kuin petollinen

kangastus. Innostuneena juoksin särkältä alas ja aloin rientää eteenpäin. Silmäni mustenivat, mutta minä juoksin yhä; toiset luulivat varmaan minun tulleen hulluksi tai saaneeni auringon piston. Ja kun kameelikellojen hiljainen kaiku taas saapui korviini, olin jo ehtinyt sekä juomaan että uimaan ja levähtämään tarpeeksi saakka tuon siunatun järven rannassa; ja ilo oli ylimmillään koko karavaanissa, kun kameelit ojensivat pitkät kaulansa ja ahnaasti siemasivat raitista vettä kurkkunsa täydeltä. Täytyi hymyillä mielihyvästä, kun kuuli niitten horahtavat ryyppäykset.

Vesi oli miedosti suolaista, mutta täysin käyttökelpoista, rannat aivan kuolleet. Tämä pitkä, kapea järvi, joka oli sattunut poikittain eteemme, sulki meiltä tien Kara-koschunille, ja kauvan etsi Tjernoff, ennenkuin löysi sopivan, noin metrin syvyisen kaalamopaikan. Seuraavana päivänä menimme siitä yli. Kameelit olivat niin ihastuneet kylmään kylpyynsä, että tuskin saimme niitä toisessa rannassa nousemaan vedestä ylös. Maa oli siinä inhoittavan pehmeätä, niinkuin puuroa, jonka pinnalle oli tekeytynyt ohut kuori. Kun astui kuoren puhki, saattoi siihen painua kuinka syvälle tahansa.

Järven eteläpuolella jouduimme taas noin 10 metriä korkeitten hiekkasärkkien keskelle. Kameelit katselivat surumielisinä taakseen, ihmetellen miksi niin pian olimme jättäneet hyvän juomapaikan. Kuumuus oli kauhea ja aurinko paahtoi suoraan vastaamme. Keskipäivällä käy kulku hitaasti niinkuin hautajaissaatossa. Vasta illemmällä vilkastuu tavallisesti elämä, ja varsinkin sinä iltana kävi juuri sillä tavalla. Viimeiseltä kunnaalta levisi silmäimme eteen makeavetisen Kara-koschunin siintävä ulappa ja taajakaislaiset rannat. Pelastuksen hetki oli lyönyt ja ahdistava erämaa oli jäänyt taaksemme.

Mies minun asemassani ei voi uneksia ihanampaa näköalaa kuin mikä avautui rannalle pystytetyn telttini aukosta eteeni. Iltatuuli puhalteli vienosti aavalta järveltä ja leyhäytteli telttivaatetta. Laineet lipattivat soinnukkaasti rannan hiekkaan ja selemmällä keinui suuria suorsa- ja hanhiparvia. Ne saisivat pian

auttaa meitä jaloillemme taas, sillä me olimme suunnattomasti nälkiintyneet ja laihtuneet, ja nahkamme oli melkein kuivanut luihin kiinni kuin pergamentti. Sinä yönä ei huoli huomisesta päivästä häirinnyt untamme, mutta sentään venyin minä valveella myöhään yöhön, miettien onnellisena niitä maantieteellisiä ja sivistyshistoriallisia kysymyksiä, jotka olin saanut ratkaistuksi.

Huhtikuun 3:as päivä valkeni kovalla NO myrskyllä. Vaahtopäät aallot vyöryivät suoraan telttejämme kohtaan, jotka sijaitsivat lounaisella rannalla. Siinä sain hurjan päähänpiston: keuhkoni olivat niin täynnä hiekkaa ja pölyä, että minun täytyi saada perinpohjaisesti puhdistaa ne, minun täytyi päästä välttämättä kiikkumaan noille viehättäville laineille, minun täytyi saada sukeltaa tuohon läpikuultavaan veteen niinkuin hylje. Mutta meillähän ei ollut venettä! Mitäpä siitä, me rakensimme sellaisen, emme juuri niin mallikelpoista, että se olisi itselleen veneen nimeä vaatinut, mutta kuitenkin sellaisen, että sai kunnian kantaa meidät yli järven. Kuivaa puuta löytyi kyllä rannalta, mutta se oli niin hiekkaa täynnä, että vedessä upposi. Vaan eipä hätää, meillähän oli kuusi tyhjää vuohennahkaista säkkiä ja ne kehyspuut, joissa ne kameelien selässä olivat riippuneet. Me kannoimme nämä tarveaineet koilliselle rannalle, puhalsimme ilmaa vuohennahkoihin, kiinnitimme ne kahteen puukehykseen, ja alus oli valmis. Kun Tjernoff ensiksi astui toiselle laidalle, oli koko laitteemme kaatua, mutta kun minä astuin toiselle, tuli se jälleen tasapainoon. Istuimme hajasäärin varpepuille, jalat vedessä. Omat selkämme tekivät purjeitten virkaa ja niin ajoivat tuuli ja aallot meitä hiljalleen leiriämme kohti vastapäisellä rannalla, suorsaparvien kohahdellessa lentoon edestämme aina kun tulimme lähemmäksi niitä. Kohta olimme kokonaan likomärkinä, sillä jokainen suurempi aalto, joka vyöryi ohitsemme, antoi aika ryöpyn niskaamme. Tarkasti täytyi siinä pysytellä tasapainossa ja pidellä varppeista kiinni, ettei vierähtänyt veden vietäväksi.

Tuuli tuntui ilkeän kylmältä märkään selkään, ja jo puolitiessä olin minä saanut aivan kyllikseni siitä huvista. Lopulta

alkoi viluttaa niin että hampaat kalisivat, ja kun vihdoin olimme päässeet maalle, heitimme vaatteet pois, lämmittelimme nuotion ääressä ja panimme sitten peitteitten alle maata.

Auringon laskeissa muuttui taivas oudon näköiseksi, sen itäinen ranta alkoi kamottavasti loimuta punakeltaisissa liekeissä, niinkuin siellä olisi ollut ääretön tulipalo, ja minä arvasin entuudestaan mitä se merkitsi. »Musta myrsky» ärjähti sieltä ukkosen tavoin esiin, aallot pauhasivat hurjina rantaa vastaan, syöksyen teltteihimme saakka, niin että meidän täytyi muuttaa ne ylemmäksi.

Seuraavat päivät samoilimme pitkin Kara-koschunin rantaa etsien ensimmäisiä kalastajakyliä. Eräässä kohden ilmasi musta savupatsas meille, että lopi-miehet olivat liikkeellä ja olivat pistäneet tulen kaislikkoon. Harhailtuamme monien pienien järvien ja kapeitten kannaksien kautta saavuimme lopulta heidän kyläänsä, jonka nimi oli Kum-tjappgan. Siellä vasta alkoi elämä tuntua hyvältä, tulla ennalleen taas, sillä me herkuttelimme melkein pelkällä kalalla.

Kylästä tein minä järviä pitkin kaksi kanoottimatkaa niin pitkälle kuin voin päästä kaislikossa, joka vihdoin oli niin taajaa, että sen päällä hyvästi saattoi kävellä niissä kohdin, missä myrsky oli sen painanut lakoon. Siellä ryöstimme suorsien ja hanhien pesistä munia; munia ja kalaa! saattoiko parempaa toivoa. Jäntevät lopi-miehet meloivat minua pitkissä kanooteissaan järveltä järvelle kaitaisten kujien läpi, joita he olivat aukoneet kulkureitikseen kaislikkoon. Eräällä järviaukeamalla souteli yksinäinen joutsen. Se koetti pelastautua sukeltamalla, mutta huimaa vauhtia ajoivat lopilaiset sitä takaa ja suuntasivat kanootin aina siihen suuntaan, mistä sen arvattiin uudestaan nousevan pinnalle. Lopulta saatiin se hätyytetyksi kaislikkoon, joka kahdeksaa metriä korkeana kohosi vedestä kuin seinä, ja nyt se oli auttamatta surman oma, sillä sieltä oli sen enää mahdoton päästä lentoonkaan. Kanootti tungettiin kahisten ruokometsään, yksi miehistä hyppäsi veteen, sai joutsenen kiinni ja nujersi sen hengiltä. Samalta kohdalta löydettiin kuolleena myös toinen joutsen, jota

pari päivää aikaisemmin oli haavotettu. Se oli tämän kuolleen joutsenen aviokumppani, joka nyt oli saanut surmansa ja siten vapautettu surustaan. En tiedä onko seikka totta, mutta asukkaat Kara-koschunin rannoilla vakuuttavat, että joutsenet ovat erittäin helliä ja tunteellisia. Ördek oli kerran ampunut keskelle lentävää joutsenparvea; kaksi niistä oli syöksynyt veteen alas, mutta toinen vaan oli haavoitettu, ja toinen oli seurannut mukana pelkästä rakkaudesta kumppaniaan kohtaan.

Ei, mutta nyt alkaa tulla liian lämmin täällä etelässä; meikäläiset varmaan jo odottavat meitä, kovin olemme kaukana pääkorttieristamme ja meidän täytyy rientää takaisin sinne. Matkalle siis!

Paluumatkaan meni minulta kokonaista 25 päivää ja koko sen ajan elimme Tjernoff ja minä melkein yksinomaan kanooteissa; muhamettilaiset saivat vastata kameeleista. Kaksi niistä ajoi parhaillaan talvikarvaansa, niin että olivat alastomat ja hassun näköiset kuin variksen pojat, ja niitten oli määrä tehdä matkapalvelusta enää vaan yksi päivä. Niillä vedätimme kaksi kanoottia maakannaksen yli erääseen hiljattain muodostuneeseen jokihaaraan. Ja sen jälkeen olivat ne pelkästään airot, jotka auttoivat meitä vastavirtaan Tarimia ylös, yli suvantojen, halki taajojen ja eksyttäväin kaislikkojen, kunnes vihdoin eräänä iltana laskimme siihen rauhalliseen lahteen, jonka pohjukassa vanha kunniallinen lauttamme kellui. Ja niin oli se kiertomatka lopussa.

Pääleirissämme oli kaikki hyvin. Ainoastaan Parpi Baj oli poistunut pienestä yhteiskunnastamme. Matkalla ollessamme oli hän äkkiä sairastunut ja moniaan päivän kuluttua suurimmalla tyyneydellä kuollut. Kaipasin häntä suuresti, sillä hän oli yksi niitä vanhan polven jäseniä, joita oli ollut mukanani Tiibetissä 1896. Hänen haudalleen pystytettiin viiririukuja, ja ennenkuin ainiaaksi erkanimme rauhalliselta rannaltamme, kävivät muhamettilaiset osottamassa vainajalle vielä viimeisen kunnioituksensa.

Retken johtajana otin minä nyt itseoikeutetun kymmenen päivän virkaloman, jonka kuitenkin käytin uutteraan työhön. Varsinkin karavaanin varustaminen antoi paljon puuhaa. Ostettiin

kolmisenkymmentä hevosta ja ruokavaroja pitkiksi ajoiksi. Kylämme »tori» muutettiin taas laivaveistämöksi ja suuri lautta, jonka piti uudestaan astua palvelukseen, korjattiin. Teltin tilalle tehtiin nyt etukannelle varsin hauska hytti ja se kalustettiin tavalliseen tapaan, seinillä valkeat villapeitteet, mutta lattiamatto otettiin pois, sillä tähän vuodenaikaan tarvitsi välttämättä tuulta ja lattiavetoa. Ikkunaan asetettiin verho, niin että se varjosti kirjotuspöytää, ja yöksi saattoi hytin sulkea aivan kokonaan, niin etteivät itikat ja moskitoskärpäset päässeet lainkaan sisään. Katosta riippui rautalangassa »kynttiläkruunu», joka oli valmistettu sardiinilaatikosta. Samallaisen hytin laittoivat kasakat itselleen peräkannelle.

Kun kaikki nämä työt olivat valmiina, annoin minä kasakoille uuden tehtävän. Lopi-miehet olivat aina suuresti ihmetelleet minun pientä purjekangasvenettäni, mutta kun kerroin heille, että meillä kotona on sellaisia veneitä, joilla purjeen avulla voi kulkea aivan vastatuuleen, pudistivat he päätään ja sanoivat: »ei herra, se on mahdotonta ilman airoja». Minä ostin siis sopivan kanootin, joka varustettiin kannella ja rautaisella kölillä — siihen käytettiin pari omista rautakangistamme — peräsimellä, mastolla ja purjeella. Kahdessa päivässä saivat kasakat sen täyteen kuntoon. Eräässä kohti, missä joki oli erittäin leveä ja aava, koeteltiin sitten tätä uudenaikaista purjevenettä, ja paikkakuntalaisia kerääntyi katsomaan sitä läheltä ja kaukaa. Tuuli oli navakka ja pieni vene luovi kaikkien suureksi ihmeeksi terävänä kuin veitsi vastatuuleen. Mutta minä en saanut olla arka kastumiselle, sillä alukseni sukelsi jokaisen laineen läpi, ja kumoon se olisi mennyt, ellen kaiken aikaa olisi istunut ylätuulen laidalla jalat vedessä.

Hauskat lepopäivät olivat pian menneet ja niin valkeni se aamu, jolloin karavaani taas oli valmiina lähtöön. Korkeine kuormineen, mukana useimmat palvelijoistani, sekä ratsastavia lopi-miehiä ja bekiä, lähtivät kameelit ja hevoset liikkeelle, ja kaunis oli näky, kun tämä kirjava joukko katosi metsikkoon. Kasakat Tjernoff ja Tjerdon olivat karavaanin johtajina ja heidän

matkansa määrä oli raitis ja laitumista rikas Mandarlikin laakso pohjoisessa Tiibetissä, jossa kahden kuukauden kuluttua päätimme yhtyä.

Nyt oli kylämme, jolle seudun asukkaat olivat antaneet nimen Turasalgan-uj, s. o. »herran rakentama», autio ja tyhjä. Kauppiaat, joilla oli ollut myymälänsä torillamme, olivat menneet matkoihinsa, majoissamme tulisivat isännöimään ainoastaan skorpioonit ja hämähäkit, muutamat itsetietoiset varikset tarkastivat jo tyhjää kaupunkiamme ja viimeiset kekäleet kytivät vielä sammumaisillaan keittiössämme torilla.

Kylämme oli kumminkin seissyt varsin epäluotettavalla pohjalla, ja siunattu asia oli, ettemme vuotta myöhemmin sattuneet asumaan siinä. Sillä kun kevättulva 1901 syöksyi jokea alas, vei se sillä kohtaa mukanaan koko vasemmanpuolisen rannan, ja silmänräpäyksessä olivat majamme, talli ja torilla seissyt ainoa poppelipuu kadonneet jäljettömiin maan päältä.

Poppeleita erään Tarimin syrjäjoen rannalla.

XII.

Seikkailuja vesillä.

Tuskin oli kameelinkellojen kaiku haipunut kuuluvistamme, kun minä Sirkinin, Ördekin ja muutamain soutajain kanssa lähdin kahdella kanootilla tekemään syvyys- ja karttamittauksia Gölmekettin järvelle Tarimin oikealla puolella. Järvi on tuskin penikulmaa pitkä, korkeitten hiekkasärkkäin ympäröimä. Myötävirtaan soutaen kulkivat kanoottimme hyvää vauhtia ja puikahtivat kuin sukkulat siihen kapeaan puroon, jonka kautta järvi laskee jokeen. Siitä tuli sangen vaarallinen souturetki, sillä tuuli, joka jo joellakin oli käynyt niin navakasti, että löi vettä kanootteihin, äityi nyt melkein myrskyksi, ja edessämme aukeni järven vaahtopintainen ulappa, jonka petollisille syvyyksille rohkeasti lähdimme kiikkumaan. Syvyyksille, sanoin minä — eikö mitä, järvi oli mahdottomat matkat niin matalaa, että kanootit, painuessaan aaltojen väliin, tarttuivat melkein hiekkapohjaan

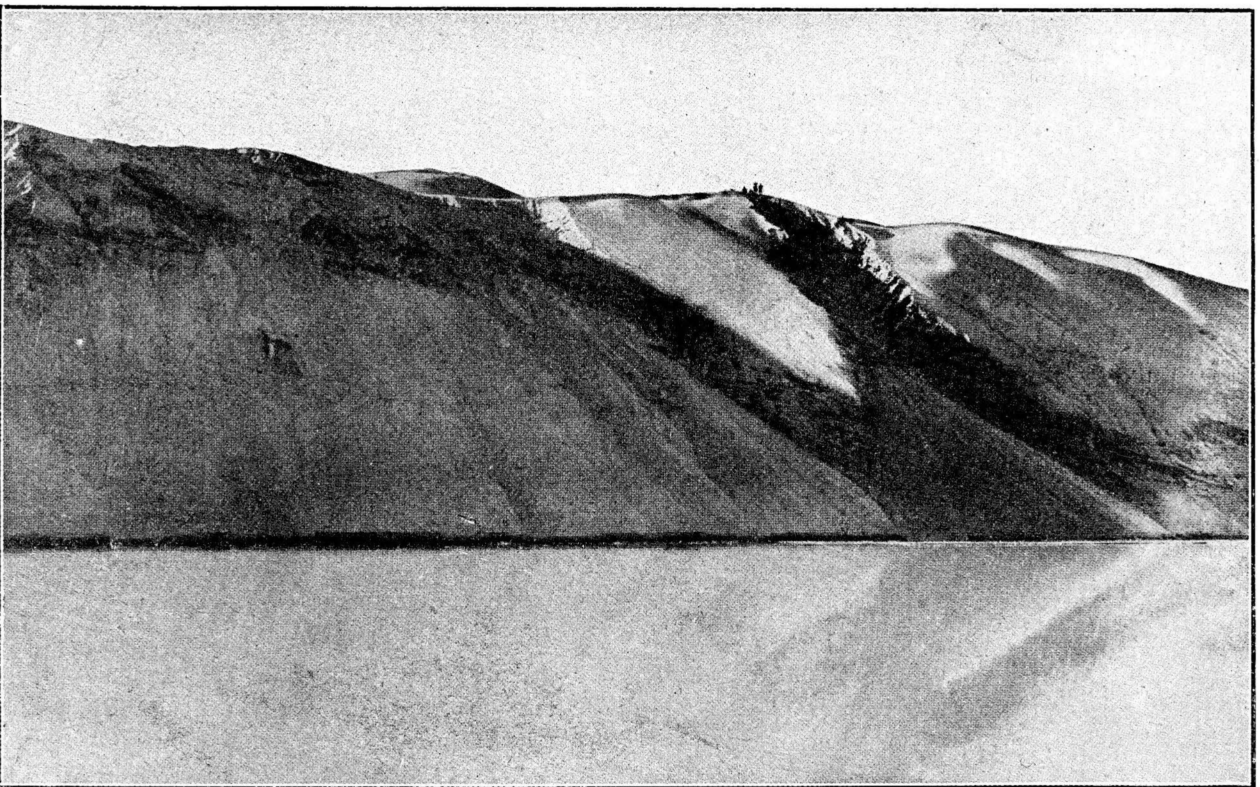
kiinni ja olivat laitatuulessa vähällä kaatua. Pienemmässäkin aallokossa ovat lopi-kanootit kovin vaarallisia. Sellainen alus on nimittäin vaan yhdestä poppelin rungosta veistetty tukkiruuhi, aivan pyöreäpohjainen, jotenka tottumattoman on miltei mahdoton pitää sitä tasapainossa; pienimmästäkin liikkeestä pyörähtää se ympäri. Mutta lopi-miehet hallitsevat sen kiikkeryyttä yksinomaan airoillaan, jotka ovat aina vedessä, ja he liikkuvat kanooteillaan yhtä varmasti ja huolettomasti kuin meikäläiset polkupyörillä.

Välttääksemme matalikkoja täytyi meidän pysytellä melkoisen matkan päässä rannasta. Mutta kohta oli aallokko niin korkea, että vesi vyöryi sisään matalain laitain yli ja minä huomasin istuvani niinkuin virkistävässä kylpyammeessa. Tilapää oli kyllä jännittävä, mutta sitä ei voinut kauvan sietää. Kanootit olivat jo puolillaan vettä, ja jota syvemmälle ne painuivat, sitä helpommin löivät aallot niitten yli. Yht'äkkiä upposi Sirkinin kanootti ja jäi ajelehtimaan tuulen käsiin; miehet kahlasivat rannalle ja kohta näimme heidän siellä seisovan ja pusertavan kaikessa rauhassa vettä vaatteistaan.

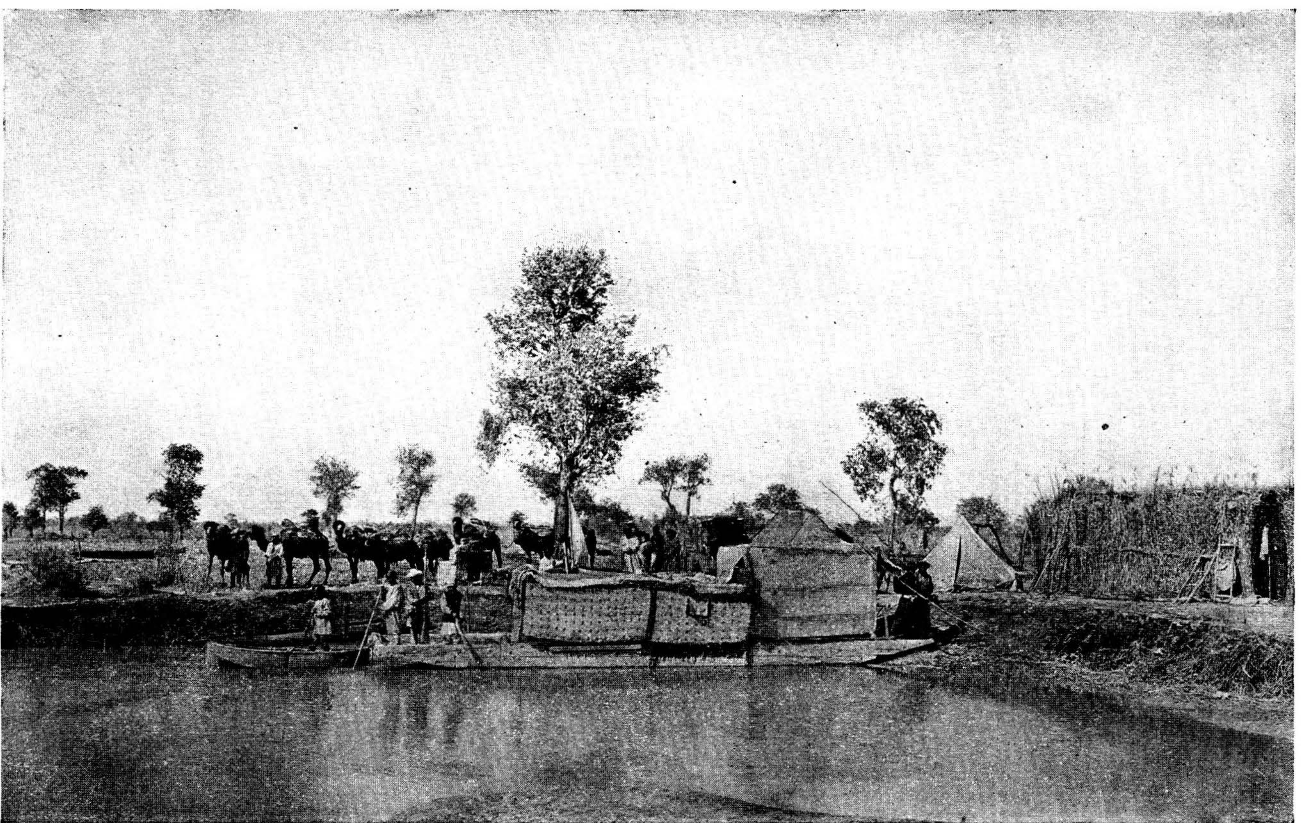
Minun kanoottini keikkui vielä pinnalla kuin pähkinän kuori. Mieheni soutivat maata kohti kaikin voimin ja itse ajoin vettä minkä ennätin. Jokainen aalto antoi meille uuden, kylmän ryöpyn, ja villapeitteet, joitten päällä olin istunut, hyrskyivät allani niinkuin pesuastiassa. Vaistomaisesti painaa siinä hartiansa kumaraan aina kun uusi aalto iskee; jysähdys vaan, kanoottimme on täynnä vettä ja alkaa upota; me hyppäämme järveen ja onneksi tapaavat jalkamme hyvästi pohjan. Suurempaa vaaraa ei tullut, kaikki koneet ja paperitkin sain pelastetuksi.

Pilkkoisen pimeässä käännyttiin paluumatkalle. En voi käsittää, kuinka soutajamme osasivat välttää hiekkamataloita joella, mutta se vaan on totta, ettemme ainoatakaan kertaa tarttuneet pohjaan. Rannalla paloi tuli ja lautan »salongit» olivat valaistuina, kun laskimme sen kylkeen.

Seuraavana päivänä irroitettiin lautta ja lähdimme virran mukana alaspäin. Miehistönä oli nyt Sirkin ja Schagdur, Ördek

Suuremmoisia särkkiä Tarimin oikealla rannalla lähellä Jangi-Kölliä.

Jangi-köll kesä-asussaan. Lautta uudestaan rakennettuna.

ja neljä sauvojaa, sekä kaksi kunnon ukkoa, Pavan Aksakal, »valkopartainen metsästäjä», ja Kirguj Pavan, vanha mies, joka 1896 oli minulle tehnyt suuria palveluksia ja tunsi tämän maan niinkuin viisi sormeaan. Koiria oli mukana Maschka, Jolldasch ja molemmat pentukoirat, jotka olivat erittäin hupaisia veitikoita ja varsinkin silloin hauskoja katsella, kun niitä vastoin tahtoaan uitettiin Tarimissa.

Virran nopeus oli suuri ja ihanaa oli katsella kuinka rannat kiitivät ohitsemme. Kokonainen laivasto kanootteja risteili ympärillämme, elämä aluksellamme oli erittäin vilkasta, kasakat milloin istuivat ja juttelivat hyttinsä ovella, milloin taas soudattivat itsensä maihin ampumaan vesilintuja.

Mutta muutamain päiväin kuluttua muuttui joki säännöttömäksi ja leveni tavan takaa pieniksi, kokonaan taajan kaislikon peittämiksi järviksi, joitten yli oli varsin vaikea päästä lautallamme. Tosin niissä löytyi avatuita kanavia, joihin lopi-miehet laskivat verkkojaan, mutta ne olivat tavallisesti liian kapeita. Erääseen sellaisista olimme auttamattomasti jäädä. Se oli 1 ½ metriä liian kaita ja kummallakin puolen kohosi neljän metrin korkuinen ruo'ikko niinkuin sankka metsä. Ja sitäpaitse oli reitti vielä niin matala, että tartuimme pohjaan. Nyt kutsuttiin kaikista lähikylistä miehiä apuun ja parin tunnin kuluttua tuli jo kanootteja niin että vilisi. Kanava kaivettiin syvemmäksi, kaislikkoa kaadettiin kahden puolen, ja niin työnnettiin lauttaa jalka jalalta eteenpäin. Aikaa se vei, mutta olipa hauskaakin istuskella siimeksessä taajan ruokometsän sisässä. Paarmoista vaan oli suuri kiusa, sillä niitä surisi äärettömät parvet kaikkialla ja iskivät karttoihini pöydällä niin että paukahteli.

Kun kaislikko lopulta tuli niin taajaksi, ett'eivät siinä enää lapiotkaan auttaneet mitään, pistimme siihen tulen. Ja voi sitä suurenmoista näkyä! Hämmästyttävän nopeasti levisi kulo yli järven. Se räiskyi ja paukahteli, sähisi ja kiehui ja nosti höyryä ilmaan kuumentuneesta veden pinnasta, liekit vyöryivät kauhealla voimalla yli taajan kaislikon ja pikimustat savupatsaat kohosivat kohti taivasta. Pari kertaa näytti tuli aikovan kääntyä lauttaa

kohti, ja aloin jo pelätä, että se vielä kaupan tekijäisiksi veisi senkin saaliikseen; tuntui niinkuin olisi täytynyt lähteä palavaa vettä pitkin pakoon. Mutta kokeemme onnistui sentään ja me ankkuroimme yöksi eräällä saarella olevan kylän, Jekkenlik-ujn eli »Kaislakylän» kohdalle.

Toukokuun 25 p:nä tein Schagdurin ja muutamain varmojen kalastajain kanssa kahdella kanootilla retken suurelle Begelik-köllin järvelle, joka on keskellä hiekka-aavikkoa. Vanha Kirguj Pavan oli myös mukana. Ensin sousimme poikki Jekkenlik-köllin, hinasimme sitten kanootit yli kapean maakannaksen ja tulimme erääseen kapeaan vesiväylään, joka vei Begelikkölliin.

Ilma oli täydellisen tyyni, ei ainoakaan korsi liikahtanut, ympärillämme vallitsi syvin hiljaisuus ja rauha, jota silloin tällöin vaan häiritsi jonkun suorsan rääkähdys. Mahtavan järven pinta oli kuin kirkas lasilevy, ja tuntui melkein rikokselta särkeä sitä kanooteilla. Särkät kuvastuivat kuulakkaaseen veteen niin selvinä ja tarkkapiirteisinä, että oli vaikeata sanoa, kumpainen maisema oli alkuperäinen, sekö, joka oli päällämme, vaiko se, joka näkyi allamme, mutta molemmat ne olivat yhtä keltaiset ja autiot. Järvi vaan kimalteli sinisenä, kirkkaana ja puhtaana kuin kristalli. Soudimme suoraan etelään ja aurinko paahtoi vastaamme kuin yli määränsä kuumennettu uuni. Minun täytyi tuon tuostakin valella vettä ohuille, valkeille vaatteilleni, saadakseni edes jonkun verran viileyttä.

Päivä kului ahkerassa ja hyvin onnistuneessa työssä. Eräältä korkealta särkältä tehtiin yleiskatsaus ympäristöön. Hiekka oli niin kuumaa, että poltti jalkapohjia kengänanturain läpi, ja sentähden tuntui erittäin suloiselta rantaan päästyä pitää jalkojaan jonkun aikaa vedessä.

Emme olleet vielä kauvankaan levähtäneet, kun Kirguj Pavan osotti vastapäätä olevalle itäiselle taivaan rannalle ja sanoi pidätetyllä, kysyvällä äänenpainolla: »kara-buran» (musta myrsky)! Hiekkasärkkäin yli kohosi musta pylväs, jonka yläpäätä reunustivat vaaleammat pilvet. Kahden puolen alkoi ilmestyä useampia

samallaisia ja ne sulivat vähitellen toinen toisiinsa kiinni yhdeksi ainoaksi hammasreunaiseksi vyöksi, ja silloin tiesimme, mitä se merkitsi.

Hetkinen mietittiin asemaamme. Lopi-miehet äänestivät yhdestä suusta odottamaan. Kirguj Pavan ei ollut arka, mutta hän väitti mielettömyydeksi sellaista yritystä, että nyt lähdettäisiin soutamaan järven leveimmän ja syvimmän kohdan yli, joka eroitti meidät sen lahdelman suusta, mihin olisi ollut palattava. Jos olisi voitu seurata rantaa, olisi vaara ollut pienempi, mutta juuri meidän puoleisen rannan katkasi syvä ja leveä lahti, jonka vuoksi oli palattava suoraan poikki järven, jos kerran soutamaan lähti.

Ulos kanootit! huusin minä, ja samassa olivat kaikki miehet paikoillaan, airot painuivat veteen, ja muutaman minuutin kuluttua olimme jo ulapalla, jossa koko järvi ammotti eteemme. Vesi vaahtosi kokassa ja me liidimme kuin lentämällä tyyntä pintaa pitkin; airot taipuivat vääriksi kuin jousi ja minä pelkäsin niitten joka hetki katkeavan. Nopeusmittaajan mukaan kuljimme 2,4 metriä sekunnissa eli 8,6 kilometria tunnissa, jota voi sanoa jo hyväksi souduksi. Muhamettilaiset olivat kauhistuneen näköisiä ja tavan takaa huudahtivat he synkän vakavina »ja Allah», oi Jumala. Vielä oli ilma tyyni, mutta jokaista painosti tunne jostain kauheasta, ja taivaan muuttelevat värivivahdukset osottivat selvästi, kuinka nopeaan myrsky teki tuloaan.

»Nyt se on jo uloimmilla särkillä», huusi Kirguj Pavan, ja samassa katosi äsken vielä niin teräväpiirteinen, keltainen harjanne näkyvistä, ja koko itäinen ranta peittyi paksuun, harmaaseen usmaan. »Soutakaa, lapset, soutakaa! Khodaim var»! (Jumala on olemassa) lisäsi hän kehottaen toisia.

Vielä oli minuutti tyyntä, mutta seuraavan kuluessa katosi jo järven tyyneltä pinnalta äskeinen kirkkaus yhdellä pyyhkäsyllä, niinkuin jonkun väkevän hapon syövyttämänä; kuuluu kamala kohina, kun musta myrsky iskee järvelle, ensimmäiset tuulen puuskaukset ennättävät jo meidän tasalle ja niitä seuraa toinen toisensa jälestä. Aallot vyöryvät mustina oikeanpuoliselta

Hiekkamyrsky Beglik-köllillä.

sivultamme ja niitten vaahtoiset harjat tulevat yhä leveämmiksi. Ja yhä tulisemmin soutivat lopi-miehet, nopeutemme nousi nyt varmasti jo penikulmaan tunnissa. »Me emme ennätä», huusivat he, »ja Allah!»

Kiireellä viskasin minä vaatetta vähemmäksi päältäni ja pistin varmaan paikkaan kaikki tärkeimmät koneet ja paperit. »Nyt se on jo tuossa», kirkasivat soutajamme, kohosivat polvilleen, kumartuivat eteenpäin ja kiskasivat epätoivon voimalla, niin että airot kävivät yhtä taajasti kuin siivet pyörälaivan rattaassa, vaahto kohosi kokassa ja kanootit halkasivat vettä kuin hätyytetyt miekkakalat.

Mutta ensimmäiset puuskaukset olivat olleet vaan edelläkäypää ilman painoa, sitten vasta seurasi itse myrsky kuvaamattomalla rajuudella. Se suorastaan löi meitä, aivan kuin kovalla esineellä, niin voimakkaasti, että kanootit olisivat silmänräpäyksessä kaatuneet, elleivät tottuneet lopi-miehet olisi vikkelästi viskautuneet ylälaidan puolelle. Äsken vielä oli järven pohjoinen ranta kangastanut hienona viivana edessämme, mutta nyt katosi jo sekin näkyvistä ja meitä ympäröi joka puolelta musta, tuulen ajama pölypilvi. Ei näkynyt ympärillämme muuta kuin raivoavia, kuohuvia aaltoja, jotka viskelivät kanootteja sylissään kuin oljen korsia. Rannoista ei näkynyt jälkeäkään, ja kamala avuttomuuden tunne valtasi pakostakin mielen.

»Pitele lujasti kiinni kanootista, jos se täyttyy», huusin Schagdurille, jonka tiesin kykenemättömäksi uimaan, ja nyt, nyt on kysymys elämästä! Aallot vyöryivät kuin ankarin koski ja niitten vaahtoiset harjat pirstaantuivat hurjan tuulen käsissä pelkäksi ryöpyksi. Soutajat tekivät mainiosti tehtävänsä suunnaten kanootteja aallokossa; meillä ei vielä ollut vaarallisesti vettä aluksissamme ja minä viskelin sitä pois kaikin voimin, mutta likomärkiä olimme ja miesten otsista valui hikeä yhtä paljon kuin tuulen ryöpyttämää vettäkin.

Hetken, joka oli pitkä kuin iankaikkisuus, kesti sitten tätä taistelua elämästä. Vettä tuli kanootteihin yhä enemmän ja yhä voimakkaammin vyöryivät äkäiset aallot ylitsemme. Minä koetin

kädelläni edes osaksi suojata kasvojani veden pistävää roisketta vastaan ja sillä välillä ammensin yhä. Mutta mitä se auttoi ajan pitkään, kanootti täyttyi vähitellen kuitenkin ja tuli raskaammaksi soutaa. Olimme menehtymäisillämme uupumuksesta ja tuskin kestäisimme enää minuuttiakaan. Täydellinen pimeys vallitsi ympärillämme.

Mitä nyt, mitä on tapahtunut? Niinkuin taikavoimasta asettuu järvi, mitään ei näy, mutta aallot ovat painuneet aivan mataliksi ja vaahto niitten harjoilta on kadonnut. On niinkuin olisi vedetty kalvo niitten yli. »Kaksi jalkaa vettä», huutaa Kirguj Pavan voitonriemuisena, »Khodaim var»!

Nyt huomattiin, että pohjoisrannasta pisti pitkälle järveen kapea niemeke ja että aivan tietämättämme olimme onneksi tulleet sen taa, niinkuin aallonmurtajan suojaan. Hetkistä myöhemmin häämötti pimeyden läpi kaksi mustaa pilkkua, ne olivat tamariskeja, ja samassa tarttuivat kanootit jo matalaan rantaan kiinni.

Soutajat olivat sekä sielun että ruumiin ponnistuksista nyt niin uupuneina, että meidän täytyi joku aika huoahtaa. Minä järjestin Schagdurin kanssa kapineitamme ja ajoin veden kanooteista. Ja vasta iltamyöhällä jatkettiin uudestaan paluumatkaa. Voi kuvailla itselleen, millainen pimeys sellaisena yönä vallitsee. Suljettu kassaholvi ei voi olla pimeämpi, ja vielä tänäkin päivänä on minulle arvoitus, kuinka miehet löysivät tien. He eivät voineet puhua eivätkä neuvotella reitistä, he eivät voineet nähdä mitään eivätkä varottaa toisiaan, olisi saanut huutaa keuhkonsa halki, eikä se sentään olisi kuulunut mihinkään, myrskyn ulvonta voitti kaikki, se viuhui, räiskyi ja pauhasi kaislikossa, jonka pitkät ja terävät lehdet olisivat hakanneet kasvot rikki, ellei niitä olisi käsivarsillaan suojellut. Minä puolestani istuin ja torkahtelin, koska ei kumminkaan voinut nähdä mitään. Ympärillä vallitsi vaan pimeys ja huumaava ryske, ja me olimme kuin joukko kuuromykkiä. Ainoastaan airojen näkäykset merkitsivät sitä, että olimme liikkeessä, ja taaja kaislikko, joka meitä suojasi, oli varmaan samaa, jonka halki aamullakin olimme soutaneet.

Ja se sama oli myös suojannut Jekkenlik-kölliä mustalta myrskyltä.

Väylä väljeni vähitellen taas. Pimeydestä keulan edessä alkoi näkyä pieni kellertävä täplä, joka muuttui vaaleammaksi — se oli tuli, ja kaksi sekuntia myöhemmin olimme lauttamme kyljessä. Ilma oli niin täynnä lentopölyä, että tulikaan ei näkynyt kuin parinkymmenen metrin päähän, vaikka kekäleet hehkuivat ankaran tuulen käsissä niinkuin ahjossa.

Se oli kamalimpia myrskyjä, missä koskaan olen ollut. Lautta rempuili sinne tänne ja olisi varmasti joutunut ajolle, ellemme hyvissä ajoissa olisi lisänneet kiinnitysköysiä. Illalla pistin varovaisuuden vuoksi kaikki pienet esineet laatikoihin, ja hyvään tarpeeseen se olikin, sillä keskiyön seudussa kaatui koko hytti ja meidän täytyi sitoa se väliaikaisesti köysillä kokoon. Sitten asetettiin muutamia miehistä yövartijoiksi, että olisi apu heti saatavissa, jos joku uusi tapaturma sattuisi.

En tahdo enää koetella teidän kärsimystänne kertomalla sitä pitkää jokimatkaa, jolle nyt lähdettiin. Me ikävöimme pois kesän paahtavasta kuumuudesta, jossa paarmain pistot polttavat kuin tuli, me ikävöimme Tiibetiin kuulemaan taas hevosten kavioitten poljentaa jäisellä maalla. Suotakoon minulle sentään vielä pari lehteä; minun on vaikea erota joesta, sillä se matka ja ne kokemukset, jotka sillä sain, kuuluvat parhaimpiin muistoihin elämässäni.

Järvet olivat jääneet ja taas olimme Tarimilla. Myöhään eräänä yönä ankkuroimme eräälle rauhalliselle ja hiljaiselle rannalle. Miehet nukkuivat jo, mutta minä istuin ja kirjotin. Silloin alkoivat koirat hurjasti haukkua, kuului airojen loisketta, joku kanootti laski lauttamme sivuun, kannella syntyi vilkas keskustelu ja kiireellistä liikettä, hyttini oviverho avattiin ja sisään astui outo mies, joka ilmotti olevansa pikalähetti Kaschgarista ja tuovansa postia. Minä olisin ollut valmis juomaan veljenmaljan hänen kanssaan, jos hän siihen olisi pannut vähääkään arvoa, olisin syleillyt häntä, ellei hän siinä tapauksessa olisi luullut minua hulluksi; pysyin siis tyynenä, otin vastaan postilaukun ja

käskin Schagdurin kestitsemään miestä teellä ja vankalla illallisella. Vasta kello 3 aamulla sammutin tuleni, onnellisena niistä hyvistä uutisista, joita olin saanut Aasian sydämmeen. Ja mitä suuren maailman levottomaan pauhuun tuli, niin sitä minä nautin pienissä annoksissa seuraavien päivien kuluessa — siitä sanomalehtiläjästä, joka oli postilaukussa.

Muuten kuluivat päivät rauhallisesti, ja kun joskus olimme ilmapidossa, huvittelivat kasakat kalastuksella. Kun ilma taas oli kaunis, teimme kulkua myöhään yöhön. Silloin kulki edel-

Maisema Tarimilta Schirge-tjapganin luona.

lämme kanootteja valaisten rantoja öljysoihdulla ja kiinalaisilla paperilyhdyillä. Työpöytäni edessä istuvat kasakat ja tarinoivat Kirguj Pavanin ja Pavan Aksakalin kanssa. Soittorasia on täydessä käynnissä. Kaikki nauttivat illan viileydestä, ja tuntuu erittäin suloiselta, kun saa paarmoja pelkäämättä istua rauhassa ja päästää nuttunsa auki. Mutta kun soittorasiamme jo on menettänyt uutuuden viehätyksensä, alkaa miehiä torkuttaa. Aksakalin pää alkaa nyökähdellä arveluttavasti ja Sirkin tölmäsee häntä kylkeen, mutta kohta istuu jo Sirkin itse käppärässä laitaa vastaan, pää nuukuksissa ja suu seljällään, sekä vetelee pitkiä

Vaimo ja lapsia Loplik-heimosta.

kuorsauksia Nukkumatin kunniaksi. Petollisesti vierähtää lakki hänen päästään ja putoo jokeen, hän hytkähtää hereilleen ja on sitten jonkun aikaa pirteä kuin särki. Minun täytyy vihdoin armahtaa heitä ja komentaa: seis! Laskemme rantaan, ja viiden minuutin kuluttua on kaikki hiljaista.

Oikein pilvien tapaisten paarma-, itikka- ja moskitosparvien läpi laskimme eteenpäin Tarimia alas. Joki läheni nyt loppuaan — Kara-koschunia, jossa se kaksisataa penikulmaa taisteltuaan vihdoin sortuu erämaahan. Tjeggelikin kalastus-asemalla täytyi meidän jättää vanha, kunnianarvoinen lauttamme, ja se lahjotettiin kylän asukkaille, joitten mielestä se oli niin suurenarvoinen lahja, etteivät he sellaista olleet vielä koskaan edes nähneet. Tilapäisillä lautoilla kuljimme siitä sitten Abdaliin, johon vesimatkamme loppui.

Ikävä uutinen oli tuotu minulle pari päivää sitä ennen. Uusi pikaviesti toi tiedon, että Sirkinin ja Tjernoffin täytyi levottomuuksien tähden Kiinassa palata Kaschgariin. Minulla ei ollut muuta neuvoa, kuin panna heti lähetti pääkortteeriimme pohjois-Tiibetissä sanomaan Tjernoffille, että hän rientäisi Abdaliin. Lohdutuksena minulle oli kuitenkin se seikka, että eräässä kirjeessä keisarille olin ylistänyt kasakoita ja lausunut, etten ilman heitä voisi tulla toimeen. Ja seuraavassa tulemme näkemään, etten turhaan ollut vedonnut keisarin hyvyyteen.

Turdu Bajn johtama karavaani odotti minua kameeleineen ja hevosineen Abdalissa, johon minun nyt olojen pakotuksesta täytyi jäädä kiusalliseen toimettomuuteen moneksi päiväksi. Ensiksi odottelin Tjernoffin paluuta ja sitten täytyi meidän useat päivät pysyä aloillamme tyynen vuoksi, sillä ennen oikeata navakkaa myrskyä emme voineet lähteä liikkeelle. Asia oli siten, että alamaat järvien ympärillä olivat nyt paarmain vuoksi muuttuneet oikeiksi kiirastuliksi, joihin oli mahdoton, melkein hengenvaarallinen lähteä kurkistamaankaan. Hevoset ja kameelit, jotka viimemainitut juuri takkunsa ajettuaan olivat melkein karvattomina, suljettiin avaraan kamischikatokseen, jonka seiniä vielä tiivistettiin; ainoastaan yöllä saattoi niitä taluttaa juomaan. Kun vaan

olisi noussut tavallinen itämyrsky, olisivat paarmat heti hävinneet jäljettömiin.

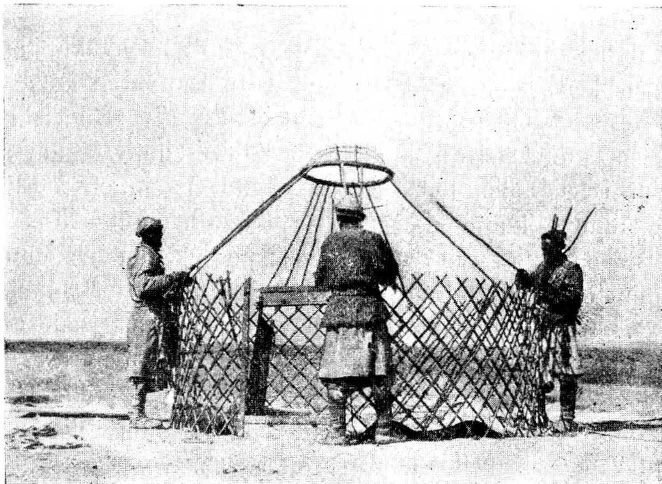
Minä ja kasakatkin asuimme kamischimajoissa. Tjernoff saapui terveenä, mutta alakuloisena siitä, että hänen juuri nyt täytyi erota meistä, kun kaikki ikävöivät raittiiseen vuoristoon.

Kahdeksan poikaa istumassa kanootin pohjalla, Tjeggelik-ujn luona.

Ja sitten odotimme vielä pari päivää myrskyä, mutta sitä ei puhjennut. Aika käytettiin kuitenkin parhaan mukaan. Suuri huvi oli minulla tutkia lop-kansan yksinkertaista runoutta, heidän rakkaus- ja seikkailulaulujaan. Tarvinneeko minun sanoa, että heidän runoutensa on enemmän kuin yksinkertaista! Se liikkuu pelkästään rakkaudessa, eikä sen näköpiiri kohoa kanoottia, verkkoa eikä soutamista ylemmäksi. Yleinen piirre kaikissa heidän

lauluissaan on surumielisyys, mutta niissä ilmenevä rakkaus omaan majaan ja omaan lieteen vaikuttaa sentään kaikessa lapsellisuudessaankin liikuttavasti. Vaatimatonta, yksitoikkoista ja köyhää on näitten ihmisten elämä, mutta maataan ja järviään he silti rakastavat. He rakastavat niitä ainakin yhtä lämpimästi kuin me karua saaristoamme, kitumäntyisiä mäkiämme ja laihoja peltojamme, joista ennenaikainen syyshalla usein korjaa kaiken sadon, ja kuitenkin saatamme me ylpeillä paljosta — jota lopimiehiltä puuttuu.

Jurttani kehys.

XIII.

Jylhä Tiibet.

Odotus tuli minusta liian pitkäksi ja kesäkuun 30 p:nä annoin määräyksen, että karavaanin vielä samana iltana piti olla lähtövalmiina. Tuskin oli kameelit tuotu ulos, kun niitten ympärillä jo kihisi pilvinä paarmoja. Jokaisen selkään istui neljä miestä kamischivastat kourassa, joilla he niin paljon kuin mahdollista hosusivat paarmoja pois. Kameelit kulkivat sentään hiljaa tavallisella äänettömällä tyyneydellään.

Kun karavaani oli kadonnut näkyvistä, oli minulla vielä kova ja vaikea velvollisuus täytettävänä — heitettävä hyvästit Sirkinille ja Tjernoffille. Liikutettuna kiitin heitä palveluksestaan, puristin heitä kädestä, ja näin sitten kuinka he nousivat satulaan ja katosivat pölypilveen tiellä, joka vei Tjarkhlikiin — ja Kaschgariin.

Nyt olin ypö yksin jäljellä Abdalissa, kaikki mieheni olivat hajallaan kuin akanat tuulessa, mutta toivoin sentään

saavani heidät vähitellen kokoon taas. Oli jo yö, kun kahden soutajan kera istuin siroon ja mukavaan kanoottiin kulkeakseni vielä vesitse kaikkein viimeisen pätkän Tarimia. Kuu teki juuri laskuaan, mutta taivas oli kirkas ja tähdet kiiluivat kuin pienet soihdut järvijonolle, jolla heikko yötuuli huojutteli kaislikoita. Pian tulimme kumminkin niin taajoihin kamischipensaikoihin, ettei sinne tuuli enää sopinut; siellä oli tukahduttavan kuumaa ja ummehtunutta, ja haaleasta veden pinnasta nousi inhoittavaa höyryä. Kun minulla jo oli koko tämä seutu kartalle merkittynä, saatoin silloin tällöin kaikessa rauhassa torkahtaa. Aamupuolella alkoivat miehet virkistyksekseen laulaa. Silloin emme enää olleet etäällä yhtymäkohdasta ja heti aamun valjetessa saapuikin karavaani, kellot tahdissa kalkattaen.

Siinä nousin minä satulaan, ja nyt jätimme järvet samotaksemme suoraan sen toivottoman yksitoikkoisen, täydellisesti tasasen suola-aavikon halki, joka alkaa niitten eteläisiltä rannoilta. Aurinko nousi kaikessa loistossaan ja levitti valoa ja lämpöä aavikolle, ja kun sen kasvojen eteen kohosi pieniä pilvenhattaroita, valaisi se niitä takaapäin ja seppelöitsi niitten reunat kullalla. Muuten oli taivas kirkas ja puhdas kuin hiottu jalokivi.

Sanomattoman viehättävän näyn tarjosivat myöskin vuoret, joitten sinipunertavat, pitkän välimatkan tasottamat piirteet muodostivat aamuvalaistuksessa erittäin sopusuhtaisen taustan kuivalle erämaalle.

Tuskin on aurinko päässyt kokonaan näkyviin, kun kuumuus alkaa jo rasittaa liiaksi ja ilma tulee taas täyteen myriaadeja paarmoja, joita vastaan me sitten käymme ruokovastoillamme melkein toivotonta taistelua. Murkinan aikaan seisahduimme eräälle suolaiselle kaivolle, ja sen jälestä oli meillä kauhea vaiva suojellessamme kameeleja heidän verivihollisiaan vastaan.

Kello 3 seuraavana aamuna herätettiin minut, lyhdyt sytytettiin ja syötiin aamiainen, leipää, munia, teetä. Tuntia myöhemmin lähdettiin liikkeelle. Meillä oli edessämme pitkä taival, lähes seitsemän penikulmaa. Vettä otettiin kahteen vaskikannuun. Maa, joka hitaasti nousee vuoria kohti, on kovaa some-

rikkoa. Satunnaisten välimatkain päähän on kerätty kiviä pieniin, pyramiidintapaisiin läjiin, oppaiksi matkamiehelle myrskysäällä. Aasialaisten mielestä on heidän velvollisuutensa maksaa teille ja poluille pieni vero, ja sen vuoksi he aina ohi kulkeissaan lisäävät jonkun kiven näihin rasteihin.

Molemmat pienet pentukoiramme väsyivät jo alkumatkasta ja ne asetettiin pajuvasuun, joka peitettiin vaatteella. Mutta eivät Jolldasch eikä Maschkakaan voineet kestää kuumuutta. Tavan takaa saivat ne hiukan vettä, mutta yhä ne jäivät jälelle, eikä niitä vihdoin kuulunut enää ollenkaan. Silloin palasi Schagdur etsimään niitä ja löysi ne erään savitörmän siimeksestä, jossa ne olivat kaivaneet itsensä maahan ja viruivat siinä läähättäen. Jolldasch seurasi hakijaa vapaehtoisesti, mutta Maschka ei liikahtanut, jonka tähden Schagdur nosti sen satulaansa. Mutta vähän matkan päässä tuli koira levottomaksi, alkoi heitellä päätään ja jätti sen lopulta velttona roikkumaan. Silloin kaatoi kasakka sen suuhun viimeiset vesitippansa, mutta se ei enää auttanut, Maschka oli jo kuollut ja sai jäädä tien sivuun. Oli suuri vahinko menettää niin rohkea ja uskollinen koira, ja ettei Jolldasch menisi samaa tietää, sidottiin se kameelin selkään ja peitettiin huolellisesti. Siellä se murisi tuskissaan ja oli kauheasti merikipeä. Suuri karavaanimme, joka edeltäpäin oli lähtenyt Mandarlikiin, oli menettänyt useamman koiran kuin me. Kokonaista kahdeksan kappaletta oli joko kuollut tai karannut takaisin järville.

Vaikea oli tämä erämaan särmä, joka eroitti meidät vuorista. Mutta kun aurinko oli jännittänyt jousensa taivaalla, olimme mekin perillä 14 $\frac{1}{2}$ tunnin matkan jälestä. Ensimmäisen pienen laakson suussa, jossa kapea puronen lirisi lihavan ruohikon peitossa, levähdettiin hetkinen. Aatelkaapa Jolldaschia, kun se köysissään kameelin selästä kuuli puron porisevan! Se terotti korviaan, haukkui ja puri siteitään. Ja kun se sitten molempain pienten kumppaniensa kanssa laskettiin irti — kaikki olivat jotensakin jäykkiä jaloistaan — hyökkäsivät ne kolmessa miehen suoraan puroon ja alkoivat silmät säihkyen latkia vettä. Toisinaan kävi se niin kiireesti, että meni väärään kurkkuun; silloin tuli

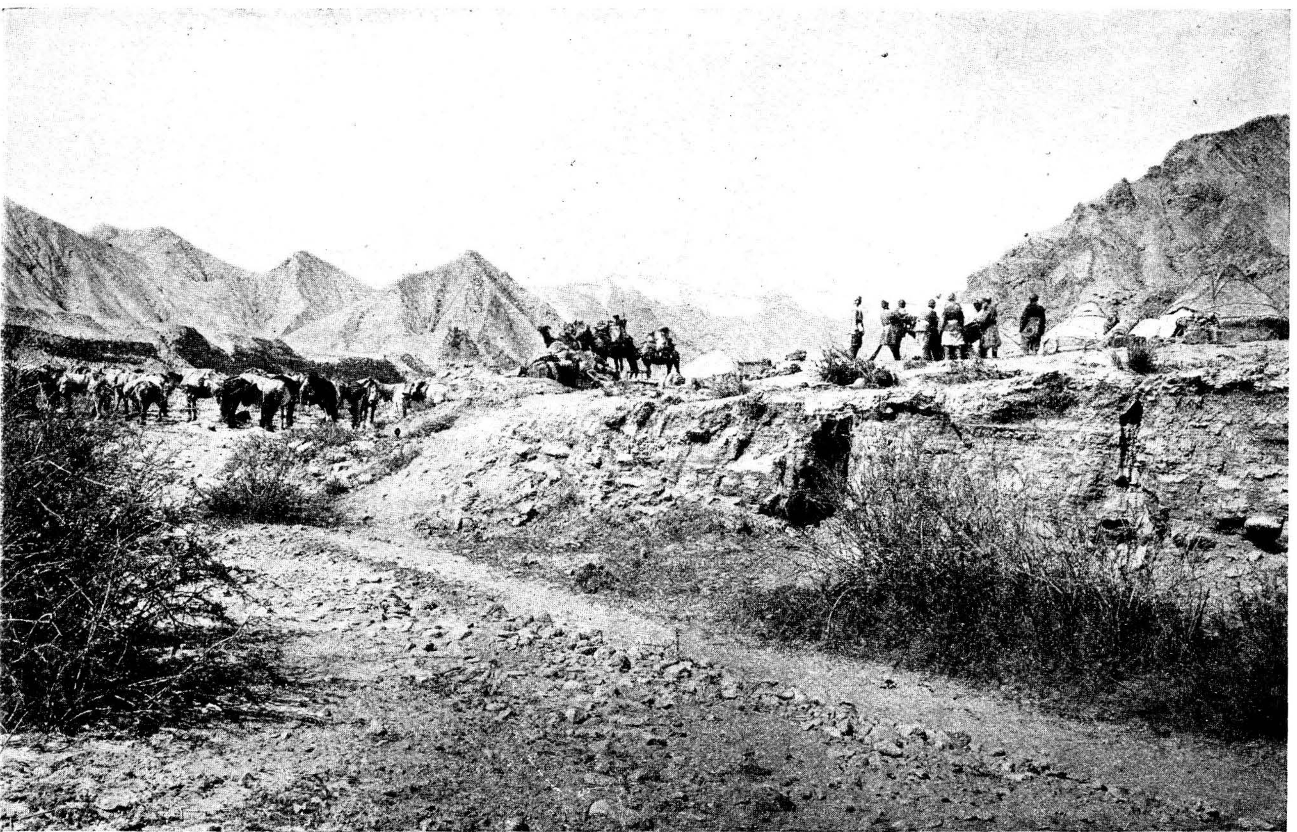
kova yskä ja kakominen, mutta sitten jatkettiin taas. Vihdoin asettuivat ne pitkin pituuttaan, jalat suorina veteen maata, kävivät välillä piehtaroimassa ruohossa, haukkuivat ilosta ja joivat taas. Kunhan Maschka vaan olisi ollut mukana, olisi kaikki ollut hyvin.

Karavaanimme nousi nyt hiljalleen kahdenkertaiselle Astintagin vuorijonolle, joka on rajamuurina Keski-Aasian erämaitten ja Tiibetin välillä. Raikas ilma, kirkas taivas, silloin tällöin pientä virkistävää sadetta, ei ollenkaan paarmoja — kuinka ihanaa! Temirlikissä, suuressa ja laajassa Tjimenlaaksossa olimme jo 2961 metriä yläpuolella merta. Siellä tapasi meidät kaksi lähettilästä pääkortteeristamme, jossa kaikki kuului olleen hyvässä kunnossa. Molemmat olivat meille ennen näkemättömiä. Yhden nimi oli Khodai Värdi, tyhmä pöllöpää, joka sittemmin oli tehdä minulle onnettoman kepposen. Toinen, nuori afgaanilainen Tjertjinistä, oli nimeltään Aldat. Hän oli ollut talven vuoristossa ampumassa jakeja, joitten nahat hän tavallisesti möi Kerijan kauppiaille. Hän oli nuori, kaunis ja komea mies, joka vuosittain samoili niinkuin Nimrod näissä korkeissa vuoriseuduissa. Pyssy, turkki, veitsi ja tulukset olivat ainoat, mitä hän kuljetti mukanaan; hän söi kaatamainsa jakien lihaa ja joi vettä ikuisen lumen lähteistä.

Aldat oli miellyttävä ja harvinainen ihminen. Hän oli aina vakava, ei puhunut tarpeettomasti, vastasi kysymyksiin lyhyeen ja varmasti, kulki aina yksinään pyssy olalla. Hänen katseensa oli surumielinen, mutta tutkiva ja ihmettelevä, hänen käyntinsä oli kuin kuninkaan, hän näytti astuvan maata koskettamatta niinkuin vuorikauris, eikä hän koskaan uupunut tässä keveässä ilmassa, joka meille toisille vaikutti ankaraa sydämmen tykytystä. Empimättä suostui hän seuraamaan minua ensimmäiselle retkelleni Tiibetiin.

Mikä ihmeellinen elämä, käsittämätön, vaan samalla kertaa viehättävä!

»Mitä teet sinä silloin, kun et saa saalista eikä sinulla ole syötävää?» kysyin häneltä.

Lähtö Mandarlikista.

»Näen nälkää», vastasi hän.

»Missä sinä makaat yösi?»

»Vuoren halkeamissa ja onkaloissa, joskus luolissa.»

»Etkö pelkää susia?»

»Minulla on piitä ja taulaa ja teen joka ilta nuotion. Ja onhan minulla pyssy myös.»

»Mutta etkö koskaan eksy tähän sotkuiseen vuoristoon?»

»En voi eksyä, olen lukemattomat kerrat kulkenut jokaisen solan yli ja halki jokaisen laakson.»

»Eikö sinun tule ikävä, kun olet aina yksin?»

»Ei. Minä odotan vaan kevättä, jolloin veljeni tulevat noutamaan jakinnahkoja.»

Levottomana harhaileva sielu ihmisruumiissa! Tuskin voin ajatella kolkompaa maata kuin pohjoinen Tiibet — ja elää siellä yksin! Päivät ehkä menisivät mukiin, mutta yöt, kun pakkanen karmii pintaa ja synkät vuoriharjanteet kohoovat jylhinä ja uhkaavina kuutamossa! Kuinka monena iltana olikaan Aldat parka tullut uupuneena ja näännyksissä ja ilman saalista jollekulle lähteelle, jossa ainoastaan anttiloopit käyvät juomassa, käpristynyt siinä turkkiinsa ja odotellut yötisten hetkien hiljaista kulumista. Ja kun uusi päivä valkeni, oli hänen tehtävänsä sama: alkaa uudestaan ilman lepoa ja rauhaa etsiä kesyttömiä jakeja niinkuin ajokoira. Hän pysyi minulle arvoituksena. Minulla oli kaikki mitä tarvitsin, oli palvelijoita, oli kasakoita henkivartijoina, oli yövahteja ja koiria, mutta kuitenkin tunsin usein itseni pelokkaaksi, kun lumimyrsky vonkui ja valitti jurttani ympärillä ja sudet ulvoivat vuorilla.

Pari päivää myöhemmin nousimme satulasta pääkortteerissamme Mandarlikin laaksossa, jossa kaikki meikäläiset, niin miehet kuin elukatkin olivat hyvässä voinnissa. Se uusi karavaani, joka tässä varustettiin, pantiin kokoon seuraavalla tavalla: Tjerdon, oikea käteni, telttamestari, siivoja ja kokki, Turdu Baj kaikkien seitsemän kameelin johtaja, Mollah Schah, yhdentoista hevosen ja yhden muulin päällysmies, Kutjuk, soutaja mahdollisilla venematkoilla, Nias, kullanetsijä, jonka olimme löytäneet

vuoristossa, kuudentoista lampaan, elävän muonavarastomme paimen, ja vihdoin Aldat, jonka oli määrä olla oppaana niin pitkälle kuin hänen tietonsa ulettuivat. Koiria tuli mukaan Jolldasch, Maltjik ja eräs suuri mongoolikoira, jonka olimme saaneet lähimmiltä mongoolilaisilta naapureiltamme.

Schagdur jäi päälliköksi pääkortteeriin, joka muutaman päivän päästä piti siirrettämän Temirlikiin.

Kellojen kaiku kajahteli Mandarlikin vuoriseinissä, kun me heinäkuun 20 p:nä lähdimme rauhallisesta leiristämme tutkimaan seutuja, jotka tähän saakka olivat olleet kokonaan tuntemattomia maapallollamme. Jo ensimmäisen leiripaikkamme luona oli seutu muuttunut erittäin alppimaiseksi, me olimme 3984 m. korkealla. Soinnukkaasti lorisi puron vesi laaksoissa ja sen rannoilla kasvoi paksun sammalen keskellä pieniä sieviä kukkia. Ainoa polttoaine, mikä oli saatavissa, oli jakien ja kulaanien lanta. Murmelit viheltelivät kimakasti kolojensa aukoilla ja pitkin vuoriseinämiä pyrähteli peltopyitä, joista Tjerdon ampui muutamia.

Seuraavana aamuna oli täysi talvi ja kova lumikerros peitti maan. Kun keskikesä on sellainen, niin antaa se jotensakin kunnioittavan käsityksen talvesta näillä korkeilla seuduilla. Taajassa lumipyryssä jatkettiin 29 p:nä matkaa erääseen laaksoon, jossa oli huononpuolinen laidun; yöllä nousi täydellinen myrsky ja lämpömittari laski $-4{,}8$ ^{0}:ään.

Aamun koitteessa heräsin minä kauheaan meteliin ja riensin ulos. Jotain kauheata oli tapahtunut. Telttimme ympärillä näkyi susien jälkiä; ainoastaan neljä lammasta oli jäljellä. Kaikki muut, sekä Nias olivat kadonneet. Lähdettiin miehissä etsimään ja löydettiin yhdeksän lammasta raadeltuina sieltä täältä kunnaitten välistä, ainoastaan yksi saatiin henkiin ja yksi oli kokonaan hukassa.

Nias, joka vielä vapisi kiukusta ja ponnistuksista, kertoi yötisestä seikkailusta seuraavaa: hän oli tapansa mukaan nukkunut villapeitteen alla lähellä lampaita ja herännyt yöllä niitten määkimiseen, joka kuitenkin myrskyn vuoksi oli kuulunut hyvin heikosti. Hän hypähti ylös ja näki kolme sutta, jotka päältä tuulen olivat hyökänneet lammaslaumaan, aikeissa hätyyttää ne

telttien luota pois ja sitten menetellä niitten kanssa mielensä mukaan. Nias ei tullut hädissään herättäneeksi meitä, vaan lähti yksin juoksemaan lammasten jälestä ja oli sitten juossut koko yön kuin hullu voimatta kumminkaan pelastaa enempää kuin yhden lampaan. Susien hyökkäys oli onnistunut täydellisesti, eivät koiratkaan olleet huomanneet mitään; mutta »Mongooli» oli silloin jo karannut, Jolldasch makasi minun jurtassani ja kokematon Maltjik nukkui kokoon käpristyneenä kuin kerä miesten teltan takana.

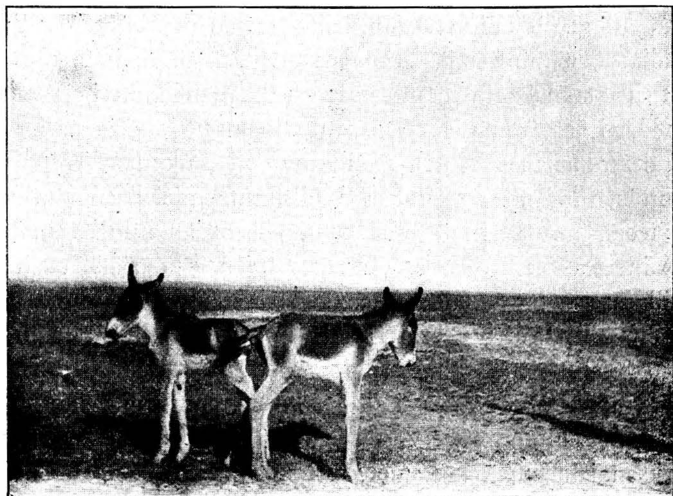
Aamulla olimme tuskin päässeet lähtöön, kun kadoksiin jäänyt lammas juoksikin jo vuoren rinnettä alas meitä kohti, ja se otettiin vastaan suurella riemulla; iloittiin enemmän tästä yhdestä löydetystä lampaasta kuin mitä äsken valitettiin yhdeksän menettämisestä.

Mahtavan Tjimen-tagin vuorijonon harjalla olimme jo melkoisen korkealla, nimittäin 4269 metriä, ja 24 p:nä tuli meidän nousta kahden vieläkin korkeamman harjanteen yli. Minä jäin toisista aina paljon jälelle, minulla kun oli kartan piirustaminen, valokuvaaminen y. m. hoidettavanani. Seuralaisina olivat Tjerdon ja Tokta Ahun, yksi erityisiä ystäviämme Abdalista, jonka piti seurata meitä muutamia päivänmatkoja. Päivä oli kulunut, hyvin olimme pysyneet karavaanin jäljillä ja odotimme jo kohta näkevämme savupatsaan, joka merkitsisi leiritulta. Olimme jo tulleet yli ensimmäisen harjanteen ja ratsastimme kapeassa laaksossa, joka kohosi toiselle harjalle. Kasvullisuus loppui ja lähestyimme yhä kylmempiä seutuja. Tuli hämärä ja tuli pimeä. Karavaani oli arvattavasti mennyt vielä tämän toisenkin vuoriselän yli. Olisi ollut helppo asia ratsain saavuttaa heidät, mutta kun minulla, nähkääs, oli se karttani, eikä siihen voinut mitään merkitä pimeässä. Ei auttanut siis muuta kuin jäädä siihen missä olimme. Mutta Tokta Ahun sai ratsastaa eteenpäin ja hänen oli määrä niin pian kuin mahdollista tulla takaisin ja tuoda minulle jurttani ja matkavakkani.

Jäin kahdenkesken kasakkani kanssa ja täytyy sanoakseni, ettei meillä kylmässä ja pimeässä yössä 4652 metrin korkeudessa

ollut juuri erittäin hauskaa. Hykertelimme viitoissamme, istuimme ja juttelimme. Tjerdon kertoi seikkailujaan manööveristä Transbajkaaliassa ja minä niistä monista synkistä öistä, joita olin valvonut Takla-makanin erämaassa. Pakkanen kiihtyi ja tuulen viima kävi jäätävänä läpi laakson. Etsimme suojaa parin kivimöhkäleen takana, mutta mahdoton oli nukkua. Uupuneina yhdentoista tunnin ratsastuksesta olisimme mielellään tarvinneet lasin teetä, mutta eihän siinä ollut jälkeäkään minkäänmoisesta polttoaineesta, että olisi saanut edes tulen. Ja päälle päätteeksi oli pilkkosen pimeä. Pienen hetken torkahdimme, mutta pitkäveteinen suden ulvonta sai meidät taas varsin pirteiksi, ja huomasimme, ettemme olleet ainoat nälkäiset tässä vuoristossa. Lopulta täytyi meidän ruveta hyppimään ja voimistelemaan pysyäksemme lämpiminä. Vasta kello 3 aamulla, viiden tunnin odotuksen jälkeen, saapui pieni apukaravaani, ja arvaatte kuinka hyvälle maistui »illallinen», kun olimme seitsemäntoista tuntia paastonneet.

Sitten kuljettiin Kalta-alaganin vuorijonon poikki ja suunnattiin matka länteen päin laajaa ja tasaista laaksoa pitkin, jossa oli joukottain kulaaneja laitumillaan. Tullessani leiriin N:o XV hämmästyin suuresti, kun jurttani ovella kohtasin kaksi uutta matkalaista, parin pieniä, muutaman päivän vanhoja kulaanivarsoja, jotka näyttivät melkein kesyiltä. Niitten emät olivat paenneet ja miehet olivat saaneet ne kiinni. Ne olivat ylen sievät ja kauniit nämä pienet villiaasit ja minä päätin pitää ne ja koettaa ruokkia niitä jauhopuurolla. Me hoitaisimme niitä hyvin ja ne seuraisivat meitä niinkuin koirat kotimaansa vuoristojen halki. Mutta Tokta Ahun, joka oli taitava kulaaninmetsästäjä, vakuutti, etteivät ne eläisi ilman emänsä maitoa kuin korkeintaan viisi päivää. Silloin käskin viemään nämä pienet olennot takaisin siihen paikkaan, missä ne oli saatu kiinni, että emät löytäisivät ne sieltä. Mutta Tokta Ahun ei suostunut siihenkään. Hän oli huomannut, että kulaani kammoo varsaansa kuin ruttoa, heti kun ihmiskädet vaan ovat kosketelleet sitä. Hän varmaankin hyväksyy sen käsityskannan, että kaikki, mitä sellaiset kädet

Kaksi pyydystettyä kulaanivarsaa.

Kulaanivarsat etupuolelta.

Ķaravaani levähtää sillä aikaa kun Tjerdon etsii solaa (3 p. elok. 1900).

pitelevät, on saastutettua — hyvin alkuperäinen ja filosoofinen mielipide! Ainoa palvelus, jonka siis voin tehdä näille erämaan lapsille, oli se, että annoin teurastaa ne — muuten olisivat ne kumminkin joutuneet susien saaliiksi, joita vilisee niillä mailla.

Tiemme kulkee yhä länteen päin Kumköllin järvelle ja vasemmalla puolellamme kohoaa pitkä vyöhyke mahtavia hiekkasärkkiä. Arolla löytyy eräs paarmalaji, joka kovasti kiusaa hevosia ja kesyttömiäkin elukoita tunkeutumalla niitten sieramiin. Kulaanit suojelevat itseään niitä vastaan pitämällä turpansa maassa, mutta jakit pakenevat päiviksi kentiltä kokonaan pois, pyrkien ylös hiekkasärkille, missä niitä ei löydy. Illalla palaavat ne sitten taas takaisin laitumilleen. Mutta kun neljän aikaan iltapäivällä nousi myrsky raesateella, ymmärsivät jakit, että heidän vihollisistaan ei nyt olisi vaaraa ja tulivat kaikessa rauhassa alas laaksoon. Ensiksi tuli eräs yksinäinen lehmä vasikkansa kanssa, mutta se huomasi hyvissä ajoissa meidät ja kääntyi ympäri. Sitten tuli kokonainen lauma, noin 30 kappaletta, ja asettui riviin eräälle korkealle särkälle. Se oli todellakin komea näky ja minä katselin sitä kiikarilla hetken aikaa. Särkkä kun oli keltainen ja jakit mustia, tulivat ne erittäin selväpiirteisinä näkyviin, kun ne siinä nostelivat päitään ja vainuskelivat ilmaa. Saattoi melkein huomata, kuinka ne nauttivat raitistavasta sateesta.

Vähän loitompana huomasi Tjerdon yksinäisen sudenpennun, sai sen ratsastamalla kiinni ja toi sen sidottuna leiriin järven rannalle. Se pieni veitikka oli äkänen kuin susi ainakin, tarjosi hampaita joka miehelle ja sai monta kaunista liikanimeä muhamettilaisilta, jotka eivät voineet unohtaa revityitä lampaita. Mutta vanki oli kuitenkin kostajiaan viisaampi, se puri yöllä nuoran poikki ja karkasi silmukka kaulassaan. Muhamettilaiset toivoivat, että se kuristuisi siihen, kunhan kasvaisi isommaksi ja kaula paksunisi, mutta minä arvelin emän kyllä pitävän huolen siitä, että nuora tulisi aikoinaan poikki jäydetyksi.

Kahden seuraavan viikon kuluessa samosimme Aasian ja koko maailman korkeimman yhtäjaksoisen vuoriselänteen, Arkatagin yli. Sen pääsola on 5180 m. yläpuolella merta, siis 340 m.

Pohjoista kohti solasta 3 p. elok.

korkeammalla kuin Mont Blancin huippu, ja sen jälkeen oli meidän kuljettava lähes kaksi kuukautta seutuja, jotka ovat melkoista korkeammalla kuin Euroopan korkeimmat vuorenhuiput. Tarvitseeko sanoakseni, että sellaisella matkalla ovat omat vaikeutensa. Usein saa harhailla monta päivää ennenkuin löytää pahaistakaan laidunmaata, ja kun vihdoin tapaa sellaisen, on ruoho siinä niin huonoa ja harvaa, etteivät elukat saa siitä läheskään tarpeekseen ravintoa. Sen vuoksi laihtuivatkin ratsumme laihtumistaan. Tjerdonin mainio hevonen, joka oli niin kesy, että juoksi luo joka kerta kun kuuli nimeään huudettavan, oli ensimmäinen, joka nääntyi nälkään. Tiet ovat myöskin kovin rasittavia. Sitä noustiin ja laskeuduttiin laaksojen ja solien kautta ja eksyttävien vuorien rinteitä. Melkein joka leiripaikasta täytyi lähettää etukäteen etelän puolelle pari tähystäjää ottamaan selkoa, miltä kohdalta karavaani pääsisi kulkemaan. Päivittäin tulimme pari kolme ruotsin penikulmaa lähemmäksi Tiibetin tuntemattomia sydänmaita. Samassa suhteessa kuin ratsumme laihtuivat, vähenivät myöskin ruokavaramme, niin että niitten kuormat keventyivät yhä. Meillä oli tuskin sydäntä teurastaa neljää viimeistä lammastamme, jotka nyt vapaehtoisesti seurasivat meitä niinkuin koirat, eikä meidän tarvinnutkaan tehdä sitä, kun Aldatin erään laakson suulla onnistui kaataa kaksi orango-antilooppia, joilla oli hienot lyyrän muotoiset sarvet. Tjerdonilla ei ollut enää muuta kuin haulipatrooneja, mutta Aldatilla oli vielä runsaasti ruutia ja kuulia.

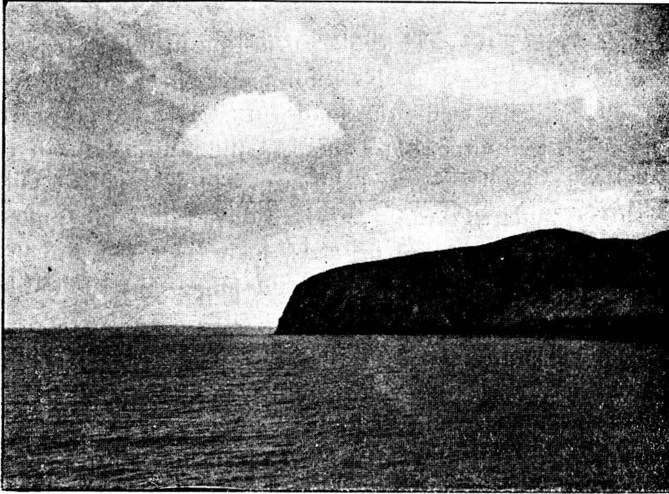
Minä nautin sentään matkastani ja siitä tunteesta, että tiesin kaikkialla olevani ensimmäinen eurooppalainen, joka retkeili näillä jylhillä vuorilla, joilla ei löytynyt muita polkuja kuin kesyttömäin eläinten polkemia, eikä muita jälkiä kuin mitä jakit, kulaanit ja anttiloopit näitä samoja vuoria kierrellessään jättivät. Koko maakunta on ilman omistajaa, joet, järvet ja vuoret ovat nimettömiä, kaikki kuuluu minulle, minä olen niitten ainoa herra parin kuukauden ajan, tämä on minun maani. Niinkuin laiva kiikkuu jäljetöntä rataansa maailmanmerien kuohuissa, niin

Arka-tagin pääharjanteella 5180 m. korkealla merestä.

risteilemme mekin eteenpäin Tiibetin vuoriselkien, kivettyneitten jättiläisaaltojen lomitse.

Kun vaikean taipaleen jälkeen, elokuun 6 p:nä, astuin yöllä jurtastani ulos, oli taivas pilvessä; ainoastaan yhden jäätikköryhmän piirteet olivat etelän puolella näkyvissä, nousevan kuun heikossa valaistuksessa. Mieheni makaavat sikeässä unessa, hevoset ja kameelit seisovat liekaköysissään, nuotio on sammunut, ainoastaan puro laulaa omaa surullista lauluaan liuskakivien loukeroissa. Yö yksin valvoo hiljaisen erämaan yli, joka taholla on epäselvä äärettömyys täynnä selvittämättömiä kysymyksiä ja arvaamattomia arvotuksia. Kaukaisena aavistuksena kohoaa etelästä päin Himalajan huimaavat huiput ja niiden takana aukeavat Intian keltaiset viidakot. Etäällä lännessä sulavat tiibetiläiset vuoremme Pamiirin ylätasankoon, ja kun aurinko tekee nousuaan meillä, on se silloin jo valanut aamusäteensä keskustan valtakuntaan. Turhaan etsivät silmäni tulta tai jotain jälkeä ihmisestä; olen löytänyt asumattoman ja asuttavaksi kelpaamattoman kohdan maan pinnalla, jonka mittaamattomaan suuruuteen tunnen katoovani niinkuin pölyhiukkanen, ja on kuin huomaisin, kuinka kiertotähtemme herkeämättä jatkaa loppumatonta pyörintäänsä avaruudessa.

Kalavuori järveltä katsottuna.

XIV.

Tiedusteluretkiä järvillä.

Leiri XXIV pystytettiin erään suolajärven rantaan, jonka ympäristössä ei näkynyt jälkeäkään kasvullisuudesta. Mutta eduksemme kohosi etelästä päin ainoastaan pieniä pyöreitä mäkiä, jotka olivat kuin pikkukiviä niihin harjanteihin verraten, joitten yli vastikään olimme tulleet. Minä ratsastin edeltäpäin mäkiä kohti; maa muuttui kovin pehmeäksi, se oli läpilionnutta liejua, joka ratsastaissa tarttui hevosen kavioihin ja johon hevonen lopulta painui niin syvään, että minun täytyi nousta kävelemään. Eräässä kohdassa oli jäädä toinen saappaani, ja siinä seisahduin minä odottamaan. Karavaani tuli; miehet kävelivät ja ähkivät; aina kärsivälliset ja tyytyväiset kameelit astelivat epäillen heidän jälessään, upoten jalan verran liejuun joka askeleella, mutta heidän leveät käytäväisensä kannattivat heitä sentään paremmin kuin kaviot hevosia. Yksi niistä kaatui ja siltä täytyi purkaa kuorma, ennenkuin se saatiin jälleen pystyyn.

Sydän alkaa tykyttää kiihkeästi ja tuntuu niinkuin joku sen komeroista halkeisi; päätä alkaa huimata ja maa on heiluvinaan jalkain alla. Siellä täällä on joku liuskakivi, mutta sekään ei kannata, vaan painuu päälle astuttaissa niinkuin taikinaan ja jättää jälkeensä vedellä täytetyn kuopan. Luulisi tämän tällaisen liejuharjun vähitellen tasottuvan ja valuvan järveen, mutta sitä se ei näytä tehneen. Ja se on sade, joka saa maan pinnan näin inhoittavaksi, kun ei löydy ainoaakaan puuta eikä ruohon kortta sitomassa sitä.

Lopulta emme päässeet enää kitkahtamaankaan ja meidän täytyi pyörtää takaisin. Siitä suuntasimme tiemme erääseen leveään laaksoon, ja kun sieltä tapasimme pienen ruohokentän ja elukkammekin olivat ylen määrin väsyneinä, niin levähdimme kaksi päivää paikoillamme. Ensimmäisenä päivänä vallitsi mitä ankarin rajuilma. Salamat löivät useita kertoja minuutissa ja pyörrepilvi kulki jyristen aivan päittemme päällitse. Oli sellainen ryske ja räiske niinkuin kalliot olisivat vyöryneet alas, salamat huikaisivat silmämme sokeiksi ja maa keinahteli allamme. Olla suojattomana sellaisessa rajuilmassa on kamalaa mutta juhlallista. Koirat ulvoivat surkeasti ja telttejä täytyi kiinnittää lujempaan. Rakeet paukahtelivat kiviin ja niitten jälestä seurasi sankka lumipyry. Iltahämärässä asetettiin kaikki kameelit yhteen ryhmään ja peitettiin villavaipoilla, mitä itseltämme suinkin liikeni; niitten oli vilu niin että vapisivat, eikä niille levostansa ollut suurtakaan hyötyä.

Elokuun 12 p:nä täytyi meidän tavalla tai toisella koettaa päästä liejuvyöhykkeen yli, ja niin lähdimme ylös erääseen laajaan, avonaiseen laaksoon. Mutta siinäkin oli aivan kauheata: kaikki kohdat yhtenä ainoana järvenä keltaista liejua, täynnä vettä niinkuin pesusieni, petollista, hengen vaarallista; se huojuu ja massahtelee ja nousee elukkain jaloissa ylös kuin venyvä taikina. Se on nyt jo niin pehmeätä, että jäljetkin menevät siinä heti umpeen. Kirouksen maa! On helposti ymmärrettävää, että laitumia ja polttopuuta puuttuu 5000 metrin korkeudessa, mutta miksi pitää maan olla niin pehmeätä, että se uhkaa niellä koko

karavaanin, miksi pitää sen pinnan olla yhtä ohuen kuin ympäröivä ilma, joka joka hetki uhkaa räjähyttää halki jalanastujan sydämmen!

Nousen taas satulaan, mutta hevonen on joka askeleella kuukahtaa päälleen seisomaan. Tuntuu niinkuin sen jalat olisi sidottu toisiinsa kiinni jollain rihmalla, joka sen on nyhtäistävä poikki joka kerta kuin siirtää jalkaansa. Ratsastan edellä tarkastelemassa mistä mahdollisesti pääsisi kulkemaan. Kameelit tulevat jälestä niinkuin etanat ja koettavat pelokkaina vältellä pahimpia kuoppia, mutta yhtä välttäissään joutuvat ne toiseen vielä pahempaan.

Tunnit kuluvat; raskaasti ja hitaasti kohoamme erästä solaa ylös tässä kauheassa seudussa, joka tahtoo pidättää meidät ainiaaksi. Retkemme muistuttaa sotajoukon kulkua vihollisessa maassa, jossa se on kokonaan heitetty oman onnensa ja omain varainsa nojaan, jossa se loittonee yhä kauvemmaksi varmoista asemistaan ja kulkeissaan tapaa vaan poltettuja kaupunkeja, hävitettyjä kyliä ja tuhotuita vainioita. Sellaisissa olosuhteissa on hyökkäävä joukko tuomittu perikatoon, varsinkin jos se on polttanut pelastavat laivansa ja on joka puolelta vaarain uhkaamana. Ja kumminkin on sellaisissa huimissa yrityksissä aina oma erityinen viehätyksensä. Jota edemmäksi tullaan, sitä selvempää on, että paluu saman maan kautta käy yhä vaikeammaksi — mutta ne olivat juuri nämä vaikeudet, jotka viettelivät minua. Voinko voittaa ne? Ei ajatustakaan takaisin palaamisesta!

Solassa käyskenteli yksinäinen susi; mitä lienee etsinyt sieltä! Kello oli vasta neljä, mutta maille laski jo niinkuin syysillan pimeys, kun tavanmukainen myrsky lähestyi jyristen niinkuin olisi ajettu jättiläisrattailla tai pommitettu jotain linnoitusta siellä vuoristossa. Hevoset käyvät kylki edellä, välttääkseen rakeitten iskuja. Täytyy seisahtua, ei näe eteensä mitään, me panemme teltit pystyyn ja kaivamme viemäriojia niitten ympärille. Siinä maleksimme kokonaisen päivän, sillä yksi kameeleista oli jäänyt jälkeen ja sitä täytyi noutaa. Vaivoin saatiin se jaloilleen, mutta se kaatui taas ja lopulta meidän täytyi se

teurastaa. Koko päivän satoi ankarasti ja vuoteeni viereen kasvoi kaksi järveä, joista täytyi vesi johtaa viemäreillä pois. Jurtta vuotaa joka kohdasta ja tuskin on sellaista paikkaa, mihin jotain arempia esineitä laskisi. Kaikki on märkää ja ilkeän niljakasta, mieli haluaa pois, suuntaan mihin tahansa, sillä pahempaa ei voi missään olla.

Elokuun 14 p:nä näyttäysi aurinko taas, ja olimme siksi onnellisia, että löysimme hiukan laidunta. Siinä tehtiin myös perinpohjainen vaatteitten kuivaus. Viikkoa myöhemmin sattui tiellemme laaja järvi ja sen pohjoisrannalle asetuimme leiriin. Siinä annoin minä seuraavan päiväkäskyn: elokuun 22 p:nä soutaisi Kutjuk minut vinoon yli järven erään vuorenhuipun kohdalle, joka kohosi sen kaakkoisella rannalla. Karavaani kiertäisi samaan aikaan lännen puolelta järven, seisattuisi saman huipun kohdalle ja sytyttäisi siihen tulen, joka olisi meille vesillä oleville majakkana.

Kummallisempaa järveä olen tuskin koskaan tavannut. Pohjoinen ranta siitä oli niin matalaa, että me kävelimme jalan 1 ½ kilometria ja saimme osaksi kantaa, osaksi hinata purjekangasvenettämme, ennenkuin sille oli tarpeeksi vettä. Pohja oli kaikkialla kivikovaa suolaa, jonka rakeet hyvästi tuntuivat jalkaimme alla. Vihdoin voimme istua veneeseen ja Kutjuk työnsi sitä airolla eteenpäin. Olin ottanut mukaani syvyysluotiin useita satoja metriä siimaa, arvellen että tämä uusi löytämäni järvi saattaisi olla yhtä syvä kuin Kara-kul Pamiirissa, mutta suurin syvyys olikin vaan — 2,33 m., niin että 2,13 m. pitkä airo melkein joka kohdassa tapasi pohjaan.

Kuljimme erään pienen, kummukkaan saaren ohi ja siitä otimme varman suunnan kohti vuorta ja määrättyä yhtymäkohtaamme. Ilma on säteilevä, ei vesi värähdä, pilven hattarat kuvastuvat kirkkaina tyyneen veteen. Ainoastaan äärimmäisillä vuorilla näkyy paksumpia, valkosia pilviä. Aurinko — harvinainen vieras näillä mailla — paistaa melkein lämpimästi, ja meitä ilahuttaa nähdä vielä vilaukselta kesää ja uneksia vielä kerran sen mennyttä hempeyttä. Kuinka suloista paistattaa

Vaatteitten kuivaus.
Vasemmalta oikealle: Aldat, Nias, Mollah Schah, Turdu Baj ja Tjerdon.

kasvojaan auringolla ja tuntea kuivuvansa taas kaikesta siitä märkyydestä ja kylmästä, jota Arka-tag niin runsaasti oli tarjonnut, ja olla kuitenkin vapaana kaikista niistä pistävistä ja polttavista hyönteisistä, jotka alamailla olivat kesäauringon eroamattomia seuralaisia. Täällä ei ynise itikka eikä lyö kala järvessä, jonka vesi on yhtä elotonta kuin ikään mikään kemiallinen liuos. Kaikkialla hiljaisuus ja rauha kuin sunnuntaina, ilman myrskyiset hengettäret lepäävät — mutta luultavasti vaan kootakseen uusia voimia. Maiseman värivivahdukset ovat tavattoman muuntelevia ja keveitä tässä puhtaassa ja ohennetussa ilmassa. Kaikki on kuin vaaleata ja vaaleansinistä silkkiä; se on mitä kepeintä akvarellia miedonnetuissa väreissä, ohutta ja läpinäkyvää niinkuin kangastus tai uni. Ainoastaan veneen vieressä vivahtaa vesi hiukan kesäisen viheriälle, muuten se on vaaleansinertävää niinkuin taivaskin.

Keskeltä tätä toista penikulmaa leveätä järveä oli ihana ja suurenmoinen näköala ympäröiville vuorille ja itään sekä länteen päin tuntui järven pintaa riittävän silmän siintämättömiin. Kutjuk souti tyynesti ja voimakkaasti, mutta välimatka eteläiselle rannalle näytti aina yhtä pitkältä. Airot loiskuivat veteen — se oli ainoa ääni, joka häiritsi hiljaisuutta tällä tiibetiläisellä Kuolleellä Merellä, jonka pinta on 4765 m. yläpuolella valtameriä.

Vesi on niin suolasta, että tipat, jotka putoavat veneen pohjalle, hyytyvät kuin tali; ja kun ne ovat kuivaneet, jää jälelle lumivalkea rakkula, joka pian pölähtää rikki. Airot ovat kuin valkeiksi maalatut, kätemme ovat valkoset ja karkeat, vaatteemme täynnä valkosia pilkkuja ja veneen pohja aivan kuin siinä olisi kuljetettu jauhoja.

Aamulla olimme nähneet karavaanin hitaasti pyrkivän eteenpäin pitkin läntistä rantaa, mutta kun tulimme ulommaksi, kadotimme sen näkyvistä. Ja nyt, kun lähestyimme eteläistä rantaa, aloimme taas kiikarilla tähystellä sitä, mutta emme nähneet mitään.

Iltapuolella alkoivat kunnaat vastapäisellä rannalla tulla yhä selvemmin näkyviin, mutta järven kirkas pinta muuttui himmeäksi ja kuului kaukaista kohinaa, jonka me otaksuimme

tulevan jostain järveen laskevasta koskesta. Mutta se olikin lähestyvä tuuli, joka kohisi ja teki vähitellen soutamisen kovin vaikeaksi; me nostimme purjeen ja saavuimme lyhyessä ajassa eteläiselle rannalle.

Ennen pimeätä riensimme vielä lähimmille mäille tähystelemään karavaania. Mutta emme voineet keksiä jälkeäkään ihmisistä tai eläimistä, koko seutu oli hiljainen ja melkein kamala, ja tuntui niinkuin olisi astellut luostarin raunioilla, jossa tuhanteen vuoteen ei ole ketään käynyt. Sillä aikaa kun Kutjuk keräsi jappkak-mättäitä, joita siinä paikassa kasvoi runsaasti, kävelin minä kallioitten välissä. Eräällä mäellä on vaalentunut kulaanin kallo ja sen vieressä näkyi pehmeässä maassa karhun jälkiä. Huhuilin ja kuuntelin välillä, mutta karavaani oli ja pysyi poissa, eikä tulta näkynyt mistään.

Pimeässä menin takaisin rantaan, jossa Kutjuk oli saanut kerätyksi hyvän läjän polttoainetta. Aloimme neuvotella. Karavaania oli selvästikin kohdannut joku odottamaton este, muuten olisi edes parin ratsastajan pitänyt tulla yhtymäkohtaan ja — mikä oli tärkeintä kaikesta — tuoda meille ruokaa, vettä ja lämpimiä vaatteita. Mitähän jos koettaisi käyttää hyväkseen myötätuulta ja purjehtisi länteen? Ei, pimeys oli liian synkkä ja järvellä kävi liian kova laine meidän heikolle aluksellemme.

Meillä ei ollut muuta valittavaa kuin viettää yö omalla rannallamme. Kaikki kapineet kannettiin majapaikkaamme, myöskin vene, irroitettuna molempiin puoliskoihinsa. Ne nostettiin pystyyn ja tuli niistä mainio kuomu tuulta vastaan. Kaikki oli juuri saatu järjestykseen, kun alkoi sataa. Silloin asetimme kummankin veneen puoliskon syrjälleen airon nojaan ja niin oli meillä molemmilla samassa myös sateen suoja. Minä otin yhden pelastusrenkaan, Kutjuk otti toisen, niistä saimme päänalaset ja niin saatoimme nukahtaa hetken aikaa, ennenkuin yökylmä alkoi.

Kello 9 sytytimme nuotion ja istuimme sitten siinä paki noiden. Miekkonen, kellä nyt olisi ollut hiukan lämmintä teetä ja leipää, tahi edes hyvä kulaus pelkkää vettä! Kun kaikki poltto-aine oli lopussa, ryömimme taas maata, ja nyt olivat

veneen puolikkaat hyvään tarpeeseen. Ensin levitettiin purje somerikolle, joka siitä tosin ei tullut paljoakaan pehmeämmäksi, sitten upotettiin korkkirengas hiukan maahan, minä asetuin sopivasti kokoon käpristyneenä pitkälleni ja Kutjuk laski veneen puolikkaan päälleni. Siinä olin niinkuin ruumiskirstussa, ja se kuvittelu tuli vielä täydellisemmäksi, kun Kutjuk airon melalla loi hiekkaa ja soraa laatikkoni ympärille tukitakseen liiallisia vetoreikiä. Siellä alla oli todellakin ahdas ja pimeä niinkuin haudassa. Sitten asettui Kutjuk samalla tavalla toisen puoliskon alle. Hetkinen jatkettiin keskustelua; soutajani ääni kuului kuin maan alta ja oma ääneni tuntui ontolta ja kumealta. Puoliyön seudussa alkoi sataa rajusti ja veneen pohja paukahteli kuin rumpu, mutta mitä se teki, meillä oli lämmin ja kuiva katon alla. Nälkäisiä olimme kuin sudet, mutta väsymys voitti lopulta ja me nukuimme haudoissamme muistamatta enempää erämaan petoja kuin petollista karavaaniammekaan.

Yöllä heräsin muutaman kerran kylmästä. Vihdoin kurkisti aamuaurinko laidan alta makuupaikkaani ja silloin huusin Kutjukin avaamaan kirstun kantta. Olimme jäykkinä vilusta ja riensimme ensi työksi keräämään nuotio-ainetta, joka viimeisillä tulitikuillamme sytytettiin. Karavaani oli kadoksissa, emmekä voineet tehdä muuta kuin ruveta etsimään sitä.

Vene pantiin siis uudestaan kokoon, työnnettiin järveen ja miehitettiin, purje vedettiin ylös, toinen airo oli puomina, toinen peräsimenä, ja niin aljettiin laskea hyvää vauhtia länttä kohti, pysytellen lähellä rantaa. Tuuli ja merenkäynti oli kova, vene keikkui vahvasti ja Kutjuk makasi kokassa merikipeänä; se hyvä illallinen, josta hän koko yön oli uneksinut, olisi nyt mennyt auttamatta hukkaan — jos hän sen olisi saanut syödä. Vihdoin eroitin kaksi valkosta pilkkua, telttimme, ja joukon mustia — miehemme ja juhtamme.

Karavaanin matkan oli estänyt leveä joki, joka laski suolajärveen eräästä lännen puolella olevasta, suuresta makeavetisestä järvestä. Se oli niin syvä, että Turdu Baj oli ollut vähällä hukkua, kun oli koettanut ratsain kahlata siitä yli. Ja kun yli

eivät päässeet, jäivät he toiselle rannalle ja olivat siinä sytyttäneet suuren tulen, jota me emme kuitenkaan olleet suuren välimatkan vuoksi huomanneet. Aldat oli ampunut kulaanin, jonka liha oli erittäin tervetullutta, ja pieni sudenpentu, jonka miehet taas olivat saaneet kiinni, söi siitä sellaisen annoksen, että heitti henkensä.

Siinä nyt seisoimme koreasti! Virta sulki tiemme etelään, idässä ja lännessä oli laajoja järviä, joitten kiertämiseen olisi hävinnyt monta päivää. Kääntyäkö ympäri? — ja taas kulkea halki sen inhoittavan maan, joka oli ollut niellä meidät uumeniinsa; ei, kiitoksia, sinne emme menisi ennenkuin syksypakkasilla, kun lieju olisi ennättänyt jäätyä.

Siis eteenpäin! Minä otin pienellä veneelläni viedäkseni koko seurueen yli, ehdotus, jota miehet sentään epäilivät. Joki oli kapeimmalta kohdaltaan 58 m. leveä ja kävi siinä kova virta. Sille kohdalle vietiin karavaani ja kaikki kuormat purettiin. Nyt koottiin kaikki mitä köyden nimellistä meillä oli, ja ne punottiin yhteen vahvaksi kaapeliksi, jonka toinen pää kiinnitettiin lujasti rantaan. Minä soudin nyt kaikin voimin vastavirran puolelta kaaressa yli joen ja Kutjuk seisoi veneen perässä kaapelin toinen pää kädessään, valmiina hyppäämään rannalle ja kiinnittämään sen sinne. Mutta laitteemme olikin liian lyhyt, me pyyhkäsimme ohi rannasta, painuimme virran mukana alas ja hinasimme sitten itsemme lähtökohtaan takaisin, jossa köyden jätteillä vielä jatkettiin kaapelia. Nyt se pingotettiin lujasti rannasta rantaan niin korkealle, ettei se ollenkaan tavannut veteen.

Sitten kytkettiin hevoset kaikki yhteen ryhmään ja vähän hankailtuaan saatiin ne uimaan yli joen. Vaikeinta kaikista oli kameelien kuljetus, ne eivät millään ehdolla tahtoneet taipua uimaan; minä en ohimennen sanoen ole koskaan nähnyt kameelin uivan. Ne täytyi vetää hinaamalla yli, yksi kerrallaan. Miesvoimalla työnnetään kameeli veteen ja sitaistaan päähän köysi, josta Turdu Baj perässä istuen pitää sitä koholla. Minä vedän venettä köydestä joen yli, mutta kun kameeli lojuu vaan mukavasti vedessä yrittämättä ollenkaan uida, saan minä hinata sitä kaikin voimin niinkuin raskasta lauttaa, jota virta yhtenään

painaa, ja pitää varallani, etteivät käteni pääse köydestä irti, sillä siinä tapauksessa ajautuisi koko saattueemme suolajärveen, jossa kameeli auttamatta hukkuisi. Sain sen vihdoin onnellisesti toiselle rannalle, jossa se vielä makasi ja potki hetken, kunnes sentään nousi seisoalleen huomattuaan kovan maan allansa. Siinä se seisoi vettä valuen ja katseli kummastellen tovereitaan toisella puolella jokea.

Kolmannen kameelin hinattua oli nahka kokonaan lähte-

Kameelia hinataan joen yli.

nyt kämmenistäni ja Tjerdon tuli tilalleni. Viimeisien kameelien mukana seurasi myös ainoa lampaamme, joka aina oleskeli yhdessä näitten suurien kyttyräselkien kanssa. Vihdoin hinattiin neljässätoista eri otteessa kaikki tavaramme ylitse ja nyt pystytettiin teltit virran oikeanpuoliselle rannalle. Sen päivän olimme siis puuhanneet aamusta iltaan ja päässeet eteenpäin ainoastaan 58 metriä.

Seuraavina päivimme kuljimme vuorisia seutuja ja taas ohitse kahden suolajärven; edellisen rannalla ampui Aldat jakin

ja näytti sillä mestarilaukauksellaan olevansa rohkea metsämies — sillä jaki on vaarallinen, jos sitä haavoitetaan.

Elokuun 28 p:nä kohtasi meitä uusi este, taas joki, jonka rannalla odottelimme sillä aikaa kun Mollah Schah etsi kaalamoa, löytämättä kuitenkaan sellaista. Siinä ollessamme alkoi ukkonen jyristä, päästi voimakkaan varotusjylähdyksen, joka kaikui erämaassa aivan kuin saaliilleen lähtevän leijonan yöllinen karjunta. Myrsky oli tulossa, taivas synkkeni lännen puolelta ja

Kova pohja jalkain alla.

raskaat pilvet kulkivat kuin hyökyaalto yli maan, valmiina tuhoamaan kaikki tieltään. Se oli niinkuin nuotta-apaja, niinkuin sotajoukko, jonka molemmat sivustat ja keskus yht'aikaa hyökkäävät eteenpäin. Vasemman sivustan pilvet olivat tummasti punareunaisia, oikeanpuoliset taas pikimustia. Äärimmäiset etuvartiot lensivät kummallisiin kuvioihin pirstaantuneina ääretöntä vauhtia eteenpäin. Idän puolella on taivas vielä kirkas, mutta lännestä päin sulkeutuu nuotta yhä ahtaammaksi ympärillemme. »Kuormat pois ja teltit pystyyn!» Ennätimme parahiksi saada jurtan

kehyksen kokoon ja pari peitettä sen päälle, kun myrsky jo koko raskaalla tykistöllään ja kovalla raekuurolla oli niskassamme. Rakeet tulevat vinhasti kuin ampumalla, ne lyövät kasvoihin ja käsiin niin että kirvelee, ja siinä on täydellinen »kujanjuoksu», ennenkuin pääsee suojaan.

Seuraava päivä käytetään tiedusteluretkeen veneellä. Joki laskee suolajärveen, joka näkyy saavan vettä toisenkin leveän virran kautta eräästä makeavetisestä järvestä. Soutumatkalla tapasimme noin puolisataa villihanhea, jotka varmaan levähtivät tässä muuttoretkellään Intiaan. Parvi nousi lentoon, mutta yksi hanhi jäi jälelle; Kutjuk souti voimainsa takaa, tulimme sitä yhä lähemmäksi, vaan kun minulla ei ollut muuta asetta kuin airo, viskasin sitä sillä ja osasinkin niin tarkasti, että hanhi joutui illallispataamme. Haulipatruunatkin olivat jo lopussa, mutta me teimme nuolia ja elimme niinkuin Robinson Crusoe.

Löytämämme uusi järvi herätti uteliaisuuttani ja päätin pienen karavaanin kera kiertää sen ympäri. Mukaan tulivat Tjerdon, Mollah Schah ja Kutjuk, sekä muutamia hevosia ja koirista Joldasch, minun uskollinen jalkaini lämmittäjä teltissä. Toiset jäivät kaikkien kameelien ja neljän uupuneen hevosen kanssa leiripaikalle, jossa sattui olemaan hyvää laidunta.

Pääsy järven pohjoisrannalle ei ollut suinkaan helppoa. Kahdesti täytyi ottaa vene avuksi, eräässä joessa ja eräässä leveässä salmessa. Mutta sitten kävi kaikki hyvin. Pitkin rantaa kulki matala harjanne, jonka huokopaikoissa näimme jakeja ja kulaaneja syömässä ja katselemassa ihmetellen ratsujamme. Kettuja, jäniksiä ja antilooppeja näimme myös tavan takaa, ja melkein teki mieli jäädä pidemmäksi ajaksi tähän ihmeelliseen seutuun, joka oli täynnä hyviä laitumia ja kauniita, siintäviä järviä. Kaukana etelässä kohosi mahtavia lumihuippuisia vuoria, joitten laella liiteli keveitä pilviä. Ilma oli leudompaa kuin tätä ennen, maa tuntui meistä melkein paratiisilta, olimme alempana kuin mitä pitkiin aikoihin olimme olleet, ja sentään olimme yhä koko joukon korkeammalla kuin Mont Blancin huippu.

Taistelu hengen edestä.

Järven itäisessä päässä nousin kalliolle tarkastelemaan seutua. Siitä idempään oli vielä yksi järvi ja ainoastaan kapea kannas eroitti ne toisistaan. Hyvä on, me ratsastamme vielä tuon toisenkin ympäri! Eteenpäin vaan! Vuoret tulevat vaikeakulkuisiksi ja me pysyttelemme niitten harjoilla. Näköala yli järvien itään ja länteen on suurenmoinen, ja tuntuu niinkuin tässä osassa Tiibetiä olisi enemmän vettä kuin maata. Erääseen kohtaan, jossa punertavat hiekkakivikalliot suistuvat pystyjyrkkinä järveen, asetumme leiriin, ja juuri siltä kohdalta on järvi levein. Ja vielä kerran teen minä saman uhkarohkean teon kuin suurella suolajärvelläkin. Tjerdon ja Mollah Schah määrätään seuraavana aamuna kiertämään järveä maitse, minä Kutjukin kanssa lähden soutamalla eteläiselle rannalle.

Mutta me emme kiirehdi. Vuoren alla uiskentelee suuria parvia lihavia asmaaneja. Parista telttikepistä tehdään ongen vavat, piikeistä Jolldaschin kaulanauhassa saadaan koukku-ainetta, tyhjät tulitikkulaatikot ovat kuin luotuja kohoksi, ja syötiksi pistetään jakin lihaa. Lasketaan riippa vuoriseinän viereen, jonka useat ulospistävät möhkäleet riippuvat kuin hiuskarvasta ja voisivat millä hetkellä tahansa puhkaista veneestämme pohjan.

Sytytän piipun ja otan mukavan asennon veneen perässä, viskaan ongen järveen ja heittäydyn tuollaiseen oikein hyvää tekevään »dolce far nienteen», katsellen kuinka tikkulaatikko kelluu vedessä, kunnes keskikokoinen asmaani on voittanut vastenmielisyytensä jakin lihaa kohtaan ja joutuu sätkien veneen pohjalle. Me emme olleet huvi-onkijoita, vaan teimme sitä henkemme piteiksi. Saalis oli tosin pieni, se tuskin riitti yhdeksi ateriaksi koko joukolle, mutta minä nautin yhtä paljon levosta ja luodetuulen kohahtelevasta soitosta kallion laella. Ja tuo tavallisissa oloissa jäykkä Kutjuk, oikea aasialainen Sven Dufva, muuttui tavattoman iloiseksi, kun näki täällä samoja kaloja, joilla hän lapsuudessaan oli elänyt Tarimin rannoilla. Tuntui aivan kuin hän aavistamattaan olisi tavannut sukulaisia. Se oli sanalla sanoen oikeata kesähuvia, ja monta muistoa Tukholman saaristosta sukelsi eteeni tuosta sinisestä syvyydestä.

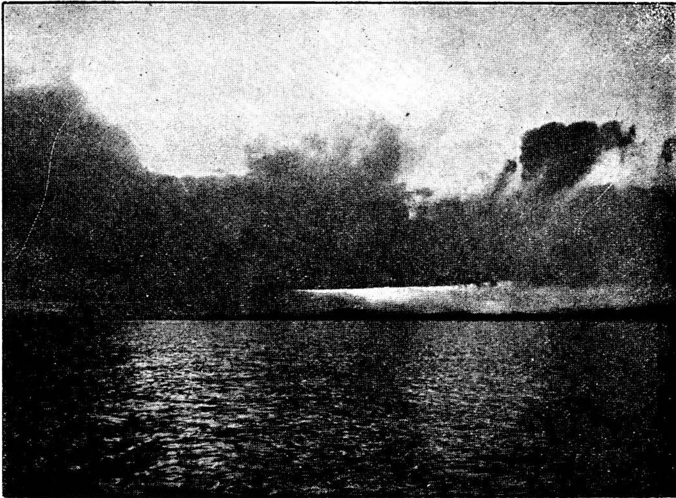
Niinkuin tiedämme, kuluvat tunnit sellaisessa toimessa huomaamattamme, ja vasta myöhään iltapäivällä päästiin lähtemään tältä hauskalta rannalta. Juuri samalla synkkeni lännen puoli ja taivas meni pilveen. Myrsky oli taas tulossa. Odottaisimmeko sen ohimenoa, vai uskaltaisimmeko lähteä avoimelle järvelle? Minä valitsin viimeisen. Kutjukin ei tarvinnut kauvan soutaa ennenkuin saimme luodetuulen, josta oli hyvä apu. Etelästä nousi jo mustia raepilviä, vuoret katosivat näkyvistämme ja takanamme alkoi käydä samalla tavoin. Myrsky läheni yhä, järvi alkoi nousta ja aallot vyöryivät jo vaahtopäinä ympärillämme.

Nyt iskee raekuuro alas, ryöpyttää järveä ja saa tuossa tuokiossa veneen pohjan aivan valkeaksi. Ympärillämme pimenee kuin illan tullessa, ei häämöitystäkään näy enään rannoista eikä vuorista, näemme ainoastaan pienen kappaleen myrskyistä järveä veneen ympärillä. Siinä oli kysymyksessä elämä tai kuolema; meidän täytyi olla varuillamme aalloilta, jotka kiihtyvässä tuulessa nousivat yhä korkeammiksi; mutta ne olivat monta veneemme mittaa pitkiä, niin että niillä kohoilimme ja painuimme sentään juohevasti. Heti kallion ulkopuolella oli 48 m. syvää, mutta siitä lähdettyä alkoi järvi nopeasti madaltua, ja jota kauvemmaksi tulimme pohjoisrannan kallioista, sitä enemmän olimme alttiina myrskylle. Kuinka kävisi meidän tässä huimassa vauhdissa ja tässä synkeässä pimeydessä, jos järvi eteläpuoleltaan olisi niin matalaa, että rantahyöky viskaisi veneemme rikki!

Kun sadekuuro oli ohi, äityi tuuli vielä entisestäänkin kovemmaksi, mutta nyt sentään edes näimme, missä olimme. Vielä oli runsas puoli matkaa edessämme. Aallot olivat niin korkeat, ettemme niitten välistä nähneet ollenkaan rantaa, ja kun aurinko jonkun kerran pilkisti pilven raosta esiin, olivat niitten harjat kauhean näköisiä, välkkyviä, viheriöitä, tumman sinisiä, reunustettuina säkenöivällä vaahdolla, johon auringon säteet taittuivat kuin jalokiviin. Meillä oli yksi airo kummallakin, ja niillä koetimme luovailla kohisevien hyökyjen välissä.

Mutta nytkin kävi kaikki onnellisesti. Jumala on hullujen holhooja. Myrsky meni menojaan yli pyhän Tiibetin, tuuli

asettui, ranta tuli kirkkaana näkyviin ja korkea savupatsas näytti meille tien leiripaikkaamme. Järvellä saimme katsella komeaa auringon laskua. Päivän tähti oli itse piilossa pilven takana, mutta sen alapuolitse valoi se säteensä järveen, jonka pinta hehkui ja värisi niinkuin elohopea.

Näköala pitkin järveä länteen päin. Pois kulkeva myrsky.

Kameeli uppoamaisillaan liejuun.

XV.

5500 metriä yläpuolella merta.

Monen seikkailun jälestä, joista ei tässä kirjassa kerrota, ja tehtyämme vielä yhden hengenvaarallisen venematkan lännenpuolisen järven yli, palasimme vihdoin väsyneinä ja viluisina myöhään eräänä yönä kovassa lumimyrskyssä Turdu Bajn leiriin, jossa kameelit ja hevoset olivat saaneet tarpeekseen levätä ja jossa ilokseni kuulin, että Aldat oli ampunut neljä lihavaa orangoanttilooppia, pelastaen meidät pitkäksi aikaa lihan puutteesta. Tämä leiri, järjestyksessä 44:äs, tuli käännekohdaksi retkellämme, sillä edemmäksi etelään emme voineet lähteä. Olimme ottaneet mukaan vaan 2 ½ kuukauden eväät, ja nyt olimme olleet jo matkalla lähes 50 päivää. Yhden sivuretken tahdoin sentään vielä tehdä, ennenkuin erkanisin tästä osasta Tiibetiä. Etelässä kohosi lumivuori, joka näytti sangen viettelevältä; sen eteläpuolitse tahdoin kiertää ja valitsin Tjerdonin ja Aldatin seuralaisikseni.

Karavaanin piti kulkea vuoren pohjoispuolitse tasaisempia maita ja neljän päivän kuluttua piti yhdyttämän sen läntisellä rinteellä. Ne odottaisivat toisia, jotka saapuisivat ensimmäiseksi perille. Eksyä meidän ei pitäisi karavaanista, koska milloin tahansa voisimme löytää sen jäljet. Mutta varmuuden vuoksi otimme sentään mukaamme koko Aldatin ruutivaraston, jos niin sattuisi, ettemme enää löytäisi karavaania.

Kahden seuralaiseni kanssa ratsastin mutkikkaita laaksoja pitkin vuorta kohti. Kaksi valkeaa sutta seurasi meitä pitkän matkan, Jolldasch oli mukana myös ja oli niin äkänen sellaisesta röyhkeästä seurasta, että meidän täytyi kuljettaa sitä kahleissa — muuten olisi hän ollut mennyttä kalua. Toisen päivän iltana yövyimme puolijäätyneinä eräälle rinteelle, jossa viimeiset kurjat ruohon korret kasvoivat.

Kun leirimme oli kunnossa — makasimme väliaikaisten huopasuojusten alla — ilmoitti Aldat nähneensä suuren jakin ylempänä vuorella ja pyysi päästä ampumaan sitä. Minä seurasin hänen liikkeitään ja näin kuinka hän hiiviskeli niinkuin kissa, tullakseen saalistaan lähemmäksi. Hän sai kiittää kovaa vastatuulta siitä, että jakin huomaamatta pääsi 30 askeleen päähän siitä ja sai kaikessa rauhassa nostaa pyssynsä tukihaarukalle. Laukaus pamahti, jaki ponnasihen maasta niin että somero lensi yliympäri, juoksi muutamia askeleita, seisahtui, horjui, juoksi taas, ja uudisti nämä liikkeensä monta kertaa, kunnes lopulta kaatui eikä enää noussut. Aldat makasi koko ajan hievahtamatta paikallaan, ettei olisi herättänyt kuolon kanssa taistelevan elukan huomiota ja kostonhalua.

Se oli vanha, suuri ja lihava härkä, josta me sitten heti viilsimme rasvaa terävillä puukoillamme. Leirimme oli nyt 5143 m. korkealla, ja kovin rasittavaa oli ennenkuin pääsimme kaatuneen jakin luo; ei voinut astua kuin muutaman askeleen kerrallaan, sydän löi niinkuin olisi halennut ja henkeä alkoi ahdistaa. Tuli pimeä, ja nylkeminen täytyi jättää kesken, mutta aamulla lähti Aldat jo hämärissä jakinsa luo taas. Mutta kun häntä ei alkanut kuulua palaavaksi, käskin Tjerdonin mennä

katsomaan. Hän oli äkkiä sairastunut ja pannut uhrinsa viereen maata, ja nyt hän palasi horjuen Tjerdonin auttamana, nenä vuotaen verta ja päätä kovasti särkien — selviä vuorikuumeen oireita, jota me usein sairastimme vaan joka tavallisesti meni pian ohitse.

Kokoilimme kasakkani kanssa kaikki tavarat, sonnustimme molemmat kuormahevosemme, autoimme Aldatin satulaansa ja jatkoimme matkaa lännen puolella olevaa, avaraa solaa kohti. Oikealla puolellamme oli silloin vuoren huippu ja sen alas laskeutuvat jääkielekkeet. Maa oli pehmeätä, hevoset vajosivat liejuun, tunnit kuluivat ja me saavuimme solan kynnykselle, mutta sen takana kohosi toinen porras ja sitten vielä kolmas; yhä nousi tiemme tässä ohentuneessa, murhaavassa ilmassa, ja myrsky kävi vastaamme ja hakkasi meitä luihin ja ytimiin saakka. Toisinaan täytyi hakeaksemme suojaa kivimöhkäleitten takana. Vihdoin pääsimme ylimmälle portaalle solassa ja olimme silloin 5426 m. korkealla; ajatelkaa kaksi Eifeltornia päällekkäin Mont Blancin huipulla! Se on huimaava korkeus, ja allamme on puoli ilmakehää!

Seuraavan yön vietimme täydellisesti elottomassa seudussa, ja sitä seuraavana päivänä näimme alangolla kaksi mustaa pilkkua. Ne olivat Turdu Baj ja Kutjuk, jotka parhaillaan kantoivat kiviä suureen läjään, opastukseksi meille, ellemme olisi heitä muuten löytäneet.

Syyskylmä alkoi jo tulla tuntuvaksi ja illoin aamuin tuotiin minun jurttaani padan kannella palavia hiiliä — muuten jäätyi muste kynään. Syyskuun 14 p:nä oli seutu niin suosiollista, että teimme matkaa kokonaista kolme ruotsin penikulmaa, mutta illalla kohtasi meitä mitä ankarin lumimyrsky. Ulkona oli pimeä kuin säkissä; minä menin tapani mukaan kello 9 katsomaan lämpömittareita; lyhtymme kuului niihin esineihin, joita matka oli pahimmin laahannut; kolme ruutua siinä oli jo kokonaan paperista ja neljäs pahasti paperilla paikattu. Miesten teltti oli muutaman metrin päässä, mutta sitä ei näkynyt, kuului vaan kuinka sen vaate tuulessa hulmahteli, ja sen takaa kuului kameelien raskas ja väsynyt hengitys. Lumi narahtelee jalkaini alla ja

viluisena riennän takaisin jurttaani. Myrskyn jylhä ulvominen kuuluu kaiken yön ja tuisku kerää lunta jurtan seinille, mutta siitä ne tulevat vaan pitävämmiksi kylmää vastaan.

Lumi suli seuraavina päivinä ja teki liejuisen maan vielä entistäänkin pehmeämmäksi. Puolipäiviin saakka on pinta tavallisesti heikossa jäässä, mutta sulaa iltapuolella. Kerrankin oli viisi kameelia kaikessa rauhassa kulkenut saman kohdan ylitse, mutta viimeinen, kuudes, astui molemmat etujalkansa siinä sisään. Se tarttui liejuun ja painui yhä syvemmälle. Turdu Baj ohjasi etummaisia taakseen katsomatta, uponneen kameelin turpanuora joutui piukalle, katkesi, ja elukka päästi pahan mölähdyksen. Kaikki miehet riensivät purkamaan siltä kuormaa. Sillä aikaa pehmeni maa yhä leveämmältä, kameeli kääntyi kyljelleen ja makasi velttona ja saamattomana kuin vedessä, me touhusimme liassa sen ympärillä ja minä luulin jo, että siihen se jää. Koetimme köydellä vetää sen jalkoja ylös, yhden kerrallaan, kuormasatula oli kiinni liejussa ja irroitettiin, mutta silloin painui elukka syvemmälle taas. En olisi tahtonut menettää hyvää, urhoollista kameeliani sillä tavalla. Kiireellä otettiin kuormista muutamia huopapeitteitä, käärästiin palloihin ja asetettiin yksi jokaisen ylöskiskotun jalan alle. Niistä se sai tukea ja pääsi nousemaan sen verran, että saimme sen käännetyksi kyljelleen. Kun se siinä sitten oli levähtänyt hetken, pakotimme sen huutamalla, huitomalla ja turpanuorasta nykimällä niin kovaan voimain ponnistukseen, että se vihdoin pääsi seisaalleen ja kömpi horjahdellen kovemmalle maalle. Kun se sitten seisoi siinä vapisevana, hengästyneenä ja muutenkin pöllääntyneenä, täytyi meidän sillä aikaa veitsillä ajella sen kylkiä, ennenkuin saimme paksun savihaarniskan irtaantumaan sen karvasta.

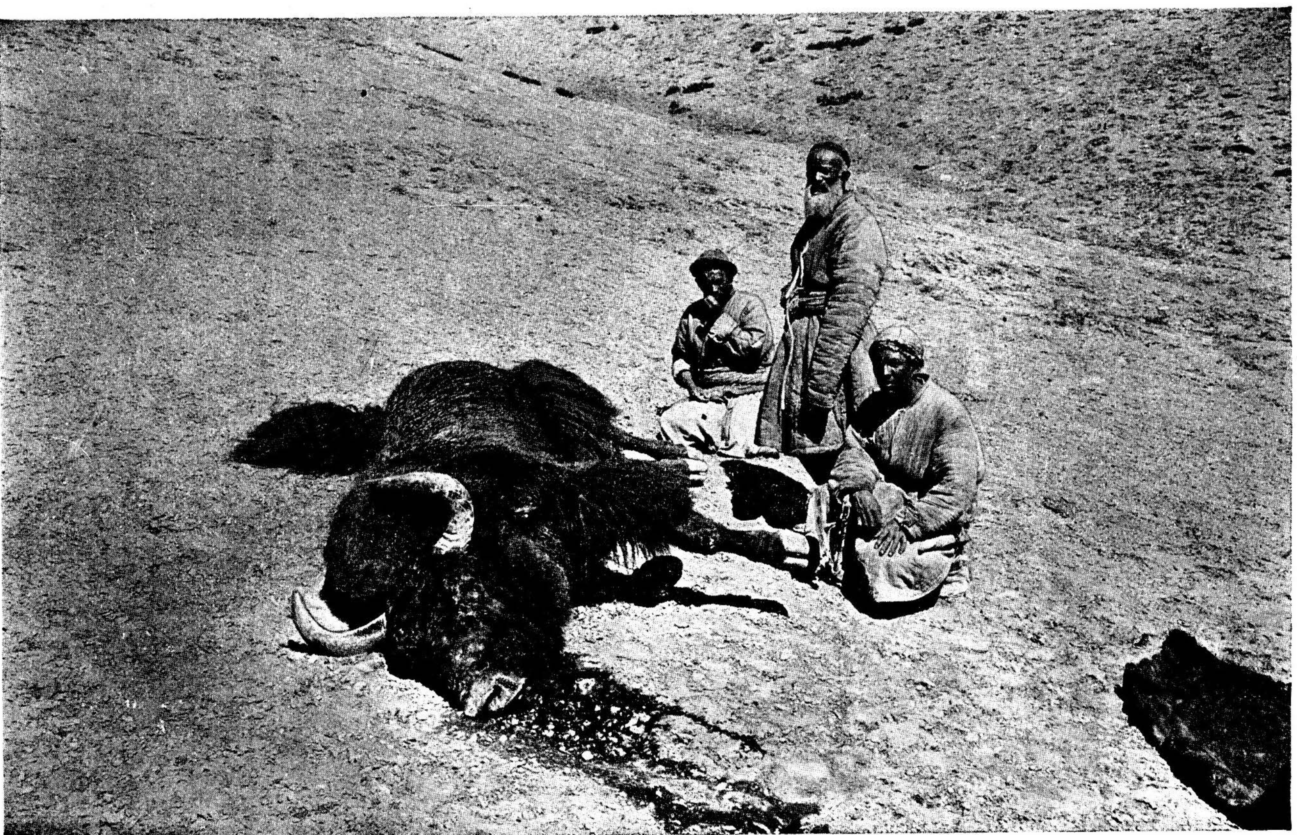
Niin teimme me matkaa jylyssä Tiibetissä; me ikävöimme ihmisten ilmoille taas, mutta pääkortteeriimme oli vielä 40 penikulmaa. Juhtamme olivat läpi uupuneita eivätkä kestäneet pitkiä päivänmatkoja. Kaksi päivää kulkea, kolmas levätä, oli nyt matkajärjestyksemme.

Aldat raukka huononi vaan yhä. Hän oli kadottanut sekä ruumiin että sielunsa voimat, mennyt kokoon kuin rääsy, ja tuijotteli vaan katse sekavana avaruuteen. Öisin hän houraili äidistään, joka oli kuollut, ja vanhasta isästään Tjertjenissä. Usein leikkivät entiset eräretket hänen mielikuvituksessaan, ja hän huusi silloin minua ja kysyi saisiko mennä ampumaan villijakeja, vaikka hän ei voinut liikuttaa jäsentäkään. Ensi aikoina jaksoi hän sentään lujasti tuettuna istua ja ratsastaa, mutta pian täytyi meidän

Sairas Aldat asetetaan kameelin selkään.

tehdä hänelle väliaikainen vuode kameelin selkään. Hänen jalkansa olivat kylmät ja kovat kuin jää sekä mustansiniset; joskus hieroin minä niitä lumella, toisinaan taas sai hän lämmintä jalkakylpyä, mutta yhä nousi tumma väri niissä lähemmäksi polvia. Jaloissa hänellä ei ollut ollenkaan tuntoa, mutta sydämeensä hän valitti koskevan. Eräänä iltana pyysi hän päästä makaamaan kahden kameelin väliin. Se on näet vanha usko muhamettilaisilla, että kamelin ruumiin lämpö on terveellistä ja vahvistavaa heikoille sairaille. Kerran oli hän maannut sairaana Tjertjenissä ja saanut nieleskellä pieniä paperilappuja, joihin oli kirjoitettu

Tjerdonin jaki leirissä LIV.
Seisova miehistä on Turdu Bai, toiset ovat Mollah Schah ja Kutiuk.

pyhiä lauseita koraanista, mutta nyt meillä ei ollut »mollahia» mukana sellaisten tekijäksi. Eräänä päivänä koetettiin sentään erästä toista muhamettilaisten parannustapaa, kun Tjerdon oli ampunut anttiloopin. Sairas riisuttiin ilki alasti ja käärittiin vastanyljettyyn, vielä lämpimään anttiloopin taljaan, jonka lihapuoli painettiin tiukasti hänen ihoonsa kiinni. Tuntui katkeralta, ettei voitu auttaa häntä.

Metsäeläimiä alkoi taas olla runsaasti. Yhtenä aamuna heräsin minä kauheaan meteliin leirissä; koirat haukkuivat hurjina, miehet kirkuivat kuin mielipuolet. Riensin ulos ja näin suuren karhun kaikessa rauhassa tallustelevan pois leiristämme, jossa se oli tehnyt perinpohjaisen tarkastuksen. Kun koirat ahdistivat sitä, näki se viisaammaksi välttää niitä; mutta varmaan lienee se arvannut, että meidän ruutivarastomme oli jotensakin niukka. Muutamia panoksia oli sentään vielä jälellä, ja kaksi niistä lähetti Tjerdon erään suuren jakin rintaan, jonka valokuva on tässä nähtävänä. Eräs tungetteleva susi sai myös maksaa rohkeutensa hengellään, mutta karhua ei ammuttu, vaikka Tjerdonilla olisi kyllä ollut hyvä halu siihen; se ei ollut tehnyt mitään pahaa, ei edes kajonnut ainoaan lampaaseemme.

Näillä seuduin Tiibetiä oli niin paljon murmelirottia, että maa oli aivan täynnä niitten kaivamia reikiä. Oli hauska katsella näitä suuria, vankkoja nakertajia, kun ne parittain istuivat auringon paisteessa pesiensä aukoilla. Meidän lähestyessä kierahtavat ne niinkuin pallot reikiinsä, mutta sitä ennen tervehtävät ne meitä kimakalla vihellyksellä kaikilta mäiltä. Nämä kriitilliset katselijat vihelsivät meidät suorastaan pois koko maasta. Eräs murmelivanhus, joka varmaan oli kuuro ja oli poistunut tarpeettoman kauvas pesältään, sai maksaa varomattomuudestaan. Se makasi selällään ja lämmitteli auringon paisteessa, kun Jolldasch huomasi sen ja hyökkäsi heti sen kimppuun. Siinä syntyi pieni kahakka, mutta kun miehet pääsivät kiireellä hätiin, saatiin murmeli aivan vikaantumattomana kiinni ja asetettiin sitten kameelin selkään. Aikomus oli kesyttää sitä ja kaksi kuukautta kulki se meidän matkassamme, mutta villinä se vaan pysyi.

Heti kun sitä lähestyi, nousi se takajaloilleen ja näytti teräviä hampaitaan, joitten purema sanotaan hyvin vaikeaksi parantaa. Jos sitä osotti kepillä, iski se siihen heti kiinni ja pureskeli suuria lastuja siitä. Leirissä pidettiin sitä kytkettynä lyhyeen puukalikkaan, jonka toinen pää oli nuoralla sidottuna pieneen paaluun kiinni. Siinä se kiersi ympyrässä paalua ja alkoi joka ilta kaivaa pesää itselleen, päästäkseen ehkä piiloon, mutta se oli turhaa työtä; ennenkuin oli päässyt edes jalan syvyyteen, sai se

Ammuttu kulaani.

istua kameelin selkään taas ja alkaa illalla toisessa paikassa työnsä ihan alusta. Pesäänsä se ei enää koskaan päässyt, mutta kameelin selässä se tottui vallan hyvin kiikkumaan, ja ellei siitä ollut muutakaan hyötyä, oli se ainakin koko karavaanin hauskuutena; se oli erittäin hullunkurinen pienine mietteineen liekakalikkansa ääressä, ja vihasi leppymättömästi koiria, jotka eivät sentään tehneet sille koskaan pahaa.

Kulaaneja nähtiin hyvin usein ja niitten siroja liikkeitä oli todellinen hupi katsella. Kuusi kappaletta seurasi meitä yhtenä päivänä aivan läheltä, ja niin kauvan, kuin olisi niillä ollut halu

tulla auttamaan meidän uupuneita hevosiamme. Niitten ruumiin muoto on hyvin täydellinen; ne juoksevat puoliympyrässä, 45° kallellaan maata vastaan, tekevät aavistamattomia liikkeitä, seisahtuvat kuin naulaan ja asettuvat riviin eteemme tai sivullemme. Niitten liikkeet ovat niin varmoja, että saattaisi luulla jonkun näkymättömän ratsastajan ohjaavan niitä.

Mieheni ikävöivät nyt vilpittömästi pois koko tylystä Tiibetistä ja laskivat päivissä ja penikulmissa, kuinka etäällä vielä olimme pääleiristämme. Ja kun minä Aldatin huonontuneen tilan vuoksi ehdotin syyskuun 22:ta päivää ylimääräiseksi levähdyspäiväksi, eivät he siitäkään olleet ollenkaan hyvillään. Mutta kun Aldatissa aamulla ei näkynyt merkkiä parempaan eikä pahempaan, emme ruvenneetkaan viivyttelemään, vaan nostimme hänet taas kameelin selkään makuulle pehmeitten peiteitten sisään, käärimme jalat lämpimillä vaatteilla ja asetimme kokoon käärityn turkin päänalaseksi.

Leiri oli tyhjennetty, kameelit kuormitettuina, ja olimme juuri lähtöön valmiit. Silloin lakkasikin Aldat hengittämästä. Hänen kauniit, afgaanilaiset silmänsä näyttivät tähystelevän johonkin hyvin etäälle, jonne me emme nähneet. Hän, joka muinoin kepeästi oli juossut vuorien yli jakien jäljissä, oli nyt sortunut vuoristossa ja lopettanut ihmeellisen, ilottoman elämänsä.

Muhamettilaiset seisoivat vakavina ja äänettöminä kuolleen ympärillä. Mutta lopulta katkasi Turdu Baj hiljaisuuden ja kysyi minulta, mitä nyt oli tehtävä. Toiset tahtoivat, että meidän heti piti haudata vainaja, mutta minun mielestäni piti ruumiin ensiksi saada edes jäähtyä, ja sen vuoksi komensin eteenpäin. Kameeli oli häntä jo kantanut niin monta päivää, eipä hän nyt ollut tullut sen raskaammaksi.

Karavaanimme oli nyt muuttunut ruumissaatoksi Tiibetin jylhissä laaksoissa. Kaikki olivat äänettömiä ja juhlallinen mieliala vallitsi joukossamme. Jakit ja kulaanit saivat sinä päivänä olla rauhassa; korpit, jotka heti vainuuvat ruumiin hajun, liitelivät ympärillämme. Erään suolajärven rantaan asetuimme leiriin, ja sillä aikaa kun toiset tekivät tavallisia iltatoimiaan, kaivoivat

Mollah Schah ja Nias Aldatille haudan. Mollah Schah oli kummallinen mies, villin ja juonikon näköinen sekä äärettömän harvasanainen. Hänet olisi voinut otaksua mitä suurimmaksi roistoksi, ja jos hän sellainen lienee ollutkin ennen, niin ainakin tällä matkalla oli hänestä konnuus lähtenyt, sillä hän käyttäytyi joka kohdassa moiteettomasti. Ruumiita hän ei näkynyt ollenkaan pelkäävän, ja ikävä kyllä, hän sai tuonnempana vielä kaksi kertaa näyttää taitoaan haudankaivajana. Nyt oli hän kuitenkin, niinkuin kaikki muutkin, siksi väsynyt, ettei jaksanut pestä ruumista, niinkuin muhamettilaisten tapa olisi vaatinut. Aldat laskettiin hautaan täysissä vaatteissaan ja peitettiin omalla turkillaan. Niin mutkatonta hautajaismenoa en ollut ikänäni nähnyt, ei kyyneleitä, ei sanoja, ei muita rukouksia kuin mitä minä hiljaisuudessa kohotin vainajan sielun rauhaksi toisessa, paremmassa maailmassa. Hauta luotiin umpeen ja sen päällystä kohotettiin pieneksi kummuksi, ja sinne jäi toverimme kostean, pettävän maan poveen lepäämään ikuista untansa. Pään puoleen pystytettiin seiväs, jonka nenään muhamettilaisten tavan mukaan sidottiin yksi Aldatin omia voiton merkkejä, jakin häntä. Pienelle puun palaselle piirsin minä araapialaisilla ja latinalaisilla kirjaimilla vainajan nimen, kuolinpäivän sekä oman nimeni, sitä tapausta varten, että joku toinen matkamies sattuisi harhailemaan näitä samoja maita, ennenkuin haudan tila olisi jäljettömiin kadonnut.

Aamulla oli karavaani lähtövalmiina tavallista aikaisempaan — kaikkien mieli teki pois siitä surullisesta paikasta. Ennen lähtöä kävivät kaikki muhamettilaiset vielä haudalla ja mumisivat hiljalleen »duansa», rukouksensa, ja niin jätettiin Aldat kolkkoon yksinäisyyteensä. Erämaan villit eläimet olisivat ainoat pyhissäkävijät hänen haudallaan. Musta jakin häntä, kuoleman vertauskuva, häälyi länsituulessa ja kolkutti seivästä, ja pian jäi sekin näkyvistämme kunnaitten taa.

Jota lähemmäksi tulimme Arka-tagia, sitä kolkommaksi muuttui taas ylänkömaa. Eräänä päivänä ratsastimme Tjerdon ja minä edellä ja kuljimme erään 5203 metriä korkean harjanteen

yli. Vasta iltapimeässä pysähdyimme seutuun, jossa ei kasvanut ainoaakaan ruohon kortta, ja aloimme odotella toisia. Vähin erin saapui heitä nääntymäisillään väsymyksestä. Eräs valkea hevonen Jangi-köllistä oli jäänyt jälelle toivottomassa tilassa. Kaksi kameelia ja yksi hevonen olivat saaneet vikaa silmiinsä; ne astuivat päät nuukuksissa, niinkuin olisivat torkkuneet.

Vaikeissa tilapäissä tarkastin minä aina leirin ja elukat illallisen jälkeen. Kameelit makasivat rinnakkain rivissä, laihoina ja menehtyneinä, hevoset seisoivat kiinni pantuina. Miehet nukkuivat päivän vaivoista väsyneinä. Yöllä raivosi lumimyrsky ja aamulla oli maa valkeana. Kutjuk palasi noutamaan jälelle jäänyttä valkoista hevosta, joka vielä oli hengissä, mutta ei se enää jaksanut kävellä edes leiriin saakka, vaan kuoli tielle.

Näiltä korkeilta mailta oli meidän nyt laskeuduttava avaraan, tasaiseen laaksoon joka oli niin paksun usman peitossa, että vasta sen keskelle päästyämme huomasimme tulleemme ison, suolaisen järven rantaan. Länsimyrsky, joka kulki ainakin 25 metrin nopeudella sekunnissa, oli pannut järven pinnan kiihkeään liikkeeseen. Täytyi painaa polvensa lujasti ratsun kylkiin, ettei putoisi satulasta, koko karavaani on kallellaan vastatuuleen, kameelit kulkevat horjuvin askelin ja miesten kauhtanat sekä hevosten harjat ja hännät hulmahtelevat kuin liput tuulen alapuolella.

Leirissä oli meidän pieni muulimme heittää henkensä. Se oli varmaan syönyt joitain myrkyllisiä ruohoja, sillä sen ruumis turposi aivan muodottomaksi, ja se piehtaroi tuskissaan maassa. Tjerdon alkoi parantaa sitä burjaattien tapaan, työntäen naskalilla reijän sen kylkeen, josta ilma pihisi ulos, vaan ei yhtään verta. Sitten pakotettiin se nousemaan seisaalleen ja sidottiin köysi sen ympärille lanteitten kohdalta. Yksi miehistä kiskoi sitä marhaminnasta eteenpäin, toinen mäikytteli sitä puukurikalla, ja samalla huojutteli kaksi miestä sitä takaköydestä edestakaisin sivuille päin. Sanottakoon mitä tahansa tällaisesta rajusta parannustavasta, summa oli se, että muuli tuli terveeksi, oli sittemmin mukana retkellä Lhassaan, seurasi karavaania halki koko Tiibetin

Ladakiin sekä Kara-korumin kautta Kaschgariin, ja oli vielä erinomaisissa voimissa toukokuussa 1902, jolloin minä viimeisen kerran heitin sille hyvästit.

Nyt oli meidän noustava Arka-tagin harjanteille taas. Tjerdonin ja Mollah Schahin kanssa ratsastin minä edelläpäin solaa kohti. Nousu ei ollut vaikeaa, mutta ennenkuin ennätimme solaan, meni taivas pilveen ja epämiellyttävä pimeys ympäröi meidät kokonaan. Lumimyrsky oli taas lähtenyt liikkeelle kaikessa ankaruudessaan ja sen käsissä tunsi olevansa täydelleen avuton. Käteni olivat aivan kohmettuneina ja ainoastaan suurella vaivalla sain pidellyksi sen verran koneita, että huomasin korkeuden 400 metriä suuremmaksi kuin Mont Blancin. Karavaani viipyi ja molemmat seuralaiseni lähtivät alas laaksoon auttamaan sitä. Minä jäin yksin ja istuin terävällä, ulospistävällä vuoren kielekkeellä, josta tuntui olevan ainoastaan yksi askel, niinkuin hyppylaudalta, maailman avaruuden rannattomaan tyhjyyteen. Nostin turkin kauluksen niskaani niin korkealle kuin se ylettyi ja käänsin myrskylle selkäni.

Sitten kuulin kellojen kalahduksen aivan vieressäni. Kameelit ja hevoset astuskelivat niinkuin varjot ohitseni, niitten askeleita ei kuulunut. Edellä käveli kumarassa Turdu Baj, suojellen kädellään kasvojaan, aivan kuin olisi pyrkinyt taajan viidakon läpi. Levähdettiin hetkinen. Edessämme ammottava syvyys niinkuin pohjaton horna, niinkuin kiehuva lumikattila: joka taholla ulvoo ja vonkuu, viheltää ja vaikeroi, kun myrsky vyöryy yli ahtaan vuorisolan.

Pohjoinen rinne on aivan äkkijyrkkä. Kutjuk lähtee oppaaksi ja katoaa heti ensi askeleella näkyvistämme, niinkuin olisi pudonnut tästä jyrkänteestä, josta meidän nyt vuoromme mukaan täytyi pyrkiä alas. Hän alkaa sitten lukemattomia mutkia tehden opastaa jälessään tulevaa karavaania. Joka kymmenennellä askeleella täytyy meidän seisahtaa ja kääntää kasvomme myötätuuleen, etteivät ne jäätyisi. Kaikki kulkevat jalan ja auttavat kameeleita. Yksi niistä liukahtaa, kaatuu ja pyörähtää puoli kierrosta ympäri. Yhä alemmaksi me liukuumme ja laahustamme

läpi lumen, maailma pyörii silmissämme ja henkeä ahdistaa niin että luulisi keuhkojen halkeavan. Ennenkuin saavuimme laakson pohjaan, oli jo pilkkosen pimeä, ja ensimmäiselle tasasemmalle paikalle pystytimme leirimme lumeen — ei ollut muuta kuin lunta ja kiviä.

Vaikeat ajat olivat vielä edessämme. Tosin kävi matkamme alempiin seutuihin yhä, mutta tuskin olimme ennättäneet aamuisin liikkeelle, kun länsimyrsky oli taas jo täydessä käynnissä ja oli jäätää jäsenemme liikkumattomiksi. Vihdoin kangasti edessämme Atjik-köllin suolajärvi, mutta se tuntui väistyvän meitä. Kuljimme kokonaisen päivän, tuli ilta ja pimeä, ja kuu vaan loi hämärää valoaan autioon erämaahan. Nias jäi hevosineen jälkeen, Kutjuk samoin. Vettä, vettä, meidän täytyi illaksi saada vettä, sillä täällä alempana (4250 m.) ei ollut satanut lunta ollenkaan, kaikki kuopat olivat kuivina. Vihdoin seisahtui Turdu Baj erään joen rantaan.

Edessämme kohoaa uusi vuorijono, jonka ylitse meidän taas, päivä levähdettyämme, on pyrittävä. Siis satulaan taas ja ylös vuoren rinteitä, solia ja röykkiöisiä repeämiä. Kohta tuodaan minulle sana, että yksi hevosista ei jaksa enää kävellä. Tuskin olemme lopettaneet sen kärsimykset, kun jo toinen kaatuu, ei koskaan enää noustakseen. Tästä solasta ei pitäisi sentään enää oleman pitkää matkaa laidunmaille, ja minä odotin kiihkeästi sitä päivää, jolloin saisin tarpeeksi lepuuttaa ja syöttää nääntyneitä elukoitani. Kolmaskin hevonen, joka kulki kuormattomana irrallaan, kaatui ja täytyi lopettaa. Ja kun lähenimme solaa, oli joukostamme jäänyt vielä yksi, minun uskollinen, harmaa erämaaratsuni, joka oli ollut mukana kahdella retkelläni ja joka Ördekiltä kerran karkasi aavikolla.

Leirin lähistössä ei löytynyt korttakaan ruohoa. Turdu Bajn kanssa tarkastin riissivarastomme, ja kaikki, mitä siitä oli liikenemään, tasattiin jälellä oleville hevosille. Aamulla makasi niistä kuitenkin taas yksi kuolleena ja jo aivan jäykäksi jäätyneenä. Ei kukaan ollut huomannut koska, tai millä tavalla se oli henkensä heittänyt, eivätkä toisetkaan hevoset olleet siitä

milläänkään. Ne olivat liiaksi uupuneita ja vaivatuita kääntääkseen huomiotaan mihinkään; ne näkyivät vaan kaipaavan lepoa, ne kuolivat valittamatta, tuskiaan näyttämättä, ja minun vihloi sydäntäni tunteissani itseni syypääksi niitten kuolemaan. Kameelit makasivat ihmeteltävän rauhallisina samassa asemassaan, johon illalla olivat paneutuneet. Ne olivat valkean huuran peittäminä ja heittivät ikävöiviä katseita alas laaksoon, josta me toivoimme pelastusta näille viimeisille, vielä elossa oleville vanhuksille. Kuinka kauvan kestäisimme sitä menoa? Päivänmatkat tulivat yhä lyhemmiksi, pakkanen yhä kovemmaksi. Lokakuun 8 p:nä oli meillä jo — $18{,}3^{0}$. Laskeusimme alas jyrkkien kallioitten reunustamaa, kaitaista laaksoa. Hautauskellot kaikuivat kumeasti kallioissa ja kameelit astelivat horjahdellen kiviröykkiöiden lomissa laakson pohjalla kuin kohti kuolemaa. Olimme taas Mont Blancin korkuudella ja lumimyrsky ulvoi ympärillämme. Yksi kameeli putoo jyrkänteestä alas, mutta ei sentään vikuuta itseään; kuorma vaan menee pirstaleiksi ja pitkä viivytys on seurauksena, sillä siinä täytyy lapioilla luoda polku, ennenkuin pudonnut saadaan pois pälkähästä. Toinen kameeli ei jaksa enää kävellä. Se täytyy jättää niille tiloilleen makaamaan ja aamulla aijomme käydä noutamaan sen. Puoliyön aikana oli kellojen kaiku vihdoin vaijennut tuntureilla, ja kuu tullut taas näkyviin lumipilvien yöstä.

Kameeli oli jo kylmä ja jäätynyt, kun Turdu Baj aamulla meni katsomaan sitä. Ei surua eikä moitetta näkynyt sen sammuneessa silmässä, se oli vaan lyhyesti sanonut itsensä irti palveluksestaan. Niinkauvan kuin hitunenkin voimia riitti, teki se horjahdellen päivänmatkansa, koetti kantaa päätään korkealla ja oli siksi ylpeä, ettei ruvennut etsimään ruokaa näitten alastomain kallioitten keskellä. Se säilytti arvonsa ja ylevyytensä siihen kohtaan saakka, jossa sen luut tulisivat valkenemaan. Vasta sitten, kun jalat pettivät, kun kuolon varjot painoivat pimentävän harsonsa sen silmille, heitti se viimeisen hyvästinsä pakenevalle päivälle ja laskihe somerikolle lepäämään. Halveksuen ja valittamatta kesti se iskut, joilla sitä koetettiin saada vielä nousemaan;

lyönti enemmän tai lyönti vähemmän ei merkinnyt sille mitään, se oli »Tabu», ihminen oli laannut olemasta sen herra, se odotti vaan kuolemaa, vapauttavaa enkeliä, joka oli tuhat kertaa parempi kuin ihmisen sydämmetön tyrannius.

84 päivän kuluessa emme olleet tavanneet jälkeäkään ihmisistä, kun 10 p:nä lokakuuta asetuimme leiriin erään kiviröykkiön luo, johon Lhassaan vaeltavat mongoolilaiset pyhissäkävijät olivat piirtäneet pyhiä merkkejään. Siihen näimme etäältä kaksi ratsastajaa. Mollah Schah, jolla oli vahvat keuhkot, lähti juoksemaan kuin hurja heidän jälessään, saavutti heidät ja toi leiriimme, jossa sinä iltana iloittiin tavallista enemmän. Aluksi ostimme heidän ruokavaransa — pienen pussillisen vehnäjauhoja, joista Tjerdon heti leipoi leipää, sellaista herkkua, jota emme olleet pitkään aikaan maistaneet. Sitten ostin myöskin heidän hevosensa ja annoin Togdasinin tehtäväksi — se oli toisen metsästäjän nimi — ratsastaa yötä päivää meidän pääleiriimme Temirlikiin ja käskeä Islam Bajn rientämään apukaravaanilla meitä vastaan Jussup-alikin lähteille. Togdasin sai mukaansa pari tyhjää säilykerasiaa merkiksi siitä, että hän todella oli meidän lähettimme. Ei käynyt suinkaan kateekseni hänen yötinen ratsastuksensa, pakkanen laski nyt 20 pykälään, mutta vaivansa palkan hän oli saapa selvässä rahassa, jos hän näyttäytyisi mieheksi toimessaan. Hevosen hinta oli hänellä jo taskussaan ja sen kanssa hän kyllä olisi voinut mennä omia teitään, mutta minä luotin häneen sokeasti — ja hän luotti minuun.

Kolmantena päivänä lähdimme me juhlatuulella liikkeellä, sillä sen päivän illaksi piti meidän ennättää Jussup-alikin lähteille, niin väittivät Mollah Schah ja Nias, jotka tunsivat seudun. Tuli pimeä, oikein synkeän pimeä, mutta lähteitä ei kuulunut. Kohta tulemme perille, vakuutti Mollah Schah tavan takaa, ja tallusteli eteenpäin viheriäin kissansilmäinsä ohjaamana. Mutta vihdoin kadotimme polun, jota aamuhämärästä saakka olimme seuranneet. Maa oli kuitenkin onneksi siksi kovaa, että elukkamme sentään jaksoivat miten kuten kulkea.

Uni ja uupumus olivat vähällä voittaa meidät kokonaan, kun molemmat oppaamme yht'äkkiä huudahtivat: valkea, valkea tuolla etäällä! Oli niinkuin sähköisku olisi kohdannut joka miestä ja vauhti lisääntyi kuin itsestään. Keskustelu alkoi käydä vilkkaasti, vaikka äsken juuri olimme astelleet kuin hautajaissaatossa. Kaikkien katse oli kiintyneenä tuohon pieneen, valoisaan pilkkuun. Jos se oli suuri tuli, niin oli se niin etäällä, että tuskin koko yönä ennättäisimme saavuttaa sitä, mutta jos se oli vaan pieni nuotio, niin oli se siksi lähellä, että kyllä pian pääsisimme sinne, ja meidän täytyi päästä vaikka henkemme uhalla, sillä pelastus odotti meitä siellä avoimin sylin ja siellä saisimme lämmitellä kylmästä jäykistyneitä jäseniämme. Pieni ponnistus enää vaan, ja vaivamme ja kärsimyksemme olisivat lopussa. Kohta istuisimme omain miestemme keskellä kertomassa seikkailujamme ja kiehuva riissimuhennus lihan ja vihanneksien kanssa höyryisi edessämme. Me kurjat, nääntyneet ja nälkäiset vaeltajat saisimme vihdoinkin syödä vatsamme täyteen.

Joka tapauksessa näytti Togdasin täyttäneen tehtävänsä niinkuin kelpo mies; hän saisi rehellisyydestään hyvän möhkäleen kiinalaista hopeaa.

Pimeässä yössä kävelimme suoraan tulta kohti; se katosi välillä, välillä pilkisti taas uudestaan näkyviin. Oppaat varottivat meitä kuopista ja repeämistä. Kaikki olimme uupuneina ja kylmästä konttuneina, itsenikin oli täytynyt jo monta päivää astella jalan, sillä hevosemme, mitä niitä vielä oli jälellä, olivat siksi heikontuneet, että tuskin jaksoivat tyhjinä laahustaa eteenpäin.

Mutta missä on tuli? Sitä ei näkynytkään enää. Toivo näytti pettävän ja väsymys voitti meidät taas. Seisahduimme, keräsimme kuivia mättäitä, joita siinä sattui olemaan, ja teimme niistä valtavan nuotion. Tuli loimahti korkealle ja heitti väräjävän, punakeltaisen valon kauvas autioon erämaahan, mutta vastatulta ei huomattu miltään suunnalta. Minkäpä sille, saimmehan edes kerran taas lämmitellä. Ammuttiin pari laukausta revolverilla, mutta ne häipyivät tympeinä tyhjään pimeyteen, herättämättä edes kaikua. Me huhuilimme ja kuuntelimme sitten

henkeä pidättäen, mutta kaikkialla oli hiljaista kuin haudassa, eikä tulta näkynyt enää mistään. Ehkä ne jo olivat nukkuneet ja niitten nuotio oli riutunut.

Kun jätimme oman tulemme, tuntui pimeys kahta paksummalta. Sokealle ei voi maailma näyttää mustemmalta, ja vaistomaisesti katsoin minä ylös tähtiin, tullakseni vakuutetuksi siitä, etten ollut menettänyt silmieni valoa. Tunnin toisensa jälkeen kompuroimme itää kohti ja elukat seurasivat mukana, aivan kuin olisivat aavistaneet laidunmaita.

Nyt vilahtaa tuli taas näkyviin! Tulemme pensaikkoon ja päätämme siitä, että lähistöllä täytyy löytyä vettä; emme voi enää olla kaukana lähteistä. Tavan takaa huusivat miehet koko keuhkojensa voimalla, mutta vastausta ei kuulunut. Tuo petollinen tuli katosi taas. Oliko se harhanäkyä, oliko se virvatuli, joka vietteli meitä ja pakeni yhä edellämme, kun lähestyimme sitä!

Hiljaisuus vallitsi taas karavaanissa ja herännyt toivomme sammui jälleen tulen mukana. Kulkumme muuttui kauhean hitaaksi, me emme astuneet enää, me laahasimme jalkojamme. Vihdoin en itsekään jaksanut enää paikalta liikahtaa, vaan komensin kaikkien mielihyväksi seisahtumaan. Olimme saaneet enemmän kuin tarpeeksi 12 tunnin keskeytymättömästä astumisesta.

Kiireellä teki Tjerdon tulen, jonka kaameassa valossa karavaanimme näytti varsin surkealta. Miehet makasivat maassa, kukin sillä kohdalla, mihin oli seisahtunut. Pettynyt toivomme teki uupumuksen kahdenkertaiseksi. Kameelit seisoivat kuormineen kuin kuvapatsaat, puhaltaen huuraista henkeä kylmään yöhön.

Mutta sitkeytemme ei sentään jäänyt kokonaan korvaamatta. Huomasimme, että ympäristössä löytyi polttopuuta ja sellainen laidun, jommoista emme olleet kuukausiin tavanneet. Yksi astia vettä oli vielä jälellä ja illalliseksi saimme kupin teetä sekä kappaleen hiilillä paistettua kulaanin lihaa mieheen. Väliaikainen leiri pantiin kuntoon ja tuli jätettiin palamaan merkiksi apukara-

vaanille — jos se nyt todellakin oli ollut meikäläisten tuli, jonka olimme nähneet, ja jos he yön kuluessa mahdollisesti lähtisivät etsimään meitä lännestä päin. Ja sitten painuimme raskaaseen uneen kirkkaan tähtilaen alla, ollen enää vaan 3471 metrin korkeudessa.

Aamulla 15 p:nä lokakuuta nukkuivat kaikki pitkään. Seutu oli hiljainen ja autio, ihmisiä ei näkynyt. Lähde löydettiin läheltä leiriämme ja niin voimme olla siinä missä olimme. Tjerdon, joka oli saanut ruutia ja kuulia Togdasinilta, lähti koettelemaan saalista, mutta palasi kello kahden aikaan tyhjänä. Vaan sen sijaan sanoi hän etäältä lännen puolella nähneensä jotain mustia esineitä, joita hän ensin oli pitänyt kulaaniparvena, vaan jotka nyt näyttivät olevan ratsastajia ja lähenevän leiriä.

Minä riennän kiikari kädessä ulos. Siellä on todellakin joukko ratsastajia ja kaikki juoksevat mitä suurimmassa jännityksessä tarkastamaan niitä eräältä kunnaalta. Ne ovat vielä hyvin etäällä, yläpuolella metsärajaa, ja näkyvät, häälyvistä liikkeistä päättäen, ratsastavan kovaa. Nyt ne katoovat näkyvistämme metsään, mutta pölypilvi osottaa yhä, millä kohdalla ne kulkevat. Ne ovat ihan varmaan meikäläisiä, jotka eivät ole yöllä huomanneet merkkitultamme, vaan lähteneet aamupuhteella liikkeelle, nähneet kameelien jäljet ja silloin huomanneet, että olemme menneet ohi toisiemme.

Jännitys nousee korkeimmilleen, kun kaksi ratsastajaa sukeltaa näkyviin meidän puolella metsikosta; niitten jälestä tulee vielä kaksi sekä kokonainen parvi hevosia, joita ne ajavat edellään. Ne laskettavat täyttä laukkaa, ja nyt tunnen minä jo Islamin nahkaisesta päähineestään. Hän karahuttaa etummaisena valkoisella hevosella, lisää vauhtia yhä ja saapuu ensimmäisenä meidän luo, nousee satulasta, tervehtää ja sanoo »Schipkasolassa kaikki olevan rauhallista». Toiset olivat Musa Oschista, Khodai Värdi ja Tokta Ahun Abdalista.

Sitä iloa, jota molemmin puolin tunnettiin, sitä elämää, mikä parin lepopäivän kuluessa vallitsi leirissä, niitä kemuja, joita vietettiin riissipatojen ääressä — kaikkea sitä minun ei

tarvitse kertoa, kuvitelkoon lukija ne seikat itse itselleen. Ainoastaan parin päivän matka erotti meidät nyt pääleiristämme Temirlikistä, jossa meidän mielestämme löytyi kaikkea, mitä tämä matoinen maailma saattoi tarjota. Ja siihen oli tämä vaikea retki loppunut; tosin oli se johtanut suuriin maantieteellisiin löytöihin, mutta olipa se maksanut suuria uhrejakin ja paljon kärsimyksiä, 12 hevosesta oli ainoastaan kaksi elossa ja kameeleista 4. Yksi niistä pääsi onnellisesti Temirlikiin ja seisoi siellä samoilla jalkainsa sijoilla kaksi päivää kellastuneen ruohon keskellä; kolmantena päivänä laskeutui se maata ja kuoli, ilman että olisi kertaakaan yrittänyt haukata heinää. Ja mikä oli ikävintä, yksi palvelijoistani oli jäänyt taipaleelle, ja vielä sellainen, joka oli meille kaikille erittäin rakas.

Keitto- ja pesupuuhat leirissämme lähellä Anambaruin-golia.

Kasakat Tjerdon ja Schagdur.

XVI.

Seikkailuita pohjoisessa Tiibetissä.

Marraskuun 11 p:nä olimme taas valmiina lähtöön. Tämän uuden retken piti kestää noin kuukauden päivät, ja sen tarkotuksena oli kuuden solan kautta katkasta ja merkitä kartalle kolme pohjoisen Tiibetin yhdensuuntaista vuorijonoa, sekä tehdä syvyysmittauksia suuressa Kum-köllin suolajärvessä, joka on heti lännen pnolella toisesta samannimisestä järvestä, johon jo edellä olemme tutustuneet. Minulla oli mukana pieni valiokaravaani, Tjerdon, Islam, Tokta Ahun, Togdasin y. m., 13 levännyttä hevosta ja neljä muulia. Jolldaseh ja Malenki pääsivät myös seuraan.

Huvittavaa ei suinkaan ollut lähteä keskellä talvea ylämaihin, mutta en tahtonut millään ehdolla laimiinlyödä niitä maantieteellisiä tehtäviä, jotka olin ottanut ratkaistakseni. Vaikean matkan jälkeen vuorien yli saavuimme onnellisesti järvelle, jonka

rannassa kaivoimme juomakelpoista vettä 1 ½ metrin syvyydestä. Hevosille suotiin päivän levähdys ja sillä aikaa saivat Tjerdon ja Togdasin luvan lähteä metsästämään. Heitä ei kuulunut takaisin illalla eikä yölläkään. Vasta aamupäivällä palasivat he, ja Tjerdon kertoi silloin seuraavaa: he olivat tavanneet arkarilauman ja ratsastaneet sen jälissä laaksoja ylös, jättäneet hevosensa, kun nousu tuli liian jyrkäksi, ja kiivenneet eteenpäin kiviröyhkiöiden välissä. Villit lampaat olivat vieneet heitä yhä ylemmäksi. Siinä samassa oli Togdasin luhistunut kasaan kuin vaate ja valittanut kovia tuskia sydämmessä ja päässään. Tjerdon lähti silloin noutamaan hevosia, mutta kun sairas ei voinut pysyä satulassa, täytyi heidän viettää yönsä siinä. Togdasin pyysi toveriaan jättämään hänet, hän kuolisi kumminkin, ja yhden tekevätä, missä se tapahtuisi. Yöllä pudisteli Tjerdon tavan takaa Togdasinia, ettei hän olisi jäätynyt, ja päivän koitossa alkoivat he laahustaa takaisin leiriin. Togdasinin tila oli surkea, hän oli vallan sekapäisenä. Olin löytänyt hänet täältä vuorilta aivan niinkuin Aldatinkin, pitikö hänen nyt heittää henkensä samalla tavalla. Aivan niin hullusti eivät asiat sentään olleet. Me kuljetimme häntä mukanamme koko retken ajan ja hoidimme parhaan mukaan. Sitten hoidettiin häntä pääkortteerissamme, mutta hänen tautinsa oli kovin itsepintainen. Saimme hänet kuitenkin hengissä alamaalle ja pienessä Tjarkhlikin kaupungissa hän sitten virkosi. Mutta rampa hänestä tuli koko ijäkseen. Hänen jalkansa mustuivat aivan kuin Aldatinkin ja liha lohkeili niistä pala palalta pois, varpaista alkaen polviin saakka, niin että pelkkä luu jäi näkyviin. Käymään hän ei enää koskaan pääsisi, mutta siitä huolimatta oli hän koko ajan — huhtikuussa 1901 — parhaimmalla tuulella eikä valittanut kertaakaan. Minä lahjotin hänelle hevosen, vaatteita ja vähän rahaa, ja niistä hän oli ylen kiitollinen. Togdasin raukka, vieläkö lienee elossa!

Vene pantiin kuntoon varhain aamulla 18 p:nä marraskuuta ja Tokta Ahun souti minut peilikirkkaan järven suolaiselle pinnalle. Tällä kerralla olimme varovaisia; paitsi purjetta, airoja, pelastusvöitä, mittausvehkeitä ja muita koneita, otimme

Venheemme purjeineen ja pohjanmittaus-köysineen Ajag-kum-köllin rannalla.

mukaan myöskin evästä kahdeksi päiväksi, vettä vaskiastiaan ja pienen pussillisen jäätä, sekä turkit ja villapeitteet; pieni veneemme oli niin täynnä, että siinä tuskin pääsimme liikkumaan. Ilma oli suloinen. Järven itäinen puoli oli ohuen jään peitossa, joka auringon valossa loisti niin huikaisevan väkevästi, että meidän täytyi käyttää tummia silmälaseja. Tämän jään synnyttää jokivesi, jota siltä puolelta juoksee järveen, mutta muualta on järvi suuren suolanpitoisuutensa vuoksi aivan sula.

Syvyysmittauksissa kului aika nopeasti. Auringon laskun edellä näkyi eteläiseltä rannalta nousevan pölypilviä, sitten kuului tavallinen, myrskyä ennustava kohina, ja pian yllätti meidät tuuli. Me pidimme aluksi suuntamme, mutta kun raskaasti lastattu aluksemme alkoi pahasti kiikkua, täytyi meidän ruveta soutamaan tuulen ja laineitten mukana kaakkoon päin. Alkoi jo hämärtää, ja tuntemattomalle rannalle oli vaarallinen laskea myrskysäällä, siinä saattoi heikko vene mennä mäsäksi.

Lähenimme kuitenkin rantaa yhä. Onneksi oli myrsky sillä puolella särkenyt jään, joka muuten olisi terävällä reunallaan viiltänyt veneemme puhki. Edessämme näkyi valkea juova; se oli vaahtoava rantahyöky, ja ennenkuin tiesimme asiastakaan, olimme jo aivan keskellä sen kohinaa. Aalto viskasi veneen maalle, joka onneksi oli hiekkaa, mutta veti takaisin vyöryessään sen uudestaan järveen, kunnes seuraava aalto viskasi sen toistamiseen rannalle niin että liitokset rutisi. Oikealla hetkellä onnistui sentään Tokta Ahunin hypätä kuivalle, ja niin saimme aluksemme eheänä maihin, vaikka osa tavaroistamme siinä kastui pahanpäiväisesti.

Etsimme suojaisen paikan erään mäen kainalossa. Siinä kasvoi puun tapaisia »kouruk»-taimia, joita keräsimme hyvän rovion, ja niin vietimme varsin hupaisen illan. Tokta Ahun keitti teetä, ja syötyämme vankan illallisen istuimme ja pöllyttelimme piippujamme ja teimme suuria suunnitelmia vastaista talviretkeämme varten Gobi-erämaahan, vanhaan Lop-noriin ja Karakoschunin järvelle, jonka Tokta Ahun tunsi yhtä tarkasti kuin omat housunsa. Jo kello 9 seudussa oli 14^0 kylmää, ja

kun polttoaineemme oli lopussa, hykerryimme turkkeihimme ja ryömimme veneen puolikkaitten alle maata. Täytyy sentään myöntääkseni, että sinä yönä ei tullut makuusta juuri mitään. Tosin oli minulla jalassani neljä paria sukkia ja hyvät karvasaappaat, sekä villapeitteet, turkit ja paslikit, mutta kun makaa vaatteissaan ja on pakkasta — 22°, niin on kumma, ellei siinä vilun väre karmi selkää.

Niinpä olimmekin melkein jäässä, kun aamupuhteella könttyröimme ohuesta kuorestamme ulos ja panimme teekeittiön tulelle. Minun täytyi hetkeksi vähentää vaatetta ja hieroa ruumistani kaikin voimin saadakseni vereni liikkeelle. Mutta yökylmä ei lähde täydelleen ytimistä koko päivänä, eikä oikeata lämmintään saa, ennenkuin pääsee palaamaan tavallisiin, suhteellisesti mukaviin oloihinsa.

Pakkasta oli vielä 19°, kun uudestaan työnsimme veneen vesille kulkeaksemme taas yli järven, nyt luoteiseen suuntaan, sillä karavaanilla oli määrä kulkea eteenpäin samalle suunnalle ja sytyttää sinne rovio, meille majakkatuleksi.

Jo kaukana ulapalla luulimme osanneemme oikeaan ja olimme näkevinämme teltin, jurtan ja ratsumme, mutta kun pääsimme niin lähelle, että esineet näkyivät hyvästi kiikarilla, muuttuivat edelliset pariksi pieneksi törmäksi ja jälkimmäiset kulaanilaumaksi. Kävimme kuitenkin maissa varmentuaksemme siitä, että karavaani todella oli kulkenut länteen päin. Kaksi karhua oli vast'ikään tallustellut päinvastaiseen suuntaan ja hävitellyt murmelieläinten pesiä.

Meillä ei ollut muuta keinoa kuin soutaa pitkin rantaa ja etsiä karavaania. Iltahämärässä näimme savua, mutta se petti meidät, sillä se olikin vaan pölypilvi, joka nousi pakenevien kulaanien kavioista. Minä olin aivan jäykkänä vilusta, mutta Tokta Ahun pysyi soutaissaan lämpimänä ja hyräili surumielistä laulua Abdalin majoista. Vihdoin pilkotti tuli pimeän läpi. Kolme tuntia soudimme suoraan sitä kohden — ja sitten se katosi taas. Jatkoimme sentään samaan suuntaan ja lopulta saimme koiran haukunnan vastaukseksi huutoihimme. Tuli

leimahti uudestaan liekkiin aivan edessämme ja rannalla seisoi mies lyhty kädessä.

* * *

Monen kovan seikkailun jälestä olimme taas Temirlikissä, jossa pakkanen laski — 27 pykälään. Kuusi päivää oli minulla levähdysaikaa ennen uutta matkalle lähtöä, mutta ne päivät käytettiin valmistuksiin sitä suurta ja pitkää retkeä varten, jolle nyt piti lähdettämän. Eräs andischanilainen kauppias, joka oli tullut leiriimme kauppoja tekemään, kuoli siellä vaikeaan vuorikuumeeseen ja haudattiin asiaankuuluvilla juhlallisuuksilla. Yhtenä päivänä taas sairas Togdasin kannettiin ulos raittiiseen ilmaan ja kaikki muhamettilaiset ryhmittyivät hänen ympärilleen karkoittaakseen rukouksilla ja manauksilla taudin pahat henget hänestä pois, ja uhrattiinpa vielä pukkikin Allahin lepytykseksi.

Malenki ja Maltjik.

Joulukuun 12 p:nä jätin viimeisen kerran Temirlikin. Tjerdonin, Islamin, Turdu Bajn ja kuuden muun palvelijan oli

määrä siirtää pääkortteeri Tjarkhlikiin ja odottaa siellä minun paluutani noin neljän kuukauden päästä. Mukanani lähtivät Schagdur, joka oli lähin mieheni, Fajsullah, Tokta Ahun, Mollah Abdalista, Kutjuk, Khodai Kullu, Khodai Värdi, Ahmed ja eräs hiljattain tapaamamme turkkilainen metsästäjä Li Loje, vanha, hiukan hupsahtanut hevosvaras Bokalikista, joka paitse äidinkieltään puhui myöskin kiinan ja mongolian kieliä. Yksitoista kameelia kantoi kuormastoa ja sama määrä ratsuhevosia otettiin

Kameeleita johdetaan yksi kerrallaan pääsolaan.

myös mukaan. Koirista tulivat seuraamme Jolldasch, sekä Malenki ja Maltjik, jotka viimemainitut jo olivat kasvaneet suuriksi, pörhökarvaisiksi karavaanikoiriksi.

Kaikki elukat olivat perinpohjin levänneitä, muutamat kameeleista olivat olleet laiskoina kokonaisen vuoden. Sentähden ovat ne parina ensimmäisenä päivänä juonikkoja ja vikureita, ja niitä täytyy ohjata sangen varovasti, etteivät ne heittäisi kuormaansa maahan. Kaksi rauhallisinta kantoi minun konearkkujani, suurin osa muuta kuormastoa oli jauhoja, riissiä, maissia ja

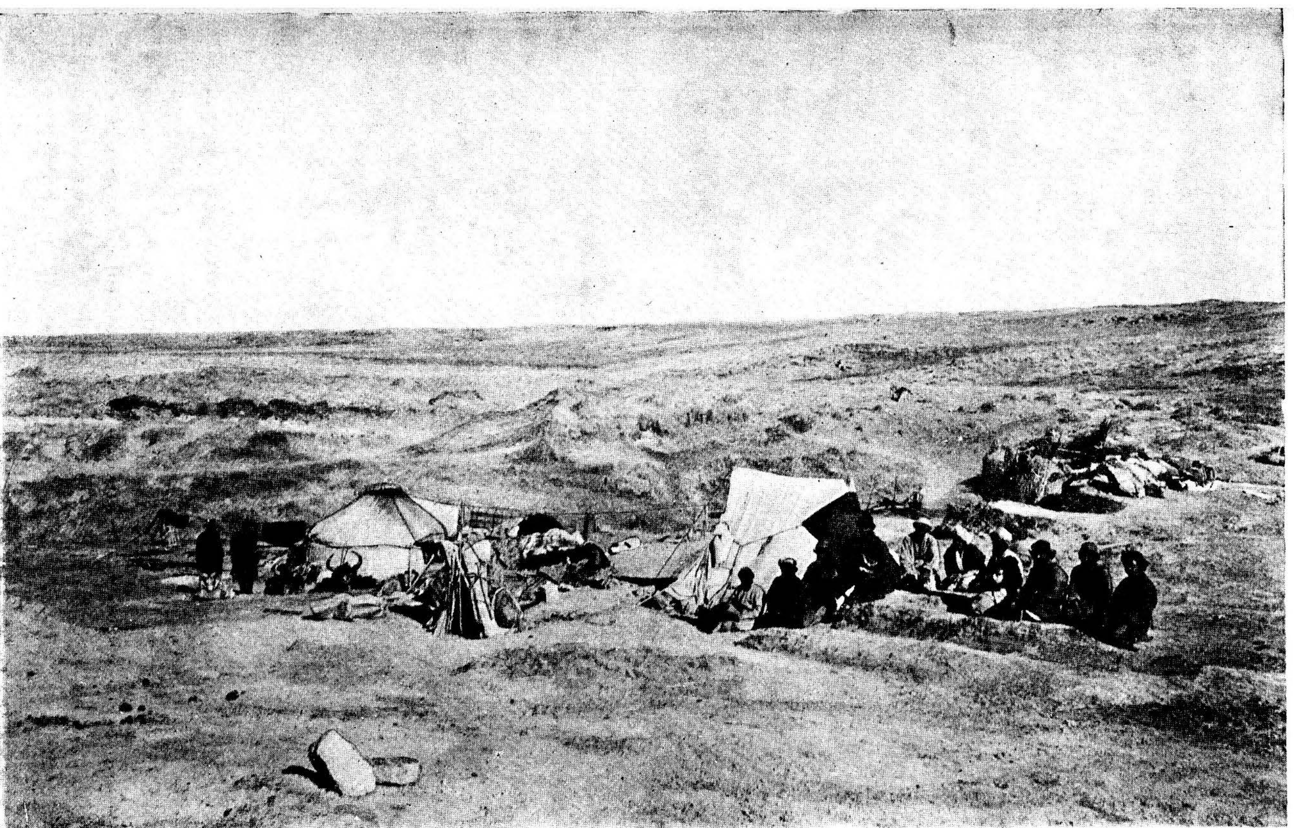
talkania (paahdetuita jauhoja), telttejä, vaatteita, talouskalustoa, lapioita, kirveitä, vesisankoja y. m. Kaikki meni hyvin ja muutamat ylimääräiset jalkamiehet saivat palata takaisin.

Yksi ainoa dromedaari (yksikyttyräinen) oli mukanamme, ja se oli koko peto. Vaahto valui suurina tukkoina sen suupielistä, ja kun se yhtenään rynkäili juoksuun lähteäkseen, täytyi sen toinen etujalka sitoa kuormasatulaan kiinni, kuitenkin niin höllästi, että se hyvin pääsi kävelemään. Sillä piti olla köysi turvan ympärillä, ettei se päässyt puremaan, ja kun se pyrki hyökkäämään sivulla kulkijain päälle, kiinnitettiin se rautaketjulla edellä käypään kameeliin. Mutta komean näköinen se oli, tämä matkaveteraani Kaschgarista, säihkyvän mustine silmineen, joista kiukku tavan takaa pyörähytti valkuaiset näkyviin.

Ghas-norin järvellä levähdettiin päivä ja lähetettiin Tokta Ahun etukäteen tarkastelemaan sopivaa solaa Akato-tagin harjanteelle. Kukaan meistä ei ollut ennen kulkenut näillä mailla, mutta kaikki tiesivät, että tätä vuorijonoa pidettiin erittäin vaikeana kulkea. Tiedustelija palasi myöhään illalla ja sanoi löytäneensä solan, jota voitaisiin käyttää, kunhan sen korkeinta kohtaa hiukan autettaisiin lapioilla.

Vietettyämme yön 29,6 asteen pakkasessa, aloimme siis 17 p:nä joulukuuta taas nousta jylhään vuoristoon kapeata laaksoa pitkin. Nämä vuoret ovat tavattoman omituisia. Ne ovat pelkkää savea ja täynnä lukemattomia kuivia repeämiä ja railoja. Meillä oli kuitenkin vettä neljäksi päiväksi ja otimme yötilan solan lähistöön aivan autiossa seudussa. Aamulla varhain meni muutamia miehistäni ylös solaan ja kaivoi sinne jyrkimpään kohtaan portaat. Sitten vietiin kameelit yksitellen jälestä, miehet työnsivät niitä takaa päin ja tukivat sivuilta. Pari niistä kaatui ja niitten kuormat täytyi purkaa sekä kantaa miesvoimin ylös.

Toisella puolella oli alamäki yhtä jyrkkä ja mutkikas. Tokta Ahun vakuutti siellä olevan ainoastaan yhden vaikean kohdan, joka olikin totta, sillä se oli niin soukka, että tuskin jalkamies mahtui siitä läpi. Mutta oikeanpuolisia rinteitä myöden saatiin siitä sentään kameelit kuljetetuksi ohi.

Pääkortteeri Temirlikissä.

Vähän matkaa edempänä seisattui matkueemme ja miehet riensivät etupäähän katsomaan. Käytävä oli tullut siinä taas niin kapeaksi, että kuormat kävivät vuoren seinämiin kiinni. Siinä ei päässyt väistymään sivuille mihinkään, meidän täytyi ruveta kirveillä levittämään tietä. Sillä aikaa tarkastelin minä solaa eteenpäin ja tulin erääseen kohtaan, joka oli vieläkin pahempi. Sola kulki vasemmanpuolisen saviseinän alatse niinkuin tunneli, jonka päällä riippui vaarallinen holvi, ja aivan hiljattain oli siitä

Kahdenkertainen laakso.

sortunut alas suuria savimöhkäleitä, jotka tukkivat tien melkein kokonaan. Joitakuita niistä saimme yhteisin voimin vieritetyksi sivulle, mutta suurimpia täytyi palotella kirveillä ja lapioilla. Sivuseiniä avarrettiin, siitä lohjenneen saven ylitse sotketettiin ensin hevosilla tie, ja sitten vietiin kameelit varovasti tunneliin, johon koko karavaani olisi elävänä hautaantunut, jos uusi repeämä olisi sattunut. Niinkuin tavallista, oli polttopuilla kuormitetun kameelin vaikeinta päästä läpi. Se tarttui keskellä aukkoa kiinni ja teki niin ankaran ponnistuksen, että koko

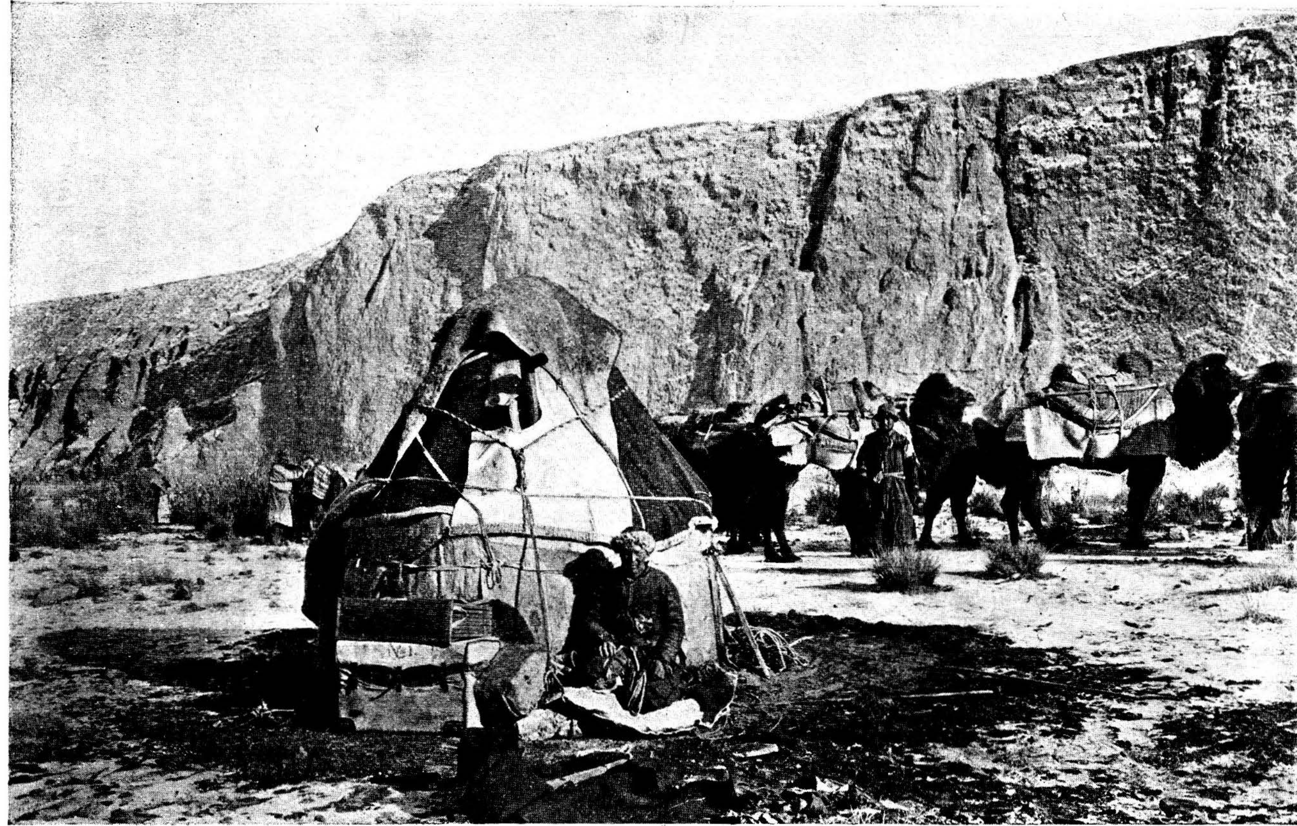
kuorma putosi sen selästä ja muutamia savilohkareita irtaantui seinistä. Se oli kamala hetki. Ei nähnyt mitään, kaikki peittyivät pölyyn, ja luulimme jo koko saviseinien sortuvan päällemme.

Pääsimme sentään siitä pälkähästä, mutta yhä tuli uusia seisahduksia. Missä täytyi hakata irti joku ulkoneva savisärmäke, missä taas poistaa muita esteitä. Karavaani pysähtyi taas. Häpeissään ja alakuloisena tulee Tokta Ahun ilmoittamaan, että koko laakso on tukittu; hän oli aina ennen ollut varma toimissaan, mutta nyt hän oli viekotellut meidät oikeaan satimeen. Satoja metriä korkeista vuorista oli lohjennut irti mahdottomia savimöhkäleitä ja sulkeneet todella koko laakson. Tämän savipaljouden alle oli joku satunnainen tulva uurtanut tunnelin, ja sen päällitse olisi meidän nyt ollut pyrittävä eteenpäin, tietämättä kestikö se kameelien painoa tahi ei.

Ennenkuin rohkenimme tehdä yritystä, kävin minä itse sentään tarkastamassa tietä lähemmältä. Hiukan alempana tätä vaarallista siltaa tuli sola niin kapeaksi, että siinä oli ainoastaan metrin levyinen ja viittätoista metriä syvä aukko, joka suistui jyrkkänä alas ja päättyi pimeään, maanalaiseen käytävään. Sen olivat varmaan muinaisajan tulvat siihen uurtaneet ja tuskin siitä olisi kissakaan mahtunut kulkemaan.

Nyt oli asia selvä, ei muuta kuin kääntyä ympäri ja etsiä parempaa kulkupaikkaa. Monta päivää harhailtuamme aivan vedettömiä ja elottomia seutuja, tulimme lopulta eräälle siunatulle lähteelle, jonka ympärillä oli suuria jäätelejä ja hyvää laidunta.

Ja niin valkeni taas uusi jouluaatto, pitkä ja synkkä päivä, sillä silloin palaavat mieleen kaikki valoisat lapsuuden muistot ja on raskasta olla ihan yksinään niitten kanssa. Olimme erään laakson suulla Astintagin vuoristossa, kauhean autiossa seudussa; mutta polttopuuta oli, ja iloinen joulunuotio oli ainoa, joka muistutti tämän korkean juhlan viettoa siellä kotimaassa. Etteivät muistot siinä hiljaisen illan kuluessa rupeisi kovin paljon ahdistamaan, huusin Schagdurin luokseni. Hän oli oikea hyvän ja uskollisen palvelijan ihanne, minä käskin hänen istuutumaan

Leiri Djong-duntsasin laaksossa.

Keitto- ja pesupuuhat leirissämme lähellä Anambaruin-golia.

ja ilmaisin hänelle salaisen aikeeni koettaa pyrkiä Lassaan. Hän ihastui ikihyväksi niin rohkeatuumaisesta seikkailusta. Hamasta lapsuudestaan saakka oli hän kuullut kertomuksia laamalaisten pyhästä kaupungista, ja arveli meidän kyllä pääsevän sinne, jos vaan pukeutuisimme mongoolilaisiksi pyhissäkävijöiksi. Oli jo yö, kun hän erkani minusta, ja varmaan oli hänen päänsä täynnä suuria unelmia. Sittemmin puhuimme usein tästä rohkeasta tuumasta, ja puhuimme aina venättä, etteivät muhamettilaiset ymmärtäisi keskusteluamme.

Matkamme kävi yhä itäänpäin yli Astin-tagin asumattomien ja kolkkojen vuoriseutujen. Yöllä joulukuun 31 päivää vastaan kävi hirmuinen myrsky. Jurtan katonkannattimet putosivat alas ja katto kiinnitettiin väliaikaisesti köydellä. Tuli sai sammua, ja vasta kun täydelleen riisuttuna olin ryöminyt turkkikontuuni, sain lämpimäni — ja annoin myrskyn pauhata parhaansa mukaan. Pimeä oli aamupuhde, vaikka taivas oli pilvetön, ja tuuli vonkui nurkissa yhä. Vuosisata päättyi niillä mailla oikeaan vuosisatais-myrskyyn. Satulassa istuminen on sellaisissa oloissa täydellistä rääkkäystä. Siinä taistelee turhaan pakkasta vastaan ja hädin tuskin pysyy henki hereillä. Sitä jäykistyy ja tulee uneliaaksi, jäsenet kohmettuvat ja puutuvat siihen asentoon, mihin ne hevosen selässä painuvat, ja tuskin pääsee satulastaan alas. Uuden vuoden yö pimeni säkenöivän kylmänä ja kuu kumotti kirkkaalla taivaalla niinkuin sähkösoihtu. Minä luin raaamatun tekstit ja virret, joita vuoden viimeisenä iltana lauletaan Ruotsinmaan kirkoissa, ja odotin yksinäisyydessäni vuosisatain vaihdetta. Kummallinen hetki, kun kokonainen vuosisata synteineen ja suruineen painuu aikojen yöhön. Mutta täällä ei kuulunut kirkonkelloja, vaan ainoastaan myrsky, joka soitti omaa pauhaavaa ja surullista virttänsä, huolimatta vähääkään vuosisatain vaihteesta.

Tammikuun 1 p:nä 1901 pyöriskeli ilmavirta laaksoja pitkin vähentymättömällä voimalla. Pienen solan kynnykseltä katselimme me Anambaruin-ulasin mahtavia, lumipeitteisiä harjoja. Kulkea ympäri tämän vuoren kolkan ja käydä tervehtä-

mässä Särtäng-mongooleja, merkitsi samaa kuin tehdä 31 ruotsin penikulman sivumatka. Jätän mainitsematta sen retken yksityiskohdat. Riittäköön kun sanon, että se oli tiukka matka, pakkasta oli alimmillaan ollen — 32,5°, mongoolit ottivat meidät hyvästi vastaan, me ratsastimme ympäri vuoren, ihmettelimme sen suurenmoisia näköaloja ja laajoja laaksojen suita, joista Djong-duntra on ihanin, ja palasimme onnellisesti lähtökohtaamme Anambaruin-golin puron rannalle takaisin.

Siinä me olimme merkillepantavassa käännekohdassa. Aikeeni oli kulkea poikki Gobin eli Scha-mon erämaan pohjoista kohti, ja kun oli luultavaa, että joutuisimme vedettömiin seutuihin, oli vaarallista ottaa mukaansa aivan paljon hevosia. Pidimme sen vuoksi vaan kolme parasta. Kaikki muut, sekä osa tavaroista jätettiin] Tokta Ahunin ja Ahmedin huostaan, joitten tehtäväksi jäi etsiä tiensä pääkortteeriimme Tjarkhlikissa ja viedä sitäpaitse Tjerdonille ja Islam Bajlle kirje. Se sisälsi luettelon niistä ruokatavaroista, joita me tarvitsimme, sekä selonteon kaikista toimenpiteistä, joihin oli ryhdyttävä. Sitten piti Tokta Ahunin ottaa ruokavarat, kolme ylimääräistä hevosta ja Kaschgarista mahdollisesti saapunut posti, sekä lähteä niitten kanssa Kumtjappganiin, siihen kohtaan, jossa Tarim laskee Kara-koschuniin. Siitä piti hänen sitten vielä kulkea kolme päivää järven pohjoista rantaa ja asettua siinä pysyväiseen leiriin, laittaa maja, kutsua apuunsa seudun kalastajia kanootteineen, ja vihdoin ampua suorsia ja pyytää kalaa, niin että meillä, kun palaisimme erämaan syvyydestä tähän sovittuun yhtymäpaikkaan, olisi asunto ja syötävää. Jollekulle pohjoiseen päin hyvästi näkyvälle vuorelle oli puolenpäivän aikaan ja heti auringon laskun jälestä joka päivä tehtävä .suuri tuli, jonka savu päivällä ja valo yöllä olisi meille opastavana merkkinä. Heidän pitäisi olla yhtymäkohdassa viimeistään 45 päivän kuluttua, Tammikuun 27 p:stä laskettuna, ja heti alkaa merkkitulen polttamisen sekä jatkaa sitä siihen saakka, kunnes meistä alkaisi kuulua viestejä. Minä asetin sokeasti kaikki suunnitelmani tämän sopimuksen varaan. Jos siinä tulisi joku erehdys, saattaisi meidän käydä hyvinkin huonosti.

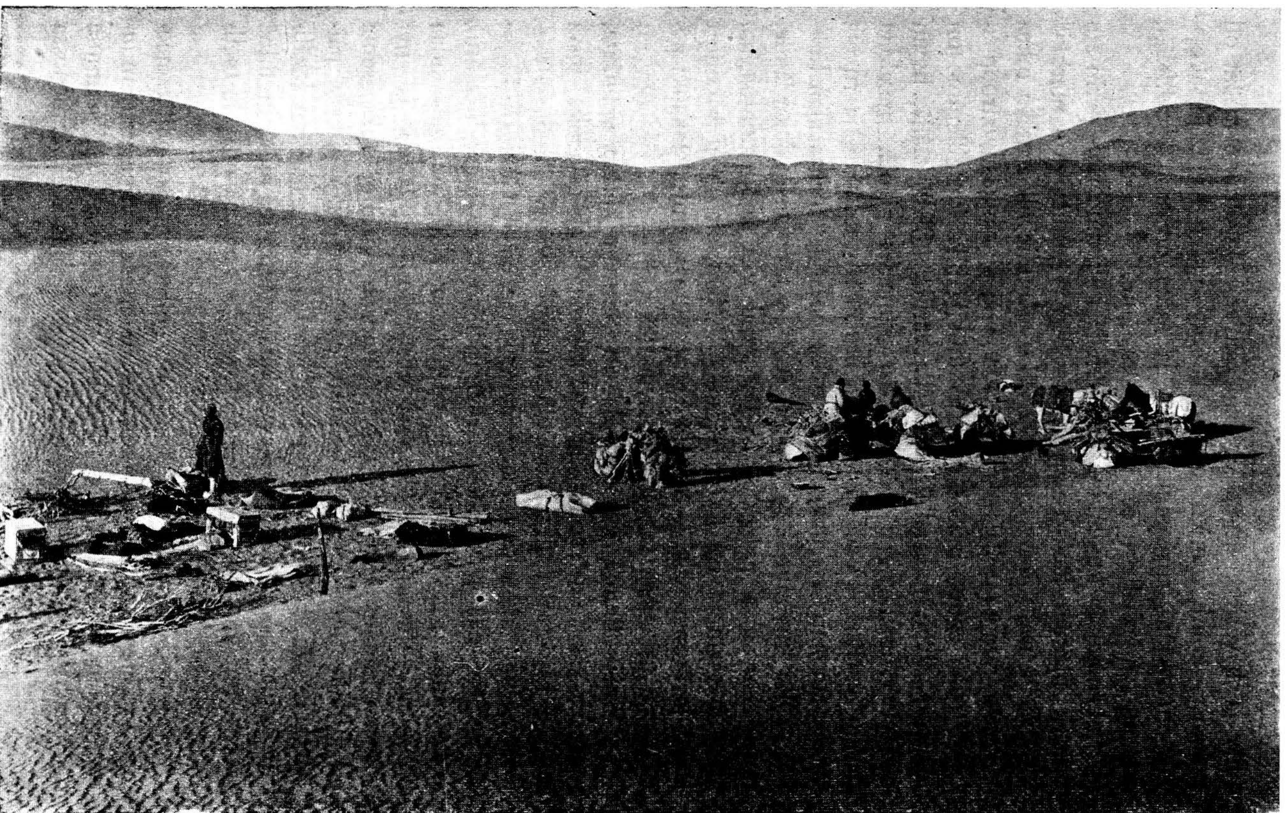
Altimisch bulak, »60 lähdettä».

XVII.

Vettä! Vettä!

Sillä tavoin asiat järjestettyä aloimme Tammikuun 27 p:nä retkemme erämaitten halki. Alkupäivinä oli seutu sangen suotuisaa, aroa ja matalia vuoria; vettä ei tavattu, mutta kahdella kameelilla oli kuormana jäätä. Noustuamme viimeisen selänteen yli aukeaa eteemme entuudestaan hyvin tunnettu näky — hiekkameri, ihan todellinen meri, täynnä mahtavia hiekka-aaltoja. Minä kävelin tapani mukaan edellä pitääkseni itseäni lämpimänä ja samalla opastaen karavaania parhaille kulkupaikoille. Leiri pystytettiin tasaiselle kohdalle keskellä hiekkaa — ei kerrassaan mitään muuta kuin hiekkaa ollut ympärillämme. Pari päivää myöhemmin tapasimme sentään keitaan, jossa kasvoi kamischia ja tamariskeja.

Helmikuun 9 p:nä kaivoimme erämaan pohjoisella rannalla kaivon, mutta vesi oli suolanpitoista. Siitä lähteissämme oli meillä jäätä vielä kymmeneksi päiväksi, aivan tarpeeksi mie-

Leirimme keskellä hiekka-erämaata.

hille ja hevosille, mutta ei kameeleille. Matkamme määrä oli pohjoista kohti vuorien ja kivikkoisen seudun halki, jossa tuskin myöskään tapaisimme vettä, ja minä oivalsin täydellisesti, että sangen uskallettu retki oli edessämme.

Lähdimme kuitenkin eteenpäin ja kuljimme niin perin autioitten maitten läpi, ettei niissä näkynyt muuta elon merkkiä kuin siellä täällä joku kameelin jälki. Minulle oli sentään oikea nautinto samota sellaista maata, johon ei ainoankaan eurooppalaisen jalka ennen minua ollut astunut ja joka kartoillemme on merkitty aivan puhtaalla valkoisella värillä. Siellä täällä, hyvin pitkäin välimatkain päässä kohoaa erämaasta pieniä, mataloita harjun tapaisia. Vedestä ei näy jälkeäkään missään, ja ruveta kaivamaan kaivoa sellaiseen somerikkoon, olisi turhaa ajan hukkaa. Olin toivonut, että vihdoin sentään tavattaisiin joku lähde, mutta kun maa pohjoiseen päin pysyi yhä samanluontoisena, alkoi asemamme tulla arveluttavaksi. Kameelit olivat kärsineet janoa jo monta päivää, meidän täytyi hinnasta mistä tahansa pelastaa ne uskolliset kuormaimme kantajat.

Siinä olimme nyt keskellä toivottoman kuivaa erämaata, jossa ei kasvanut ruohon kortta, kaukana Gobi-aavikolta, jossa sentään kaivamalla oli saanut jonkunmoista vettä. Mitä oli tehtävä? Oliko mentävä takaisin alempana olevaan Gobiin? Ei, se oli jo liian etäällä, ja olisimmehan sielläkin saattaneet hairahtua vedettömille paikoille. Jatkaa pohjoiseen päin, oli taas sulaa hulluutta. Viisainta oli koettaa viimevuotisen kartan ja nyt tehtyjen mittausten nojalla päästä Altimisch-bulakiin, jonka asema oli minulle tuttu. Sinne lähdimme nyt rientämään pitkissä päivämarsseissa. Minä kävelin edellä jalan, ja vaan harvoin levähdin satulassa. Kun tilamme tuli oikein tiukalle, menetin minä aina haluni ratsastaa. Miehet saivat myös astua jalan, sillä meillähän oli ainoastaan kolme hevosta, uupuneita nekin.

Helmikuun 16 p:nä kuljimme poikitse oikean villikameelien valtatien; siinä näkyi kokonaisen 87 kameelin jäljet, muutamat niistä aivan tuoreita. Pysähdyimme hetkeksi ja pidimme neuvottelua. Varmaan olivat nämä kameelit kaikki olleet menossa

jollekulle lähteelle, mutta kuinka kaukana se oli? Ehkä monen päivänmatkan päässä! Ei olisi viisasta lähteä seuraamaan niitä, vaan jatkaa omaa, varmaa suuntaansa. Minä merkitsin karttaan jokaiset kameelin jäljet mitä tavattiin, voidakseni niitten suunnista sittemmin tehdä tärkeitä johtopäätöksiä. Nämä jäljet olivat niinkuin näkymättömien hankien esille loihtimat. Loppumattomiin saakka oli maa kuollut ja tyhjä, ja sentään oli villejä kameeleja parvittain risteillyt siinä kenties jotakuta hetkeä ennen meitä.

Alkoi näyttää synkältä; kymmeneen päivään eivät kameelit olleet saaneet vettä; meidän täytyi rientää, sillä emme voineet vaatia niiltä mahdottomia. Helmikuun 17 p:nä kuljimme uuraasti aamusta iltaan, minä kävin edellä ja takaa kaikui herkeämättä korviini jälestä tulevan karavaanin kellot niinkuin joku »memento mori», jota oli mahdoton välttää. Henkihieveräksi uupuneena paneutuu siinä levolle ja asettaa kaiken toivonsa huomiseen päivään. Mutta jo varhain aamulla herättää Sahagdur minut kesken untani. Päivän koitossa alkaa pohjasta päin nousta myrsky; se muuttuu pian ensi luokan »buraaniksi», ulvovaksi, vinkuvaksi ryöpyksi, joka kiertää maasta mukaansa pölypilviä, hiekkaa ja pieniä kiviä sekä puskee hyytävän kylmänä suoraan kylkiimme. Vaikka kuinkakin kävelee ja polkee jalkojaan, on siinä sittenkin kohmettua, ja kädet turpovat ja tulevat aivan tunnottomiksi. Vastukset kerääntyvät kuin pahat henget ympärillemme; seutukin on päälle päätteeksi vaikeata kulkea, täytyy mutkitella ristiin rastiin mäkien välissä.

Polttopuumme olivat jo kauvan olleet lopussa, ei ollut neulan kokoista tikkua jäljellä. Ei näy muuta kuin kiviä ja hiekkaa. Se vuoriharjanne, jota kohti pyrimme, ja jonka juurelta toivoin löydettävän vettä, tuntui väistyvän edestämme yhä; lopulta katosi se kokonaan mustan pölypilven peittoon, niin että se illalla näytti olevan kauvempana meistä kuin aamulla. Kovista ponnistuksista huolimatta ja vaikka olivat ilman heinän kortta, ilman vesipisaraa, astelivat kameelit sentään eteenpäin tyynesti, päät pystyssä ja varmoilla askelilla. Villikameelien jäl-

jet kulkivat nyt enimmäkseen koilliseen päin, luultavasti sille salaperäiselle lähteelle, jonka ohi me eräänä päivänä pelästyimme kulkeneemme.

Avonaiselle aukealle, ilman pienintäkään tuulen suojaa asetuimme yöleiriin. Jurtta peitettiin kolmenkertaisella villavaatteella, mutta tulta ei voitu tehdä poltto-aineen puutteessa. Sen pienen lämmön, joka lähti itsestäni, koirista ja pienestä lampputuikusta, vei tuulen viima mennessään. Jurtan alapuoli peitetään hiekalla, mutta sentään on se kylmä kuin kellari. Jäätä on enää muutamia palasia jäljellä.

Selkää karmi, kun aamulla helmikuun 19 p:nä täytyi kömpiä peitteensä sisästä ulos, eikä saanut sytyttää tavanmukaista nuotiota. Haukattuani hiukan aamiaista, riensin heti taas karavaanin edellä kävelemään. Vettä! vettä! se oli kaikkien ainoa ajatus. Meidän täytyy löytää lähde, vaikka henki menköön, sillä siitä on kaksitoista päivää, kun kameelit viimeksi joivat; yksitoista päivää sitten lähdimme viimeiseltä kaivolta, jonka suolaista vettä eivät kameelit paljo maistaneet, vaan joka sentään nyt olisi ollut erittäin tervetullutta sekin. Ellemme pariin päivään löydä lähdettä, niin kuolevat kameelit auttamatta, ja kuinka käy silloin meidän itsemme! Laskujeni mukaan piti Altimisch-bulakille olla vielä neljä tai viisi päivää; kestäisimmekö niin kauvan? Kun voimat alkavat loppua, on jäljellä ainoastaan vimmattu taistelu elämästä.

Onneksi oli minulla tapana aina kysellä alkuasukkailta yhtä ja toista niistä seuduista, joitten läpi kuljimme. Niinpä oli Abdu Rehim, joka meidät edellisenä vuonna oli niin taitavasti ohjannut Altimisch-bulakille, silloin kertonut, että siitä itään päin oli vielä kolme lähdettä, ja juuri niihin asetin nyt toivoni. Mutta kuinka helposti voisimmekaan kulkea niitten ohi, kun ne ehkä olivat maan peitossa. Olin kerran ennen ollut yhtä tiukalla, nimittäin Takla-makanissa, mutta siellä tiesin toki, että lopultakin erehtymättä tulisin Khotan-darjalle, kunhan vaan kulkisin suoraan itään; siellä oli kysymyksessä pitkä joki, mutta

tässä ainoastaan pienoinen keidas, Altimisch-bulak — jonka löytäminen oli miltei kokonaan onnen kaupassa.

Pidätte ehkä tyhmän rohkeutena, että minä tällä tavalla panin alttiiksi koko kalliin karavaanini sekä matkojeni kaikki siihenastiset tulokset. Niin, siten kaiketi ovat myös kaikki edelliset Aasian matkustajat ajatelleet, kun he varovaisina ovat kiertäneet tätä osaa Aasiasta; sekä itä- että länsipuolella minun suunnastani oli joitakuita toisia retkeilijöitä kyllä kulkenut, mutta juuri täällä, Kurruk-tagin eli Kuivien vuorien erämaitten sydämmessä ei kukaan ollut käynyt. Kamariviisaus ja mitätön arvostelu ovat myöskin jonkun kerran ruvenneet neuvomaan minua velvollisuuksissani tutkimusretken johtajana. Ne ovat huomauttaneet, ettei minulla ole oikeutta panna karavaanin ja palvelijaini henkeä alttiiksi moisissa yrityksissä, ja ne ovat ehkä aivan oikeassa. Mutta jos aina toteltaisiin tämän maallisen viisauden varovaisia neuvoja, niin varmaan tyhmennyttäisiin lopulta siihen määrään, ettei päästäisi mihinkään. On luotettava lujasti Jumalaan, mutta hänen jälkeensä ei kehenkään muuhun kuin itseensä. Joka horjahtamatta luottaa omaan onneensa, hän lopultakin voittaa, ja sellainen sokea luottamus tekee aina vastustamattomimman vaikutuksen mukana olijoihinkin. Jos minä en onnistu jossain uhkarohkeassa yrityksessä, pidetään minua hulluna; mutta mielettömintäkin yritystä pidetään urotyönä, jos minä siinä onnistun. Jos te näytätte pelkuruutta, menetätte heti kaikkien luottamuksen; olkaa siis rohkeita ja kylmiä silloinkin, kun erämaa tahtoo painaa teidät nääntyneinä hiekkaansa. Minä myönnän kernaasti, että ainainen ihastumiseni juuri vaarallisimpiin yrityksiin on ehkä heikkoutta. Mutta olkoon vaan, minä olen ylpeä sellaisesta heikkoudesta! Miksi kuluttaisin lyhyen ikäni tehtäviin, joita kuka tahansa voi suorittaa. En, minä tunnen tyydytystä ainoastaan sellaisista teoista, joihin ei kukaan ennen minua ole rohjennut ryhtyä. Tämä ei ole kerskailua, tahdoin ainoastaan opastaa teitä omaan ajatusjuoksuuni.

Nyt aloin kävellä henkeni kaupalla ja kellojen kaiku jäi kauvas taakseni. Temirlikissä teettämistäni saappaista oli enää

vaan risoja jäljellä tämän 30 penikulman jalkamatkan päässä, ja jalkani olivat rakkoja täynnä. Olin päättänyt, etten levähtäisi, ennenkuin olisin löytänyt vettä — sillä viimeinen hetki oli kulumassa. Helmikuun 19 p:nä 1896 olin myöskin löytänyt vesipaikan kuljettuani poikki vaarallisen hiekkaerämaan Kerija-darjan pohjoispuolella; tänään oli samoin syntymäpäiväni ja minä odotin nytkin illaksi samallaista ihanaa yllätystä.

Kameelien jäljet lisääntyivät länteen päin; ne vahvistivat toivoani; tuskin astuin kahta minuuttia, etten nähnyt niitä yhä uusia. Vihdoin saavuin matalalle harjanteelle, joka pakotti minut kääntymään pitkin kuivunutta noroa lounaa kohti. Siitä oli aivan hiljattain kulkenut 30 kameelia, ja kun sitäpaitse tapasin erään tamariskin sekä jänisten ja anttilooppien jälkiä, niin hengähdin hetkisen pensaan suojassa. Näitten viimemainittujen eläinten ei pitäisi voida poistua aivan etäälle vesipaikoilta.

Schagdur saavutti minut ja aloimme neuvotella. Etelässä näkyi useampia tamariskeja ja me käännyimme sinne. Niitten ympärillä oli maa hyvin tuoretta, mutta paksun suolakerroksen peittämää, ja siihen kaivoon, joka karavaanin saavuttua kaivettiin, valui kovin suolaista vettä. Sentähden jatkoimme matkaa lounaaseen päin, myrskyn puhaltaessa takaamme ja keventäen suuressa määrässä askeleitamme.

Minä kiirehdin Schagdurin kanssa edellä. Valkea hevoseni seurasi minua irrallaan niinkuin koira, ja Jolldasch juoksenteli ja nuuski sinne tänne. Me seurasimme yhä kameelien jälkiä ja tulimme oikealta puolelta, matalain kunnaitten välistä aukeavaan laakson suuhun. Tähän yhtyi kameelien jälkiä kaikilta suunnilta oikeaksi poluksi, joka vei suoraan laaksoon. Arat villikameelit välttävät tavallisesti tällaisia ahtaita paikkoja, joissa joku vihollinen saattaa olla väijyksissä, ja kulkevat mieluummin väljillä mailla, missä heillä on vapaa näköala. Joku erityinen asianhaara on vienyt ne tähän kapeaan laaksoon, ja se ei voinut olla mikään muu, kuin että siellä oli vettä saatavissa. Minä seurasin siis jälkiä laaksoon, enkä ollut vielä ehtinyt pitkälle, kun näin Jolldaschin nuoleskelevan kimaltelevaa jäälohkaretta.

Tekijä tarkistaa kalteudenmittauskojeitaan Altimisch-bulakin rannalla.

Niin olimme pelastetut ja saatoimme hyvällä syyllä antaa elukoillemme parin päivän levähdysajan; laidunta siinä ei tosin ollut, mutta meillä oli vielä varastossamme pieni säkillinen ohria ja kaikki ne elintarpeet, jotka olimme ostaneet Särtängmongooleilta. Melkein koko illan huvittelin minä itseäni syöttämällä kameeleille pieniä jääpalasia; ne olivat aivan makeita, vaikka itse lähde oli suolanpitoinen. Kärsivällisesti odottaen seisoivat nuo suuret elukat ympärilläni ja purra murskuttelivat jäätä niinkuin lapset sokeripaloja. Niitten silmät loistivat ilosta ja tyytyväisyydestä, mutta kyllä siinä aikaakin meni, ennenkuin sellaiset mahalaukut olivat tarpeeksi kostutettuina!

Lähteeltä otimme mukaamme jäätä moneksi päiväksi. Se oli kuitenkin tarpeetonta, sillä parin tunnin matkan päässä tapasimme toisen lähteen, jonka luona myös oli paljon kameelien ja anttiloopin jälkiä. Meidän kulkeissamme eteenpäin jäi Schagdur saaliin toivossa lähteelle, ja yhden suuren, komean villikameelin näin minäkin heti siitä lähdettyä, mutta koirien liiallinen into pelasti sen kaikesta vaarasta. Ne täytyikin sen jälkeen pitää kiinni, sillä me olimme kovassa tuoreen lihan puutteessa ja sitäpaitse tahdoin minä saada mukaani kotiin täydellisen villikameelin luurangon sekä yhden taljan.

Taas muutamia tunteja kuljettuamme paistoi usman läpi etelän puolelta jotain keltaista, selvästikin uusi viehättävä keidas taas. Sen takareunalla näin 18 kameelia syömässä ja seisahduin heti. Li Loje lähetettiin takaisin hakemaan Schagduria. Villit kameelit seisoivat paikoillaan ja katselivat tarkkaavaisina kesyjen heimolaistensa mustaa riviä. Vihdoin saapui kasakka vähissä hengin, mutta ampui kiihkeänä ja hätäisenä liian etäältä. Kameelit katosivat kuin tuulispää länteen päin ja näytti siltä kuin minä jäisin ilman taljaa ja luurankoa. Altimisch-bulak oli nyt ainoa toivoni, sillä siellä me jättäisimme villien kameelien maan rauhaan.

Keltaisessa keitaassa löysimme Abdu Rehimin kolmannen lähteen; hänen tietonsa näyttivät siis olleen aivan oikeat.

Mittauskoneitteni mukaan piti meillä oleman matkaa Alti-

misch-bulakille enää vaan 28 kilometriä, etelälounaiseen suuntaan. Kirkkaalla säällä olisi keitaan pitänyt jo näkyäkin, mutta alituisen tuulen vuoksi oli ilma niin täynnä pölyä ja usmaa, että silmä ei kantanut kauvaksi. Aivan tietämättämme olisimme voineet mennä keitaasta sivu ja joutua uudestaan erämaahan, jossa emme olisi tavanneet vettä ennenkuin Tarimista, tulikoetus, jota karavaani tuskin olisi kestänyt.

Mutta onnellinen tähteni ohjasi minut sentään usmasta huolimatta oikeaan kohtaan, ja viiden kameelin piirteet näkyivät jo hämärästi keltaiselta laitumelta. Schagdur tahtoi nyt pelastaa maineensa pyssymiehenä, viskasi viittansa pois ja alkoi hiipiä pensaikossa kameeleita kohti. Minä seurasin kiikarilla hänen liikkeitään. Kuului laukaus ja kameelit lähtivät liikkeelle, ensin hitaasti, mutta sitten nopeammin, ja niinkuin mustat haamut hävisivät ne keitaasta näkymättömiin. Niitä oli 14 kappaletta. Ammuttuaan toisen laukauksen tuli Schagdur riemuiten luoksemme ja kertoi kaataneensa yhden suuren kameelin sekä haavottaneensa yhtä vasikkaa. Edellisen luuranko on nyt Tukholmassa, jälkimmäisen lihat pistettiin heti parempiin suihin.

Muhamettilaiset ihmettelivät suuresti, että minä olin voinut löytää lähteen. Kun kuljimmekin 31 kilometriä, teki erehdys laskuissani siis ainoastaan kolme kilometriä, joka ei ole paljo 20 penikulman matkalle.

Tässä täytyy kertoakseni pieni juttu Khodai Kullusta. Tämä kunnon mies, jolla oli oma vanhanaikainen, tukihaarukalla varustettu pyssynsä, oli mielestään taitava ampuja, mutta niinä 14 kuukautena, jotka hän oli ollut meidän matkassamme, ei kukaan ollut nähnyt hänen ampuvan edes jänistä. Luultiin, ettei hän osannut käyttää pyssyä ollenkaan, eikä siis herättänyt mitään ihmettelyä, kun hän eräänä kauniina päivänä möi koko aseensa muutamista kolikoista Li Lojelle, jonka käsissä se oli yhtä vaaraton. Kun Khodai Kullu edellisenä vuonna oli palannut pääkortteeriin, oli hän kertonut kaataneensa kameelin Altimisch-bulakin lähteillä. Nyt vetivät toverinsa häntä tiukalle ja pyysivät pilkallisesti, että hän näyttäisi tähteet kameelistaan.

Khodai Kullu oli todellakin pulassa ja koetti selittää, että hän olikin ampunut kameelin jollain toisella, siinä lähistössä olevalla lähteellä. Mutta kukaan ei uskonut häntä, kaikki tekivät vaan pilaa hänelle. Hän oli rauhallinen ja hidasluontoinen mies, hiukan saamaton ja lystikäs, hänen koko ulkomuotonsa oli varsin koomillinen, mutta uskollinen ja luotettava hän oli kuin mies konsanaan.

Eräänä aamuna katosi hän kenenkään tietämättä leiristä jo ennen auringon nousua, ja kun häntä ei kuulunut koko päivänä, ihmeteltiin mihin hän oli joutunut. Kummastusta lisäsi vielä se, että hänen entinen pyssynsä myös oli kadonnut. Mutta iltahämärässä tulla touhutti hän takaisin ja oli jo etäältä niin loistavan ja tyytyväisen näköinen, niinkuin olisi ajanut koko suuren sotajoukon pakosalle. Nyt saisi kuka tahansa seurata häntä ja tulla paikalta katsomaan hänen viime vuonna kaatamansa kameelin luurankoa, selitti hän. Lähde oli kuivunut, mutta luuranko oli siellä paikoillaan, ja mikä vielä enemmän, hän oli tämänpäiväisellä matkallaan löytänyt uuden lähteen, tavannut siinä neljä kameelia ja kaatanut niistä yhden. Nyt oli Khodai Kullu melkolailla kohonnut toisten silmissä, hän käveli pyylevänä ympäri leiriä, ja kaikki olivat hiukan häpeissään entisestä pilanteostaan. Täytyy myöntääkseni, että itsekin kuuluin samaan joukkoon, mutta minä korvasin asian sillä, että kuukausipalkkaa maksaissani lisäsin hänen saatavaansa pienen ylimääräisen hopeapalan.

Kun maaliskuun 1 p:nä menimme Khodai Kullun lähteelle, käveli löytäjä itse etummaisena vihellellen ja laulaen ja niin itsetietoisena, kuin olisi ollut kaikkien näitten erämaitten, keitaitten ja villikameelien ainoa hallitsija. Me toiset, hiukan häpeissämme vielä, saimme vaan vaijeten ja koreasti kulkea jäljessä.

Tämän lähteen löytäminen oli siinä suhteessa tärkeä, että se oli lähimpänä erämaassa löytyviä raunioita ja siis mukavampi leiripaikaksi. Jätin siihen kolme uupunutta kameelia, kaikki kolme hevosta sekä Khodai Värdin, jonka tehtävänä oli maata siinä rauhassa kunnes saisi uusia määräyksiä. Ainoa »provianttiȣ,

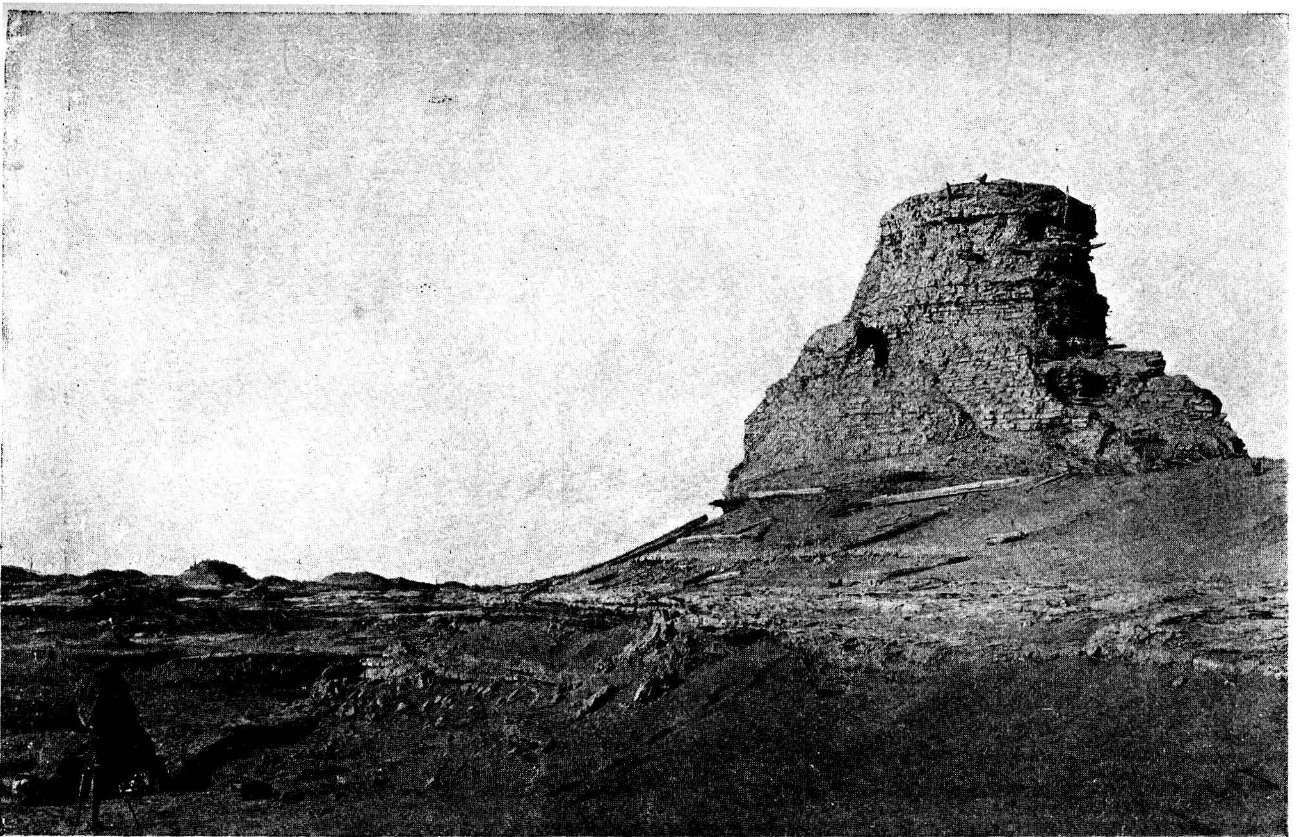
Talon perustuksien tutkiminen Lôu-lanissa. Etualalla suuri saviastia.

joka hänelle jätettiin loppumaisillaan olevasta varastostamme, oli — laatikko tulitikkuja ja pieni erä teetä. Hän voi siis tehdä tulen ja keittää teetä, ja paistia sai hän viiltää milloin vaan tahtoi vieressään makaavasta, Khodai Kullun ampumasta kameelista. Hänellä ei ollut hätäpäivää maatessaan lähteellä, ja kun me sitten taas tapasimme toisemme, oli hän huomattavasti lihonut. Ainoa ikävyys mikä hänelle sattui oli se, että hevoset ensi yönä karkasivat takaisin Altimisch-bulakille, joka seikka tuotti hänelle ylimääräisen jalkavaivan.

Koko muun karavaanin ja yhdeksän jäillä kuormitetun kameelin kanssa lähdin minä maaliskuun 2 p:nä taas erämaata kohti ja löysin, en viimevuotisista raunioista kumpaakaan, vaan kolmannen kylän, eli vanhan kaupungin, suurimman mitä olimme tavanneet. Yhdeksäntoista taloa oli siinä vielä osittain pystyssä ja niitten pohjia oli aivan helppo mitata. Ylimpänä kaikista kohosi kylän pohjoisessa päässä 9 metrin korkuinen savitorni, joka seisoi samoin 9 metriä korkealla, tuulen muovailemalla törmällä. Sen juurelle pystytettiin minun jurttani sekä miehien teltit aamulla 4 p:nä maaliskuuta, ja jäävarasto asetettiin varjoiseen paikkaan saviholvin alle.

Kun kameelimme olivat hiukan levähtäneet, sai Li Loje toimekseen viedä ne takaisin lähteelle. Siellä piti hänen viipyä kaksi päivää ja palata sitten kahdessa päivässä taas raunioille Khodai Värdin, hevosten ja kaikkien kameelien kanssa, ja ottaa jäätä mukaansa täysi kuorma jokaiselle kameelille, sillä meidän piti vielä kerran halaista koko erämaa Kara-koschunin järvelle saakka. Maaliskuun 9 p:nä piti meidän siis taas tapaaman ja minä lupasin sytyttää kummulle suuren tulen heille opastukseksi.

Nyt me rupesimme työhön kaikin voimin ja kaivoimme ja tutkimme kaikkia taloja. Muutamia talouskaluja, rahoja, astioita, yksi lamppu y. m. löydettiin. Ehkä kätki tornikin sisässään jonkun salaisuuden, niinkuin intialaisten »stupa». Kaivoimme reijän sen kattoon, mutta siinä ei ollutkaan onttoa sisässä. Suuri kappale sen yläosasta täytyi kuitenkin ensin vään-

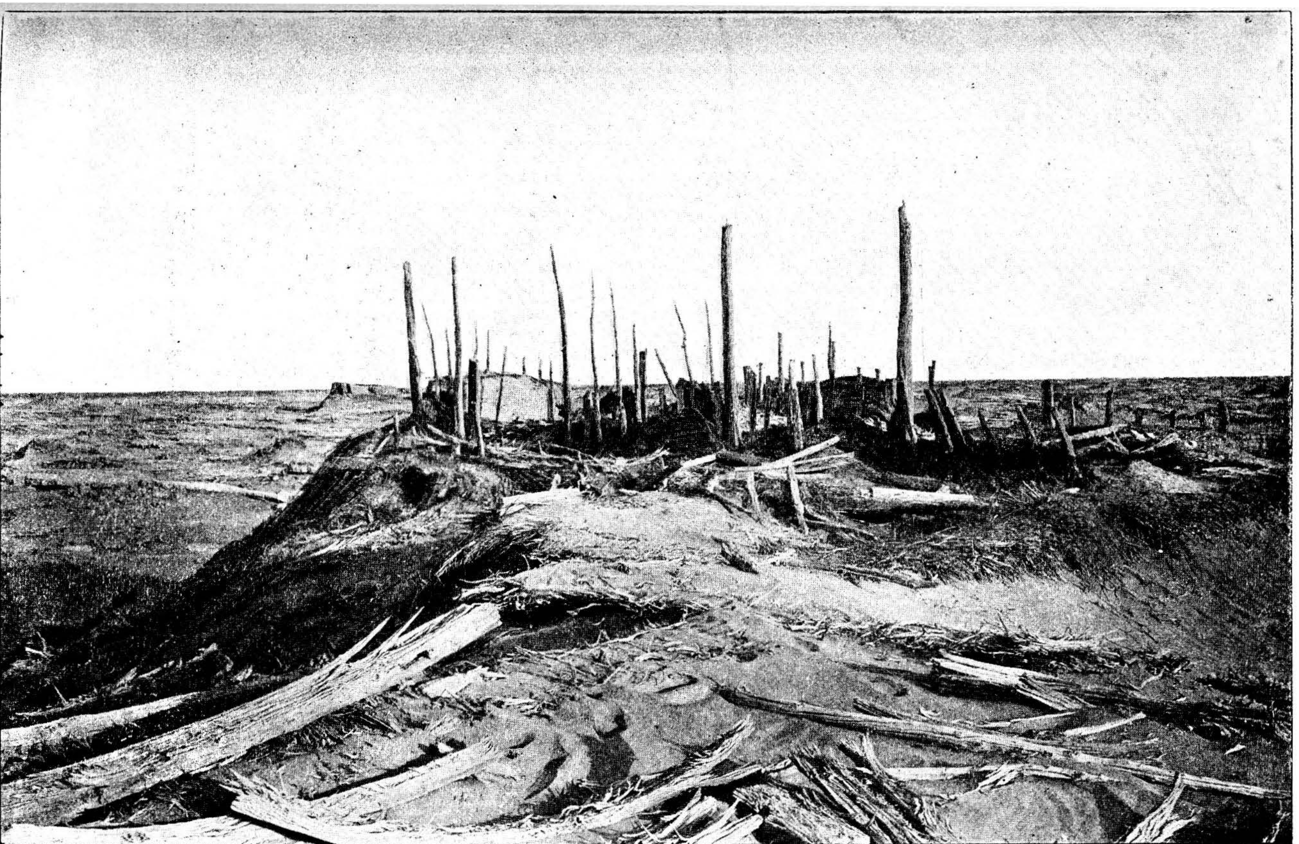
Savitorni eteläpuolelta.

tää kangilla irti ja se pudota romahti alas kovalla jyrinällä ja levitti ympärilleen ruskeaa pölyä.

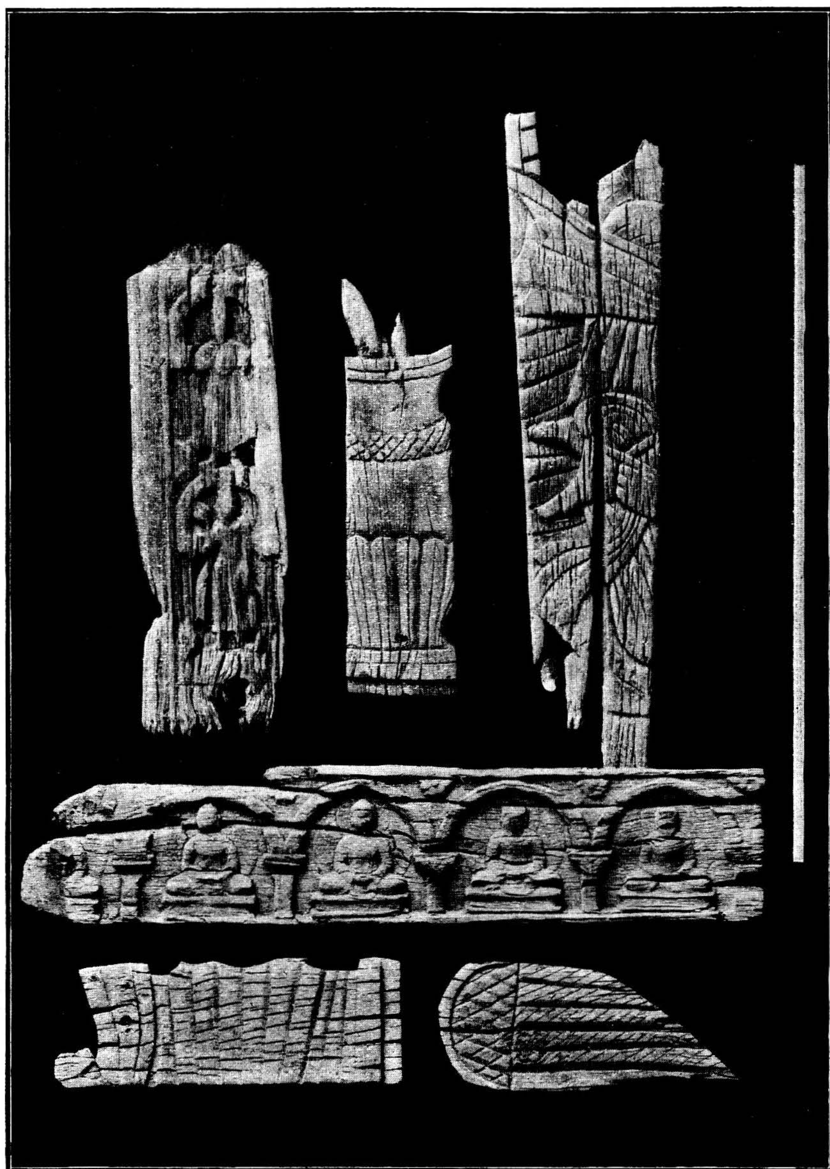
Kun illalla sattui joku joukostamme olemaan poissa jossain, niinkuin usein tapahtui, sytytimme suuria rovioita tornin juurelle, jossa oli läjittäin pelkkoja ja puutavaraa, jätteitä muinaisista taloista, ja silloin oli tuo vanha harmaa torni roihuavan tulen keskellä varsin haaveellisen ja suurenmoisen näköinen, kun paksut savupilvet ja sankat parvet säkeniä levisi sen ympäriltä kylmään, kuutamoiseen erämaahan. Sellaisen tulen piti kirkkaana yönä näkyä hyvin etäälle, ja minä toivoin, että me matkalle lähdettyämme kyllä hyvissä ajoissa tulisimme näkemään Tokta Ahuninkin merkkitulen, joka hänen sopimuksemme mukaan piti sytyttää Kara-koschunin rannalle.

Seuraavina päivinä teimme pienempiä retkiä erämaahan ja tapasimme viimevuotisen leiripaikkamme sekä Ördekin raunio-kylän, jossa kaivoimme esiin osia erittäin sievästä, pienestä temppelistä, useita Buddan kuvilla koristettuja puuveistoksia sekä muita pieniä esineitä. Tärkein kaikista oli sentään eräs puulaikka, johon oli piirretty meille outoja kirjoitusmerkkejä. Sen löysi Schagdur ja sai palkinnoksi kymmenen liangia (42 markkaa), jonka summan olin luvannut sille, joka löytäisi ainoankaan kirjoitetun sanan.

Kun olin vielä toistamiseen luvannut saman palkinnon sellaisesta löydöstä, tekivät kaikki työtä sellaisella innolla, että tuskin ennättivät syömään ja nukkumaan. Heidän työnsä menestyikin paremmin kuin olisin osannut toivoa. Ensiksi tapasi Mollah pienen paperipalan kiinalaisella kirjotuksella, ja sitten löydettiin niitä satamäärin. Sellainen löytö oli todellinen voitto. Nyt ehkä saataisiin tietää, kuinka vanhat nämä muinaisjäännökset olivat ja mikä oli ollut tämän paikan nimi! Eikä toivoni pettänytkään. Herra Himly Wiesbadenista, tunnettu ja oppinut itämaitten tutkija, on ottanut selon näistä papereista ja ilmoittanut minulle, että useimmat niistä ovat vuosilta 264—270 jälkeen Kristuksen syntymän, siis kiinalaisten keisarien Yuan Tin ja Wu Tin ajoilta. Samoin saamme niistä tietää, että kaupungin

Talo leirin vieressä.

Raunioista löydettyjä puuveistos-palasia.

nimi on ollut Lôu-lan, että sen asukkaat harjoittivat maanviljelystä ja olivat liikeyhteydessä useitten muitten kiinalaisten kaupunkien kanssa, joitten nimiä papereissa ei kumminkaan mainita, ja niissä puhutaan myös eräästä sotajoukosta, joka piti majotettaman kaupunkiin, virkamiehistä, metsästyksestä, viljakaupoista sekä muista jokapäiväisistä asioista, joita kaupungissa oli tapahtunut. Sanalla sanoen, nämä löydetyt paperit levittivät aavistamatonta valoa sisäisen Aasian valtiollisiin ja maantieteellisiin oloihin ajanlaskumme ensimmäisillä vuosisadoilla. Mikä hämmästyttävä muutos onkaan täällä tapahtunut 1600 vuoden kuluessa! Silloin löytyi täällä viljavia peltoja, viheriöiviä metsiä, kanavia, kyliä, temppeleitä ja vilkasliikkeisiä maanteitä pitkin suuren Lopnor järven rantoja. Ja nyt! Hiukan raunioita jäljillä kaikesta silloisesta ihanuudesta! Koko maisema niin aution tyhjä, että tuskin kolkompaa voi kuvailla itselleen. Ei jälkeäkään elimellisestä elämästä; kuollutta vaan kaikki niin pitkälle kuin silmä kantaa. Ja mikä on tehnyt tämän muutoksen? Ei mikään muu kuin Tarimin virta, joka muinoin juoksi itäänpäin ja purki vetensä Lop-norin järveen, vaan joka sitten kääntyi kaakkoon ja etelään ja muodosti Kara-koschunin järven, jolloin vanha Lopnor jäi kuivaksi. Ja kun vesi oli kadonnut, katosi myöskin kasvullisuus ja asukasten täytyi paeta pois. Mutta voitte ajatella, mikä ilo ja onni oli minulle pelastaa unholaan joutumasta tämän aution maailman kolkan muinaiset vaiheet ja saattaa ne tiedonhaluisen ihmiskunnan omiksi.

Punnituskaravaani.

XVIII.

Vaikeita tilapäitä.

Maaliskuun 6 p:nä loimusi mahtava tuli tornikummulta ja määrättyyn aikaan saapuivat Khodai Värdi ja Li Loje tuoden mukanaan kaikki kameelit, jotka olivat saaneet syödä ja levätä perin pohjin, sekä kolme hevostamme, jotka eivät olleet läheskään niin hyvässä kunnossa kuin kameelit. Varhain seuraavana aamuna oli hyörinää leirissä, sillä meidän piti nyt muuttaa pois entisiltä asemiltamme ja jättää hiljainen kaupunkimme tuhatvuotiseen rauhaansa. Sattuisiko koskaan enää kukaan länsimainen vaeltaja Lôu-lanin raunioitten vaiheille?

Lähteeltä olivat molemmat miehet ottaneet kokonaista yhdeksän säkkiä sekä kuusi vuohennahkaa täyteen jäätä. Kun siihen tuli lisäksi kaikki muut tavaramme sekä raunioista otetut muinaisjätteet, olivat kuormat mielestämme liian raskaat, ja sentähden syötettiin kameeleille heti aamulla jääsäkeistä kolme.

Karavaani jaettiin nyt kahteen osaan. Fajsullah, joka oli ollut mukana edellisenäkin vuonna, sai käskyn Mollahin, Li Lojen, kuuden kameelin, kaikkien hevosten ja koirain, sekä raskaampain matkatavaraimme kanssa lähteä neljän päivän eväillä (enempää ei ollutkaan antaa) entistä erämaatietämme Kum-tjappganiin ja siellä odottaa minua. Tosin oli arveluttavaa heittää karavaanin pääjoukko kolmen muhamettilaisen huostaan, mutta Fajsullah vakuutti, että hän kyllä selviytyisi tehtävässään, ja sitäpaitse sai hän perusteellisen opetuksen kompassin käyttämisessä, niin että voisi sen avulla pitää suuntansa yhä lounaista kohti. Minä luotin kuitenkin enemmän omaan onneeni ja otin varovaisuuden vuoksi itse mukaani kaikki neljän kuukautiset muistiinpanot, päiväkirjat sekä Lôu-lanista löydetyt käsikirjotukset. Sitäpaitse olin Temirlikistä ottanut mukaani kaikki matkalla tehdyt kartat, 800 lehteä, jäljentääkseni niitä joutohetkinä, ja kun me kaiken todellisuuden mukaan Tiibetissä joutuisimme moniin seikkailuihin, aijoin ylimääräisellä lähetillä toimittaa nämä jäljennökset Kaschgariin, että ne siellä olisivat varmassa tallessa. Siltä varalta, että jompikumpi osastomme joutuisi erämaassa vaaraan, annoin jäljennökset Fajsullahille ja pidin alkuperäiset kartat sekä kaikki muut kallisarvoiset paperit itse luonani.

Oman osastoni piti kulkea suoraan etelään, siihen yhtymäkohtaan kolmen päivänmatkan päässä Kum-tjappganista, jossa Tokta Ahun oli saanut käskyn odottaa meitä. Tällä retkellä oli tarkotukseni tehdä tarkka, koneellinen punnitus halki koko erämaan, näyttääkseni toteen parooni Richthofenin sekä omat päätelmäni muinaisen Lop-norin järven asemasta, jonka enimmät venäläiset maantieteilijät ja jotkut muutkin ovat tahtoneet asettaa toiseen kohtaan kuin me.

Seuralaisikseni valitsin Schagdurin, Kutjukin, Khodai Kullun ja Khodai Värdin. Sillä aikaa kun minä kolmen miehen kanssa toimitin punnitustyötä, piti viimeksimainitun ohjata neljää kameeliamme, joista yksi kantoi matkatarpeitamme ja muut jäätä. Ainoastaan yksi pieni teltti oli mukanamme, sillä ilma oli jo siksi lämmin, että miehet saisivat maata taivasalla. Ruokavaramme,

riissiä ja leipää, piti tarkalla kulutuksella riittämän kahdeksaksi päiväksi.

Sillä aikaa kun molempia karavaaniosastoja kuormitettiin, lähdin minä kolmen apulaiseni kanssa jalan liikkeelle etelään päin. Muinaisen järven rantatörmä ja puolitoista vuosituhatta sitten kuivuneet puut, pensaat ja kaislikko jäivät taaksemme, ja nyt olimme kuivan keltaisella savi-aavikolla, joka oli täynnä lukemattomia halkeamia ja tuulen muodostamia vakoja. Paikotellen oli maa valkean kirjavana näkinkengistä; se oli vanhan järven pohjaa. Olimme niin työssämme kiinni, ettei kukaan ajatellut Khodai Värdiä kameeleineen ollenkaan, sillä pitihän niitten käskyn mukaan seurata heti jäljissämme. Yhdeksänkymmentä yksi kertaa oli tankoa ja punnituskonetta muutettu ja 9100 metriä punnittu, kun alkoi tulla hämärä ja aika katsella yötilustuksia. Seisahduimme, mutta Khodai Värdiä ei kuulunut; tähystelimme ympäristöön matalilta kunnailta, joilla ammoisina aikoina oli kasvanut tamariskeja, mutta erämaa oli hiljainen kuin hauta eikä karavaania näkynyt missään. Oliko mies eksynyt tai tullut hulluksi? Kauhea levottomuus valtasi minut. Erääseen kohtaan, jossa löytyi kuivia puun jätteitä, sytytettiin merkkituli, jonka olisi pitänyt näkyä jotensakin etäälle, ja Schagdur lähti pilkkopimeässä etsimään kadonneita.

Juuri kun meidän piti saada vettä ja riissiä ankaran päivätyön jälkeen, jouduimmekin kuivin suin seisomaan tällaiseen levottomuuteen. Jos hän oli eksynyt eikä nähnyt merkkitultamme, oli hän mennyttä kalua, sillä hänellä ei ollut aavistustakaan suunnista Kara-koschunin järvelle. Etsiä jotain, vaikkapa kokonaisen kaupungin raunioita rannattomassa erämaassa, on toivottomampaa kuin etsiä silmäneulaa heinäsuovasta. Ellemme löytäisi häntä, olisi omakin tilamme vaarallinen — ilman vettä ja ruokaa tuskin jaksaisimme järvelle saakka, ja mitä apua meille olisi keitaista, sillä niissä oli vaan pelkkää vettä. Enimmin vaivasi minua kuitenkin tämä ajatus: pitäisikö kaikki neljän kuukauden ankaran työn tulokset mennä hukkaan tämän ainoan pässinpään tähden?

Hurjana roihusi tuli ammottavassa pimeydessä.

Koko seutu oli niin autio ja hiljainen kuin se olisi kuulunut aivan asumattomaan kiertotähteen. Terotimme korviamme, mutta hiiskaustakaan ei kuulunut; keräsimme kaikki puut, mitä käsiimme saimme, rovioon. Vihdoin voitti väsymys ja raukeina painuimme tulen ympärille maahan.

Puoliyön aikaan hiipi Kutjuk luokseni ja pyysi minua kuuntelemaan. Pimeästä kuului pehmeää liikettä, ja henkeä pidätellen kuuntelimme kaikki kolme. »Se on kameelin astuntaa», kuiskasi Kutjuk. Riensimme alas. Siinä saapui Khodai Värdi neljän kameelinsa kanssa. Tulin niin iloiseksi kuin olisin perinyt kaikki Delhin rikkaudet ja unohdin kokonaan antaa tyhmälle kameelimiehelle ansaitun ojennuksensa. Ja tuli se osaksi siitäkin, että minulla on voittamaton vastenmielisyys jaella ruumiillista opastusta.

Hän kertoi nyt syrjääntyneensä liiaksi oikeaan ja kadottaneensa meidät näkyvistä, mutta jatkaneensa sentään lounaan päin, kunnes iltahämyssä näki kameelin jälkiä ja tulen, ja otaksui sen olevan Fajsullahin osaston. Silloin pelästyi hän pahasti, pyörsi ympäri, näki meidän tulemme ja johti sitten kameeleita suoraan sitä kohti. Kummallisinta oli, etteivät kameelit pimeässä kompuroidessaan olleet taittaneet jalkojaan, maa kun oli täynnä vakoja ja halkeamia. Kaksitoista tuntia oli hän harhaillut ympäri sillä aikaa kun me kuljimme vaan vajaan penikulman; olisi ollut parempi, että hän olisi jäänyt Lôu-lanin raunioille, sillä sen vanha torni näkyi aivan hyvin siihen kohtaan, missä nyt olimme.

Nyt pantiin teepannu tulelle ja minun telttini asetettiin kuntoon. Sitten sai Khodai Kullu lähteä etsimään Schagduria siitä suunnasta, johon hän oli pimeään hävinnyt. Hänen piti ampua muutamia laukauksia merkiksi kasakalle, ja että hän poistui hyvin etäälle, huomasimme siitä, että hänen laukauksensa lopulta tuskin ollenkaan kuuluivat meidän korviimme. Mutta etsittäväänsä hän ei löytänyt. Schagdurin suhteen en sentään ollut vähääkään levoton. Hän oli mies kulkemaan missä tahansa ja hyvästi perehtynyt seudun luontoon, sillä hän otti innolla

osaa karttatöihini ja tiesi tarkoilleen, kuinka monta virstaa meillä vielä oli Kara-koschunille. Ja hän kulki aina kompassin mukaan, laski askeleensa ja tiesi niitten pituuden. Mutta kun aamulla heräsin kovaan hiekkamyrskyyn, jossa ei nähnyt esineitä viidenkymmenen metrin päähän, alkoi Schagdurin tila tuntua minusta sittenkin epämiellyttävältä ja otaksuin, että hän olisi heittänyt kaiken etsimisen ja kääntynyt suoraan Kara-koschunille.

Punnituksesta ei tullut siinä jumalanilmassa mitään, ja meidän täytyi maata paikoillamme oikullisessa erämaassa. Minä pidin seuraa kameeleille, silittelin heidän kiharakarvaisia päitään ja pyyhkielin heidän kauniita, mustia silmiään. Kunhan ne vaan olisivat ymmärtäneet, kuinka kiitollinen olin niitten monista palveluksista ja kuinka niitä rakastin, kuinka pahoillani olin siitä, että ne tyhmän ohjaajan tähden olivat suotta saaneet kuluttaa jalkojaan kovalla, epätasaisella savimaalla! Mutta varmaan uskoivat ne, että tuo neljän penikulman risteily edestakaisin erämaassa kuului asiain välttämättömyyteen. Tapahtuipa mitä tahansa, minä syötin niille koko sen säkillisen kamischia, joka lähteeltä oli otettu matkaan, sekä vielä lisäksi yhden säkin jäätä.

Ajatelkaa kummastustani, ja iloani, kun Schagdur puolisen aikaan sukelsi kepein askelin esiin hiekka-usmasta! Hän oli silloin ollut liikkeessä 19 tuntia, oli käynyt Fajsullahin leirissä ja saanut sieltä hiukkasen riissiä ja jäätä, sälyttänyt ne vaskiastiaan ja lähtenyt myrskyisessä yössä takaisin etsimään meitä.

Että hän moisessa pimeydessä ja myrskyssä löysi leirimme, se oli verraton mestarityö. Sellaista saattaa tehdä ainoastaan burjaattilainen kasakka, joka ikänsä on elänyt paljaan taivaan alla. Kompassi ja askelten laskeminen olivat hänelle sentään olleet suureksi avuksi. Schagdur oli muuten paras palvelija, mitä minulla koskaan on ollut, ja kaiken sen uskollisuuden, älyn ja kunnollisuuden jälkeen, jota hän niin monessa tilaisuudessa oli osottanut, saatoin hänelle huoletta uskoa mitä tahansa — ja sen teinkin sittemmin pari kertaa, kuten tulette näkemään.

Tehtyään selon matkastaan, antoi Schagdur ensi työkseen Khodai Värdille muutamia aimo korvapuusteja, omalla vastuullaan

ja mielestään täydestä ansiosta. Hän piti ehkä minua liian pehmeäluontoisena, kun en itse ollut sitä jo ennemmin tehnyt.

Maaliskuun 12 p:nä jatkoimme työtämme ja lopetettuamme sen toisen päivän iltaan, oli punnittu matka jo täydellisesti todistanut minun teoriiani oikeaksi — olimme kulkeneet poikki sen syvänteen, joka muinoin oli ollut Lop-norin pohjana, ja samaa todistivat ne miljaardit valkeat näkinkengät, joita pitkin tietämme olimme tavanneet.

Kello 7:män lyönnillä kuului pauhaava ja kohiseva ääni koillisesta päin, ja pari minuuttia myöhemmin kiiti musta myrsky kauhealla raivolla yli tasaisen maan, jossa ei pienintäkään kumpua kohonnut sen vastustukseksi. Kiireellä ryhdyttiin tarpeellisiin varokeinoihin, viimeinen punnituspaalu lyötiin lujasti kiinni, jurttaa vahvistettiin, tulet saivat sammua, ja sitten kun kameelit oli käännetty päät tuulen alle, varustautui jokainen ottamaan vastaan mitä oli tulossa. Synkin pimeys vallitsi, tähtiä ei näkynyt, puhetta ei kuulunut, myrsky vaan ulvoi yksin yliherrana. Minä kirjottelin pitkälläni häälyvän tulituikkusen valossa, kun Schagdur tapansa mukaan kello 9 ryömi telttiin asettamaan lämpömittaria paikalleen ja auttamaan minua meteoroloogisten havaintojen teossa. Sitten sanoi hän hyvää yötä ja poistui, mennäkseen makuupaikalleen keittiölaatikon viereen, noin 15 askeleen päähän teltistäni tuulen alapuolelle. Puolta tuntia myöhemmin kuulin minä valittavaa ääntä päinvastaiselta suunnalta. Aloin huutaa täyttä kurkkua ja kohta kurkisti Schagdur uudestaan telttiini. Hän oli joutunut harhateille ja eksynyt koko leiristä tässä myrskyssä, joka oli paljoa rajumpi kuin edellinen. Nyt avasin minä teltin seinään pienen raon tyynen puolelle, ja ryömimällä takaperoisin onnistui Schagdurin raosta tulevan valon johdolla päästä laatikkonsa luo. Joka ei itse ole ollut sellaisessa myrskyssä, hänellä ei ole käsitystä siitä; sitä tulee aivan pöllöpäiseksi, koko lokaaliaisti katoaa, luulee kulkevansa suoraan ja kiertääkin pyörössä ympäri, ainoastaan kompassista voi olla apua, ellei pimeys estä sen käyttämistä. Jos musta myrsky olisi yllättänyt Khodai Värdin, olisi hän ollut hukassa. Yksinään ollen

olisi hän kyllä voinut purkaa kuormat kameeleilta, mutta takaisin selkään hän ei niitä olisi saanut, koska siihen vaaditaan vähintäin kaksi miestä. Kamalalta tuntui ajatella, mikä olisi ollut seurauksena, jos edellinen myrsky olisi puhjennut pari tuntia aikaisemmin.

Illalla maaliskuun 15 p:nä saivat kameelit syödä olkisisustuksen satuloistaan; niitä ei enää suurin tarvittu, kun jäävarasto oli huvennut jotensakin vähiin. Juomavettä meillä vielä oli kylliksi, mutta se oli saanut ilkeän maun vuohennahkasäkeissä. Muutamia jääpalasia niissä vielä uiskenteli sulamattomina ja ainoastaan niitä voitiin käyttää.

Turhaan tähystelimme kiikarilla Tokta Ahunin merkkitulta. Erämaa oli nyt ihan tasainen kuin meren selkä. Lähteissämme liikkeelle 16 p:nä, piti meillä olla matkaa järvelle enää vaan kaksi penikulmaa, mutta punnitus otti paljon aikaa. Alkoi sentään jo tuntua »maan» läheisyys, minä tarkotan: aloimme huomata, että lähestyimme erämaameren rantaa. Uloimpina »luotoina» oli pari näivettynyttä tamariskia, ja niitten suojaan oli keräytynyt muutamia matalia hiekkasärkkiä, jotka tuntuivat viehättävän pehmeiltä arkoihin jalkapohjiimme. Suorsaparvia lenteli siellä täällä ja se näky virkisti meitä paljon. Maa alkoi laskea hitaasti etelään päin — se merkitsi Lop-erämaan etelän puolista syvännettä, Kara-koschunia.

Maaliskuun 17 p:nä oli ilma tukahuttava. Kaikki olimme uupuneita ja nälkäisiä, erämaa muuttui taas ihan kuolleeksi, maa poltti jalkojamme, matka kävi hitaasti ja vielä hitaammin lisääntyivät numerot punnituskirjaan. Seitsemännentoista paalun luona seisahtuivat miehet ja huusivat: »vettä, vettä, joka suunnalla!» Olimme silloin niin lähellä Karakoschunia, että yhdeksästoista paalu lyötiin jo järven rantaan!

Niin seisoimme siis vihdoin kuin pilvistä pudonneina tämän uuvuttavan ja vaikean, mutta tuloksista rikkaan punnitustyön loppupisteessä. Ihanata, että se on tehty, hauskaa alottaa taas uusi luku, uudet kohtalot ja seikkailut.

Järvi aukesi tässä eteemme aavana, kuolleena ja matalana.

Vesi oli hiukan suolanpitoista, mutta joka tapauksessa parempaa kuin se, joka vielä haisevana hölskyi nahkasäkeissämme. Kameelit heittivät tyynen ja tutkivan katseen yli järven. Varmaan oli tämä heistä, niinkuin meistä itsestämmekin, oikea paratiisi äskeiseen erämaahan verrattuna. Rannalla kasvoi muutamia vesimättäitä, elukat päästettiin irralleen, leiri pystytettiin ja mieliala oli verrattoman iloinen.

Mutta missä oli Tokta Ahun? Ei näkynyt jälkeäkään ihmisistä. Rannan piti kulkea suorana lounaan päin aina Kumtjappganiin saakka, ja jossain sillä linjalla täytyi apukaravaanimme olla leiriytyneenä. Tänne saakka se ei olisi voinut tulla, sillä se oli riippuvainen laitumesta ja suolattomasta vedestä. Khodai Kullu, joka lähetettiin tiedustelemaan, sai määräyksen kulkea yötä päivää, kunnes kohtaisi Tokta Ahunin osaston; meidän täytyi kärsivällisesti odottaa heidän tuloaan. Eivätkä he voisi viipyä enää muuta kuin korkeintaan yhden päivän. Tiedustelija ei saanut ollenkaan evästä mukaansa, sillä sitä ei ollut antaa, mutta ei hänen ainakaan tarvinnut janoon kuolla.

Kun hän oli kadonnut näkyvistämme, alkoi meille taas elämä Robinson Crusoen tapaan Ensi ajatuksemme oli etsiä jotain suuhun pantavaa. Schagdur lähti liikkeelle haulikko olalla, ja toi kaksi lihavaa suorsaa, jotka veljellisesti tasattiin — olimme niin nälkäisiä, että tuskin maltoimme nuotiolla tarpeeksi paistaa niitä. Kutjuk ei tahtonut olla miestä huonompi, vaan lähti koettamaan onneaan hänkin, vuorostaan järvelle. Pantiin kokoon kallisarvoinen vene, jonka rungon muodosti minun nahkainen konekirstuni. Sen sivuille kiinnitettiin nyt jo tarpeettomat punnitustangot ja niihin tyhjät, s. o. ilmalla täytetyt vuohennahkasäkit. Siinä epämukavassa aluksessa istui Kutjuk ja meloskeli lapiolla järvelle. Mutta ei hän nähnyt ainoaakaan kalaa, vesi oli siksi liian kuollutta ja suolaista.

Oli onni, että me hyvissä ajoissa olimme saaneet punnitustyön lopetetuksi, sillä saman päivän iltapuolella puhkesi kevään neljäs hiekkamyrsky ja raivosi keskeytymättä kaksi päivää ja kolme yötä. Kaduin, että olin lähettänyt Khodai Kullun

matkalle, mutta lohdutin itseäni sillä, että tottapa hän oli yöksi löytänyt jonkun suojapaikan. Tulitikkuja hänellä oli, niin että kyllä voi sytyttää merkkitulen, mutta niin täynnä oli ilma pölyä, kuin samea vesi, että tuskin hänen tulensa olisi näkynyt 200 askelta etemmäksi.

Kun miestä ei vielä toisen päivän iltana kuulunut palaavaksi, tulimme jo levottomiksi. Jotain oli nyt hullusti. Turhaan tähystelimme pitkin rantaa, mitään muuta ei näkynyt kuin omain kameeliemme haamut. Emme voineet enää olla toimettomina. Olon teki vielä tukalammaksi tuo ikuinen lentohiekka, joka herkeämättä pieksi jurttani seinää niinkuin sade. Onneksi sai Schagdur ammutuksi neljä suorsaa, jotka kiireellä katosivat tyhjiin vatsoihimme, höystettyinä vahvasti suolaisella lentohiekalla.

Aamulla 20 p:nä oli meille selvää, ettei Khodai Kullun ja apukaravaanin puolelta ollut enää mitään toivomista. Hän ei nähtävästi ollut tavannut karavaania ollenkaan, ja hyvä jos hän itse oli pelastunut nälkään kuolemasta johonkin ihmisiin. Asemamme alkoi tulla toivottomaksi. Tämän kurjempaa ei ollut minulla ollut sitten kuin Takla-makanissa 1895. Mitään muuta ruokaa ei meillä ollut kuin ne suorsat, joita Schagdur sattumalta sai käsiinsä.

Tehtiin kiireellinen päätös ja lähdettiin pois tältä tylyltä rannalta, jolle niin suurilla toiveilla olimme saapuneet. Taivas oli raskas ja harmaa myrskyn jäljestä, koko ilma himmeä. Seurasimme rantaa, joka aivan aavistamattamme kääntyikin yht'äkkiä pohjoiseen päin. Siellä täällä näkyi Khodai Kullun jälkiä. Kuljettiin ohi ikivanhan kamischimajan, joka harjaansa saakka oli peittynyt lentohiekkaan, ja kun tarkastelimme sitä lähemmältä, huomasimme sen seinustalla kanootin. Minuun iski niinkuin salamalla, että siitä kanootistahan meille lähtisi pelastus. Sillä soutaisin minä Kutjukin kanssa muutamassa tunnissa niihin osiin Kara-koschunia, joissa vesi oli makeata, ruo'ikko taajaa ja kaloja yllin kyllin. Tulisella kiireellä alettiin kaivaa kanoottia hiekasta, mutta kun kaksi metriä oli näkyvissä, ilmestyi pohjaan suuri reikä, ja koko keula, joka oli painunut märkään pohjahiekkaan,

oli sitä myöten mätä. Eteenpäin siis taas! Vihdoin kaartui ranta jälleen länteen päin, ja sitä me seurasimme yhä. Tavattiin taas toinen yksinäinen autiomaja aivan järven rannassa. Schagdur käytti sitä hyväkseen ja ryömi sen suojassa lähemmäksi rantaa, jossa parvi suorsia pulikoi ja rääkähteli. Hän lähetti parveen haulipanoksen ja palasi suureksi riemuksemme seitsemää suorsaa kantaen. Nythän meillä taas ei ollut suurempaa hätää ainakaan kahteen päivään.

Kun järven ranta nyt kääntyi suoraan etelään, erkanimme siitä ja lähdimme kulkemaan lounaista suuntaa. Khodai Kullun jäljet katosivat luoteeseen, ja me ihmettelimme, mitä kummaa hänellä oli siellä erämaassa tekemistä. No niin, hän oli varmaan tullut hölläpäiseksi — ja me jätimme hänen harhailevat jälkensä oman onnensa nojaan. Muutamien suolaisten vesilätäköitten luo, jossa oli hyvää laidunta ja polttopuuta, asetuimme yöksi.

Myöhään illalla, kun ilma oli jonkun verran seestynyt, teimme kuivista tamariskeista kaksi mahtavaa roviota, mutta kuinka ne loimusivatkin, räiskyivät ja riutuivat, vastatulta vaan ei näkynyt miltään ilmalta. Yö oli hiljainen, ei hiiren hivahdusta miltään puolelta, ei ainoaakaan iloisten viestien tuojaa kuulunut leiriimme. Levottomuuteni kasvoi. Khodai Kullua pidettiin kokonaan menetettynä. Fajsullahin arveltiin sentään jo noin viikko sitten saapuneen hyvään talteen Kum-tjappganiin. Mutta miksi ei hänellä ollut ymmärrystä lähettää meille apua, kun hän tiesi, että meille 10 p:nä maaliskuuta jäi ruokavaroja ainoastaan kahdeksaksi päiväksi, ja siitä oli nyt kulunut jo kaksitoista päivää! Ja missä vitkasteli Tokta Ahun? Hänhän oli erotessamme Anambaruin-golissa saanut selvän määräyksen yhtyä meihin tässä. Oliko joku onnettomuus kohdannut häntä, niin ettei hän ollut ollenkaan päässyt Tjarkhlikiin? Vai oliko hän hölmistynyt näitten liikkuvain järvien keskellä, jotka vuosi vuodelta muuttavat muotoaan ja asemiaan? Milloinka saisimme vastauksen kaikkiin näihin kysymyksiin ja milloinka tämä sotkuinen vyyhti selvenisi? Yö levisi mustana ja hiljaisena ympärillemme, ja heikko savu kohosi räytyvistä nuotioista.

Seuraavana päivänä tulimme taas uuden, taajakaislaisen järven rantaan, jossa Schagdur pudotti lennosta kaksi suorsaa. Minä ratsastin vanhalla arokameelillani ja näin sen satulasta laajalti ympäristöön. Siinä sulki tiemme kapea, joen tapainen lahdeke, ja koko loppu päivä kului meiltä harhaillessa sinne tänne ja etsiessä näitten sotkuisten vesien keskeltä pääsyä eteenpäin. Sellaisten kapeitten lahdelmien, kanavain ja järvien yli olisi aivan yksinkertaisesti voinut kulkea kahlaamalla, mutta niitten pohja oli kaikkialla sellaista liejua, että siihen painui yhtä helposti kuin veteenkin. Olimme täydellisessä umpiperässä ja asetuimme siihen yöksi. Ainoastaan koillispuolella, josta olimme tulleet, oli kovaa maata. Illalla ja yöllä muodostui yhä uusia kanavia, ja meidän täytyi lähteä varhain liikkeelle, ettemme olisi joutuneet kokonaan saarroksiin. Itse olisimme kyllä saattaneet päästä ulos, mutta kameelit! Tämä kummallinen, suolansekainen lietemaa on kuivana kovaa kuin kivi, mutta niinkuin puuroa, heti kun joutuu tulvaveden alle.

Meillä ei ollut siis mitään muuta keinoa kuin palata takaisin. Erään leveän vesiuoman rannassa nähtiin taas Khodai Kullun jäljet, ja hän oli varmaan uinut siitä yli, sillä jäljet katosivat vesirajaan. Nyt oli mies jo ollut poissa viisi päivää, ja oli kyllä mahdollista, että hän makasi nääntyneenä jossain rannassa ja odotti apua.

Maaliskuun 23 p:nä pitkitettiin matkaa koilliseen suuntaan; nuo petolliset, tulvaveden muodostamat järvet jatkuivat sille ilmalle yhä, mutta muuten oli seutu kuollutta. Minä kävelin kaukana edellä, enkä enää ollenkaan ihmetellyt, etteivät palvelijani täällä voineet tietää paikkojen suunnista mitään. Todellisuus ei ollut läheskään sen mukainen, mitä heille olin selittänyt. Nämä uudet järvet olivat tehneet vaarallisen erehdyksen laskuihimme, mutta erittäin hauskaa oli oppia tuntemaan niitä, sillä ne osottivat selvästi, että Kara-koschun koetteli etsiä tietä vanhaan Lop-noriin takaisin.

Väsyneenä ja levottomana seisahduin erääseen kohtaan, missä yhä jatkuva vesiväylä kapeni seitsemään metriin, levitäkseen

heti alempana taas pieneksi järveksi. Odotin siinä toisia, sillä pohja oli sinisavea ja siksi kova, että olisi kestänyt kameelit. Ennenkuin siitä kuitenkaan hankimme yli, lähetin Schagdurin tähystelemään pohjoispuolelle, tokko siellä olisi kulku vapaa, vai jatkuisiko vesijakso vielä sinnekin. Pitkän ajan odoteltuamme ilmestyi hän näkyviin tuon pienen järven itärannalla, ja huitoi kuin hurja käsillään ja viittaili meitä tulemaan sinne. Minä odotin sentään suullista tietoa, mikä oli hätänä, ja kun Schagdur huomasi viittomisensa turhaksi, lähti hän juoksemaan meidän luo, ja huusi jo etäältä, hengästyneenä ja lounaan päin osotellen: »Ratsumiehiä, ratsumiehiä!»

Silloin nähtiinkin pölypilvenä kaksi ratsastajaa lähenevän meitä kohti. Schagdur oli siinä paikassa, josta hän meille viittiloi, tavannut viidet aivan tuoreet hevosen jäljet ja pari minuuttia myöhemmin nähnyt itse ratsastajat. Minä seurasin niitä kiikarillani mitä suurimmassa jännityksessä; mitähän tietoja ne nyt toisivat meille, jotka sukelsimme esiin erämaitten helmoista. Vielä muutamia minuutteja ja me tunnemme ratsastajissa Tokta Ahunin ja — ja — — onko se mahdollista — Tjernoffin!

Monasti olen aikain takaa kohdannut vanhoja palvelijoitani uudestaan, mutta en koskaan suuremmalla ilolla ja lämmöllä kuin nyt. Ja Tjernoffkin oli niin iloinen ja innoissaan, että posket hehkuivat. Hän odotti vaan päästäkseen puhumaan, sillä hän tiesi, että minä hänen kauttansa taas pääsisin yhteyteen muun maailman kanssa, josta olin ollut täydelleen erotettuna enemmän kuin puoli vuotta.

Ensimmäiseksi kaikesta kysyin häneltä kiireesti: »kuinka on mahdollista, että sinä Tjernoff olet nyt täällä?» Silloin kertoi hän, että he Sirkinin kanssa tuskin olivat olleet kahta kuukautta Kaschgarissa, kun kenraalikonsuli Petrovskijlle saapui keisarin nimessä sähkösanoma ja määräys, että molempain kasakkain piti heti lähteä etsimään minua, missä sitten olisinkin, ja jäädä minun käytettäväkseni, niin kauvaksi kuin minä vaan haluaisin. Keisari oli siis saanut kirjeeni ja hyväntahtoisesti suostunut toivomukseeni.

Kasakat olivat jo olleet Tjarkhlikissa, kun Tokta Ahun saapui sinne, ja sieltä oli Tjernoff seurannut hänen mukanaan Kara-koschunin pohjoisrannalle, sovittuun yhtymäpaikkaamme. Kun uudet järvimuodostumat olivat estäneet heidän matkansa, olivat he pysähtyneet siinä luulossa, että minäkin saapuisin samaan paikkaan. He olivat tehneet majan ja polttaneet joka ilta ja puolenpäivän aikaan suurta roviota eräällä mäkitörmällä, niinkuin minä olin Tokta Ahunille määrännyt, olivatpa tehneet sen kovina myrskypäivinäkin. Kum-tjappganista oli heidän luokseen tullut useita kalastajia, ja rannalle oli kasvanut oikea uutiskylä, lammaslaumoineen, hevosineen, kanootteineen. Kaksitoista päivää olivat he viettäneet hauskaa elämää, metsästäneet, kalastelleet ja tehneet pitkiä retkiä etsien meitä. Mutta sitten oli eräänä kauniina päivänä ilmestynyt heidän luokseen Khodai Kullu, ja asema muuttui heti. Muutamassa minuutissa oli heidän seitsemän hevostaan kunnossa ja niin lähtivät he Khodai Kullun johdolla etsimään meitä. Ensin olivat he menneet suoraan meidän ensimmäiseen leiriimme järven rannassa, mutta kun meitä ei enää ollut siellä, olivat he seuranneet jälkiämme kaikki ne tuhannet mutkat, jotka mekin olimme tehneet.

Nyt etsimme yhdessä sopivan leiripaikan, sillä me erämaan miehet olimme jotensakin nälistyneitä ja uusilla tulokkailla oli laukuissaan monenmoisia hyviä tavaroita, vieläpä munia ja tuoretta kalaakin. Tiellä tapasimme Khodai Kullun kuormahevosien kanssa. Hän istui mättäällä ja itki — siihen määrään vaikutti häneen muisto kaikista kärsimyksistään niinä viitenä päivänä, jotka hän oli harhaillut sinne tänne etsiessään apukaravaania. Hän oli kävellyt ja kävellyt ja vihdoin epätoivoisena uinut yli kokonaisten järvien. Erään sellaisen rannalla oli hän kolmantena päivänä istunut henki menossa, kun samassa parvi suorsia lensi kohinalla hänen ylitsensä. Niinkuin ihmeen kautta syöksyi silloin yksi suorsa maahan ihan hänen eteensä, siipi katkenneena tai muuten lamautuneena. Hän heittäytyi sen päälle, sai kiinni sen ja söi raakana suuhunsa. Vahvistuneena tästä

ateriasta oli hän kulkenut taas kaksi päivää ja vihdoin löytänyt meikäläiset.

Tästä miehuudestaan sai Khodai Kullu ylimääräisen palkinnon hopeaa. Hän vakuutti aivan tyynesti, ettei hän hetkeäkään ajatellut palata takaisin, vaan oli lujasti päättänyt täyttää minun määräykseni, vaikkapa se olisi maksanut hänelle hengen. Jo siitä pitäen, kun hän oli kaatanut villikameelinsa, oli hänen arvonsa noussut, mutta nyt häntä ei enää kutsuttu muuksi kuin »batiriksi», s. o. sankariksi. Sellaisia palvelijoita pitää olla!

Matkallaan oli hän myös tavannut Fajsullahin jäljet, ja huomannut tämän kulkeneen väärään suuntaan, suoraan erämaahan. Heti kun Tokta Ahun oli kuullut sen, lähetti hän Kumtjappganista ja Abdalista kaksi apujoukkoa aaseilla, eväillä ja vedellä etsimään harhaan joutunutta. Ja pahassa pelossa olin nyt minäkin, sillä Fajsullahin mukana oli kaikki vanhat puuveistokset Lôu-lanin raunioista, kaikki valokuvauslevyt y. m!

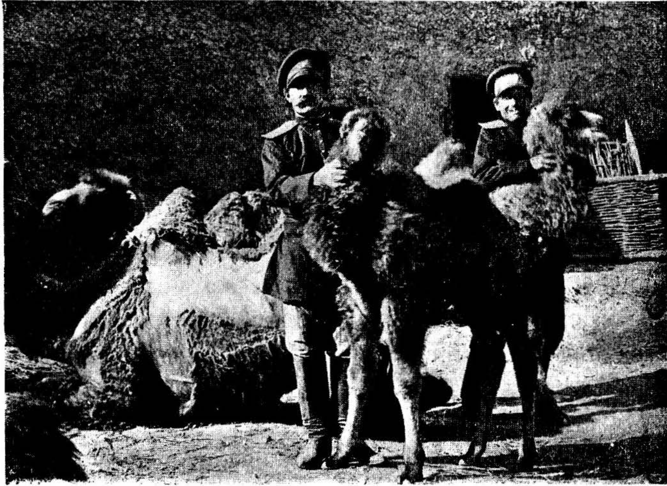
Kaksi päivää levättyämme lähdimme Tjerdonin ja Tokta Ahunin majalle, johon oli neljä päivänmatkaa. Kummallisinta oli se, että siitä paikasta, josta meidän oli täytynyt pyörtää takaisin tulvavettä pakoon, oli ollut ainoastaan kolme kilometriä apuosaston leiriin! Mutta näitten kahden leiripaikan välillä levisi uusia kanavia ja järviä Kara-koschunista pohjoiseen päin, muodostaen niin laajan vesijakson, että meidän täytyi kiertää sitä neljä päivää ja itse asiassa pääsimme eteenpäin vaan — kolme kilometriä!

Sielläkin levähdimme ja teimme pari ihanaa kanoottimatkaa ennenkuin lopullisesti siirryimme Ak-köllin rantaan, missä Numet Bek, eräs vanha ystävämme, tuli vastaamme sillä iloisella sanomalla, että Fajsullah oli pelastettu ja odotti meitä Abdalissa. Myöhään illalla aterioimme rannalla keskellä pahinta itikkaparvea. Vihdoin kuului airojen loisketta ja soutajien huutoja ja viisi kanoottia tuli noutamaan meitä Tarimia pitkin Abdaliin. Nyt alkoi taas yksi niitä suloisia ja unohtumattomia kuutamomatkoja pitkin tyyniä, kirkkaita vesiä, joita pari kertaa ennenkin olin tehnyt näillä samoilla rauhallisilla reiteillä, ja joilla aina vallitsee

niin erinomaisen kepeä mieliala. Abdalista kaikui vastaamme äkäinen koirien haukunta, vaan pian se muuttui ilo-ulvonnaksi, kun Jolldasch, Malenki ja Maltjik tunsivat meidät omiksi miehiksi. Fajsullah ja hänen molemmat seuralaisensa jaksoivat erinomaisen hyvin, mutta arvelivat, että se oli vaarallinen määräys, jonka olin antanut heille Lôu-lanin raunioilla. Hyvin olivat he päässeet erämaan halki, mutta järville tultuaan olivat hämmentyneet kokonaan. Kaikki oli ollut aivan toisen näköistä kuin vuotta ennen, ja Fajsullah oli ruvennut epäilemään kompassia petolliseksi veitikaksi ja kätkenyt sen syvälle matkakirstun pohjiin. He jättivät siis nämä sotkuiset järvet, tekivät pitkän kierron erämaahan päin uudestaan, ja saapuivat nälissään ja uupuneina Tarimin seutuville. Kaikki kolme hevosta oli kuollut, ja miehet olivat eläneet pari viikkoa sillä niukalla metsänriistalla, mitä kulloinkin onnistuivat saamaan.

Nyt olivat kaikki vaivat ja vastukset ohi, nyt olivat kaikki iloisia taas, ja miehet nyyhkyttivät liikutuksesta, kun istuimme nuotiolla ja kerroimme menneistä seikkailuistamme. Mitä se enää merkitsi, että minä niin monta kertaa olin ollut synkällä päällä ja melkein epäillyt, tokko tämä sotkuinen vyyhti sinä ilmoisna ikänä ottaisi enää selvitäkseen. Nyt oli tulevaisuus taas valoisana edessämme, nyt kumotti kuu kirkkaampana kuin koskaan ennen, ja varmaa on, ettemme kuukausimääriin olleet nukkuneet niin makeasti kuin nyt.

Parin päivän päästä lähdimme Tjarkhlikiin ja jätimme Tarimin järvineen omille oloilleen. Mutta joka kerta kun muistelen näitä kaukaisia seutuja erämaitten keskellä, tulee mieleeni kaipaus ja halu nähdä niitä vielä kerran uudestaan.

Sirkin ja Tjernoff sekä molemmat pienimmät kameelin vasikat.

XIX.

Retki Tiibetiä kohti.

Nyt sarasti ihana ja varsin tarpeellinen lepoaika pienessä Tjarkhlikin kaupungissa, jossa valmistimme suurta retkeämme Tiibetiin, koko matkaohjelmani tärkeintä tehtävää, joka vielä oli ratkaisematta.

Asuimme hauskassa ja tilavassa serajissa, keskellä suurta puutarhaa, jonka silkkiäis- ja luumupuitten siimekseen mongoolilainen jurttani oli pystytetty. Seurana tässä rauhallisessa asunnossani oli minulla Jolldasch, ja porttia vartioi Jollbars sekä pari kaksijalkaista yövartijaa. Komea hirvi, joka oli saatu kiinni Tjertjen-darjan metsistä, käyskenteli vapaana puutarhan savimuurien sisäpuolella. Se oli paras ystäväni ja tuli usein ottamaan kädestäni leipää; se oli kesy kuin koira, tyytyi oloonsa hyvin eikä tuntunut ollenkaan ikävöivän vapaihin metsiinsä takaisin.

Päivät kuluivat vaan liiankin pian tuhansissa hommissa, mutta kiirettä ei meillä sentään vielä ollut, sillä vasta parin vii-

kon päästä olisi ruoho vuoristossa parhaalla oraallaan. Elukkamme saivat siis levätä, syödä ja koota voimia niihin koviin ponnistuksiin, jotka heitä odottivat. Ne saivat mielin määrin kamischia, maissia ja tuoretta heinää, ja niitä hoidettiin mallikelpoisesti. Miltei joka päivä osti Islam Baj minun laskuuni jonkun kameelin, niin että meillä lähteissämme oli niitä 39 kappaletta, niissä kuitenkin kolme vasikkaa. Nuorin niistä syntyi toukokuun 6 p:nä. Se pieni raukka jaksoi alussa tuskin seistä horjuvilla jaloillaan, ja katseli kummastellen ja uteliaana outoa maailmaa ympärillään, mutta muutaman päivän päästä juoksi se jo iloisena ja kotiutuneena pitkin tallipihaa, ja tuli kaikkien suosikiksi. Sitä hoidettiin erittäin huolellisesti ja sitten oli se mukana suurimman osan matkaa halki Tiibetin, ja kuollessaan oli se elänyt pitkän aikaa emänsä ja molempain toisten vasikkain jälkeen.

Ruokavaroja ostettiin kymmeneksi kuukaudeksi, sullottiin säkkeihin ja köytettiin lujasti satulavarppeihin. Huhtikuun lopulla olivat kaikki nämä raskaat laitokset jo valmiina pitkässä rivissä serajin pihalla. Minä melkein hämmästyin, kun ajattelin, että kaikki tämä olisi kuljetettava yli korkean Tiibetin, mutta Turdu Baj vakuutti, etteivät kuormat olleet liian raskaita ja että ne päivä päivältä kyllä hupenisivat. Siinä oli riissisäkkejä, siinä maissia, siinä paahdettua jauhoa ja valmista leipää. Suuret pakat olivat täynnä miesten turkkeja ja valkeita villaloimia kameeleita varten. Muutamat kirstut olivat täpö täynnä minun koneitani, vaatteita, kirjoja, säilykkeitä y. m., ampumatarpeita, aseita, työkaluja, lahjoja tiibetiläisille, ja tuhansia muita esineitä, joita pitkällä matkalla tarvittiin. Hevosten ja kameelien varalle otettiin mukaan suuri varasto maissia; sitä piti kuljettaa 70 vuokratun aasin, joitten ohjaajina oli eräs vanha kunnon ukko Dovlet Bukharasta, sekä puoli tusinaa muita miehiä. Parin kuukauden kuluttua arveltiin kameelien kuormien siksi keventyneen, että ne voisivat ottaa koko maissivaraston kantaakseen, ja silloin saisivat aasit ajajineen palata kotiin.

Kaikissa näissä puuhissa olivat neljä kasakkaani minulle

erittäin suureksi avuksi; kullakin heistä oli oma osastonsa hoidettavanaan. Mutta jälkeen toukokuun 12 p:vän saivat molemmat burjaatit, Schagdur ja Tjerdon erityisen tehtävän suorittaakseen. Minähän olin saanut sellaisen aatteen, etten jättäisi salaperäistä Tiibetiä, ennenkuin olisin edes tehnyt koetuksen päästä salapuvussa käymään pyhässä Lassassa. Sitävarten oli hankittava täydellinen varasto mongoolilaisia vaatteita, astioita, kirstuja ja muita tarpeita, sanalla sanoen kaikkea sitä, jota pyhiinvaeltajilla tavallisesti on mukanaan, kun he tekevät retkiään pyhään kaupunkiinsa. Ainoastaan Schagdur tiesi aikeeni ja Tjerdon sai olla siinä uskossa, että kaikki nämä ostokset Kara-schahrissa tehtiin heidän omiksi tarpeikseen. Schagdurin piti myös tuoda mukanaan Tjarkhlikiin joku mongooli, joka olisi käynyt Lassassa ja osaisi täydellisesti tiibetiläisen kielen.

Kun arvelin heidän kohta saapuvan takaisin, ryhdyttiin viimeisiin valmistuksiin lähtöä varten. Tosin oli minulla varsin suuri karavaani, mutta tarpeettomia esineitä en sentään tahtonut ottaa liikapainoksi matkalle. Mitä me siellä tekisimme esim. sellaisilla esineillä, kuin luurangoilla ja taljoilla, kivinäytteillä ja raskailla puukappaleilla Lôu-lanin raunioista? Kaikki sellainen säly teki yhteensä kahdeksan kameelikuormaa, jota siis saisimme purkaa ja uudestaan lastata melkein joka päivä yhdeksän kuukauden ajan. Ei, parempi toki lähettää kaikki sellainen tavara eri karavaanilla Aksun kautta Kaschgariin. Muhamettilaisten joukossa oli ainoastaan yksi, Islam Baj, jolle luulin saattavani uskoa niin tärkeän tehtävän. Ikävältä tuntui tosin erota hänestä, mutta minä asetin asiat siten, että saimme molemmat olla tyytyväisiä. Hänen oli vietävä kokoelmat kenraalikonsuli Petrovskille Kaschgariin, ja sen tehtyään piti hänen saada viiden kuukauden loma, käydäkseen perheensä luona Oschissa. Sitten piti hänen taas palata Kaschgariin, ottaa sieltä minun postini ja määrätty summa rahaa ja tuoda ne Ladakiin, sekä odottaa siellä minun tuloani. Vanha Fajsullah, joka oli väsynyt matkan vaivoista, sai myöskin seurata hänen mukanaan Kaschgariin.

Toinen tärkeä toimi, jonka menomatkalla uskoin Islam Bajlle, oli runsaan postini vieminen. Tärkein kirjeistä oli Intian varakuninkaalle, loordi Curzonille, jolta anoin saadakseni Ladakin Lehissä lainata rahaa muutamia tuhansia rupioita; samassa mainitsin, että tulisin mahdollisesti pistäytymään pikipäin Intiankin puolelle, ja pyysin lupaa saada siinä tapauksessa ottaa mukaani yhden kasakan. Se rakastettava vastaus, jonka sain Lehiin tullessani, kuuluu myöhempään lukuun tässä kirjassa.

Toukokuun 5 p:nä lähti Islam Baj retkelleen mukana kahdeksan kameelia, muutamia hevosia ja apumiehiä.

Kolme päivää myöhemmin oli pääkaravaani lähtövalmiina. Kaikki kuormataakat, noin 80 luvultaan, olivat ladotut suureen läjään ison portin ulkopuolelle ja siitä ne järjestyksessä nostettiin odottavien elukoitten selkään. Se oli mahtava karavaani, suurin mitä milloinkaan olin johtanut tuntemattomia kohtaloita kohti, suurin mikä koskaan kenenkään eurooppalaisen johdolla — ja rauhallisissa aikeissa, oli tunkeutunut sisimpään Tiibetiin. Se lähti liikkeelle useammissa osastoissa ja täytti koko tien »jameniin» päin, jossa kiinalainen »amba», minun erityinen ystäväni Djan Daloj piti asuntoaan. Etunenässä kulkivat minun yksityiset tavarani, sitten miesten matkatarpeet, teltit, vene, turkki- ja peitekääröt; niitä seurasi eri osastoissa muonakaravaanit, kukin erityisen johtajansa valvonnan alla.

Kun viimeiset kameelit olivat nousseet kuormineen seisaalleen, oli koko tuo pitkä jono liikkeessä. Kaksi vasikkaa seurasi irrallaan emiään, jotka eivät hetkeksikään kääntäneet tuskallista katsettaan niistä pois. Mutta nuorin, vasta parin päivän vanha vasikka käärittiin villavaippaan ja nostettiin minun vanhan ratsukameelini selkään. Emä, joka kulki heti jäljessä, mölysi ja etsi sitä levottomana, mutta tyyntyi heti, kun oli keksinyt sen piilopaikan. Kaikki elukat olivat erittäin hyvässä lihassa. Hevoset olivat aivan rajuina ylenpalttisesta voimasta ja elämän halusta, ne saivat aikaan kauhean sekamylläkän tiellä, viskasivat kuormansa maahan ja alkoivat kirmasta ympäri. Onneksi oli niit-

Päivä ennen lähtöä.

ten selässä vaan maissisäkkejä, jotka kyllä kestivät sellaistakin pitelemistä.

Oli suurenmoista katsella, kuinka tämä mahtava jono, kellojen kajahdellessa, huutaen, kirkuen, mylvien ja hirnahdellen eteni rauhallisesta serajistamme ja piilipuitten varjosta. Seisoen tien sivussa tarkastin minä sen alusta loppuun. Kuormat heiluivat ja natisivat kameelien selässä, kun ne astelivat eteenpäin pitkässä, tuutivassa tahdissaan. Ihmeellinen, monenkarvainen, kirjava karnevaali pyhiinlähtijöitä! Tunsin itseni rikkaaksi ja mahtavaksi, kun olin saanut kaiken tämän kokoon, ja tiesin, että koko tuntematon Tiibetti oli nyt avoinna edessäni. Kunhan osaisin vaan käyttää oikein näitä välikappaleitani, tiesin voivani valloittaa laajoja aloja tuosta salaperäisestä maasta inhimillisen tiedon alttarille. Pölypilvet kohosivat maantiellä kyttyräselkäisten jättiläisten askelista, joitten piti kantaa minun aatteitani yli maailman korkeimman vuorimaan. Ja oli niinkuin suruharso olisi peittänyt koko tuon reippaan ja iloisen kulkueen, niinkuin kokonainen parvi kuolon enkeliä olisi liidellyt karavaanin päällä. Kameelien kellot soivat monen haudan avajaisiksi tuntemattomilla autiovuorilla. Minä aavistin, että tämä retki tulisi olemaan kuolinretki useimmille näistä elukoista, retki, joka tulisi maksamaan kärsimyksiä ja kyyneleitä, retki, jota ei ilman syytä merkitty karttaan punaisella viivalla — sillä se maksoi verta.

Tjernoff nimitettiin koko karavaanin ylipäälliköksi ja Turdu Baj oli erityinen osastopäällikkö kameeleita varten. Heidän oli määrä kulkea keveintä ja mukavinta tietä Abdalin ja Tattlikbulakin kautta ylämaille sekä kolmen tai neljän viikon kuluttua levähtää Kum-köllin rannalla, jossa te olette kohtaava heidät täysissä voimissa. Heidän mukanaan oli myös seitsemän koiraa sekä kesy hirvemme, ja Abdalissa oli heidän määrä ostaa viisikymmentä lammasta.

Kun he olivat kadonneet puutarhojen taa, oli serajimme hiljainen ja autio, talot tyhjinä ja koko olomme täynnä yksinäisyyden tunnetta. Sirkin oli kamaripalvelijani, Li Loje kok-

kini ja hevosiamme hoiti Mollah Schah. Ainoastaan nämä kolme miestä oli luonani, sekä Jolldasch, joka ei koskaan eronnut minusta.

Toukokuun 13 p:nä oli aasikaravaani valmiina ja lähti liikkeelle vanhan Dovletin johdolla, jonka piti kuljettaa sitä oikoteitä saavuttaakseen pikemmin pääjoukon. Voimamme oli nyt enemmän hajalla kuin koskaan ennen. Itse olin Tjarkhlikissa, karavaani oli matkalla Abdaliin, aasit Astintagiin, Schagdur ja Tjerdon eivät olleet vielä palanneet Kara-schahrista ja Islam oli pahimmassa kesähelteessä menossa Kaschgariin. Olin niinkuin sotapäällikkö, jonka täytyy pitää kaikki rihmat käsissään. Ja niitä täytyi ohjata siten, että kaikki liikkeet sattuisivat yhteen sopivassa paikassa ja oikeaan aikaan.

Toukokuun 14 p:nä sain tiedon, että burjaatit olivat tulossa, ja heti lähetin viestin heitä vastaan, että Tjerdonin piti suorinta tietä koettaa yhtyä pääkaravaaniin.

Schagdur oli tehnyt tehtävänsä mainiosti, niinkuin luonnollista olikin, ja hänellä oli mukanaan kaikki mongoolilaiset tarpeet sekä 27-vuotias Schereb Lama, mongooli, syntyisin Urgasta, mutta nykyään erään temppelin palveluksessa Kara-schahrin ulkopuolella. Tämä oli puettu punaiseen pappispukuun, joka oli niinkuin pitkä yökauhtana, keltaisella vyöllä kiinni sidottuna, ja päässä oli hänellä pieni kiinalainen patalakki. Minä otin miehen ystävällisesti vastaan, että hän heti alusta alkaen tuntisi itsensä kotiutuneeksi seurassani, ja paikalla alkoi hän elvytellä unohtuneita tietojani mongoolien kielessä. Muutamain viikkojen päästä saatoin jo puhua jotensakin esteettömästi Laman kanssa, niinkuin häntä lyhyesti nimitimme. Lamasta tuli hauskin ilmiö koko joukossamme, ja pian saatte tehdä lähempää tuttavuutta hänen kanssaan. Hänen luottamuksensa minuun kasvoi nopeasti, ja kaikissa huolissaan kääntyi hän aina minun puoleeni. Hän oli valmis uhraamaan vaikka elämänsä herransa puolesta, ja ihme todella oli, ettei hän sitä minun tähteni menettänytkin.

Schereb Lama oli jo heti Kara-schahrissa, kun burjaattilaiset kasakat tapasivat hänet, näyttänyt hyvin taipuvaiselta seuraa-

maan heitä Lassaan, johon pyhään kaupunkiin hänellä laamalaisena oli täysi vapaus päästä. Mutta hän oli myös pannut ehdoksi, ettei ainoakaan »ryssä» saisi tulla mukaan, sillä siinä tapauksessa hän ei ottaisi asiasta vastatakseen — se maksaisi hänelle hengen. Schagdur oli vakuuttanut, että ryssää ei tulisi mukaan. Matkalla oli Lama sitten kertonut niin paljon Lassan ihanuuksista, että Schagdur paloi innosta päästä sinne. Ja kun vaan edellä mainittu ehto täytettäisiin, olisi hän valmis seuraamaan meitä minne tahansa, ja sai luostarinsa esimieheltä myös luvan poistua virkatoimistaan.

Elämä tuli taas iloiseksi serajissamme, kun Schagdur joukkoineen saapui sinne. Hänellä oli näet mukanaan vielä kaksi muuta vaeltajaa, vanha ystävämme Ördek, joka pyytämällä pyysi saadakseen seurata minua maailman päähän, sekä Khalmet Aksakal, Venäjän alammainen Länsiturkestaanista, vanha mies, jonka olin tuntenut jo kauvan sitten ja joka nykyään asui Korlassa. Mutta se, mitä hänellä oli minulle sanottavaa, ei suinkaan ollut omiaan tekemään minua iloiseksi. Hevos- ja muonatavara-kaupoissa Korlassa oli Islam Baj petkuttanut häntä ja hän antoi minulle sen neuvon, että tarkastaisin, eikö minun itseni ollut käynyt samoin. En ymmärtänyt hänen tarkotustaan! Olisiko Islam Baj pettäjä! Islam Baj, joka oli ollut uskottu palvelijani viisi vuotta, joka kanssani oli jakanut kaikki vaarat ja vastukset, saanut ylenmäärin luottamusta osakseen ja 1897 vielä kultamitalin uskollisuudesta ja rehellisyydestä.

No niin, en tahdo kiusata itseäni enkä teitä liian pitkälle tällä surullisella jutulla. Saatiin toteen, että hän olikin ollut oikein päävaras, kuitenkin sillä tavalla, ettei sitä minun tileissäni huomattu ollenkaan. Ne olivat tavarain hankkijat, jotka olivat kärsineet, sillä he eivät olleet koskaan saaneet täyttä hintaa tavaroistaan. Hän oli luvannut ampua sen, joka rohkenisi siitä valittaa, ja siitä syystä ei hänen petoksistaan ollut koskaan kuulunut hiiskaustakaan minun korviini. Kovalta tuntui, että tämä mies sillä tavalla oli palkinnut rajattoman luottamukseni. Koko oloni Tjarkhlikissa alkoi tämän iskun jälkeen tuntua niin tus-

kalliselta, että ikävöin kiireellä sieltä pois ylämaitten raikkaaseen ilmaan, jossa näitten synkkien muistojen toivoin pian haihtuvan. Mutta ennen lähtöäni lähetin konsuli Petrovskille pikaviestin, joka saapui perille kahta viikkoa ennen Islamia. Sen johdosta vangittiin Islam Baj heti ja kaikki hänen tavaransa tarkastettiin; sitten päästettiin hänet vapaaksi; mutta sillä ehdolla, ettei saisi poistua Kaschgarista ennen minun tuloani – joka tapahtui vuotta myöhemmin. Hän oli silloin vanhentunut ja hyvin murtunut, mutta monista todistajista huolimatta häntä ei saatu tunnustamaan. Sitten vietiin hänet Aschiin ja tuomittiin siellä Siperiaan, jonka tuomion minä sentään sain muutetuksi kahden viikon vankeudeksi — koska venäläiset viranomaiset eivät tahtoneet häntä sentään jättää ihan rankaisematta. Oschissa en häntä enää tavannut, enkä tahtonutkaan tavata. Hänen tarinansa oli loppunut, hän oli minulle kuollut. Mutta säälikseni hän sentään kävi; hänestä olisi kotipaikallaan tullut kunniassa ja arvossa pidetty mies, ja sen sijaan oli hän joutunut perikatoon ja turmellut koko elämänsä.

Eräs toinen onnettomuus, joka meitä kohtasi Tjarkhlikissa, oli aivan mitätön Islam Bajn ikävän asian rinnalla. Illalla toukokuun 16 p:nä saapui nimittäin Tarbagataista muuan karavaani, jossa oli kymmenen mongoolilaista pyhiinvaeltajaa, ja asettui leiriin basaarin edustalle. Schagdur ja Lama olivat tavanneet heidät Kara-schahrissa ja tiesivät heidän aikovan Lassaan. Nyt oli meidän mahdoton lähteä liikkeelle heidän huomaamattaan, ja jos he kerran huomaisivat meidät, niin kyllä he varmasti myös saisivat tietää, että olimme lähdössä Tiibetiin. Epäilemättä ennättäisivät he Lassan seuduille ennen meitä ja antaisivat Tiibetin viranomaisille tiedon meidän tulostamme. Kun me siis aamulla 17 p:nä toukokuuta jätimme Tjarkhlikin, teimme sen vuoksi pitkän kierron vastapäiseen suuntaan, ennenkuin käännyimme Tiibetin pohjoisia vuoria kohti.

Schereb Lama ratsastaen »Keltakorvalla» ja taluttaen »Tiikeriä» kahleista.

XX.

Schereb Laman päätös.

Se karavaani, jonka kanssa nyt risteilin halki pohjoisimman Tiibetin, oli kokoonpanoltaan seuraava: venäläinen kasakka Sirkin, burjaattilainen kasakka Schagdur, mongooli Schereb Lama, muhamettilaiset Mollah Schah ja Li Loje, koira Jolldasch ja 12 hevosta. Viehättävän puoleensavetävästi vaikuttivat juhlallisen korkeat vuoret, ja jo varhain seuraavana aamuna tulimme ensimmäiseen laaksoon. Me nautimme taas tästä mahtavasta maisemasta ja siitä, että talvisten yksitoikkoisten erämaaretkien jä-

Tjarkhlik-sun viimeinen terävä polveke.

lestä taas saamme katsella yhäti vaihtelevia vuoriseutuja, kuulla äänemme monistetun kaiun kallioista ja hengittää keuhkomme täyteen raitista ja puhdasta ilmaa, jossa ei ole lentohiekkaa eikä pölyä.

Voimakkaasti tulvehtivan Tjarkhlik-sun rannalla täytyi meidän viettää kokonainen päivä odottaissamme kymmentä aasia, jotka olin palkannut kantamaan hevostemme maissirehua Kumkölliin saakka. Niitten saavuttua ratsastimme ylöspäin pitkin kapeaa ja joen syvälle uurtamaa kalliolaaksoa, johon kuohuva vesi oli syövyttänyt ylitsemme riippuvia holveja. Olimme kuulleet, että meidän täytyisi kuusitoista kertaa ratsastaa yli joen ja että pitäisi olla hyvin varoillaan. Erään paimenen tapasimme, mutta hänellä ei ollut ollenkaan hauskoja uutisia. Hänen hevosensa oli pudonnut kuohuihin ja sinne oli mennyt koko kuorma, jossa oli leipää, maissia ja vaatteita. Jännittäväksi tuli todella matka meillekin. Joen pohja on täynnä suuria, pyöreiksi kuluneita kivilohkareita, joitten päällitse vesi syöksyy pauhulla ja valkeavaahtisena. Jos hevonen astuu sileäksi pyöristyneelle kivelle, liukahtaa se veteen, jos se taas astuu kivien väliin, on jalan katkeaminen tarjona. Enin pelkäsin kuitenkin niitten kirstujen kohtaloa, joissa oli koneita ja valokuvausvehkeitä. Jokaisessa kaalamossa kävi kaksi miestä riisuutuneena ensin jalkaisin yli ja tarkasteli pohjan. Sitten ohjasi kolme miestä hevosia samasta kohdasta, yhden kerrallaan. Eräässä kaalamopaikassa teki mukanamme oleva muuli tenän. Se ei seurannut hevosia, vaan meni väkiseltä sivulle ja joutui syvään veteen, jonka mukana se solui alaspäin, kunnes virta viskasi sen somerosärkälle. Kasakat heittäysivät täysissä vaatteissaan sen jälkeen ja saivat sen kuiville taas, mutta kuorma siltä meni menojaan.

Neljäntenä päivänä tulimme solaan, jolla oli hyvin sattuva nimi, Jamandavan, s. o. »huono sola». Laakso soikkeni aivan kaitaiseksi railoksi ja nousu tuli niin jyrkäksi, että oli mahdotonta istua satulassa. Kuormia täytyy yhtenään korjata, sillä milloin solahtavat ne hevosten kylkiin, milloin taas lautasille. Solan kynnys on terävä kuin veitsi; eräältä läheiseltä kielek-

keeltä tarkastelee kulkuamme parvi arkharilampaita. Onnekseen olivat ne ulkopuolella kasakkain pyssyjen kantamaa.

Vielä yksi päivänmatka, ja taaksemme jäivät nämä kallioiset reunavuoret. Olimme taas Pohjoistiibetin ylätasangolla, jossa raskaat, mustat pilvet tervehtivät tuloamme ja viskasivat tavan takaa rae- ja vesikuuron vastaamme — sitä lajia ilmaa, jonka kyllä tunsimme edellisestä kesästä.

Tulipunaisessa kauhtanassaan, keltaisessa vyössään ja sinisessä lakissaan, jota sateella suojasi nahkapuuhka, kulki Schereb Lama joukossamme niinkuin joku hyväntahtoinen kotitonttu. Ainoastaan Schagdurin ja minun kanssani voi hän puhua (mongoolinkieltä), mutta oppi myös vähitellen turkkia. Pitkillä taipaleilla oli hän aina hyvin miettivän näköinen; varmaan ihmetteli hän, mihin kohtalo oli hänet vienyt papillisessa puvussaan, ja otaksui luultavasti joutuneensa oikeaan resuseuraan. Minulla oli täysi työ saadakseni hänet käsittämään hyötyä astronoomisista ja topograafisista havainnoista, ja hänen silmissään olin minä varmaan kummallinen olento; kuitenkin luotti hän minuun täydelleen ja ymmärsi, ettemme me muukalaiset tahtoneet hänelle muuta kuin hyvää. Harvoin on minulla ollut innokkaampaa kielenopettajaa; hän tahtoi, että minun piti oppia hänen äidinkieltään, että sitten saisimme vapaasti keskustella niistä asioista, jotka hänelle olivat mieltä kiinnittäviä.

Kun meidän rankan ilman vuoksi täytyi olla päivä paikoillamme ylisen Tjarkhlik-sun varrella, ilmasin minä Lamalle suunnitelmani. Onnistuisivatpa ne vastaisuudessa kuinka tahansa, en millään ehdolla tahtonut sentään jättää Lamaa siihen uskoon, että petollisesti olisin vietellyt hänet mielettömiin seikkailuihin. Tahdoin hänelle aina jättää sen mahdollisuuden, että hän milloin tahansa ja mainettansa pilaamatta saattaisi mielensä mukaan palata takaisin kotiinsa. Sen vuoksi saikin hän nyt jo tietää, että varma aikomukseni oli koettaa mongooliksi puettuna hänen ja Schagdurin kanssa tunkeutua Lassaan. Hän hämmästyi ja tuijotti kauvan minuun, ennenkuin sai sanotuksi, että se tuuma oli mahdoton toteuttaa. »Teihin, herra, ja Schagduriin ne eivät

rohkene kajota, mutta minä olen Lama ja menettäisin varmaan pääni. Ja elleivät ne minua suorastaan surmaisikaan, niin kukistaisivat ne joka tapauksessa tulevaisuuteni, minua pidettäisiin luopiona ja pettäjänä, joka on opastanut eurooppalaisen Lassaan. Dalai Lama ei ole vaarallinen, eivät mongoolilaiset pyhissäkävijät eikä kiinalainen amba liioin, mutta ajatelkaa kaikkia tiibetiläisiä, jotka vartioivat teitä Lassaan, sekä kaikkia pappia temppeleissä, jotka tuntevat minut siitä saakka kun opiskelin hengellisissä korkeakouluissa.

Kun minä pysyin mielipiteessäni, ehdotteli Lama että olisi paljoa parempi, jos karavaani kokonaisuudessaan yrittäisi päästä Tiibetin pääkaupunkiin, sillä siinä tapauksessa kääntäisivät he meidät kohteliaasti mutta varmasti takaisin, ja hän voisi pukeutua turkkilaiseksi, niin ettei kukaan häntä tuntisi. Joka tapauksessa pyysin hänen seuraamaan meitä Kum-kölliin saakka, ja jos häntä haluttaisi, voisi hän sieltä palata kotiin yhdessä aasinajajain kanssa. Minulle olisi kyllä suuri vahinko, jos hän palaisi, sillä minun täytyisi mistä hinnasta tahansa pitää tiibetiläinen tulkki mukanani. Sentähden ehdotin, että Lama jäisi niin kauvaksi karavaanin luo, kun minä burjaattien kanssa kävisin Lassassa, mutta sitä taas ei hyväksynyt hänen itsetuntonsa; »voisinko minä jättää herrani juuri silloin, jolloin hän minua tärkeimmin tarvitsisi», sanoi hän. Lama ei ollut pelkuri, ja sittemmin osoittikin hän monasti todellista miehuutta. Seuraavina päivinä istui hän synkän näköisenä ja sanattomana korkeassa mongoolisatulassaan. Hänen mielestään oli ollut halpamaista Schagdurilta, ettei heti alussa ilmaissut hänelle koko tuuman laajuutta, mutta minä vakuutin, että Schagdur oli täydelleen noudattanut minun määräystäni. Ei päivääkään kulunut sitten matkallamme, ei ainoaakaan iltaa hämärtynyt, ettemme yhä olisi keskustelleet ja neuvotelleet. Schereb Lama oli todellisessa sielun tuskassa. Hänessä taistelivat keskenään hänen oma uskonnollinen velvollisuutensa yhdeltä puolelta, ja toiselta uskollisuutensa minua kohtaan. Nöyryydessä, hyvyydessä ja hurskaassa mielessä muistutti hän suuresti virkaveljeään »Kimiä», jonka Kipling on niin

mestarillisesti kuvannut. Kum-köllissä piti hänen tehdä ratkaiseva päätöksensä; sillä hänen oli valittava jompikumpi, joko palattava turvalliseen luostarikomeroonsa Kara-schahrin temppelissä — tai seurattava minua epävarmoihin, vaarallisiin seikkailuihin.

Unkurlukissa tapasimme muutamia paimenia, ja ostettuamme heiltä 12 lammasta, ratsastimme sitten 4000 metriä korkean solan kautta Tjimenin laaksoon, joka oli meille tuttu jo edellisestä kesästä. Siellä sairastui Schagdur vuorikuumeeseen niin ankarasti, että pari päivää olin suurimmassa levottomuudessa hänen suhteensa, mutta pian virkistyi hän sentään, niin että voimme jatkaa matkaamme.

Kesäkuun 1 p:nä saavuimme alisen Kum-köllin läntiselle rannalle, ja nyt ei ollut muuta tehtävää kuin odottaa pääkaravaania. Voin melkein sanoa, että tämä oli viimeinen rauhallinen levähdyspaikka koko matkalla. Kova itäinen tuuli ja aaltojen yksitoikkoinen loiske rantaa vastaan olivat ainoat, jotka häiritsivät erämaan hiljaisuutta. Kuorma-aasit ohjaajineen saivat nyt lähteä paluumatkalle. Laidun oli siinä jo niin kehnoa, että hevosemme karkasivat, ja Mollah Schahilla oli täysi työ, ennenkuin löysi niitä.

Kesäkuun 4:äs päivä oli ihana ja kirkas. Miehet makasivat teltissään, ja ainoastaan Lama, joka oli ihastunut minun Zeisskakiikariini, istui jurttani edustalla ja tähysteli seutuja. Yht'äkkiä tuli hän luokseni ja sanoi näkevänsä jotain, joka varmaan on meidän odotettu karavaanimme ja josta hänellä siihen saakka oli ollut hyvin hämärät tiedot. Aivan oikein; vuorien juurilla näkyi kuusi hienoa, mustaa juovaa ja useita pilkkuja. Ne olivat nähtävästi meikäläiset, mutta he olivat vielä siksi kaukana, etteivät voineet huomata telttejämme. Jännityksellä seurasimme karavaanin kulkua; pian niitten oli käännyttävä ja silloin tulisivat ne suoraan meitä kohti. Mutta mitä, ne eivät kääntyneetkään, vaan seisattuivat ja hajosivat. Nyt huomasin, että siinä oli varmaan ollut laidunpaikka ja että ne olivat asettuneet leiriin. Lähetin Mollah Schahin heidän luokseen, ja pian näimme taas

pilkkujen keräytyvän yhteen ryhmään ja karavaanin lähtevän liikkeelle suoraan leiriämme kohti.

Ryhmän etupäästä erkanee kaksi ratsastajaa ja laskee täyttä laukkaa minun luokseni, ne ovat Tjernoff ja Tjerdon, jotka tulevat ilmottamaan, että kaikki on kunnossa. Nyt saapuu aasikaravaani ukko Dovlet etunenässä, ja hänen harmaan kolonnansa takana juoksee harhaan joutunut, pelästynyt villi kulaani, joka pölyyn peittyneenä, viimeisessä silmänräpäyksessä pelastuu kasakkain murhaavista aikeista.

Sitten seuraa Turdu Bajn uhkeat kameelit, koristettuina »tjapaaneilla» eli peitteillä, joita miehet lepohetkinään matkalla olivat niille ommelleet. Vasikat, kaikkein nuorinkin niistä, joka tuskin oli kuukauden vanha, juoksivat iloisina ja pirteinä ympäri karavaania. Hirvi oli myös hyvissä voimissa ja kuului näyttäneen erinomaista ruokahalua.

Viimeisinä joukossa saapuivat hevoset kuormineen ja ajajineen. Jokainen osasto kulki telttiemme ohi, jossa minä kasakkain keskellä seisten tarkastin niitä ja vastasin johtajain nöyriin tervehdyksiin. Kuormat asetettiin umpinaiseen neliöön, että saatiin aituu lammaslaumalle, joka erittäin uskollisesti seurasi kesyä pässiämme Vankaa. Se oli nyt seurannut meitä kaksi vuotta, oli totteleva ja uskollinen kuin koira, ja ohjasi niin järkevästi toisia lampaita, ettemme juuri ollenkaan tarvinneet kaksijalkaista paimenta. Kaikista niistä elukoista, jotka nyt kulkivat ohitseni, oli Vanka ainoa, joka vuotta myöhemmin Kaschgariin palatessamme seurasi meitä.

Yksi päivä kului nyt, ennenkuin saatiin kaikki järjestykseen suurta retkeämme varten etelään. Kasakat olivat tehneet minua varten uuden, hauskan jurtan, ja se pystytettiin nyt vanhan tilalle. Järven ranta näytti vilkasliikkeiseltä kadulta jurtteineen, teltteineen, tavaraläjineen, joitten keskellä miehet häärivät savuavilla nuotioilla tai ratsastivat yksitellen siellä täällä, katsastellen laitumella olevia elukoita. Aaltojen hyöky pauhasi rannalla ja sadekuurot huuhtelivat raittiisti uutiskyläämme.

Nyt oli sekin hetki lyönyt, jolloin Laman oli tehtävä lo-

pullinen päätöksensä. Annoin hänen hoitaa asiansa aivan yksinään, ja minua ilahutti suuresti, kun hän vapaatahtoisesti astui jurttaani ja sanoi, että hänen päätöksensä oli seurata minua mihin tahansa. Hän pyysi vaan, niinkuin erityisenä armona, ettei häntä jätettäisi, jos hän sattuisi sairastumaan, ja minä vakuutin, että niin ei tulisi tapahtumaan. Oli siunattu asia saada hänet mukaan, enkä voi käsittää, kuinka ilman häntä ollenkaan olisimme päässeet kulkemaan Tiibetin asutuissa seuduissa.

Vihdoin kutsuin kokoon kaikki muhamettilaiset nimittääkseni Turdu Bajn »tugalji-baschiksi» eli kameelien päälliköksi, ja Hamra Kulin, suuren rotevan miehen »att-baschiksi», hevosten ylijohtajaksi. Hänen 16-vuotias poikansa, Turdu Ahun, oli muhamettilaisten juoksupoika. Muun joukkoni saanen esitellä vähän tuonnempana.

Vihdoin siis valkeni se aamu, jolloin minulla oli kaikki joukkoni yhdessä koossa eikä minun enää tarvinnut ajatella sotkuisia ratsastusmatkoja eikä merkkitulia. Valkean ratsuni satulasta voin minä yhdellä katsauksella nähdä koko liikkuvan omaisuuteni. Lähtövalmistus kävi pikemmin kuin olin ajatellutkaan. Ensin lähtivät kameelit viidessä osastossa, kukin johtajineen, ja ensimmäistä johti Turdu Baj. Kameeleissa oli muutamia oikeita valioelukoita, niin esim. kaunis, suurikasvuinen ori, joka oli ollut mukanani jo 1896. Sen astunta oli juhlallisen maltillista ja tyynenä katseli se näitä alastomia vuoria, joitten keskellä se pian oli löytävä hautansa. Nahrilla, yksikyttyräisellä, oli yhä marhaminta päässä, sillä se ei ollut heittänyt puremishaluaan; se kuului myöskin jo vanhuksiin ja oli ollut mukana Gobissa sekä retkellä Lôu-laniin. Vanha rauhallinen ratsukameelini, Artan, myöskin jo hyvin vanha palvelija, kantoi horjahtamattoman tyyneytensä vuoksi aina minun konekirstujani.

Hevosia ja muuleja, luvultaan 45 kappaletta, ohjasivat myös jalkamiehet eri osastoittain ja pitivät huolta, että jokaiselle tuli yhtä suuri kuorma ja että se hyvästi pysyi selässä. Lammaslauma seurasi Vankaa, ja se antoi meille hyvin vähän huolenpitoa. Koirat juoksentelivat iloisina ympäri karavaanin ja

heidän mielestään näytti koko matkamme varsin hauskalta. Mutta samaa mieltä ei ollut hirvi, se sairastui ja täytyi teurastaa. Aasia oli meillä nyt 60, vaan niitten kulku kävi niin hitaasti, etteivät ehtineet edes leiriin yöksi.

Juhlallisen ja kirjavan näyn tarjosi tämä pitkä, raskas karavaani, kulkeissaan hiljalleen eteenpäin pitkin sinivihreän järven rantaa: kasakat kuluneissa virkatakeissaan, turkit käärössä satulan takana, muhamettilaiset kirjavissa tjapaaneissaan ja nahkalakeissaan, aasien ajajat, niinkuin joukko maantiesankareita tai itämaalaisia rosvoja; papistoa edustivat Rohi Mollah, oppinut koraanin lukija, ja Schereb Lama, joka nyt joka päivä kertoi meille niistä ihmeellisistä salaisuuksista, joita hän oli nähnyt Lassan pyhien temppeliholvien alla.

Kaikkiaan oli minulla 30 miestä ja 144 kuormajuhtaa. Kokonaisuudessaan muistutti tämä matkue maahan karkaavaa joukkoa, joka nyt oli menossa tuntemattomaan Tiibetiin anastamaan uusia alueita maantieteelliselle tutkimukselle. Minä tunsin kuitenkin sisässäni, että me nyt olimme katkaisseet paluutiemme ja että melkein varma perikato odotti tätä uljasta karavaania. Kävi kuinka kävi, mutta pohjoiseen emme palaisi, etelään ja länteen viittoi matkamme, enkä minä ennen hervahtuisi, ennenkuin olisin uskaltanut tunkeutua Lassaan ja ennenkuin olisin kuullut kohinan Intian valtameren rantahyökyistä.

Ensimmäinen päivänmatkamme kootussa joukossa oli varsin vaikea; se vei meitä yli autioitten mäkien ja yli syvän joen, jonka pohja oli punaista liejua ja vesi kitkerän suolaista. Koko maa on niinkuin muovaamalla muodostettu haaveellisiksi torneiksi ja muureiksi, ja luulisi kulkevansa muinaisen kaupungin raunioilla. Iltahämärässä oli etsittävä kutakuinkin siedettävä leiripaikka, mutta sellaista ei löydetty, ja meidän täytyi asettaa leirimme n:o XII niin kurjaan kohtaan, ettei kurjemmasta apua. Laidunta ja polttopuuta emme juuri ottaneet laskuun, mutta siinä ei ollut edes vettäkään. Onneksi alkoi sataa lunta ja silloin asetettiin kaikki astiat ja levitettiin kaikki telttivaatteet taivasalle. Elukat saivat syödäkseen maissia; aasit eivät kuitenkaan

jaksaisi pitkälle ja sen vuoksi oli parempi tällä tavalla keventää niitten kuormia, kuin jättää niitä pulaan. Vasta aamulla saapui Dovlet ja toi mukanaan toiset puolet aaseja, ja loputkin kyllä tapaisivat vielä meidät, ellei meillä olisi aivan kovaa kiirettä, selitti hän.

Sitä varten kuljettiin toisena päivänä vaan lyhyt matka. Ja sillä aikaa kun odotamme aaseja, huvittaa teitä ehkä kuulla, miltä leirimme näytti. Se järjestettiin aina varman suunnitelman mukaan. Toisessa päässä kuormarivejä on Turdu Bajn teltti, jossa asuvat myös Hamra Kul, Mollah Schah ja Rosi Mollah. Samalle sivustalle asetetaan myös se teltti, jossa on minun ja kasakkain keittiö ja jossa Kutjuk yksin isännöi. Hän on Tjerdonin apulainen, joka toistaiseksi oli nimitetty minun hovimestarikseni. Tjernoff on kasakkain kokki. Keittiömme on siis erillään muhamettilaisten keittiöstä, jotka eivät millään ehdolla syö yhdessä uskottomain kanssa, ja jotka inhoovat patoja, joissa joskus maailman aikoina mahdollisesti on kiehunut palanen sianlihaa.

Sitten on meillä suuri, kupoolintapainen jurtta, jossa Sirkin, Schagdur ja Schereb Lama pitävät yömajaansa. Jokaisella on oma vuoteensa, johon kuuluu huopapeitteitä, turkkeja ja päänalanen. Sirkin on minun apulaiseni havaintojen teossa; hän on kirjoitus- ja lukutaitoinen ja lukee iltasilla ääneensä toisille kasakoille Prschevalskijn matkakertomuksia, jotka minulla ovat mukanani. Schagdurin täytyy levätä vielä kauvan sairautensa jälkeen. Lamalle oli sanottu, että hän olisi vapaa kaikista raskaammista tehtävistä, hänen piti antaa vaan minulle luentoja mongoolin kielessä ja toimia tiibetiläisenä tulkkina. Mutta se ei auttanut; hän ei katsonut mitään työtä liian raskaaksi pyhiä kirjoja käännelleille, pehmeille käsilleen. Hän nosti raskaita kirstuja kameelien selkään ja selästä alas, ja Turdu Baj nauroi makeasti, että oli saanut niin hyvän apumiehen. Lama tuli siitä syystä hyvin pidetyksi koko karavaanissa ja kiihoitti muhamettilaisten kunnian tuntoa, sillä eihän oikeauskoinen voinutkaan olla huonompi kuin »kaper», pakana, joka söi sianlihaa!

Sitten on meillä vielä Tjernoffin ja Tjerdonin pieni jurtta, ja uloimpana vastapäisellä sivustalla on minun jurttani, jota Jolldach ja Jollbars vartioivat — usein liiankin innokkaasti luuloteltuja vihollisia, omia hevosiamme ja kameeleita vastaan. Muu karavaanimiehistö saa tyytyä enemmän tilapäisiin teltteihin. He levittävät villapeitteitä kuormain päälle ja saavat niitten lomissa suojaa itselleen. Ruokansa keittävät he mikä missäkin, nuotioilla leirikylämme kaduilla ja torilla. Muutamain heistä täytyy sentään valvoa koko yö, vatioida elukoita ja pitää silmällä, etteivät ne loittone liian kauvas. Siinä raskaassa toimessa ovat he vuoron mukaan, ja Tjernoff tarkastaa, ettei vilppiä pääse tapahtumaan. Toisinaan ratsastaa hän keskellä yötä katsomaan ovatko paimenet valveilla.

Kun olemme seisahtaneet, pistetään leiri kuntoon yhdessä käden käänteessä; jokaisella on siinä oma tietty tehtävänsä, liike ja hyörinä vallitsee hetken, mutta vähitellen on kaikki rauhallista, elukat viedään laitumelle, polttoainetta, jakin- ja kulaanin lantaa kerätään, ja miehet asettuvat nuotioilleen valmistamaan ruokaa. Meillä on hyvin kallisarvoinen hätävarasto polttopuuta niissä lujissa kaiteissa, joihin ruokatavarasäkit ovat kiinnitetyt. Niitä jää sitä mukaa joutilaiksi, kuin eväät vähenevät, ja käytetään sitten sytykkeiksi lannalle, joka usein on aivan tuoretta.

Minun vuoteeni levitetään aivan niinkuin kaikkien muittenkin paljaalle maalle, ja siinä istuen teen minä joka ilta kynttilän valossa päivän karttalehden ja muut muistiinpanot.

Kesäkuun 8 p:nä sai ukko Dovlet palata etsimään niitä aaseja, jotka vielä olivat kateessa. Me muut kuljimme eteenpäin halki seudun, joka oli punaista, pehmeää savea. Siinä oli syvälle vuoristoon pistävä laakso, jossa näytti olevan hyvä päästä eteenpäin, ja pitkä karavaanimme alkaa mustana jonona kierrellä sen mutkia. Maa muuttuu pehmeämmäksi ja kameelit alkavat vajota. Yhtenään kuuluu kehottavia ja uhittelevia huutoja, yksi kameeleista on kaatunut kumoon, yksi hevosista on pudottanut kuormansa, muuleista muuan painuu liejuun, niin että se on vedettävä käsivoimilla irti, niinkuin korkki pullon

suusta. Kaikki miehet astuvat jalan. Minulta jää toinen saapas saveen ja sukkajalkani painuu liejuun polvea myöten. Kaksi kameelia on uupunut niin että niitten kuormat täytyy siirtää hevosille. Lopulta ei päästy enää hievahtamaankaan siinä lemmon lovessa. Ympäri, mars! Tila on niin ahdas, että kameelit tuskin pääsevät paikoillaan kääntymään, ja karavaanin etupää jää nyt sen hännäksi. Paluu oli vielä vaikeampi siitä petollisesta loukkaasta, sillä maa oli sotkemisesta liettynyt entistään pahemmaksi.

Lännen puolella löysimme pienen solan, joka oli eroittanut meidät suotuisammasta kulkupaikasta. Sen kynnykselle minä istahdin ja katselin, kun koko jono kulki ohitseni. Toista uupuneista kameeleista oli varsin vaikea saada solasta yli; viiden miehen täytyi työntää sitä askel askeleelta. Nyt otettiin tavaksi tarkastaa aina ennakolta maata etelän puolella, ja ensimäisestä leiristä saivat Mollah Schah ja Li Loje ottaa sen tehtäväkseen.

Siinä oli erään pienen lähteen ympärillä vallan mainio laidun. Kello 3 oli meillä myrsky lännestä. Minä istun ja työskentelen turkki päällä, hehkuva hiiliastia vieressäni; yöllä laskee lämpö — 13°. Tämä on keskikesän aikaan ja 24 leveysastetta etelämpänä Tukholmaa! Mutta me olemmekin enemmän kuin 4000 metriä merenpinnan yläpuolella.

Seuraavana päivänä noudatimme tiedustelijain jälkiä yhä korkeampiin seutuihin ja asetimme leirimme erään vuolaan joen vasemman puoliselle rantatörmälle. Joki kulki syvällä laakson pohjassa, sen mutkapaikat olivat täynnä suuria jäälohkareita, ja leirimme oli 23 metriä korkealla vesipinnasta; pengermäseinät olivat aivan pystyjyrkät, ja kun minä pelkäsin, että kameelit voisivat siitä suistua alas, annoin viedä ne toiseen, varmempaan laaksoon.

Kolme päivää kului meiltä siinä, ennenkuin saimme karavaanin järjestykseen. Suuri osa aaseista oli nyt kokonaan kadoksissa, ja minun täytyi lähettää Tjerdon muutamain hevosten ja muulien kanssa koettamaan, eikö saisi edes niitten kantamia

maissikuormia pelastetuksi. Kolmantena päivänä palasikin hän ja oli toimittanut asiansa hyvin. Mutta aasien kohtalo oli surkea; yhtenä päivänä oli niistä kuollut 9, toisena 13 kappaletta; ainoastaan pari oli hengissä, kelvottomina nekin. Toinen uupuneista kameeleista oli myöskin jätettävä, ja ne aasinkuljettajista, jotka tästä leiristä kääntyivät paluumatkalle, saivat pitää sen. He lupasivat koettaa parhaansa pelastaakseen sen hengissä lämpimämmille alankomaille.

Joen yli pohjoisessa Tiibetissä.

XXI.

Arka-tag lumimyrskyssä.

Vanhassa tavallisessa kulkujärjestyksessä jatkettiin matkaa etelään, milloin joen rannalla, milloin itse joessa. Enimmäkseen oli maa pitävää, mutta oli se paikoin petollistakin. Tjernoff, joka kulki oppaana, oli kerran upota kokonaan, hänen hevosensa painui niin syvälle liejuun, että se vaan suurimmilla ponnistuksilla saatiin ylös. Pitkän matkan kuljimme korkean rantapenkereen jyrkällä äyräällä ja joki kohisi syvyydessä allamme. Siellä alahalla lepäsi parvi metsähanhia, laukaus pamahti, ne kohahtivat lentoon, mutta kahta eivät siivet enää kannattaneet, vaan alkoivat ne juosta pitkin rannan liejua. Ördek viskautuu silloin hämmästyttävän rohkeasti pystyjyrkältä penkereeltä alas ja rupeaa ajamaan haavotettuja takaa, saa ne kiinni ja nykistää puukollaan ne hengiltä. Mutta siinä samassa kaatuu hän itse maahan ja jää liikkumattomana selälleen makaamaan niinkuin kuollut. Saiko hän sydänhalvauksen? Lähetän heti kaksi kasakoista

hänen luokseen, ne pudistelevat ja kääntelevät häntä, hän nousee jaloilleen ja horjuu pahasti, mutta pian istuu hän jo sentään satulassa taas ja on tunnin kuluttua aivan ennallaan. Täytyy karttaa juoksemista ja yleensä liikaa ponnistusta tässä ohuessa ilmassa. Meidän sydämmemme ja keuhkomme eivät ole rakennetut sitä varten.

Peltopyitä ja anttilooppeja ammuttiin myöskin sivumatkalla. Muutamia tyhjiä säkkejä riippuu aina parin kameelin kyljillä ja niihin pistetään kaikki tieltä tavattu jakinlanta, niin että meillä leirissämme sitten on polttoainetta sekä ilta- että aamutarpeiksi.

Edessämme kohoo lumipeittoinen harjanne, jonka sisään pistää useampia laaksoja. Yhdestä valuu alas pienoinen puro ja sen suulle on muodostunut suuri jääkenttä, jonka ympärillä kasvaa ruohoa. Se viettelee meitä levähtämään ja teltit asetetaan kuntoon. Jääkentän toisella rannalla näkyy pieni kivilohkare. Mutta mitä kummaa, se alkaa liikkua, ei se olekaan kivi, vaan luultavasti jakin vasikka, joka siinä on levännyt! Kasakkain jurtasta kuuluu hiljaista keskustelua, Tjernoff hiipii luokseni ja kuiskaa hätäisesti: »karhu!» Aivan oikein. Tuolla tuleekin kontio hiljalleen suoraan leiriä kohti, ja näyttää olevan ihmeissään, että paikka jo on anastettu. Kiireellä kytketään kaikki koirat ja viedään erään kummun taa. Kiikarilla tarkastelemme sitten tuota kuleksivaa erakkoa, joka kävelee kämmenet sisäänpäin kääntyneinä ja näyttää naurettavan kömpelöltä liikkeissään. Kasakat istuvat pyssyt vireessä, silmät hehkuen, ja palavat taisteluhalusta. Mutta karhu oli varmaan sekä sokea että kuuro, sillä se lähestyi suoraan kuoleman kitaan. Nyt se on jo aivan jään reunassa, istahtaa hetkeksi miettimään, astuu sitten jäälle ja nuuskii sitä yhtä mittaa, niinkuin hakisi juodakseen. Sen käynti on hidasta, se on varmaan hyvin väsynyt. Toisinaan seisattuu se ja katselee ylös laaksoon. Mitkä lienevät tämän yksinäisen filosofin viimeiset mietteet ennen kuolemaansa? Sanokoon, ken tiennee? Sen tiesivät ainoastaan vuoren henget, joille Schereb Lama lu-

pasi pystyttää uhripatsaan, kunhan vaan kunnialla pääsisimme heidän temppelinsä yli.

Nyt katoo pörhöturkkinen vaeltaja syvänteeseen jäässä, hän viipyy, kasakoilta loppuu kärsivällisyys, minä neuvon heitä käyttämään tilaisuutta ja hiipimään lähemmäksi, sillä pitäisihän minun viedä karhun luuranko kotiin professori Lechelle. Nyt se näyttää taas harmaan turkkinsa kuopan tällä puolella ja jatkaa tyyntä kulkuaan kohti kuolemaa. Pau! Kolme laukausta pamahtaa kuin yhtenä panoksena, karhu kapasee täyttä laukkaa rinnettä ylös, hevoset ovat varalta olleet satuloituina, kasakat nelistävät jälestä, uusi yhteislaukaus kaijuttaa vuoria ja peto kiirii niinkuin pallo alas jyrkänteestä.

Sittenkun koko tapaus oli ikuistettu valokuvauslevyyn niin elävänä kuin mahdollista, otettiin karhusta luuranko. Vatsassa oli sillä kaikellaisia ruohoja sekä hiljattain syöty murmelieläin. Sen se oli niellyt karvoineen kaikkineen, mutta saadakseen kaikki solumaan alas ja ateriansa niin herkulliseksi kuin suinkin, oli se tehnyt sen hyvin mukavalla tavalla. Se oli nylkenyt saaliinsa, syönyt lihan ensin, käärinyt sitten nahan pyöreäksi palloksi, karvapuolen sisäänpäin, ja nielaissut sen yhtenä palana jälkiruuaksi.

Seuraavana päivänä vallitsi ankara lumimyrsky, joka nietosti leirikaupunkimme yliympäri ja esti meidät jatkamasta matkaa. Mutta sitten toisena päivänä oli sää mitä ihanin, lumi narahteli jalkain alla ja loisti kirkkaina kiteinä joka taholla, me kuljimme yli erään solan ja pystytimme leirin XVIII pienen järven rantaan 4733 metrin korkeudessa. Elossa olevat aasit olivat nyt niin surkeassa tilassa, että oli mahdoton enää raastaa niitä mukanamme. Dovlet sai taas kunniallista palkintoa vastaan kääntyä viiden aasinajajan kanssa uudestaan pohjoiseen päin, ja heitä seurasi kolme palvelijoistani, joille maksoin palkan ja erotin palveluksestani, koska en enää tarvinnut heitä ja he sitäpaitse olivat vähemmän kelvollisia.

Paljoa vähälukuisempina jatkoimme nyt matkaa 21 p:nä yhä ylempiin seutuihin. Vanha verivihollisemme Arka-tag vaani

edessämme ja meidän oli taas hyökättävä sen murhaavia varustuksia vastaan. Laakso nousi hitaasti, sen pohja oli kova ja harvan ruohon peittämä. Ruohon, niin! Te ajattelette ehkä meheviä, viheriöiviä niittyjä? Ei, siinä on vaan tuuman korkuisia, kovia, keltaisia korsia, jotka ovat paremmin piikkien kuin ruohon näköisiä. Varokaa istumasta ohuilla housuilla sellaiseen kohtaan, missä niitä kasvaa, sillä teidän täytyy tavallista kiireemmin kavahtaa siitä pystyyn jälleen. Sellaista on se ainoa ravinto, jonka tämä tyly vuoristo tarjoo juhdillemme.

Kaksi anttilooppia kaatuu Schagdurin ja Sirkinin kuulista. Jälkimmäinen nelistää noutamaan saalistaan, mutta mennessä suistuu hänen hevosensa kumoon, ratsastaja viskataan satulasta yli hevosen pään ja pyörii vielä maassa monta kierrosta ympäri. Hevonen oli kuollut kuin kivi, oliko se sitten taittanut niskansa tai saanut halpauksen. Sirkin palasi hyvin alakuloisena noutamaan toista hevosta. Kuollutta hevostaan oli hän hoitanut kaikella mahdollisella hellyydellä: se oli sellainen paksukaulainen, kyömyturpainen ja leveärintainen sekä tuuhealla hännällä varustettu, jommoisia näkee sotakuvissa Kaarle XI:sta ajoilta.

Yksi kameeleista uupui ja Turdu Baj jäi sen luokse iltaan saakka, mutta tuli sitten jälestämme yksinään leiriin. Aamulla käskin minä kahden miehen mennä teurastamaan sen, ellei sitä saataisi enää kulkemaan. Nämäkin palasivat yksinään, ja vasta usean päivän kuluttua sain minä tietää, että he olivatkin jättäneet sen henkiin, koska se heidän sanainsa mukaan oli ollut aivan terve, eivätkä he saaneet luonnoltaan teurastetuksi sitä. Minä toivon, että sillä oli siksi paljon älyä, että se karavaanin jälkiä seuraten osasi palata kotiinsa paremmille laitumille.

Täällä ylähällä loppuivat ruohomaat kokonaan. Sittenkun olimme lähettäneet aasit pois, oli kuormastomme varsin raskas ja siitä syystä kulutimme sitä arveluttavassa määrässä. Kameelit saivat joka ilta suuren vehnäkakun päätä kohti. Arvelimme paremmaksi keventää taakkoja sillä tavalla, kuin heittää niitä tielle. Minun nimikkokameelini, Artan, jolla olin laajalti erämaita risteillyt, sairastui jäykistystautiin, ja minulta kului koko ilta hie-

Ammuttu karhu.

roessani sitä. Ei ole helpoimpia tehtäviä hieroa kameelia 5000 metrin korkeudessa, mutta Astan tuli terveeksi ja oli yksi niistä yhdeksästä, jotka hengissä saapuivat Ladakiin. Se kulki aina etummaisena karavaanissa, ja kaulassaan kantoi se suurinta kelloamme. Ja joka kerta kun sen kello kumahti, tiesin tulleemme yhtä askelta lähemmäksi päämääräämme.

Kesäkuun 22 p:nä oltiin leirissä varhain liikkeellä, sillä nyt oli päärynnäkkö tehtävä Arka-tagin korkeimpia varustuksia vastaan. Sola oli edeltäpäin tarkastettu ja hiljalleen alkoi pitkä jonomme nousta siihen. Kivenheiton matkalla leiristä pani yksi kameeleista maata. Kuorma purettiin siltä ja sitä piti talutettaman vapaana, mutta se kaatui uudestaan ja oli nähtävästi mennyttä kalua. Yksi puukon pisto vaan, ja sen paksu, mustanpunainen veri valui kuin pieni puro pitkin karua maata. Se makasi aivan hiljaa, niinkuin olisi ollut iloinen siitä, että vapautuksen hetki oli lyönyt.

Olin jäänyt jälelle karavaanista ja koetin ratsastaa sitä kiinni. Juuri kun olin saavuttanut sen, nousi rajuilma, pahinta laatua, mitä Tiibetissä koskaan olin nähnyt. Rakeita ja lunta tuli kuin vyörymällä, kylmä äityi, ja oli mahdoton suojella itseään jäätävää tuulta vastaan. Nousu ei ollut aivan jyrkkä, mutta enemmän kuin tarpeeksi sellaisessa ilmassa ja sellaisessa korkeudessa. Taas seisattuu pari kameelia, eivätkä ota askeltakaan eteenpäin; lyöminen on rääkkäystä tällaisissa oloissa, sillä elukka parat ovat aivan oikeassa tehdessään lakon, niiltä puretaan vaan kuormat ja yksi miehistä jää vaalimaan niitä siihen, missä ne makaavat. Toinen pari uupuneita jätettiin kuormineen jälestä päin noudettaviksi, toisia auttoivat taas hevoset.

Aurinko on puolipäivän rinnassa, mutta pimeys vallitsee ympärillämme ja lumi tuiskuaa läpi laakson; maa on valkean vaipan peitossa, johon ontosti kohiseva puro muodostaa mustan, mutkikkaan juovan. Kumarrun eteenpäin satulassani, mutta tuskin näen mihin suuntaan mennään, seuraan vaan lähimpänä kalkattavaa karavaanikelloa. Kuuluu mölähdys, yksi kameeli seisattuu taas ja eräs miehistä jää sen luo, koettaen ohjata sitä hiljal-

leen solaa kohti, mutta pian jäävät he lumituiskussa näkymättömiin.

Kinokset tulevat paksummiksi yhä. Minua vaivaa nähdä ja kuulla kaikkea tätä kurjuutta; Laman kanssa ratsastan edellä päin näihin huimaaviin korkeuksiin, jotka ovat yläpuolella maailman kaikkia suruja, kaikkia iloja, jotka kylmällä tyyneydellä jakavat täällä hallituksen ikuisen lumen ja ikuisten myrskyjen kanssa. Itsessään ei sola ollut erittäin vaikea, mutta ajatelkaa 5200 metrin korkeutta ja paksua lunta! Hevostemme suojassa, kauhtanoihimme kääriytyneinä istuimme siinä ja odottelimme toisia, väristen vilusta. Täällä ylähällä raivosi myrsky täysimmässä vapaudessaan. Vihdoin kuului sen äkäisen ulvonnan seasta kellojen surumielinen kalahdus ja miesten huudot, ja ensimmäiset tulivat näkyviin lumiryöpystä. Karavaani kulki ohitsemme äärettömän hitaasti. Jumalan kiitos, 30 kameelia 34:stä saapui solaan, 4 oli kaatunut tielle. Niitten joukossa oli vanhin vasikoista emänsä kanssa, ja olivat he siis seuranneet toisiaan kuolemaan. Hevoset, muulit ja lampaat kestivät hyvin.

Arka-tagin etelärinne oli yhtä ainoata sileätä savivelliä, jossa meidän täytyi kulkea hajotetussa joukossa ja kiertoteitä, välttääksemme pahimpia liejupaikkoja; yöksi ei voitu siihen asettua, vaikka kaikki olivat kuolemaisilleen uupuneita, sillä sinne olisimme painuneet kaikkine tavaroinemme. Vielä iltahämärässä katselivat synkät, lumipeittoiset vuoret meidän raskasta vaellustamme. Etsimme vaan kuivaa kohtaa, tarpeeksi suurta leiripaikaksi; laidunta tai polttopuuta ei ajatellut kukaan, ketä haluttaisi etsiä sellaisia joutavuuksia täällä loppumattoman tyhjän avaruuden rajoilla! Vihdoin löysimme kovan, somerikkoisen mäen, ja sillä hyvä.

Turdu Bajta ja useita muita kaivattiin joukostamme, ja he tulivat vasta myöhään illalla, jätettyään tielle neljä kameelia. Aamun sarastaissa lähtivät he taas niitten luo, mukanaan joitakuita hevosia, koettaakseen pelastaa niitä, tai ottaakseen edes niitten kuormat ja satulaoljet korjuun. Ne olivat kuitenkin menehtyneet kaikki, yksi jo kuolleena ja jäykistyneenä solan alapuo-

lella. Niitä ei menetetä turhan vuoksi, ennenkuin nähdään, ettei enää mikään muu keino auta. Silloin se on veitsi, joka katkasee niitten heikontuneen elämän langan ja vapauttaa ne enemmistä kärsimyksistä. Ja sitten kun sudet ovat syöneet niitten lihan, vaalentuvat luut laakson somerikolla.

Viisi kameelia yhtenä päivänä! Karavaanin valiojoukko oli vähentynyt seitsemännellä osalla ja kuormat tulisivat nyt eloonjääneille liian raskaiksi. Sentähden annoin niitten syödä maissia ja jauhoja niin paljon kuin ne vaan jaksoivat. Ja sitten kuljimme vaan yhden penikulman toiseen, leiripaikkaan, jossa aijoimme levätä edellisten ponnistustemme jälkeen. Yksi hevosista kuoli telttien väliin kuin ammuttu, ilman mitään näkyvää vikaa. Näytti kuin olisi jo se aika lähestynyt, jolloin joka päivä kaatuu joku elukoista. Luurankojen johdolla voisi vastaisuudessa joku seurata karavaanimme tietä; surullinen tie, jossa penikulman patsaina on vaalenneita luita! Nyt oli hoidettava elukoita suurimmalla hellyydellä ja Turdu Baj oli väsymätön huolenpidossaan; hän näki tavallisesti jo edeltäpäin, milloin jonkun kameelin loppu alkoi lähestyä. Kun uupunut kameeli itkee, on se varma kuoleman merkki. Olen usein nähnyt niiden silmistä vuotavan suuria, kirkkaita kyyneleitä, kun ne eivät enää ole jaksaneet pysyä jaloillaan.

Juhannusaamu oli kirkas ja päivänpaisteinen, ja koko matkue teltteineen tavaroineen sai nyt kuivaa kastumisesta Arkatagissa. Olin ollut nyt matkalla kaksi vuotta ja tiesin, että kolmas vasta tulisi olemaan vaikein, ja ne olivat uhkarohkeita yrityksiä, joihin olin menossa. Aamiaisen jälkeen tarkastin koko karavaanin perinpohjin. Hamra Kul, hevoskaartin päällikkö oli vaarallisesti sairastunut ja sai annoksen kiniiniä sekä hevosen ratsastaakseen. Arka-tagissa oli muhamettilaisten nimittäin täytynyt kävellä, kun kaikki hevoset tarvittiin kantamaan kaatuneitten kameelien kuormia.

Rakastettu ratsuhevoseni, kaunis ja miellyttävä elukka, kuului nyt myöskin sairaitten joukkoon. Mutta Schereb Lama, niinkuin useimmat Laamalaiset papit, oli taitava lääkäri ja kul-

jetti mukanaan kokonaista lääkelaatikkoa, joka oli täynnä enemmän tai vähemmän luotettavia rohdoksia. Hän vakuutti nyt parantavansa hevoseni, iski suonta sen kummastakin etujalasta, sitoi haavat ja talutti horjuvan hevosen seuraavaan leiriin. Keskellä jyrisevää raesadetta, joka siellä sulostutti juhannuspäivän iltaa, pitkitti Lama käsittelyään hevosen parantamiseksi. Iskettyään uudestaan suonta, antoi hän hevoselle jääkylmän jalkakylvyn läheisessä purossa. Tämä todellinen »hevoskuuri» mahtoi sentään olla terveellinen, sillä hevoseni toipui, alkoi syödä ja murskutteli sitten koko illan tyytyväisenä maissipussiaan. Meillä oli mukanamme niin paljon riissiä, että osan siitä saatoimme syöttää maissin seassa hevosille.

Laidun on yhä vielä huonoa, tai puuttuu sitä kokonaan. Metsäeläinten jälkiä näkee siitä syystä ani harvoin, ja sen johdosta on meillä puute tavallisesta polttoaineestamme. Kuormain kaidepuut ovat sen vuoksi kuluneet samassa suhteessa kuin kameeleitakin on kaatunut.

Kesäkuun loppupäivinä ei tapahtunut mitään surullisia muutoksia, seutu oli suotuisaa ja ilmat kauniita. Korkein sola oli kyllä 5337 metriä korkealla, mutta siitä päästiin sentään onnellisesti, vaikka viideltä kameelilta täytyi purkaa kuormat.

Nyt täytyy apteekkilaatikon olla käsillä joka leirissä. Useat valittavat päänkivistystä ja saavat anttipyriiniä, joka tavallisesti auttaa jo ennenkuin he ovat sitä nielleetkään — kiitos vilkkaan mielikuvituksen. Turdu Bajn on silmä kipeä, hän saa pari tippaa kokaiinia ja ihmettelee suuresti sen lieventävää vaikutusta. Hamra Kulilla on hammassärky, saa hammastippoja ja on heti terve. Tämä kummastuttaa Islam Ahunia Tjarkhlikista ja Kalpetia Kerijasta siihen määrään, että hekin saavat hammassäryn ja tulevat jurttani ovelle vaikeroimaan. Minä aavistan asian, kastan pienen puuvillatukon teehen ja käsken heidän asettamaan sitä hampailleen, ja seuraus on se, että he paikalla paranevat. Todellisesti sairaana oli ainoastaan Muhammed Tokta, viidenkymmenen ikäinen mies, joka kuului kameeliesikuntaan; hän

valitti kipua sydämmessään sekä unettomuutta, sai ratsuhevosen ja pääsi vapaaksi kaikesta työstä.

Mutta apteekkilaatikkoa katseltiin niinkuin ihmeitätekevää taikakalua. Heti kun otin sen esiin, kerääntyivät kaikki joutilaat jurttani ovelle. Monta anovaa katsetta kohdistui retkemme pitkäin kuukausien kuluessa sen läkkilöyhyiseen kanteen. Itse saatoin iloita siitä, etten kertaakaan tarvinnut sitä omiksi tarpeikseni.

Missä korkeat vuoret eivät tee estettä, kuljemme pääasiassa suoraan etelään ja ikävöimme lämpimämpiin seutuihin, joissa mehevät kesälaitumet vihannoivat. Se on se ainoa suuri pyrintö, joka elähyttää kaikkia, ja Turdu Baj sanoo syystä kyllä, että meidän täytyy rientää laidunmaille ja siellä antaa kameelien levätä ainakin kokonaisen kuukauden — jos tahdomme pelastaa niitä. Ne elävät nyt vaan entisestä lihastaan ja laihtuvat päivä päivältä. Onnistuuko meidän päästä näille odotetuille laitumille, ennenkuin se on myöhäistä? Ainoastaan kolme säkkiä maissia on jälellä!

Nyt kuului jo harvinaisuuksiin, että olisimme päivässä ennättäneet 26 kilometriä, niinkuin teimme heinäkuun 2 p:nä. Mutta onneksi oli viime aikoina saatu vähemmän sadetta, niin että maa oli kuivunut siksi paljon, että se paikotellen jo pölysi. Parin päivänpaisteessa läikkyvän pienen järven välissä käyskenteli orongo-anttilooppi karitsansa kanssa, Jolldasch hyökkäsi sinne ja puri karitsan kuoliaaksi. Käskin Schagdurin pyssyineen kiirehtimään emän jälestä ja vapahtamaan sen kaipauksestaan, mutta se pääsi pakoon ja sai turhaan haeskella karitsaansa. Vähän matkaa siitä ampui Sirkin toisen orongon. Metsästys huvin vuoksi oli kokonaan kielletty, eikä muuta saalista saatu tappaa kuin mitä tarvittiin ruokavarojen lisäksi. Meidän täytyi säästää patruunejakin, sillä kuka tiesi kuinka tiibetiläiset ottaisivat meitä vastaan; saattaisimme kyllä joutua sellaisiin tilapäihin, joissa panos pyssyssä olisi hyvään tarpeeseen.

Tulimme pienelle järvelle, jonka rannalla oli hyvä laidun, ja se viehätti meitä lepäämään yhden päivän. Seutu oli varsin

kaunis, jos sitä nimeä sopii käyttää tiibetiläisistä maisemista. Mitä alkuperäisin ja koskemattomin luonto ympäröi meitä joka taholta: no niin, olkoon nyt vaikka luontokin, itse asiassa oli se vaan alastonta, karua maan pintaa. Me teemme matkaa viikkoja, kuukausia, mutta yhä olemme ainoat inhimilliset olennot, jotka kansoitamme tätä osaa maapallostamme. Se on niinkuin loppumattoman laaja hautausmaa, ilman muita hautoja, kuin mitä me jätämme jälkeemme.

Aurinko oli laskenut, mutta lännen taivaalla viivähti vielä hetkisen sen hohtava purppuraloisto. Idästä nousi täysikuu näkyviin mustansiniselle taustalle, vaaleana ja kylmänä ja hienon iltasumun harsottamana, joka loihti näkyviin mitä pehmeimpiä värivivahduksia. Kapea, sysimusta juova kulki vaakasuorassa yli kuun pinnan, se oli kuin musta lauta hopean hohtavalla pallolla. Saattoi luulla, että Saturnus oli hairahtunut kuun radalle. Ilma oli niin tyyni, että avonaisin ovin ja kynttiläni vapaasti palaessa saatoin syödä myöhäisen päivälliseni. Mutta heti kello 8 jälkeen nousi raju pohjoismyrsky, eikä kuulunut enää muita ääniä, kuin silloin tällöin miesten huuto, kun tuuli oli temmannut mukaansa jonkun kevyemmän vaatekappaleen.

Hajallaan laitumella pureskelevat nälkäiset elukkamme ruohoa. Ne kameelit, jotka ovat käyttämättömiä, lepäävät Turdu Bajn teltan vieressä yhdessä ryhmässä, villavaipoilla peitettyinä. Siinä ovat myös molemmat vasikat, lämpimän vuoksi aina emänsä ja toisen aikuisen välissä maaten. Kaikki muut elukat ovat kuutamossa laitumella, paimenten ja koirien visusti vartioimina, sillä näillä seuduin on runsaasti susia; toisinaan kuultiin pitkäveteinen ulvonta vuorilta.

Laskujeni mukaan piti sen laakson, jossa nyt majailimme, oleman läntistä jatkoa sille, johon edellisenä syksynä olimme haudanneet Aldatin. Kolmen penikulman päässä siitä liehui musta jakin häntä hänen yksinäisellä haudallaan.

Uusi vuorijono kohoo taas suoraan poikki tiemme. Vaivoin pääsemme sen harjalle, joka on 5210 metriä korkealla. Etelässä leviää ylätasanko ainakin neljä päivänmatkaa eteenpäin,

Vialle ammuttu orongo.

mutta pohjoisille ilmoille, josta olimme tulleet, katoo katse sekasortoisille vuoriselänteille, jotka siellä häämöttävät kaiken mahdollisen muotoisina. Sieltä täältä hohtaa ikuinen lumi, ja yli kaiken kaareilee vaalean sininen taivas.

Heinäkuun 5:nen ja 6:nen päivän lepäilimme eräällä lähteellä, jossa ammuttiin kaksi jakia ja tusina peltopyitä. Itsellämme ei ollut puutetta, mutta pahemmin oli juhtaimme laita, ja täytyi elääksemme niin paljon kuin mahdollista lihalla, että riissi olisi säästynyt niille. Ne olivatkin jo surkean laihoja. Toisen päivän iltana huomattiin, että koko lammaslauma, joka liian huolettomasti oli jätetty Vankan hoitoon, oli kateessa. Siinä tuli tavaton hälinä ja kaikki miehet lähtivät etsimään — ei voitu ajatella muuta, kuin että susia taas oli ollut liikkeessä tuhojaan tekemässä. Väsyneinä ja alakuloisina palasivat etsijät iltamyöhällä leiriin odottamaan kuun nousua, että voisivat nähdä jäljet. Kohta puoliyön aikaan tuli uutta eloa leiriin; lampaat oli löydetty hyvästä korjusta, makaamasta erään vuoren halkeamassa. Tyhmät elukat, heille olisi voinut käydä varsin kalliiksi sellainen varomattomuus. Vanka erotettiin ylijohtajan toimesta lammaslaumassa ja tilalle nimitettiin Kalpet.

Tästä lähtein tein minä kaikki tiedusteluretket itse ja pidin aina Laman mukanani kieliopintojen vuoksi. Heinäkuun 6 p:nä ratsastimme siten yli melkokorkean solan taas ja saavuimme hiekkaiselle kentälle, jossa kasvoi jonkun verran ruohoa. Yhä kauvemmin saimme odottaa leiriä varten katsomillamme paikoilla, sillä karavaanin kulku hidastui samassa määrässä kuin elukat heikontuivat. Tällä kerralla pysähdyimme pienelle lähteensilmälle, jossa istuimme jutustellen pari tuntia, ennenkuin kellot vihdoin kuuluivat. Pari kameelia oli taas jätetty tielle, mutta ne noudettiin jälestä päin. Toinen niistä oli veteraani vuodelta 1896. Säihkyvän mustilla silmillään, joissa jo näkyi muutamia suuria kyyneleitä, tarkasteli se tätä maata, jossa se varmaan arvasi saavansa lopullisen lepopaikkansa. Horjuvin jaloin asteli se Sirkinin taluttamana valokuvauskoneen eteen — minä tahdoin säilyttää sen kuvan muistoksi niistä monista korvaamattomista

palveluksista, joita se oli minulle tehnyt. Se oli yksi niistä kolmesta kameelista, jotka 1896 auttoivat minua koko Kerija-darjan laakson päästä päähän, pitkiä matkoja Takla-makanissa, Tarimia alas Lop-norin järville ja Kara-koschumiin. Tjarkhlikissa olin sen myönyt polkuhinnasta ja nyt, viisi vuotta myöhemmin, ostanut sen kalliista takaisin, en kuitenkaan liian kalliista, sillä minä pidin sitä vanhana ystävänä ja matkatoverina, jonka kanssa minulla oli monta yhteistä ja suurta muistoa. Vielä nytkin seisoi se urheana ja näytti tehneen päätöksensä — olla antautumatta kuolemalle, niin kauvan kuin voisi askeleenkin astua. Valkeassa vaipassaan seisoi se siinä pää korkealla ja katseli kiusaajiaan; se aavisti kyllä, että nyt eroisimme toisistamme. Sitten sai se levätä Turdu Bajn teltin edustalla ja sille annettiin suuri, vastaleivottu vehnäkakku.

Kameelit kahlaavat yli joen.

XXII.

Ensimmäiset tiibetiläiset.

Heinäkuun 8 p:nä kuljimme seutua, joka oli vahvasti mäkinen sekä rikas jakeista ja kulaaneista, mutta vaikka emme tehneet taivalta enempää kuin 14 kilometriä, jaksoi ainoastaan 27 kameelia tulla leiriin saakka, joka oli 5041 metriä korkealle ja järjestyksessä 33:as. Kolme oli poissa, niitten joukossa veteraani vuodelta 1896; seuraavana päivänä tuotiin se sentään toisen kanssa leiriin, mutta kolmas makasi jo kuolleena tiellä.

Tätä ei voinut jatkua pitemmälle, muutos oli tehtävä matkajärjestyksessä. Yksitoista kameelia, jotka viime aikoina olivat kulkeneet kuormattomina, sekä kuusi hevosta erotettiin pois, ja terveellä osalla karavaania päätin minä lähteä edellä etelään päin pitkissä päivätaipaleissa. Jälkijoukkoon jäivät Rosi Mollah, Mollah Schah, Kutjuk, Khodai Kullu, Almas ja päälliköksi Tjernoff. Heille jätettiin koiristamme neljä, sekä kahdestatoista

lampaasta toinen puoli. Tjernoffin oli määrä levähtää siinä muutamia päiviä ja seurata sitten hiljalleen meidän jälkiämme, joitten kyllä pitäisi pysyä näkyvissä joltisenkin ajan. Siltä varalta, että ne maan luonnon vuoksi jossain kohdassa saattaisivat mennä umpeen, päätimme sellaisiin paikkoihin asettaa kivirasteja. Kahdeksan kuormaa ruokavaroja jätettiin samoin, ja ne piti tarpeen mukaan tasan jaettaman yhdelletoista kameelille. Ei ollut oikein sopivaa jakaa karavaaniamme kahtia juuri tällä hetkellä, jolloin lähestyimme asutuita, ehkäpä vihamielisiä maita, mutta se oli välttämätöntä, ja jälkijoukkokin oli sentään hyvästi aseilla varustettu.

Tuntui sangen omituiselta, kun aamulla heinäkuun 10 p:nä heitin hyvästit miehilleni. Oli satanut rakeita, vettä ja lunta melkein herkeämättä kaksi päivää, kuormat tulivat siitä raskaammiksi, teltit ja elukat olivat likomärkiä ja haisivat ilkeälle, maa oli liejuista ja likaista. Leiri oli toivottoman kurjan näköinen siellä täällä mäkien välissä makaavine kameeleineen, jotka eivät viitsineet edes maistaa sitä kehnoa ruohoa, mitä olisi ollut saatavissa. Mutta Tjernoff miehineen oli hyvällä päällä ja vakuutti, että he kyllä tulisivat toimeen. Tapaisimmeko koskaan enää? Se oli ainakin hyvin epävarmaa, sillä tullessaan pääkortteeriin, joka piti asetettaman hyville laidunmaille, ei jälkijoukko enää tapaisi minua eikä kahta muuta Lassaan lähtijää, ja siinä oli juuri kysymys, että palaisimmeko me kolme koskaan siltä seikkailuretkeltä takaisin.

Hyvästit heitettyämme lähdimme liikkeelle rankassa sateessa, ja pian jäi märkä leiri nuotiosavuineen näkyvistämme vuoriselänteen taa. Minä ratsastin Laman kanssa edellä. Olimme läpimärkiä, ennenkuin aurinko taas pilkisti näkyviin, ja tuskin olimme hiukkasen kuivahtaneet, kun saimme uuden ryöpyn taas. 23 kilometrin päässä tapasimme sopivan leiripaikan ja jäimme siihen odottamaan karavaania. Sillä aikaa oli taivas tarkkana ja liotti meidät vielä kerran. Minä käärin ympärilleni kameelinkarvaisen loimen, joka aina oli pallossa satulani takana, mutta Lama antoi sataa minkä satoi, istui tyynessä rauhassa ja

solutteli sormiensa läpi kaikki 108 helmeä rukousnauhassaan, mumisten lakkaamatta pyhää rukoustaan »on mane padme hum» — oi lootuskukan jalokivi.

Matkalla ampuivat Sirkin ja Schagdur kumpikin jakin, ja kaksi miehistä jäi ottamaan talteen parhaita paikkoja niistä. Laidun oli kehnoa, parhaasta päästä sammalta ja metsäsipulia. Viimemainittu oli kaikkien mieliruokaa. Sillä höystettiin minunkin paistejani, muhamettilaiset söivät sitä raakana, ja kameelit ahmivat suurella mielihalulla sen meheviä varsia. Ja missä sitä kasvoi vähänkin runsaammin, siinä seisautti Turdu Baj kameelit kesken matkaakin, ja antoi niitten kahmasta parhaat varret suuhunsa.

Seuraavakin päivä oli märjempi, kuin mitä me oikeastaan olisimme tarvinneet. Ukkonen jyrisi laaksoissa ja pudotti vettä ja rakeita. Hevoset käyvät siinä levottomiksi ja kameelit pyrkivät etsimään suojaa toistensa sivuista, niin että kuormat joutuvat epäjärjestykseen. Me levähdämme hetkisen saadaksemme kaikki kuntoon taas. Vuorille ympärillämme on satanut lunta, ja ne ovat häikäisevän valkeita. Vihdoin päästää yö meidät rauhaan päivän vaivoista, mutta en voi kehua juuri erittäin suloiseksi makuuta kosteilla vaatteilla läpilionneessa maassa.

Vaikka oli niin paljon satanut, emme illalla sentään olleet löytää juomavettä mistään. Leirimme vieressä oli lätäkkö, mutta sen vesi oli suolaista, ja Tjernoffin täytyi lähteä etsimään lähdettä, pari vaskikannua kädessään. Hetken kuluttua tuli hän takaisin juosten ja aivan hengästyksissä. Hän oli yhtynyt suteen, joka oli kaksi kertaa yrittänyt hyökätä hänen päällensä, eikä hänellä ollut muuta puolustusasetta kuin vesiastiat. Hän tuli nyt hakemaan pyssyään ja lupasi yhdessä Sirkinin kanssa antaa hätyyttäjälleen lyijyä kinttuihin. Näimme kuinka susi, melkein valkea karvaltaan, nousi läheistä mäkeä ylös, mutta siksi viisas se oli, että pelasti nahkansa.

Matkaa jatkettiin kaakkoon päin matalain harjanteitten yli, pitkin laaksoja ja yli monien jokien. Eräässä kohti käyskenteli tiemme sivussa rinteellä yksinäinen, suuri jakihärkä. Katsottiin tarpeettomaksi ottaa sitä hengiltä, mutta hiukan vapaata huvitusta

Laiharuohoinen mäki suuressa laaksossa.

täytyi sen sentään tarjota kasakoille, ja sitä varten usutettiin koirat sen kimppuun. Ne hyppivät hurjina sen ympärillä ja rähisivät täyttä kurkkua, mutta pysyivät sentään asianmukaisen matkan päässä siitä. Ainoastaan Jolldasch veitikka nyhtäsi sentään silloin tällöin tukon karvoja sen kyljestä samalla kun Jollbars härnäsi sitä etupuolelta. Jaki hyppi ja temmelsi vastustajainsa kanssa niin että maa tömisi, puuskahteli ja mölähteli ja heilutti töyhtöpäistä häntäänsä korkealla ilmassa. Silloin saapuikin Turdu Baj ja toi kuolemantuomion. Tarvitsimme lihaa, selitti hän. Kaksi kuulaa viuhahti läpi ilman, mutta jaki ei ollut tietääkseenkään, ei niistä enempää kuin pamauksestakaan. Se seisoi hievahtamatta jonkun silmänräpäyksen, mutta kun koirat taas joukolla alkoivat hätyyttää sitä, lähti se kirmasemaan sarvet tanassa niitten jälestä rinnettä pitkin ja tuli jo parinkymmenen metrin päähän minusta, joka suuren valokuvauskoneen kanssa seisoin siinä. Asemani alkoi tuntua arveluttavalta, mutta samassa olikin vaara ohi, jaki kaatui, kierahti vielä törmältä kerran ympäri ja oli kuollut.

Viime päivinä oli etelän puolelta ollut näkyvissämme mahtava vuorijono, jonka lumipeittoiset huiput tavan takaa heijastivat silmiimme pienempien vuorien lomista. Sen yli meidän oli päästävä, maksoi mitä maksoi, sillä vasta sen toiselta puolelta saatoimme odottaa parempia laitumia ja vasta siellä luultavasti tapaisimme ensimäisiä merkkejä ihmisasunnoista. Tähystelimme jo, näkyisikö sieltä mitään matalampaa kulkuväylää, sillä pilvienkorkuisista solista emme enää jaksaisi yli. Heinäkuun 15 p:nä kahlasimme suuren, monihaaraisen joen yli, jonka vasemmalla puolella muutamat kunnaat olivat aivan kirjavina jakeja — 75 kappaletta saatoimme laskea. Toiselta puolelta taas näkyi joku liikkuva esine, jota me luulimme ihmiseksi. Seisahduimme heti ja minä aloin tähystellä kiikarilla sitä. Laman mielestä se oli joku tiibetiläinen, joka oli keräämässä jakin lantaa. Lienevätkö jakit olleet kesyjä? Olipa kuinka tahansa, ne olivat huomanneet karavaanimme ja vetäytyivät hyvässä järjestyksessä näkyvistämme pois. Ja tuo yksinäinen vaeltaja ei voinut olla muuta kuin

kulaani, joka oli seissyt meihin päin kääntyneenä ja siinä asennossa näyttänyt ihmiseltä.

Vähän matkan päässä siitä sattui seuraava pieni välitapaus. Jollbars oli löytänyt jäniksen pojan, jonka tietysti olisi käynyt hyvin hullusti, ellei se monen mutkan ja koukun jälkeen vihdoin olisi päässyt pujahtamaan maakoloon. Schagdur veti sen sieltä ulos, kääri kaulahuiviinsa ja kaikki me hyväilimme sitä pientä raukkaa. Kun karavaani ja kaikki koirat olivat menneet ohi, päästin minä jäniksen pojan irti, ja ihmeissään että niin vähällä oli päässyt pälkähästä, lähti se juoksemaan aroa pitkin pois. Mutta etäälle se ei ehtinyt, ennenkuin haukka iski sen niskaan. Schagdur juoksi auttamaan suojattiaan, ja haukka jätti sen. Mutta silloin oli jäniksen poika jo hengettömänä, ja se oli luultavasti sen määrätty kohtalo, että sen lopultakin täytyi joutua Jollbarsin vatsaan.

Leiri XXXVIII pystytettiin erään joen vasemmalle rannalle Turdu Baj ja Hamra Kul pantiin tarkastamaan laakson yläosaan, löytyisikö siellä sopivaa solaa ylipääsyksi. Meillä oli siis levähdyspäivä heinäkuun 16 p:nä ja minä istuin teltissäni työskennellen kaikessa rauhassa, kun alkoi kuulua huutoja ja suuri karhu juosta höllötti suoraan leiriin päin Sirkinin ja Schagdurin ahdistamana. Ajoissa huomasi se vaaran, kääntyi sivulle ja hyppäsi jokeen niin että vesi läiskähti, ui kohisten yli ja jatkoi toisella rannalla pakoaan, molemmat ratsastavat kasakat yhä kintereillään. Tämä hurja ajo oli tuskin päässyt ohitsemme, kun Tjerdonin teltistä kuului laukaus. Suuri, harmaa susi oli ollut siksi rohkea, että oli lähestynyt leiriä toiselta puolelta, ja sai nyt surmansa.

Kun kasakat vihdoin palasivat täyttä nelistä, näkyi heidän kasvoistaan, että heillä oli jotain ihmeellistä kerrottavana. Karhu oli mennyt menojaan, mutta sen sijaan olivat he tulleet suoraan tiibetiläisten leiriin. Eräs pyssyllä varustettu mies oli kiireisesti lymynnyt mäen taa; parikymmentä jakia ja muutamia hevosia oli ollut lähistössä laitumella. Kasakat riensivät silloin heti kertomaan asiasta. Lama hämmästyi kovin; vaarallinen ja välttämätön todellisuus vaikuttivat häneen kuin paha isku; niinkauvan kun olimme olleet erämaissa, olivat aikeeni tuntuneet hänestä

epävarmoilta, mutta nyt oli toisin, nyt olivat ensimmäiset tiibetiläiset jo tulleet näkyviin, nyt täytyi meidän varustaa itsemme, jos ollenkaan aijoimme toteuttaa hurjan päätökseni pyrkiä Lassaan. Ehkä eilen näkemämme kulaani sittenkin oli ihminen — ainakin oli se ollut enne siitä, että olimme jo tulossa ihmisten ilmoille.

Lyhyt neuvottelu pidettiin, mutta nyt ei riittänyt aikaa turhiin toimiin. Tiibetiläiset olivat varmaan olleet jakin ampujia, jotka pian palaisivat kotiinsa, ja meidän täytyi välttämättä tavata heidät, he antaisivat ehkä meille tärkeitä tietoja ja ehkä saisimme heistä matkaseuraa ja oppaita, joka olisi verraton etu. Oli päivän selvää, että ne olivat nähneet meidät. Jos ne nyt pääsisivät käsistämme, rientäisivät ne heti kertomaan mitä olivat nähneet, uutinen kulkisi suusta suuhun Lassaan saakka ja meidät estettäisiin pääsemästä pyhään kaupunkiin.

Schagdur ja Lama saivat käskyn ratsastaa heti tiibetiläisten leiriin, joka oli meistä ainoastaan kolmen kilometrin päässä. Edellinenkin oli nyt puettu mongooliksi, ja hänellä oli muassaan tupakkaa ja teetä vakuudeksi tiibetiläisille, että olimme ystäviä. Hopeaa sai hän myös mukaansa, jos sattuisi niin, että hän saisi ostaa pari hevosta. Siten varustettuina ajoivat he taas yli joen ja katosivat rantatörmän taa.

Vasta pimeässä he palasivat. Leiristä eivät he olleet tavanneet enää muuta jälellä kuin savuavan nuotion ja pari jakin kalloa, tähteet tiibetiläisten ateriasta. Karavaanin jäljet olivat lähteneet siitä itään päin, ja kysymys oli nyt, koettaisimmeko vielä saavuttaa heitä vaiko emme. Huonojen hevostemme vuoksi päätimme luopua siitä tuumasta, varsinkin kun tuntui melkein varmalta, että tiibetiläiset kulkisivat halki yön ja koko seuraavan päivän yhteen menoon, päästäkseen välttämään niitä outoja muukalaisia, jotka ratsastavat heidän vuorillaan ja ampuvat karhuja.

Nyt oli rauha leirissämme loppunut, emme olleet enää yksinämme herroja Tiibetin autiomailla, olimme vaan joukko maahan tunkevia muukalaisia, joita varmaan tultaisiin ottamaan vihamiehinä vastaan. Tästä lähtein oli pidettävä tarkkaa yövar-

Haavoitettu kulanin pentu.
Miehet ovat vasemmalta oikealle: Kutjuk, Ördek, Turdu Baj, Islam Li Loje ja Turdu Ahun.

tiota ja elukoita ahkerasti silmällä. Nyt oli sitä parempi mitä pikemmin tapaisimme soveliaan paikan pääkortteeriksi, ja yhdessä tuumin Schagdurin kanssa päätimme, että ainoastaan hän, minä ja Lama koettaisimme ratsastaa Lassaan, vaan että Tjerdon jäisi pääleiriin, jossa tarvittaisiin niin lujat puolustusvoimat kuin mahdollista. Tjernoffin piti myös kohdakkoin oleman odotettavissa.

Yhden päivän viivyimme vielä tässä merkille pantavassa leirissä, ja sillä aikaa pantiin meidän mongoolilaiset tamineemme kuntoon, niin että kaikki olisi valmiina, tulipa ero karavaanista tapahtumaan millä hetkellä hyvänsä. Hämärissä palasivat molemmat tähystelijämme ilmottaen, ettei matkalla etelään päin ollut mitään voittamattomia esteitä.

He opastivat meitä nyt erään laakson läpi, jossa monta kertaa saimme kahlata yli kuohuvan virran; erään suvannon rannalla, missä oli vielä hiukan laidunta, asetuimme leiriin. Yksi kahdeksastatoista kameelistamme alkoi uupua, eikä toisena päivänä enää jaksanut eteenpäin. Se oli kuitenkin paremmassa lihassa kuin monet tovereistaan ja käveli kentällä pureskellen ruohoa. Päätin siis jättää sen siihen. Ennen jälkijoukon tuloa olisi se mielestäni ehtinyt tarpeeksi levätä ja voimistua ja voisi sitten seurata heitä. Susista ei sanonut Turdu Baj olevan vaaraa, sillä ne eivät hätyyttäneet koskaan sellaista kameelia, joka kantoi kuormasatulaa. Pienelle kunnaalle laaksossa pystytettiin telttirima ja sen nenään tyhjä säilykepönttö, johon pistettiin paperilappu seuraavalla turkinkielisellä kirjotuksella: »olemme jättäneet tähän yhden kameelin; jos sitä ei näy, niin seuratkaa sen jälkiä kunnes löydätte sen.»

Kysyvällä katseella tyynissä silmissään seurasi se meidän armotonta lähtöämme. Mitä ajattelikaan se meistä, joilla oli sydäntä jättää uskollinen palvelija keskelle karua erämaata? Kun viimeisen kerran käännyin satulassani katsomaan, eikö se sentään lähtisi kömpimään jälessämme, näin sen rauhallisesti taivuttavan pitkän kaulansa maata kohti ja purasevan ruohoa. Sinne se jäi hyvin niukoilla toiveilla pelastuksesta; ja niin kävi, ettemme

koskaan saaneet tietää mitään sen kohtalosta, emmekä tahdokaan siitä mitään tietää.

Jakien jälkiä nähtiin paljon, mutta itse jakeja ei näkynyt. Oli niinkuin ne olisi vast'ikään säikytetty pois mailta halmeilta. Kolmessa kohden tavattiin myös nuotion jätteitä, muutamia kiviä pyöröön asetettuna, tuhkaa keskessä.

Heinäkuun 20 p:nä tulimme yhä korkeampiin ja karumpiin seutuihin ja ponnistukset olivat ankarat. Oli pyrittävä yli mahtavan vuorijonon; sen harja oli pyöreä, ja molemmin puolin solaa pisti alas leveitä jääkielekkeitä, joista juoksi pieniä puroja joka suuntaan tehden maan liejuiseksi ja vajottavaksi. Ankara myrsky viskasi raekuuron suoraan vastaamme. Se löi rakeita kasvoihin ja kaulaan, josta ne pyörivät alas pitkin ihoa ja sulivat, eikä siinä auttaneet paslikit eikä mitkään. Jäätikön alareunalla näimme ainakin 300 jakia, jotka lähestyessämme heti pakenivat. Vähitellen pääsimme vihdoin solan korkeimmalle kohdalle, jossa koneet näyttivät korkeutta 5462 metriä. Etelästä päin näkyi pelkkiä vuoria toinen toisensa takaa; solasta ottaa samalle suunnalle alkunsa pieni puro joka alempana paisuu jommoiseksikin joeksi. Siinä hyökkäsivät koirat vimmatusti seitsemän täysikasvuisen jakin kimppuun. Neljä pakeni heti, kolme asettui vastarintaan turpa maassa, sarvet ojona, mutta pakenivat nekin lopulta. Mutta viimeinen oli sisukkaampi kaikista, se keksi vihdoin sen keinon, että meni seisomaan keskelle kuohuvaa virtaa ja saattoi koirat aivan ymmälle. Hetken kuluttua palasi kaksi sen tovereista katsomaan kuinka se jaksoi, mutta silloin olivat koirat jo uupuneet niin siitä leikistä, että istuivat rannalla vaan nekin ja katselivat vihollisiaan.

Joki sai oikealta puolelta lisähaaran ja kääntyi sitten jyrkkäreunaisen laakson halki kaakkoon päin, jonne meidän tietysti täytyi seurata sitä ja jolla suunnalla toivoimme laitumien yhä paranevan. Alapuolella jokien yhtymäkohtaa oli kummallinen jäämuodostuma, molemmilla rannoilla pitkät jäätiköt, joista oikeanpuolinen, meidän kulkemamme oli kaksi metriä paksu. Se päättyi vihdoin pystyjyrkkään reunaan, ja siitä oli päästävä alas

laakson pohjaan, jossa vaahtoava vesi virtasi. Meiltä kului paljon aikaa hakatessamme portaita jäähän ja hiekoittaissamme niitä, että saataisiin kameelit kunnialla alas. Sillä aikaa oli Schagdur ollut tutkimassa laaksoa alempana, ja kun vihdoin tapasimme hänet, sanoi hän puolen penikulman päässä olevan voittamattoman esteen, laakson kapenevan niin, että se oli yhtenä koskena rannasta rantaan. Vettä oli ollut metriä syvältä siinä kohdassa, josta hän kääntyi ympäri. Minä huomasin heti, että olisimme tuhon omia, jos jatkaisimme matkaa sinne saakka, sillä puolenpäivän aikaan paisuu joki, ja jos meidän silloin vasta täytyisi palata takaisin, syöksyisi pahin tulvavesi jäätiköiltä vastaamme ja upottaisi meidät kuin rotat.

Ei siis muuta kuin takaisin koko matka ja uudestaan ylös sivujoen uomaa seuraten, joka vei toiseen solaan. Sen alle päästyämme olimme saaneet kylliksemme sinä päivänä, varsinkin kun vielä satoi ja myrskysi. Vaan ettei jälkijoukko tekisi tätä samaa erehdystä, pystytettiin merkiksi muutamia kiviröykkiöitä.

Ilta oli kirkas, minä poltteli piippuani vuoteella ja katselin kuinka kameelit kärsivällisesti tapailivat harvoja ruohon korsia suuhunsa. Aurinko laski rusottavan punaisena ja kohta putosi taas jo sadepisareita teltin ennestäänkin märkää kangasta vastaan.

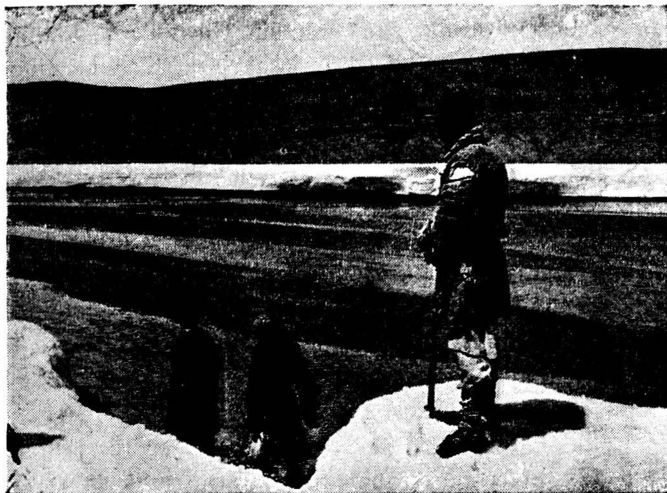
Kaksi tuntia saimme aamulla ponnistella Laman kanssa, ennenkuin pääsimme solan kynnykselle, ja kaksi tuntia saimme siinä odottaa karavaania. Ilkein mielikuvituskaan ei voisi keksiä kurjempaa kulkupaikkaa. Elukat painuvat liejuun joka askeleella. Sataa vuoroin vettä, vuoroin rakeita, pehmittäen maata yhäkin enemmän. Me lähestymme niitä seutuja, joissa kaikki pilvet Indian valtamereltä pusertavat vetensä maahan. Ääretön korkeus, kurja sää, jyrkkä nousu ja liejuinen maa, ne ovat seikkoja, jotka voivat tuhota minkä karavaanin tahansa.

Eteläinen rinne oli vielä viittä vaikeampi. Yksi miehistä kulkee edellä taluttaen hevostaan ja koetellen maan pitävyyttä. Turdu Baj pitää kiirettä, etteivät kameelit ennättäisi kokonaan upota. , Se ei auta kumminkaan, kuuluu mölähdys ja yksi alkaa jo upota. Joku johtaa toisia eteenpäin sillä aikaa kun kaikki

muut miehet rientävät auttamaan hädässä olevaa, jonka kuorma purjetaan ja joka itsekin lopulta vedetään liejusta ylös. Sataa vettä kuin kaatamalla ja paksut pilvet pimittävät koko maailman. Yksi muuleista on myös uponnut ja saadaan ankarilla ponnistuksilla ylös. Itse olemme paksussa liassa vyötäisiin saakka. Vettä valuu sekä miehistä että elukoista, ja kaikki huohottavat kuin hengen hädässä. Todellakin toivoton maa! Ihmiset pakenevat meitä, luonnonvoimat tahtovat painaa meidät mäsäksi. Kuinka käykään Tjernoffin ja jälkijoukon!

Heti solan alapuolella painuu viimeisenä kulkeva kameeli liejuun ja kaatuu siihen. Hän näytti ymmärtävän, että siinä oli elämä kysymyksessä, ja koetti ponnistaa viimeiset voimansa päästäkseen ylös. Muu karavaani on jo kaukana edellä ja Hamra Kul lähettää kysymään minulta, mitä oli tehtävä. Lähetän miehiä apuun, mutta ne palaavat ja sanovat, ettei sille tänä iltana ainakaan enää mahda mitään. Nyt määräsin kolme miestä viettämään yönsä kameelin vieressä ja hankkimaan sinne peitteitä, rimoja ja köysiä, että heti varhain aamulla, kun maa vielä oli jäässä, koettaisimme pelastaa sitä, se kun oli parhaita kameeleja koko karavaanissa. Pelastuspuuhamme menivät kuitenkin hukkaan. Yöllä painui eläin raukka yhä syvemmälle ja oli aamulla kuollut ja puoleksi kiinni jäätynyt tähän kirottuun maahan. Huomaatteko nyt, ettei ole leikkiä tai virkistävää urheilumatkaa kulkea läpi Tiibetin? Siinä on tosi käsissä joka päivä, ja öisin uneksimme me turhaan laidunmaista ja kovista, kestävistä teistä. Toisinaan näyttää kaikki niin synkän toivottomalta, että olisi mielestämme melkein parempi, jos maa nielisi uumeniinsa koko kurjan joukkomme ja vapahtaisi meidät enemmistä vaaroista ja vaikeuksista.

Vihdoin viimein tulemme alas näiltä murhaavilta korkeuksilta uuden joen rantaan, jonka kuohuvia vesiä aloimme seurata. Mistä se tuli, tai minne se meni, sitä emme nähneet, sillä lumensekainen rankkasade peitti silmistämme koko laakson, mutta sen huomasimme ilolla, että maa oli lopultakin muuttunut kovaksi somerikoksi, joka hyvästi kesti kuormakameelien painon. Kuolemaisillaan uupuneina asetimme 43:nen leirimme joen oikealle rannalle.

Molemmat jäävyöhykkeet laaksossa.

XXIII.

Lähtö Lassaan.

Antaissamme uupuneen karavaanin levähtää yhden päivän tekivät miehet partioretkiä leirin ympäristöön. Kasakat tapasivat muutaman kilometrin päästä alempana laaksossa hiekkaperäisiä kumpuja, joilla oli hyvää laidunta. Heti veivät Turdu Baj ja Hamra Kul kaikki kameelit sinne, ja nyt tein minäkin päätökseni: seuraavana aamuna, 24 p:nä heinäkuuta asettaisimme pääkortteerimme sinne samaan paikkaan. Ja olipa jo aikakin lähteä Lassaa kohti, sillä pari partiomiehistä oli kuullut pyssyn laukauksia etäältä. Täälläkin oli meillä siis naapureita — ystäviäkö vai vihamiehiä? — joka tapauksessa oli pidettävä silmät auki!

Heinäkuun 24 p:nä ratsastimme siis laaksoa alas. Mieliala oli vakava, sillä olihan kysymyksessä tärkeän eron hetki. Minä tarkastin mieheni, kameelit ja hevoset, ja kysyin, saamatta kui-

tenkaan vastausta, olisiko tämä nyt viimeinen kerta, jolloin ratsastin heidän seurassaan. Laakso laski jyrkästi, joki muodosti kohisevia koskia, rannat muuttuivat yhä ruohoisemmiksi, ja siinä kohdassa, jonka kasakat olivat katsoneet kortteeripaikaksi, oli laidun jo ihan rehevää, varsinkin päivänpuoleisilla rinteillä. Korkeus oli sentään 5127 m — yksi Eifeltorni Mont Blancin huipulla, mutta leveysaste oli eteläisempi. Sotaiselta näkökannalta katsoen oli asema sentään epämukava, sillä kaikki ympäristön mäet olivat leiripaikkaa korkeammalla, ja sattuisiko jonkun tangutheimon päähän pistämään tehdä yöllinen hyökkäys, kävisi leirin puolustaminen sangen vaikeaksi.

Niinä kahtena päivänä, jotka vielä viivyin leirissä XLIV, pantiin kaikki kuntoon lähtöä varten. Niitä hevosia ja muuleja, jotka tulisivat mukaamme, hoidettiin parhaan mukaan ja ne saivat lopettaa koko maissivarastomme. Sitten lyötiin ne kenkään ja niitten satulat ja loimet korjattiin.

Kahteen mongoolilaiseen kirstuun ladottiin kaikki matkatarpeemme. Otin myös matkaan muutamia pienempiä koneita, ettei tarvitsisi kokonaan keskeyttääkseni havaintojen tekoa, sekä pienen kameran, kolme paria tummia reunus-silmälaseja, kirjotusvehkeet, partaveitsen ja saipuaa — sillä päämme täytyi olla kokonaan ajeltu; muita pesulaitoksia ei tarvittu, oli päinvastoin välttämätöntä päästä niin likaiseksi kuin mahdollista näyttääkseen oikealta mongoolilta. Muihin välttämättömyyksiin kuului vielä sakset, lyhty, kirves, tusina kynttilöitä, muutamia laatikoita tulitikkuja, piippuja, tupakkaa ja 10 jambia (2500 Sm) hopeaa. Eväitä oli jauhoja, riissiä, talkkunaa ja lihaa. Ensimmäisten päiväin varaksi otettiin myös muutamia askeja säilykkeitä, jotka sitten tyhjinä upotettaisiin veteen, etteivät herättäisi epäluuloja.

Asevarastossa oli yksi venäläinen makasiini- ja yksi berdankivääri, sekä ruotsalainen sotilasrevolveri ja 30 patruunaa joka asetta kohti.

Muuten oli kaikki tarpeemme puhtaasti mongoolilaisia. Minullakin oli helminauha ja »gavo» jumalankuvineen kaulassani sekä vyölläni tuppiveitsi, jonka tupen yhteydessä olivat myös

tavalliset kiinalaiset norsunluutikut, joita käytettiin syödessä, sekä tulukset ja taulaa, tupakkapussi ja pitkä piippu. Kaikki astiat, padat ja kannut olivat myös aito mongoolilaisia. Vaatteita meillä oli kaksi kertamustaa sateitten varalta. Pienin telteistä otettiin makuusuojaksemme ja Lama ompeli valkeasta villakankaasta pitkän kauhtanan, jota voisi käyttää sadesäällä yövartijana ollessa. Kelloa, kompassia, lämpö- ja ilmanmittareita varten oli minulla erityiset povitaskut, jotka olivat hyvästi piilossa. Kaikki, mikä oli eurooppalaista tekoa, kätkettiin tarkasti toisen kirstun pohjalle, ja se oli enimmäkseen sellaista tavaraa, jota oli helppo upottaa veteen, jos hätätila sattuisi.

Sirkin jätettiin ylipäälliköksi leiriin ja kaikkia kehotettiin tottelemaan häntä niinkuin olivat minuakin totelleet, ja täyttämään velvollisuutensa. Turdu Bajlle jäi kuitenkin asiantuntijana oikeus ehdottaa leirin muutosta johonkin lähistöön, sitten kun laitumet kävisivät huonoiksi. Sellaisista muutoista oli joka kerta pantava Sirkinin kirjottama ilmotus määrätyn kiviröykkiön sisään talteen leirissä XLIV, että me palatessamme voisimme löytää uuden leirin. Ennen lähtöä keskustelin Sirkinin kanssa kahdenkesken, ja hän ymmärsi hyvästi aikomani retken vaarallisuuden. Hän istui hiljaa kuunnellen ja ravisteli päätään. »Ellemme ole palanneet seitsemänkymmenen viiden päivän kuluttua», sanoin minä, »niin silloin olemme joutuneet hukkaan, ja palaa sinä sitten karavaanin kanssa Tjarkhlikiin ja Kaschgariin.» En hetkeäkään pelännyt sitä, että Tiibetiläiset meidät tappaisivat, mutta kaikkeen täytyy sentään olla varustautunut, ja niin ollen saapuisivat sentään kaikki karttani ja muistiinpanoni kunnialla kotiin. Viimeiseksi lukitsin kaikki kirstuni, mutta hopeakirstun avain jäi sentään Sirkinille, että hän voisi varustaa Tjarkhlikista uuden karavaanin Kaschgariin, jos niin tarvittaisiin.

Illalla ilmotti joku, että lähistössä oli tavattu tiibetiläisten sekä jalka- että ratsumiesten jälkiä, ja että koirat jo yöllä olivat raivokkaasti haukkuneet juuri samaan suuntaan. Leirissä kuiskailtiin jo, että ne olisivat olleet vakoojia. Illalla liiteli leirimme päällä mustia korppia, tehden vakavan tunnelman vieläkin ras-

kaammaksi. Ja niin ryömin viimeisen kerran peitteeni alle »sivistyneissä oloissa», ja nukuin makeasti siksi kunnes Schagdur tuli herättämään minua tälle kohtalonomaiselle matkalle.

Kiireellä pui'n päälleni ja muutaman minuutin kuluttua olin täysikarvainen mongooli. Tummanvihreä viitta oli pehmeä ja mukava, vyötäreilläni oli keltainen vyö ja päässäni pieni keltainen lakki, ylöskäännettävällä reunalla. Jo parin viikon ajan oli koettanut tottua kömpelöihin mongoolisaappaisiin, jotka pystyjen kärkiensä ja paksujen pohjiensa vuoksi tuntuivat olevan erittäin käytännölliset pehmeällä ja kostealla maalla. Korkea mongoolisatulakin puusisustoineen ja pehmeine päällisineen tuntui erittäin mukavalta, ja leveät, lyhyellä riippuvat jalustimet antoivat polville hyvän tuen. Satulani takana oli kokoon käärittynä lammasnahkaturkki, jota nyt ei kuitenkaan tarvinnut, sillä päivä paistoi lämpimästi.

Pieni karavaanimme oli kunnossa, nousimme satulaan ja lähdimme. Hyvät muhamettilaiseni olisivat kyllä saaneet olla itkemättä, sillä muutenkin tuntui lähtömme liiaksi hautajaisten tapaiselta, mietin itsekseni. He ehkä epäilivät, että tämä oli viimeinen lähtömme. Itse en epäillyt mitään, enkä lakannut luottamasta siihen voimalliseen käteen, joka niin monen vuoden kuluessa oli ohjannut retkiäni suuressa Aasiassa. Schagdur oli hyvillään, että vihdoinkin olimme matkalla, ja Lama istui tyynenä kuin piimäpytty satulassaan. Kysyin häneltä olisiko hän mieluummin jäänyt Sirkinin ja Tjerdonin kanssa leiriin. Ei, vaikka henki menköön, niin nyt hän seuraa minua. Minä ratsastin oivalla valkealla hevosellani, Schagdurilla oli keltainen ratsu ja Lamalla sama pieni muuli, »Keltakorva», joka kerran oli ollut menettää henkensä, vaan joka nyt oli paraita ratsujamme. Malenki ja Jollbars otettiin myös mukaan, mutta toiset koirat jäivät surkeasti ulvomaan kahleissaan, kun näkivät isäntänsä jättävän heidät. Ördek oli matkassa myös vartioidakseen ratsujamme ensimmäisen yön.

Sinä, lukijani, ihmettelet ehkä, mitä varten minä oikeastaan heittäysin sellaisiin tuntemattomiin vaaroihin, joihin Lassan matka

Shagdur, tekijä ja Shereb Lama pyhiinvaeltajapuvussa.

aina välttämättä on yhdistetty. Aina siitä saakka kuin isä Huc — myöskin valepuvussa — kävi tässä pyhässä kaupungissa, ovat tiibetiläiset tuskallisen tarkasti vartioineet maataan kaikkia eurooppalaisia vastaan. Ameriikkalainen Rockhill oli kaksi kertaa koettanut kuleksivan laaman puvussa tunkeutua sinne. Bonvalot ja Orleansin prinssi Henrik, Dutreuil de Rhins ja Grenard, Bower ja useat muut, puhumattakaan Prschevalskista ja Koslof-fista, olivat tehneet saman yrityksen, mutta aina yhtä turhaan. Kun minun matkasuunnitelmaani kerran kuului tutkia ja merkitä kartalle niin laajoja aloja tuntemattomasta Tiibetistä kuin mahdollista, ja kun minun jo siinä tarkotuksessa täytyi päästä jotensakin lähelle Lassaa, niin en voinut tukahuttaa haluani tähän itsessään mielettömään yritykseen. Kysynet, mitä sillä luulin voittavani! Ehkä tilaisuuden saada kertoa Lassasta ja päästä tekemään pohjapiirroksen kaupungista temppeleineen? Ei, tämä kaupunki on joka suhteessa paremmin tunnettu kuin monet muut Sisä-aasian kaupungit, juuri sen vuoksi, että se niin kauvan on ollut eurooppalaisten uteliaisuuden esineenä. Venäläiset ovat lähettäneet sinne burjaatteja, englantilaiset pundiitteja, kummatkin oppineita ja koulunkäyneitä miehiä varustettuina parhaimmilla koneilla, ja niin on meillä perusteelliset tiedot ja kartat tästä laamalaisen uskonnon Roomasta, Jerusalemista ja Mekasta.

No mutta mitä kummaa sinulla sitten oli siellä tekemistä, kysynette uudestaan? Se oli ehkä entinen viikinki, joka heräsi minussa, vastustamaton halu seikkailuihin. Minä tahdoin kaiken erämaitten rauhan jälkeen heittäytyä yrityksiin, joissa elämä riippuisi hiuskarvasta. Tunkeutua hengenvaarallisten sattumien syvyyksiin, joista päivä päivältä kävisi yhä vaikeammaksi löytää takaisin. Se saattaa olla suuri vika minussa, mutta minä en voi sille mitään, että nautin epävarmoista seikkailuista enemmän kuin rauhallisista ja varmoista olosuhteista. Vaikeuksilla saavutettu voitto on aina kallisarvoisempi, ja elämä on suuremman arvoinen sen silmissä, joka tuntee olevansa lähellä menettää sen. Kaikki tämä veti minua niin puoleensa, että tahdoin karaista hermoni ja näyttää, että ainoastaan kahden seuralaisen kanssa

rohkenin lähteä suoraan tiibetiläisten keskelle. Ja jos tiellemme nostettaisiin ylikäymättömiä esteitä, vasta sitten kääntyisin takaisin, mutta silloin tekisinkin sen tyynellä mielellä, sillä olisinhan siinä tapauksessa kumminkin tyydyttänyt kunnianhaluni. Tähän nähden ei ollut mitään merkitystä sillä, näkisinkö pyhän kaupungin vaiko en, sillä minä tunsin sen muutenkin tarpeeksi hyvin. Lama oli minulle kuvaillut sen katuja, toreja ja temppeleitä melkein jo kyllästyttävän paljon. Ja temppeleitä näkisimme kyllä Länsitiibetissäkin, jos joskus pääsisimme niin pitkälle.

Hyvää vauhtia kuljimme nyt jokirantaa alas ja näimme siellä täällä vanhoja nuotiopaikkoja. Eräässä kohti oli kauvan sitten ammuttu, nyt jo kuivunut jakin raato, sekin merkkinä ihmisten käynnistä niillä mailla, ja aivan hiljan oli karhu käynyt kääntelemässä sitä.

Sitten saavuimme laajaan, avonaiseen laaksoon ja asetuimme siihen yöksi pienelle lähteelle, jonka vaiheilla oli hyvää ruohomaata. Minä tein nuotion sillä aikaa kun toiset pystyttivät teltin ja hoitivat ratsuja. Illallinen syötiin mongoolien tapaan, sillä parasta oli siihenkin aikoinaan totutella. Me toiset menimme varhain levolle, mutta Ördek jäi vartioimaan elukoitamme. Kuu valasi hiljaista seutua — siunattu asia, että oli edes valoa näinä öinä!

Heinäkuun 28 p:nä päätimme, että Ördek seuraisi mukanamme vielä yhden päivän, osaksi sen tähden, että vielä saisimme yhden yön maata täydessä rauhassa, osaksi siitäkin syystä, että Lama tunsi itsensä kovin sairaaksi, ja minä olin melkein varma, että hänen täytyisi palata takaisin. Neuvottelin asiasta Sahagdurin kanssa, ja päätimme siinä tapauksessa jatkaa matkaa kahden. Mutta Lama virkistyikin päivän kuluessa, vaikka teimme taivalta neljä penikulmaa. Maa oli kovaa, ihmisiä ei tavattu, mutta jakia ja kulaaneja nähtiin tuon tuostakin. Silloin tällöin nousi joku meistä korkeammalle paikalle tähystelemään ympäristöä kiikarilla. Jos olisimme nähneet jonkun paimenleirin, olisimme rehellisinä pyhiinvaeltajina ratsastaneet suoraan sinne,

mutta siinä tapauksessa olisi Ördekin tietysti täytynyt heti kääntyä takaisin.

Kahden pienen järven väliselle kannakselle asetimme yöleirin. Nuotiolla aprikoimme vastaisen matkamme vaiheita, minä laskin paljonko sitä vielä olisi edessämme ja kuinka paljon jo olimme kulkeneet. Lama kertoi elävin piirtein siitä ankaruudesta, jolla tiibetiläiset Nakktjun luona tarkastavat kaikkia Mongooliasta tulijoita, ja siitä syystä päätimme karttaa koko sitä paikkaa ja koettaa päästä sen eteläpuolitse Lassan valtatielle, jossa voisimme sekaantua suureen pyhiinvaeltajajoukkoon.

Nyt täytyi minun ulkonaisessa ihmisessäni tapahtua surullisen lystillinen muutos. Istuin nuotiolla ja Schagdur iski saksilla tukkaani niinkuin vandaali. Sitten kävi Lama saipualla ja partaveitsellä sängen kimppuun, ja pian paistoi pääni sileänä kuin piljaartipallo. Lopuksi kävin omin käsin viiksiini ja — ajatelkaa sitä kylmäverisyyttä — ajelin ne pois juuria myöten. Veljieni, mongoolin ja burjaatin mielestä, jotka olivat parrattomat, olin tietysti nyt vasta oikean ihmisen näköinen, mutta itse mielestäni oli melkein synti menetellä tällä tavoin jumalan antamain lahjain kanssa. Kulmakarvat ja silmäripsit sain sentään onneksi pitää. Mutta mitä sentään yleensä merkitsi ulkonäköni, kun ei ollut edes kissaa, jonka silmissä sillä olisin keikaillut!

Vielä oli minulla kuitenkin jonkun verran lohdullista samannäköisyyttä Caesarin rintakuvan kanssa, mutta sitäkään iloa ei kestänyt kauvan. Vanhana, taitavana puoskaroitsijana alkoi Lama pöyhiä lääkesäkkiään, siveli pehmeällä kädellään naamaani lampaan talia ja jotain ruskeata väriä, ja katseli minua sitten matkan päästä, pää kallellaan. »Ike sän bane», mainion hyvä, sanoi hän. Itse en voinut yhtyä siihen, kun katsahdin kelloni kirkkaaseen sisäkanteen. Oliko tämä rasvainen, vaskenruskea ja parraton naama todellakin minun? Vähitellen kuivui rasva ja sai tuulesta ja pölystä harmahtavan vivahduksen. Joka kerta kun nauroin tai olin muuten pakotettu liikuttamaan kasvolihaksiani, kirveli iho kauheasti, mutta kohta meillä ei enää ollut

tilaisuutta nauruun, iloinen mieliala kuului tämän päivän jälkeen harvinaisuuksiin karavaanissamme.

Leiri oli avoimessa kohdassa järvien välissä, ainoastaan lounaispuolella oli muutamia kunnaita. Ihmisten jälkiä ei näkynyt, koirat makasivat rauhallisina ja seutu tuntui täysin turvalliselta. Kello viiden aikaan nousi myrsky, joka ajoi hiekka- ja pölypilviä yli järven ja leiripaikan. Menimme silloin telttiin ja istuimme siellä suojassa turisten ja tupakoiden kello 8:aan, jolloin meillä ei enää ollut muuta tehtävää kuin ruveta levolle. Ordek vartioi ratsujamme parin sadan metrin päässä teltin länsipuolella. Hänen piti valvoa koko yö, että me viimeisen kerran, ehkä pitkiksi ajoiksi, olisimme saaneet nukkua vielä rauhassa, ja aamulla piti hänen lähteä ratsastamaan pääleiriin takaisin.

Keskiyön aikana nosti joku telttivaatetta ja sisään ryömi nelin kontan Ördek, kuiskaten pelosta vapisevalla, käheällä äänellä: »yksi ihminen on tullut tänne.» Emme kuulleet, olisiko hänellä ollut muuta sanottavaa, me tempasimme aseemme ja riensimme ulos. Myrsky raivosi entisellä voimallaan ja vaalea kuu paistoi repaleisten, nopeasti kulkevain pilvien lomasta. Ördek vei meidät ulompana olevien hevosten luo, missä hän oli nähnyt tumman haamun hiiviskelevän. Tämä näky oli niin säikäyttänyt sankarimme, jonka rohkeus rajoittui kokonaan hiljaiseen erämaahan, että hän melua nostamatta oli lähtenyt juoksemaan telttiin. Sen vuoksi tulimme liian myöhään. Heikossa kuutamossa näimme kaksi ratsastajaa, jotka täyttä laukkaa laskettivat kunnaitten taa, ajaen edellään kahta irrallista hevosta. Schagdur ampui heidän jälkeensä, mutta turhaan. Hän, Ördek ja Lama nousivat satulaan, ja lähtivät ajamaan takaa, vaan minä jäin vartioimaan jälellejääneitä ratsujamme, joita kukatiesi ympäröi kokonainen ryövärijoukko. Tunnin kuluttua palasivat he kuitenkin tyhjin käsin takaisin.

Silloin menimme lähemmältä katsomaan rauhassa syövää laumaamme; kaikki viisi muulia sekä kaksi huonointa hevosta oli tallella, mutta minun oivallinen ratsuni sekä Schagdurin keltainen ruuna oli varastettu. Jäljistä näimme selvästi kuinka

Kolmen pyhiinvaeltajan lähtö pääleiristä.

rosvot olivat käyttäytyneet. Kolme tiibetiläistä ratsastajaa, joko sitten satunnaisia tai ammattivarkaita, oli nähtävästi seurannut meitä koko päivän ja ottanut tarkan selon leirimme asemasta. Kovassa myrskyssä oli yksi niistä päällä tuulen salaa ryöminyt laumamme läheisyyteen ja piiloutunut erääseen syvänteeseen. Sopivalla hetkellä oli hän sieltä hyökännyt kahden uloimpana seisovan hevosemme kimppuun, ja saanut ne pelästyneinä juoksemaan länteen päin, jossa toiset kaksi tiibetiläistä olivat ratsuineen valmiina odottamassa. Sitten olivat kaikki kolme karahuttaneet pois, ajaen hevosiamme edellään.

En koskaan elämässäni ole siihen määrin kuohunut sisällisestä vihasta. Yksi ainoa aate valtasi minut aluksi kokonaan: ajaa roistoja takaa ja maksaa heille ansaittu palkkansa. Schagdur raivosi, ja pyssy poltti hänen sormiaan. Mutta pian voitin minä sentään suuttumukseni ja aloin punnita asianhaaroja levollisemmin. Ei ollut pienintäkään mahdollisuutta maailmassa, että me uupuneilla hevosillamme olisimme voineet saavuttaa tiibetiläiset, jotka tietysti olivat siksi viisaita, etteivät seisattuisi pariin päivään. Jos kaksi olisi ajanut takaa ja kaksi jäänyt leiriin, olisimme sillä tavoin jakaneet voimamme kahtia, joka olisi ollut kovin typerä teko, kun viholliset selvästikin pitivät meitä silmällä. Ei, asia oli jätettävä sille hyvälleen, olimme saaneet tuntuvan opetuksen, ja siihen saimme tyytyä. Leikki oli muuttunut todeksi, päällemme saatettaisiin hyökätä millä hetkellä tahansa, täällä täytyi pitää silmänsä auki.

Unta ei tullut enää silmiimme sinä yönä. Istuimme pienelle nuotiolle, sytytimme piippumme ja keskustelimme, ja onnettomuutta ennustavat pilvet purjehtivat huimaa vauhtia ohi kylmästi kumottavan kuun. Sitten keitimme teetä ja söimme aamiaiseksi riissiä ja leipää. Päivän koitossa satuloittiin molemmat jälellä olevat hevosemme ja muuli, sekä pistettiin kapineet kokoon. Ikävä yö oli meillä ollut, mutta sanaakaan ei hiiskuttu takaisin kääntymisestä. Takaisinko! Ei toki, sellainen ajatus ei mahtunut minun aivoihini. Ruotsalainen ei väisty milloinkaan, jos hän on hiukankin ylpeä maansa historiasta.

Öinen rosvous.

Kun aamurusko punasi tuntemattomia kunnaita idässä, istui Ördek nuotion hiilustalla ja itki. Hän rukoili ja pyysi päästä mukaamme, eikä olisi yksinään lähtenyt paluumatkalle tämän kavalan seudun halki, jossa rosvoja ja pahantekijöitä nousi kuin varjoja maasta. Mutta kun minä olin horjahtamaton, pyysi hän saada edes revolverin mukaansa. Ei hän saanut sitäkään, sillä nyt tarvitsimme kaikki aseet itse.

Silmäni kirvelivät auringon valossa valvotun yön jälkeen. Pienelle paperilapulle kirjotin muutamia rivejä Sirkinille, ja käskin hänen pitämään huolta, että leiriä vartioitaisiin mitä tarkimmasti. Lisäksi määräsin, että Tjerdonin, Li Lojen ja parin muun miehen olisi yksi viikko ajettava varkaita takaa. Ördek pisti kirjeen poveensa ja oli kuin kuolemaan tuomittu, joka jo näkee mestauslavan edessään. Tuskin olimme nousseet satulaan, kun hän jo juosta pyyhkäsi jokirantaa ylöspäin ja katosi näkyvistämme. Mies parka oli niin säikähtynyt, että luuli ryöväreitä satavan pilvistä koko päivän.

Hän ei tohtinut ollenkaan kulkea aukeita paikkoja eikä seurata entisiä jälkiämme, vaan hiiviskeli vuorien repeämiä ja purojen uomia niinkuin metsäkissa, ja odotti vaan yötä ja pimeää. Mutta sitten pelkäsi hän sitä yhtä paljon ja näki jokaisessa pimentopaikassa vihollisen. Pari kulaania oli ollut säikäyttää hänet mielipuoleksi ja toisessa kohdassa oli hän ryöminyt vuoren onkaloon kuin piikkisika. Tuli vielä rankkasade ja se lisäsi kohinallaan yhä hänen pelkoaan. Vihdoin saapui hän leirilaaksomme suulle, jossa virran pauhu voitti kaikki muut äänet, ja siinä oli hän yhtenään kuulevinaan askelten kapsetta takanaan. Hän lankeili, nousi ylös ja juoksi taas yli mäkien kuin hullu, kahlasi kaulaansa myöten joessa ja pyrki eteenpäin tavalla jos toisellakin, pakoon kuviteltuja pahantekijöitä. Kuinka hän pilkkopimeässä oli löytänyt perille, sitä hän ei sittemmin muistanut itsekään, mutta vähällä piti, etteivät leiristä käsin ampuneet häntä, kun vartija oli nostanut melun. Leiriin tullessaan oli hän ollut miltei menehtynyt, ei saanut sanaa suustaan vaan painui kasaan niinkuin ryysy. Toiset olivat kauhistuksissaan,

sillä he luulivat, että meidät olisi surmattu, ja Ordek vaan yksinään päässyt pakoon. Vasta perinpohjin levättyään oli hän virkistynyt sen verran, että jaksoi kaivaa povestaan minun kirjeeni ja kertoa seikkailustamme.

Tjerdonin takaa-ajamisesta oli ainoastaan sen verran tuloksia, että saimme tietää varkaitten kulkeneen järveltä neljä penikulmaa erääseen paikkaan, jossa suuri joukko muita tiibetiläisiä oli heitä odottanut, ja että ne sitten kaikki yhdessä olivat ratsastaneet niin pitkälle eräässä joessa, että jälkiä oli mahdoton enää löytää.

Joukko tiibetiläisiä.

XXIV.

Tiibetin paimentolaisia.

Jätettyämme Ördekin ratsastimme neljä penikulmaa kaakkoon päin. Eräässä töyrykkäässä vuorien välikössä suuntamme oikealla puolella näimme satoihin nousevan jakilauman, ja kun ne eivät tuntuneet olevan ollenkaan arkoja, luulimme niitä kesyiksi ja odotimme vaan, missä niitten paimenet olisi. Mutta kun tulimme lähemmäksi, pakenivat ne; ne olivat siis kuitenkin metsäjakeja, ja siitä päättäen oli meillä vielä parin päivän matka ensimmäisiin paimenleireihin — me odotimme niitä, sillä siellä olisimme sentään mielestämme varmemmilla mailla.

Avonaiselle paikalle, jossa oli hyvä laidun ja yllin kyllin vettä ja jakinlantaa, asetuimme yöksi. Nyt olimme kolmen kesken, ilman apulaisia, ja minä sain itsekin nostella kuormia, pystyttää telttiä ja koota lantaa. En ollut tehnyt mitään karkeampia töitä sittenkun 1896, jolloin kaksi kertaa melkein yksinäni ratsastin läpi Persian, ja nyt tuntui sangen hauskalta ottaa osaa

karavaanimiesten töihin. Schagdurin piti olla meistä kolmesta ylimmän miehen ja minun piti kulkea vaan niinkuin palvelijana, niin olimme sopineet. Venättä ei saatu tästä lähtein puhua sanaakaan, pelkkää mongoolinkieltä vaan. Me näyttelimme osiamme mainiosti; ensin oli Schagdurista vähän vastenmielistä komentaa minua niinkuin renkiä lantaa hakemaan, mutta parin päivän kuluttua kävi kaikki kuin rasvattu.

Kun nyt olin tehnyt kaikki toimeni herrani täydeksi mielihyväksi, otin vankan levon ja nukuin sikeästi kello 8:aan, jolloin oli jo pimeä ympärilläni ja toiset kaksi olivat hakemassa elukoitamme yötiloille. Yhden tunnin saivat ne vielä syödä valloillaan teltin ympärillä. Sitten pantiin ne liekaan kahden seipään väliin kiinnitettyyn köyteen, ja seuraavaa leirijärjestystä pidettiin tästä lähtein. Elukkain liekaköysi asetettiin aina teltin toisen oven edustalle, joka pidettiin auki. Heti pimeän tultua sammutettiin nuotio ja kaikki kapineet nostettiin telttiin. Jollbars pantiin kahleihin elukkain viereen, niin että se heti antaisi ensimmäisen varotusmerkin, jos vaara uhkaisi. Pörröinen Malenki makasi samoin kahlehdittuna teltin suljetun päädyn edessä. Yöt jaettiin kolmeen vartiovuoroon, 9—12, 12—3 ja 3—6, ja tavallisesti oli ensimmäinen vuoro minun, viimeinen Laman.

Schagdur ja Lama näyttivät herätessäni tavattoman synkiltä, ja kun kysyin syytä siihen, sanoivat he minun maatessani nähneensä kolme ratsastajaa, jotka lähenivät idästä päin leiriämme, seisahtuivat, keskustelivat ja katosivat taas näkymättömiin. Heidän käytöksensä näytti suuresti epäiltävältä; he odottivat nähtävästi yötä hyökätäkseen päällemme. Oli selvää, että meitä kierteli vakoojat, mutta tekivätkö ne sen omasta päästään vai olivatko ne viranomaisten määräämiä, sitä emme tietysti voineet aavistaakaan.

Jo ennen kello 9:ää nukkuivat mieheni ja kuorsasivat makeasti, väsyneitä kun olivat edellisen yön ponnistuksista. Minulla oli ensimmäinen vartiovuoro ja astuskelin edestakaisin teltin edustalla. Valveilla pysyminen ei ollut vaikeaa, kun saattoi odottaa hyökkäystä millä hetkellä tahansa, mutta hitaasti kului-

vat hetket. Jollbars ulvahti ilosta joka kerta kun tulin sen luo, ja Malenki heilutti häntäänsä, silloin kun tuli hänen vuoronsa.

Päivällä oli saatu useita sadekuuroja, ja nyt illalla meni koko taivas synkkään pilveen. Alkoi välähdellä salamia ja kuului jyrinää ympäristöstä. Vettä valui virtanaan ja pieksi telttiä, niin että sen olisi luullut luhistuvan kokoon. Sisässä tuli kaikki märäksi, sillä telttivaate alkoi vuotaa. Makaajat eivät siitä sentään välittäneet mitään, vetivät turkkia ylemmäksi korvilleen vaan ja jatkoivat kuorsaustaan. Vaskikattila oli jäänyt ulos teltistä ja sadepisarat paukuttivat sitä kuin rumppua, koirat murahtelivat hiljalleen, muulit ja hevoset läiskäyttelivät märkiä häntiään kylkiinsä, kun sadevesi valui niitä pitkin alas ja kutkutti ihoa.

Minä sytytin lyhdyn ja istahdin teltin ovelle kirjottamaan, mutta pienimmänkin epäiltävän äänen kuultuani tein kierrokseni taas. Oi näitä synkkiä öitä, näitä loppumattomia tunteja! En milloinkaan unohda yksinäisiä askeleitani Malenkin ja Jollbarsin välillä! Kuutamosta ei ollut suurta apua, sillä pilvet olivat niin paksuja, että ainoastaan heikko valo levisi yli seudun ja vaikutti ainoastaan sen verran, että juuri ja juuri saattoi eroittaa elukkain tummat piirteet pimeästä yöstä.

Pitkä valittava ulvahdus kuuluu korviini, mutta se kuuluu sateen herkeämättömän kohinan vuoksi niin heikosti, etten tiedä mitä se oli. Alkavatko tiibetiläiset matkia hyeenain ulvomista, niinkuin oli tehnyt tangutilainen rosvojoukko, joka 1896 ahdisti minua Sinisen järven lähistöllä! Riennän ulos revolveri liepeeni alla, seisahdan, kuuntelen, odotan hetken rankkasateessa; sama ääni kuuluu taas — oih, se on vaan Jollbars, joka on tyytymätön ilmaan. Ja toisen kerran saa etäinen ukkosen räjäys minut taas hyppäämään pystyyn. Kaikki on niin märkää, ettei voi edes pistää piippuun. Muulit seisovat torkahdellen päät painuksissa, ja niitten yksiveteinen hengitys vaikuttaa nukuttavasti. Silmäluomeni alkavat tulla kovin raskaiksi, mutta minä halveksuisin itseäni kuin kurjaa koiraa, jos minut tavattaisiin nukkumasta.

Kolme pyhiinvaeltajaa leirillä.

Kello ½ 12 astuskelin pimeässä ympäri ja päätin lujasti, etten menisi telttiin, ennenkuin vuoroni olisi umpeen kulunut. Sitten vasta menin sisään ja sytytin kynttilän pätkän, vettä valui turkistani ja joka kohta purskahteli, mihin vaan astuin. Mietin juuri, että olisi synti herättää Schagduria makeasta unestaan, ja päätin lyhentää hänen vuoroaan puolella tunnilla, kun koirat samassa rähähtivät kiihkeästi haukkumaan. Lama heräsi ja riensi pyssyineen ulos, minä sammutin tulen ja seurasin häntä revolveri kädessäni. Hiivimme epäiltävälle puolelle alle tuulen; sieltä kuului selvästi kavioitten kapsetta ja etäistä koirain haukuntaa. Tiibetiläiset ratsumiehet vakoilivat leiriämme muutaman sadan askeleen päästä. Lama sai palata telttiin ja nyt hiivin Schagdurin kanssa lähemmäksi, mutta silloin kuulimme heidän nopeasti ratsastavan pois, kaikki oli hiljaista taas ja koirat lakkasivat haukkumasta. Sitten sai Schagdur valvoa, ja kuunnellessani kuinka hän harvalleen astuskeli teltin ympärillä, nukuin syvään uneen.

Aamulla herätti Lama meidät jo kello 5, ja heti lähdimme liikkeelle taas. Sellainen yö on ikävä, vaikka ei olisi pimeän arkakaan, ja noustuaan tuntee itsensä uniseksi ja uupuneeksi. Aurinkoa ei näkynyt koko päivänä, taivas oli synkkä ja pilvet niin raskaan näköisiä, että olisi niitten luullut putoavan suorastaan maahan. Tuon tuostakin purkivat ne vettä niskaamme ja kulkivat niin matalalla, että tuntui kuin olisi »pää tavannut kattoon». Yhä syvemmälle painaudumme tähän tuntemattomaan maahan, ja olemme vakuutetut siitä, että ennemmin tai myöhemmin tapahtuu meille jotain tavatonta. Ja yhtä varmaa on se, että meitä salaisesti vakoillaan ja odotetaan sopivaa tilaisuutta iskeä kimppuumme.

Eräässä laaksossa tapasimme lampaan raadon, kuorma vieressään: pieni säkillinen suolaa. Niinkuin jakiakin, käytetään Tiibetissä kuorma-elukkana myöskin lammasta. Eräässä toisessa, lumen peittämäin harjanteitten välisessä aukeassa solassa, kohosi korkea kivikumpu, ja siitä alkoi kovaksi poljettu tie, jonka suunta vei kohti Tengri-norin järveä, Lassan pohjoispuolelle.

Kahden järven väliselle kannakselle, joka oli 70 m. leveä, asetuimme taas yöleiriin, ja tavallisten iltatoimien jälkeen paneutui kaksi meistä levolle. Jo kello 8 kytkettiin ratsumme kiinni, ilma oli tyyni, mutta sade valui virtanaan niinkuin tuhansista kattotorvista, ja vesi vuoti telttivaatteen läpi. Vaan kun sadeaika kerran oli käsissä, täytyi siis säännönmukaisesti sataa, eikä meillä ollut oikeutta valittaa siitä. Minä istuin vahtivuoroni, neljä tuntia, teltin oviaukolla, ja olin siinä miten kuten suojassa. Vesi hyrskyy muulien kuormasatuloissa niinkuin pesualtaassa, ja vuotaa paksuina säikeinä niitten kulmista alas. Muulit itse pudistavat tavan takaa liikaa märkyyttä karvastaan pois, ja teroittavat silloin tällöin korviaan. Koirat murahtelevat tyytymättöminä. Malenki käy irroillaan ja etsii luita; siinä oli jätteitä tiibetiläisten ateriasta ja läjään kerätystä jakilannasta saattoi päättää, että heillä oli aikomus palata siihen vielä takaisin.

Koirat alkoivat haukkua äänekkäämmin. Se oli vaan pientä hälytystä! Yksi muuleista oli kehnännyt itsensä liekaköydestä irti, toiseen oli tarttunut sama halu, ja yhdessä astelivat he mäen rinnettä ylös. Minulla oli tuhannen tuskaa, ennenkuin sain ne kiinni, ja ainakin sillä kertaa oli minulla tarpeeksi tehtävää.

Pari tuntia vielä levättyämme pitkitimme matkaa heinäkuun 31 p:nä lounaiseen suuntaan. Kun istuin satulaan, purskahteli vesi allani, ja saatuamme taas pari uutta sadekuuroa, alkoi se jo holista saapasvarsissakin. Kaikki vaatteet olivat likomärät, ja turhaan odottelimme päivän paistetta.

Idän puolella näkyy mutkittelevan suuri joki, mutta maa on mäkistä, ja viidessä kohdassa kulkee tiemme matalain solain läpi. Siihen yhtyy vasemmalta toinen tie, jota pitkin hiljattain on kuljetettu jakilaumaa. Hetken kuluttua näkyikin etäältä edessämme mustia pilkkuja, ja sitten ilmestyi erään puron rannalta teltti, johon Lama pistäytyi sisään, sillä aikaa kuin Schagdur ja minä jatkoimme matkaa. Ne olivat tangutilaisia pyhiinvaeltajia, matkalla Kum-bumin temppelistä Lassaan, ja oli heillä viisikymmentä jakia, pari hevosta ja kolme koiraa, jotka saivat kauheasti

Nuori tiibetiläinen paimen.

selkäänsä Jollbarsilta ja Malenkilta. Meidän matkaamme näyttivät nämä pyhiinvaeltajat katselevan epäluulolla.

Samoilla seuduilla tapasimme lammaslauman, jossa oli 700 päätä ja jota yksinäinen, vanha eukko paimensi. Eukko ei näyttänyt ollenkaan pelästyvän meitä, mutta se olikin aivan luonnollista, sillä nyt olimme jo niin likaisia, ettei kenenkään vas-

Tiibetiläinen nainen.

taantulijan tarvinnut meitä hävetä. Hän osotti meille tien erääseen lähellä olevaan paimenteltiin ja sanoi sieltä saavamme tietoja niistä asioista, joita häneltä kyselimme. Me asetimmekin leirimme vähän matkan päähän teltistä.

Heti kun kaikki oli kunnossa, lähti Lama naapuriin ja tapasi siellä kaksi naista sekä nuoren miehen — teltin isäntä ei ollut kotona, mutta hänen piti pian tuleman. He pyysivät anteeksi, etteivät juhlapäivän vuoksi voineet myydä meille mitään,

mitä heillä olisi ollut myytävänä, mutta jos odottaisimme huomiseen, niin kyllä saisimme. Mutta säkillisen kuivaa jakinlantaa voisivat he milloin tahansa antaa kahdelle köyhälle mongoo-

Vanha tiibetiläinen mies.

lille, ja sitä kantaen palasi Lama takaisin luoksemme. Juuri kun olimme saaneet nuotiomme syttymään, ilmestyikin teltin isäntä mäelle, ja seisattui matkan päästä tarkastelemaan meitä. Lama meni kutsumaan häntä luoksemme ja kursailematta istahti hän nuotiollemme märkään maahan.

Hän taisi olla noin 40:nen ikäinen mies, tämä ensimmäinen tiibetiläinen, ja hänen nimensä oli Sampo Singi. Hänen parraton ja ryppyinen naamansa oli melkein musta, tukka roikkui likaisissa, vanukkeisissa suortuvissa hartioilla, ja niistä valui sadevesi säkin tapaiselle kauhtanalle, saappaat olivat valkeasta huovasta (nyt jo melkein mustat) ja vyöllä riippui tupakkikukkaro, piippu ja muuta pientä tarvekalua, kaikki yhtä likaisia. Sampo Singi oli useimpain tiibetiläisten tavan mukaan avopäin ja ilman housuja — paitse saappaita jalassaan. Sellaiset tamineet mahtavat olla jotensakin viileät, kun mies on matkalla rankka sateessa ja istuu ratsun selässä! Yhtenään niisti hän nenäänsä sormiinsa ja teki sen sellaisella arvokkuudella, että me uskoimme sen kuuluvan hyviin tapoihin ja aloimme seurata hänen esimerkkiään. Meidän mongoolilaiset astiamme näyttivät häntä erityisesti miellyttävän, mutta me emme olleet sitä ollenkaan huomaavinamme. Minuun hän ei kiinnittänyt suurempaa huomiota kuin toisiinkaan, sillä olinhan yhtä likainen kuin hän itsekin, sittenkun alituinen sade oli huuhtonut minusta pois viimeisetkin tähteet hienoudesta. Schagdurilla ja Lamalla oli tapana nuuskata ja Sampo Singi otti siitä myös hyvän annoksen, joka pani hänet hurjasti aivastamaan. Me nauroimme hänelle täyttä kurkkua, mutta siitä hän ei ollut milläänkään, kysyi vaan, oliko nuuskassamme pippuria.

Yht'äkkiä karjasi Schagdur minulle, niinkuin oikea kasakka-atamaani: »mene noutamaan hevosia sisään, poika, äläkä ällistele siinä». Minä juoksin ylös mäelle ja olin iloinen, kun näin Sampo Singin juuri samassa astuvan sisään omaan telttiinsä, sillä muuten olisi hän varmaan tullut ajatelleeksi tähän tapaan: »tuo mies ainakaan ei ole ikänään ennen ottanut muulia kiinni».

Tämä yö tuntui meistä tavallista turvallisemmalta. Aina siitä saakka, kun aavistamatta olimme kohdanneet jakimetsästäjät vuoristossa, emme olleet nähneet ainoaakaan maan asukasta, mutta kyllä tunteneet, että ne joka paikassa kummittelivat ympärillämme niinkuin pahat henget, jopa yhtenä yönä yrittäneet

hyökätä päällemmekin. Nyt oli Sampo Singi vakuuttanut, ettei tällä paikalla ollut rosvoja, mutta sentään pidimme yövartiota niinkuin ennenkin.

Kun heräsin aamulla elokuun 1 p:nä, oli sade ihmeekseni lakannut. Naapurimme olivat juuri tulossa telttiimme ja kiireellä pistettiin piiloon kaikki sellaiset esineet, jotka olisivat saattaneet herättää epäluuloa. Sampo Singi otti taas puheen vuoron ja latoi kaikki herkkunsa nuotiollemme. Siinä oli hyvää tavarata paljon, nythän eläisimme kuin ruhtinaat. Suuri möhkäle valkeata rasvaa, kehlollinen hapanta maitoa, puukuppi täynnä hienonnettua juustoa, toinen täynnä rievää maitoa, kolmas kermaa, sekä sitäpaitse elävä lammas — voimmeko toivoa ylellisempää aamiaista! Hienonnettua juustoa käytetään »tsambaan», ruokalaji, jossa pää-aineina on jauhoa ja rasvaa sekä teetä, ja joskus vielä muutamia palasia raakaa, kuivattua lihaa — kaikki sekaisin sotkettuina astiaan, josta niitä likaisin sormin pistellään suuhun. Hapan maito oli parasta, mitä heillä oli tarjota, paksua ja valkeata. En ole koskaan nauttinut maukkaampaa ruokaa kuin tämä »schoo», niinkuin tiibetiläiset sitä kutsuvat; sampanja ja ostronit ovat jonninjoutavia sen rinnalla.

Nyt piti ruokatavarat maksettaman ja minä otin käsille muutamia kiinalaisia hopeakolikoita. Sampo Singi punniskeli niitä nautinnolla hyppysissään, mutta ei sanonut ottavansa vastaan muuta kuin Lassan hopeaa; sitä ei meillä tietysti ollut, mutta onneksi oli erään kirstumme pohjalla pari myttyä sinistä Kiinan silkkikangasta. Olisittepa nähneet, millainen välke tuli rouva Singin pieniin siansilmiin! Hän hiveli likasilla kämmenillään kahisevaa silkkiä, aivan kuin olisi heti aikonut ruveta ompelemaan siitä itselleen tanssipukua. Yhdessä käden käänteessä oli tavaramme maksettu.

Sitäpaitse luvattiin Sampo Singille korvaukseksi vielä nahka siitä lampaasta, jonka hän oli meille tuonut, ja kohta kävi hän kiireellä käsiksi teurastukseen, tehden sen erittäin raa'alla tavalla. Hän tukahutti eläin paran pusertamalla sitä sieramista, ja sitä tehdessään mutisi hän koko ajan rukousta »on mane padme

hum». Tuskallista oli katsella hänen menettelyään, mutta siinä ei auttanut muuta kuin pysyä tyynenä, sillä pieninkin sekaantuminen asiaan olisi heti paljastanut meidät.

Vihdoin söimme yhdessä aamiaista ja koirat saivat myös osansa.

Nainen oli puettu aivan samalla tavalla kuin mieskin; hänen suorukkeiset mustat hiuksensa olivat kahdessa palmikossa, mutta sen lisäksi vielä törrötti niistä pienempiä töyhtöjä kaikille taivaan suunnille. Jalassa oli hänellä kirjavilla neuloksilla koristetut huopasaappaat, jotka aikoinaan lienevät olleet hyvinkin kauniit. Mutta naamassa oli hänellä niin paljon likaa, että minä en voinut käsittää, mistä se kaikki oli voinut siihen kerääntyä. Minun hieno ihoni, jota parhaani mukaan olin koettanut liata, »puhdistui» yhä sateesta, niin että sitä täytyi pari kertaa päivässä maalata uudestaan, mutta tämän tiibetiläisen »primadonnan» naama ei varmaan olisi tullut puhtaaksi, vaikka siihen olisi laskettu vettä paloruiskulla.

Sampo Singi ei koettanut vähimmälläkään tavalla pidättää meitä luonaan, vaan tahtoi päinvastoin päästä meistä niin pian kuin mahdollista. Ja hän oli ehkä oikeassa! Kun me paluumatkalla saavuimme hänen laitumilleen, oli hän kadonnut. Hän oli ehkä joutunut oman vieraanvaraisuutensa uhriksi, sortunut siihen hälinään, jonka meidän tulomme varsinaiseen Tiibetiin oli herättänyt kaikkialla. Jos hänellä olisi ollut halua pidättää meidät päivääkään luonaan, niin varmaan hän silloin olisi varottanut meitä lähtemästä edemmäksi; päinvastoin toivotti hän meille onnea taipaleelle ja sanoi seuraavaan paimenleiriin olevan kahden päivän matkan.

Rankassa sateessa ratsastimme eteenpäin Gartju-sängin jokilaaksoa; viimeisestä pienestä solasta tuntuu seutu avartuvan, ja mikäli sateelta voimme erottaa, ei edessämme näy enää vuoria ollenkaan. Satulat ovat märkinä, vaatteet ovat märkinä ja tarttuvat ilkeästi ihoon, vesi valuu hevosten harjoista. Siellä täällä näkyy vanhoja leiripaikkoja ja tiemme vie erään mahtavan virran oikeanpuoliselle rannalle. Se on Satju-sangpo, yksi

Ratsastus rankkasateessa, matkalla Lassaan.

Sisätiibetin suurimpia jokia, ja niin leveä, että me ensin luulimme sitä järveksi. Ei aikaakaan, kun kuulimme jo eteenpäin vyöryvän veden jymisevän kohinan, jonka rinnalla sateen herkeämätön läikinä häipyi kuulumattomaksi.

Virta jakautui 20:neen eri haaraan, joista neljä oli erittäin leveää ja minusta nähden mahdotonta kahlata yli. Mutta Lama, joka ratsasti edellä, oli rohkea mies ja jatkoi tyynenä eteenpäin, niinkuin ei olisi nähnyt ollenkaan harmaan ruskeata, kuohuvaa vettä. Me seurasimme jälestä, ja joka hetki odotin vaan, milloin edellä kahlaava Lama painuisi virran kuohuihin näkymättömiin. Sellaisen veden syvyydestä ei luonnollisesti voi tietää mitään, mutta ei se sentään ollut syvempää, kuin ainoastaan parissa kohdassa hiukan toista metriä.

Olemme ponnistelleet jo kymmenen haaran yli, ja levähdämme matalalla särkällä, jossa on vaan jalan verran vettä. Siinä seisomme keskellä kuohuvaa vesipaljoutta, joka syöksyy laaksoa alas vastaamme ja ohitsemme, niin että silmiä huimaa ja tuntuu siltä, kuin itse kulkisimme vinhaa vauhtia alaspäin ja vesi seisoisi paikallaan. Rantoja ei näy ollenkaan, vettä vaan, pitkistä sateista paisunutta, mereksi muuttunutta virtaa.

Sanaakaan sanomatta painaa Lama kantapäänsä muulin kylkiin ja ajaa taas syvyyteen. Vesi ylettyy jo muulin lautasille ja ratsastaja nostaa polvensa ylös, ettei sitä menisi saapasvarsiin. Samassa alkaa se muuli, joka kantaa kahta matka-arkkuamme, ja jota Lama taluttaa jälessään, arveluttavasti horjahdella; arkut kannattavat sitä, sen jalat kohoavat pohjasta, se kierahtaa ympäri ja alkaa painua hyvää vauhtia virran mukana. Se on kadotettu! Mutta ei, onko se mahdollista! Se tuntee taas kovan pohjan allansa, ponnistelee uudestaan tasapainoon ja kömpii kuormineen rannalle.

Samassa kun virta kiskasi kuormamuulin mukaansa, huusimme me täyttä kurkkua Lamalle, että hän kääntyisi takaisin, mutta veden pauhulta ei hän kuullut mitään, nousi vaan yhä ylemmäksi satulassaan, joka nyt jo oli kokonaan näkymättömissä. Mies on hullu, eihän hän osaa ollenkaan edes uida!

Silmänräpäyksessä irrotan minä vyöni ja olen valmis uhraamaan turkkini. Mutta kas ihmettä, Lama selviytyy, muulin selkä kohoo yhä korkeammalle vedestä, pieni pappimme on voittanut vaaran.

Viimeinen haara oli pahin, sen leveys oli tosin vaan 30 metriä, mutta se oli syvä ja ankarasti virtaava. Minä olin jäänyt jälelle toisista ja suuntasin suoraan sitä kohti, missä näin heidän seisovan rannalla. Ja sitten virtaan taas! Tuntuu ilkeältä, kun vähä vähältä joutuu yhä syvemmälle veteen. Kohta horasivat saapasvarret sitä jo suun täydeltä sisäänsä, nyt sitä on jo polviin saakka, nyt se peittää jo satulan, hevosen pää on enää vaan näkyvissä. Lama ja Schagdur nousevat polvilleen satulassaan, kirkuvat ja viittovat minulle, mutta virran pauhina voittaa heidän äänensä. No nyt se meni, nyt jääköön hevonen, kunhan vaan voisi pelastaa oman nahkansa! Viskaan jalustimet sivulle, nakkaan turkin päältäni ja olen juuri heittäymäisilläni uimaan, kun hevonen samassa alkaa myöskin uida ja kulkee aivan lähellä rantaa virran mukana alaspäin. Hädissäni tartun sen harjaan kiinni ja seuraan sitä; parin sekunnin kuluttua on sillä taas jo pohja jalkainsa alla, ja rajulla ponnistuksella pääsee se rantaan.

Satju-sangpo! sinä olet voitettu! Olin märkä kuin uitettu koira ainakin, mutta mitä se merkitsi, sillä sitä ennen olimme jo olleet sateesta tarpeeksi märkinä. Hetken aikaa tuntuivat polveni sentään hyvin heikoilta, sillä olkoon kuinka vankka uimari tahansa, sellainen pakollinen uinti ei ole koskaan juuri erittäin hauskaa. Saappaani olivat kiitettävästi vedenpitävät, ja vasta jonkun matkaa ajettuamme huomasin tarpeettomaksi kantaa liikaa vettä mukanani, vedin ne jalastani ja kaadoin tyhjiksi. Sitten sidoin ne satulan taka ja ratsastin eteenpäin avojaloin.

Leirimme sinä iltana oli varsin surullisen näköinen. Ei kuivaa karvaa koko karavaanissa, kaikki kapineemme tärveltyneinä, vaatteet ja matka-arkut läpi lionneina. Monen toivottoman ponnistuksen perästä saatiin sentään sytytetyksi kituva nuotiopahanen, jonka ääressä riisuin itseni ilki alasti ja pusertelin

liian veden kaikista vaatteistani. Mutta ihan kuiviksi niitä ei tarvinnut pyytää, koska sade jatkui herkeämättä.

Julmana ja synkkänä laskeutui yö ylitsemme, eikä heittänyt kuu pienintäkään sädettä Tiibetin märjille harjanteille. Ilkeänä, tuulisena, pimeänä ruoskii lakkaamaton sade mäkiä ja kenttiä, telttivaate hulmahtelee kuin purje pahalla säällä ja korvissa tuntuu, niinkuin yhtenään kuuluisi hiipiviä askeleita läpinäkymättömästä yöstä. Kahdelta suunnalta kuuluu huutoja. Olisiko ne pyhiinvaeltajia Kum-bumista? Tuskin, sillä he eivät olisi jakeineen rohjenneet Satju-sangpon kuohuihin. Valvominen alkaa hermostuttaa, ja korva muuttuu liian herkäksi kaikenmoisille äänille. Matkamme ei ole enää salassa, olemmehan jo tavanneet tiibetiläisiä. Yhä enemmän vaihteleviin ja epävarmoihin kohtaloihin vie tiemme, jota syvemmälle tulemme tähän salaperäiseen maahan. Mutta minusta tuntuu siltä, että meidän sentään pitäisi nähdä Lassa, nyt kun olimme voittaneet kaksi kovaa koetusta, ryövärien hyökkäyksen ja Satju-sangpon virran Tämä oli aivan kuin tarussa, jossa sankarin täytyi käydä läpi tulen ja veden pelastaakseen morsiamensa lohikäärmeen kynsistä. Mutta uuvuksissa me olimme; toivoin melkein, että olisimme joutuneet vangeiksi, saadaksemme tarpeeksi nukkua. Molemmat kumppanini olivat oikeita miesten perikuvia — maitoparroista ei ole tällaisille retkille.

Kello kahdeltatoista rytyytän ilman armoa Schagdurin valveille; hän tarkastaa pyssynsä ja ryömii ulos, ja minä heittäydyn hermottomana pitkälleni kurjaan telttipahaamme. Hän on vielä unen pöpperössä, minä taas liiaksi uninen puhuakseni mitään; sanaakaan lausumatta vaihdamme me vaan paikkaa.

Lama keskustelee muutamain alku-asukkaitten kanssa.

XXV.

Tiibetiläisten vankina.

Elokuun 2 p:nä oli taivas meille suosiollinen, sade oli lakannut, mutta molemmat hevosemme olivat menehtymäisillään uupumuksesta ja muuleilla oli lyöttymiä selässä. Tiemme kulki pienen solan kautta, jonka lähistössä oli yksinäinen musta teltti ja sen ympärillä kaksikymmentä jakia sekä neljäsataa lammasta. Vähän edempänä sivuutimme teekaravaanin, joka levähti eräällä lähteellä. Siinä oli kolmesataa jakia ja viisikolmatta miestä, ja heidän kuormansa oli purjettuna kymmenkuntaan eri läjään, kaikissa pelkkää tiiliteetä. Muutamia miehistä tuli tarkastamaan meitä lähemmältä ja Lama keskusteli heidän kanssaan. Tavallisuuden mukaan oli ensimmäinen kysymys: »Kuinka monta teitä on?» — aivan kuin tahdottaisiin tietää kumpi puoli olisi väkevämpi, jos satuttaisi käsirysyyn. Sitten seurasi kysymyksiä matkamme tarkoituksesta, mistä me tulimme, oliko meillä mitään

myötävää y. m. Miehet olivat kaikki aito maantierosvojen näköisiä; pitkät, pikimustat hiukset oli heillä kaikilla kahdessa palmikossa ja ruskeaksi ahavoitunut yläruumis aivan paljaana. Turkki oli kyllä jokaisella, mutta se roikkui vyötäreiltä kintuissa, hihat laahaten maata. He pyysivät meitä viettämään iltaa seurassaan, mutta me katsoimme parhaaksi jatkaa matkaa ja yövyimme eräälle aukealle laidunmaalle.

Seuraava päivä levättiin. Kello 9 kulki jakikaravaani ohitsemme mallikelpoisessa järjestyksessä. Jakit kulkivat osastoittain, 30 tai 40 kappaletta kussakin, ja joka osastolla oli pari johtajaa, jotka pitivät jakeja järjestyksessä kimakoilla vihellyksillä. Vaikka kulkivat aivan telttimme sivu, eivät he nyt näyttäneet sitä ollenkaan huomaavan, niin tarkasti olivat he kiinnitettyinä karavaaninsa ohjaamiseen. Koko matkue oli ihan musta, jakit, koirat, miehet, sekä heidän vaatteensa ja pyssynsä; ne kulkivat ohi niinkuin varjo, tai niinkuin pitkä jono mustia aaveita; niillä oli tie avoinna Taschi-lumpon temppeliin, jossa korkea Lama Bantsching Bogdo hallitsee, sekä Schigatsen basaareihin, joissa heidän teensä myytiin.

Levätessämme levitimme me kaikki tavaramme ja vaatteemme kuivamaan. Satulain alustat käännettiin nurin auringon paisteeseen, saappaat täytettiin lämpimällä hiekalla, ja Lama purki kaikki lääkepussinsa, koettaen pelastaa niitten sisällöstä niin paljon kuin mahdollista. Ihmeeksemme oli hänellä mukanaan suuri pussillinen rusinoitakin, jonka hän oli ostanut Tjarkhlikissa. Ratsumme olivat laitumella niin lähellä telttaa- että milloin tahansa voimme laskea niitten lukumäärän. Itse nautin minä enimmin siitä, että taas sain nähdä auringon ja lämmitellä kylkiäni sen ihanassa paisteessa; siinä loikoillessani maalasi Lama taas naamani uudestaan. Sitäpaitse harjoittelimme me itseämme yhä ja mietiskelimme, mitä kaikkea vastaisimme niihin urkkiviin kysymyksiin, joita meille ennemmin tai myöhemmin varmasti tultaisiin tekemään. Yksi oli siinä sentään kiusallinen kohta, sillä Lama väitti, että Dalai Lama oli kaikkitietävä, ja että hän tälläkin hetkellä tiesi meidän jok'ainoan ajatuksemme. Mutta

hän oli samalla jalomielinen, eikä suinkaan sallisi meille tehtävän mitään pahaa, varsinkin kun hän tiesi, ettei meilläkään puolestamme ollut häntä tai hänen pyhää kaupunkiaan kohtaan pahoja aikeita mielessämme.

Täysi pimeys oli jo vallinnut tunnin ajan, kuu nousi hiljaisena ja ystävällisenä, niinkuin hyvä enkeli, vaeltamaan öiselle taivaalle. Minulla oli vahtivuoro; seutu oli rauhallinen ja tyyni kuin hautuumaa, ei risahdusta kuulunut miltään puolelta, aino-

Kesytetty jaki. (Minun ratsujakini matkalla Lehistä Karakorumiin 1902).

astaan pari kertaa murahtivat koirat hiljalleen. Paimentolaisten läheisyys vaikutti meihin rauhoittavasti; — ja toisekseen on paljoa helpompi elää keskellä vaaraa, kuin odotella sitä epätietoisena joka hetki.

Elokuun 4 p:nä jatkettiin matkaa Lassaa kohti. Jo varhain aamulla kohtasimme suuren jakikaravaanin, jonka ajajilla oli korkeat, keltaiset ja leveälieriset hatut, sekä pitkät, haarukoilla varustetut pyssyt. Meillä ei ollut mitään tekemistä tiibetiläisten kanssa ja tahdoimme rauhassa sivuuttaa heidät, mutta muuleil-

lamme oli eri ajatus. Ne kääntyivät ympäri ja yhtyivät jakilaumaan. Jakit taas puolestaan pelästyivät näitä outoja vieraita ja lähtivät hurjaan pakoon. Tiibetiläiset vihelsivät, me huusimme ja huhdoimme, Jollbars ja Malenki saivat aikaan kauhean rähinän karavaanikoirien kanssa, ja mitä suurin sekasorto vallitsi yhtymäkohdallamme. Suurella vaivalla saatiin sentään elukat rauhoittumaan, ja niin erkanimme hyvässä järjestyksessä kukin suunnallemme.

Erääseen matalaan solaan oli pystytetty kiviröykkiö ja siihen kirjoitettu »on mane padme hum». Muutamia mustia telttejä oli siellä täällä, jokaisen ympärillä suuria lammas- ja jakilaumoja. Ihmisiä oli kuitenkin harvassa, ja kun vihdoin saimme käsiimme erään vanhan ukon, kyselimme häneltä ostaaksemme hapanmaitoa; mutta ukkopa vastasi aivan tyynesti, että maitoa hänellä kyllä oli, mutta ei hän myynyt sitä, hän tarvitsi sen itse. Eikä hän suostunut myymään mitään muutakaan.

Jota kauvemmaksi tulimme, sitä lukuisammiksi kävivät teltit, niin että paikoin oli seutu niitä aivan kirjavanaan, ja jokaisen teltin edustalla oli suuri »pino» jakinlantaa polttotarpeiksi talven varalle. Kartellen uteliaita katsojia taajimmin asutuissa kohdissa, pysähdyimme vihdoin yksinäiseen paikkaan, jossa oli vaan neljä telttiä. Sillä aikaa kun Lama kävi ostamassa »domban» (pytyllisen) hapanmaitoa, tuli Schagdurin ja minun luo muuan nuori tiibetiläinen, joka näytti urkkijalta. Hän puhua löpisi yhteen menoon pitkän aikaa, mutta me emme ymmärtäneet siitä sanaakaan.

Maanantaina 5 p:nä elokuuta ratsastimme 3 ½ penikulmaa eteläkaakkoiseen suuntaan, ja leirimme sinä iltana oli viisikymmentäkolmas Tjarkhlikista lukien. Nyt vasta tunsimme ensi kerran hiukan kesän makua, ja Tso-nekkin (mustan järven) lähistössä oli lämpömäärä kokonaista 20 pykälää. Kaikkialla näkyi telttejä ja karjalaumoja. Laajalle, melkoisen korkeitten vuorien ympäröimälle tasangolle asetuimme yöksi, ja lähitienoillamme oli kaksitoista telttiä. Olimme nyt kulkeneet pääkortteeristamme 27 vanhaa penikulmaa.

Kun tiibetiläiset eivät näyttäneet panevan meihin pienintäkään huomiota, vaan istuivat rauhallisina nuotioillaan ja katselivat lapsiaan, jotka leikkivät koiranpentujen ja karitsain kanssa, olimme mekin ihan huolettomina. Mutta iltahämärässä lähestyi kolme miestä jalan telttiämme kohti. Lama ja Schagdur menivät tulijoita vastaan, vaan kun heitä ei kotvilleen alkanut kuulua takaisin, tulin minä levottomaksi. Pilkkoisen pimeässä saapui vihdoin Schagdur telttiin. Hän oli tyyni kuin tavallisesti, mutta kun hän alkoi puhutella minua venäjäksi, ymmärsin heti, että hänellä oli tärkeitä tietoja. »Tämä alkaa näyttää pahalta», sanoi hän, »minä en ymmärtänyt sanaakaan heidän puheestaan, mutta kuulin tavan takaa sanat schvedpeling, burjat, Lassa. Lama on melkein itku kurkussa ja kovin nöyrä.»

Masentuneena ja kauhuissaan saapui viimemainittu telttiin ja kertoi yhden niistä kolmesta olleen ylimyksen eli upseerin, joka kyllä oli puhutellut häntä kohteliaasti, mutta kuitenkin ankaralla ja käskevällä äänellä. Peittelemättä oli hän sanonut, että kolme päivää sitten oli tullut ilmi erään »Schved-pelingin» (Euroopan ruotsalaisen) olevan matkalla Lassaan, sekä että muutamat jakinampujat, jotka vast'ikään olivat saapuneet Nakktjuun, olivat ilmottaneet nähneensä suuren eurooppalaisen karavaanin tulossa vuorien yli etelään päin. Tuhannet kysymykset olivat sitten singahdelleet Laman korvien ympärillä. Tiesikö hän mitään näistä eurooppalaisista, oliko ketään niistä meidän joukossamme, kuinka monta meitä oli, kuinka monta elukkaa meillä oli, oliko meillä aseita, mistä me tulimme, mihin menimme, miksi olimme valinneet tämän syrjäisen tien, sen sijaan että olisimme voineet paremmin kulkea suurta mongoolien valtatietä. »Puhu vaan totta», oli hän lisännyt, »ja kuinka sinä, oikeauskoinen Lama, voit seurata näitä tuntemattomia muukalaisia?»

Lama oli silloin kertonut, että eurooppalainen karavaani oli asettunut lepäämään tästä kymmenen päivänmatkan päähän, ja että me kolme olimme saaneet luvan käydä sillä aikaa Lassassa. Karavaanistamme oli hän antanut aivan oikeat tiedot,

Tiibettiläiset koettivat hurjalla ratsutömistyksellä säikyttää meitä.

koska hänestä oli tuntunut siltä, että tiibetiläiset vakoojat olivat jo kylläkin tarkasti tähystelleet sitä.

Päällikön määräys kuului: »Te pysytte täällä huomiseen. Minä tulen aamulla telttiinne ja silloin saamme puhua asiasta lähemmin. Hankin mongoolilaisen tulkin, joka voi puhua niitten kahden kumppanisi kanssa.»

Sinä iltana valvoimme myöhään ja neuvottelimme. Tie Lassaan oli meiltä päivän selvästi suljettu, mutta sallittaisiinko meidän rauhassa lähteä maasta pois? Ja mistä olivat he saaneet nimityksen »schved-peling?» Arvattavasti siltä turgutilaiselta pyhiinvaeltajakaravaanilta, joka edellisenä syksynä oli tavannut meidät Temirlikissä. Mitä toisi huominen päivä tullessaan? Varmaan saamme silloin kuulla tuomiomme ja joutua sellaisen tutkinnon ja tarkastuksen alaiseksi, joka käy meille hyvin kalliiksi. Vielä kerran harjoittelimme kukin osamme tässä vaikeassa näytelmässä alusta loppuun. Nyt jos milloinkaan olimme oikeassa seikkailujen pyörteessä, äly ja kylmä tyyneys olivat nyt ainoat, jotka saattoivat pelastaa nahkamme. Mutta kuitenkin hengähdin minä helpotuksesta, sillä nyt saisimme aamulla maata kylliksemme ja hapuileva, epävarma asemamme selviytyisi nyt suuntaan tai toiseen.

Kaiken yötä haukkua luskuttivat koirat paimentolaisleirissä ympärillämme. Oli selvää, että tiibetiläiset kulkivat teltistä telttiin, levittivät tietoa meidän tulostamme ja valmistautuivat johonkin erikoisempaan. Usealta taholta näkyi tulia. Tuskin oli kohtalomme ratkaisupäivän aurinko noussut näkyviin, kun jo tuli luoksemme kolme uutta tiibetiläistä. He jättivät ratsunsa vähän matkan päähän meistä, sitoivat niitten etujalat yhteen ja tulivat nuotiollemme. Heidän varsinainen asiansa näytti olleen tutkia minun silmiäni, sillä heti pyysivät he minua ottamaan pois päästäni mustat silmälasini. He olivat varmaan luulleet, että kaikilla eurooppalaisilla olisi vaaleat silmät, eivätkä voineet kylliksi ihmetellä, kun huomasivat, että minun silmäni olivat yhtä mustat kuin heidän omansakin. He olivat hiukan häpeissään pettymyksestään, mutta puhua löpisivät sentään innokkaasti.

Sitten tahtoivat he nähdä aseitamme ja ne me näytimmekin heille vikkelillä tempuilla, niinkuin silmänkääntäjät, Schagdur venäläisen makasiinikiväärinsä, minä ruotsalaisen revolverini. Tuskin olimme asettaneet aseemme sivulle, kun he pudistivat päätään ja katsoivat parhaaksi poistua hevostensa luo, eivätkä nousseet satulaan, ennenkun arvelivat olevansa ulkopuolella ampumamatkaa.

Puolen tunnin kuluttua tuli taas luoksemme neljä uutta vierasta, kolme likaista paimenta, miekka ja pitkät piiput vyön välissä, sekä vanha, pitkäkasvuinen lama, jonka tukka oli keritty lyhyeksi ja joka oli puettu punaiseen viittaan ja keltaiseen lakkiin. Ainoa, mitä tämä kunnian ukko halusi tietää, oli pääkaravaanimme suuruus, ja sen tiedon annoimme hänelle. Molemmin puolin otettiin varteen tavalliset kohteliaisuustemput, eikä siinä säästetty vakuutuksia ystävyydestä eikä kunnioituksesta. Ukko ylisti suurta papillista arvoaan, ja se vaikutti niin voimakkaasti meidän hyvään Schereb Lamaamme, että hän nousi seisaalleen, painoi kämmeniensä selkäpuolet yhteen ja kosketti ukon otsaa omallaan.

Vihdoin lausui vanha lama hämmästyttävällä varmuudella: »Teidän täytyy viipyä tässä kolme, korkeintaan viisi päivää. Tänä aamuna lähetimme viestejä Nukktjuun kysymään maaherralta, saatteko te jatkaa matkaanne tai ette. Vastaus saapuu joko kirjeessä, tai tulee maaherra, Kamba Bombo, itse tänne, mutta joka tapauksessa olette te niin kauvan meidän vankinamme.»

Nyt luulimme, että saisimme olla rauhassa, mutta jo parin minuutin kuluttua sattui jotain, joka täytti meidät levottomuudella. Kaikilta suunnilta alkoi telttimme ympäristölle lähestyä pieniä ratsumiesparvia, jotka olivat asestettuina hampaihin saakka keihäillä, miekoilla ja pitkillä haarukkapyssyillä. Toisilla oli päässään korkeat, valkeat huopahatut, toisilla taas matalat, mustat päähineet, ja kaikilla oli mustat tai punaiset kauhtanat. Näköjään olivat nämä sotilaat kuin pahimpia maantierosvoja, jotka nyt oli pantu sotajalalle pelastamaan Tiibetiä vihollisten maahankarkauksesta. Niitä nousi kuin sieniä maasta ja pian saatoimme

niitä jo laskea 53 kappaletta, jotka pienissä joukoissa asettuivat nuotioilleen taivasalla.

Jännityksellä seurasimme heidän liikkeitään. Lama uskoi viimeisen hetkemme lyöneen, mutta minä ajattelin, että jos heillä olisi aikomus höyhentää meidät, niin paremmin olisi heidän luonteensa mukaista tehdä se pienemmällä joukolla ja öiseen aikaan. Hetken kuluttua näytti todella jo siltä, kuin Lama olisi ollut oikeassa. Seitsemän ratsastajaa lennätti itään päin Nakktjua kohti, ja muutamia lähti täyttä laukkaa Lassaan ilmottamaan Dalai Lamalle tulostamme. Mutta kaikki toiset, joiden joukkoon vielä oli tullut uusia lisää, kokoontuivat yhteen parveen ja ratsastivat hurjaa nelistä suoraan telttiämme kohti. Me päätimme, etteivät he sentään teurasta meitä niinkuin elukoita, ja odotimme aseet käsissä heidän hyökkäystään telttimme edessä. Ne lähenivät niinkuin tuulispää ja hevosten kaviot läiskähtelivät märjässä maassa. Ne päästivät julman sotahuudon, niinkuin intiaanit, ja kieputtivat keihäitään korkealla päänsä päällä. Pari niistä heilutti samalla tavalla miekkaa, ja ne näyttivät olevan päällikköitä. Lyhyt hetkinen oli meillä enää jäljellä — muutama silmänräpäys vaan, ja ne musertavat meidät niinkuin lumivyöry! Mutta mitä, eivät ne hyökkääkään päällemme. Etummaisten hevosten kavioista lensi jo likaa silmillemme, kun kuului komentohuuto ja joukko jakaantui kahtia; toiset kääntyivät oikealle, toiset vasemmalle, ja niin palasivat molemmat osastot lähtökohtaansa takaisin.

Vielä pari kertaa uudistettiin tämä epämiellyttävä hyökkäys, jonka päätarkotuksena näytti olleen herättää meissä tarpeellista kunnioitusta. Sitten alkoivat he leirissään pilkkaan ammunnan pitkillä pyssyillään, kunnes kello kahden aikaan nousivat taas satulaan, käärivät viitat ympärilleen ja lähtivät ratsastamaan rankkasateessa siihen suuntaan, mistä me olimme tulleet. Nyt vasta tulin minä oikein levottomaksi ja pelkäsin, että heidän aikomuksensa oli hyökätä pääkortteeriamme vastaan; ja minulla oli vaan yksi toivo, palata nimittäin kiireellä takaisin sinne

ja ottaa osaa puolustukseen. Mutta olimmehan vankeina, emmekä siis päässeet mihinkään lähtemään.

Kun kenttä siten oli tyhjentynyt ratsumiehistä, tuli kaksi paimentolaista luoksemme tuoden meille rasvaa sekä hapanmaitoa, josta heitä oli kielletty ottamasta maksua. Sitten tuli neljä ukkoa, jotka itsepintaisesti pysyivät seurassamme. Kun emme saaneet heitä lähtemään pois, menimme telttiin ja olimme nukkuvinamme, mutta kun samassa taas alkoi rajusti sataa, ryömivät kaikki neljä nenäkästä vierasta jälestämme sinne, vaikka siellä ilman heitäkin oli melkein liian ahdasta. Yksi heistä huvitti meitä seuraavalla virkistävällä pakinalla: »Ettekö tiedä, että voitte menettää päänne, kun olette lähteneet tälle tielle, sillä kaikki, jotka tätä kautta pyrkivät Lassaan, tulevat telotetuiksi.»

Teltin keskitse juoksi sadevesi pienenä purona, joka vähitellen suureni ja pakotti meidät siirtymään seinivierille. Estääksemme liian suurta tulvaa, täytyi meidän vihdoin ruveta ojitustyöhön ja kaivaa niskaoja yläpuolelle telttiämme, joka oli vierussa mäen syrjässä. Sen yön makasimme verrattain rauhallisesti, ainakin mikäli elukoitamme koski. Ne saivat kulkea mihin itse halusivat, me emme välittäneet niistä mitään, sillä olimmehan nyt kaikki tiibetiläisten täysihoidossa. Meitä itseämme oli silmällä pitämässä 37 eri vartiota, joitten nuotiot pilkottivat sadeusman läpi ympärillämme, ja varsinkin Lassan puolella oli niitä taajemmassa.

Elokuun 7 p:nä olivat tiibetiläiset koko päivän kiusallisen tungettelevia. Ensin tuli luoksemme se, joka oli uhannut meitä telotuksella, ja lahjotti meille kehlollisen hapanmaitoa, säkillisen argolia ja pienet käsipalkeet, jotka olivat erittäin hyvään tarpeeseen. Toinen tiibetiläinen, nimeltä Ben Nursu, istui luonamme kokonaista kolme tuntia ja sanoi aivan rehellisesti olevansa määrätty vakoilijaksi. Mutta häneen emme sentään kyllästyneet, sillä hän antoi meille tärkeitä tietoja. Tästä paikasta, jonka nimi oli Djallok, laski hän Lassaan viisi päivänmatkaa, vaikka hyvä ratsastaja voi ehtiä sinne yhdessäkin päivässä, sanoi hän. Ja kerran huomasimmekin, että muuan pikaviesti, joka oli lähetetty

Djallokista Lassaan, palasi jo toisen päivän iltana takaisin, mutta sellaiset kiireelliset lähetit vaihtavat ratsua monta kertaa päivässä; matkaa on noin 20 penikulmaa.

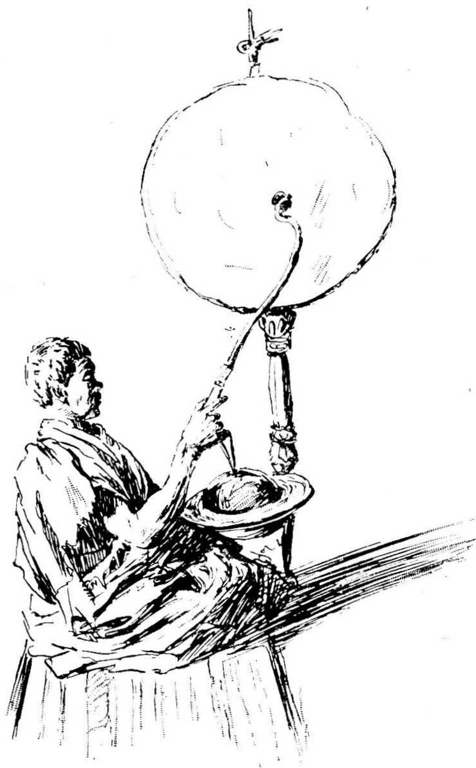
Eräs pitkätukkainen, vanha mies nimeltä Dakje, joka samana päivänä myös kävi luonamme, puhui kumppanilleen, sen mukaan mitä Lama sattui kuulemaan, näinikään: »Nämä kolme

Huilua puhaltavia Lamoja.

miestä eivät ole juuri parasta laatua, eivätkä he Lassaan sinä ilmoisna ikänä pääse. Parin päivän päästä saapuu tänne Kamba Bombo itse, ja sittenpähän nähdään. Niin kauvan ei heiltä pidä mitään puuttuman, kaikkea saakoot, mitä tarvitsevat, mutta maksua heiltä ei saa ottaa mistään. Jos he koettavat paeta, ilmottakoot vartijat siitä heti minulle. Amgon Lama on kysynyt pyhiltä kirjoilta ja saanut vastaukseksi, että nämä veitikat ovat epäiltäviä miehiä, joita ei saa päästää Lassaan. Metsästäjä Andji

on jo kauvan sitten nähnyt heidät vuorilla ja sanonut, että heidän seuransa on hirveän suuri. Silloin heti lähetettiin jo tieto Lassaan.» Ja osottaen minua lisäsi vielä: »Amgon Lama ei voinut päättää, onko tuo burjaatti vaiko ei.» Toiset vastasivat hä-

Lama lyö rumpua ja metallilautasia.

nen puheeseensa vaan »laksoo, laksoo», sana, joka merkitsee kunnioitusta, tottelevaisuutta ja nöyryyttä. Tästä keskustelusta kävi selville, että ne olivat olleet juuri jakinmetsästäjät leirissä n:o XXXVIII, jotka meille olivat olleet suurimmaksi pahennukseksi.

Sinäkin päivänä kuljeskeli ratsuväkiosastoja ympäristössä. Tiibetiläiset panivat joukkojaan liikekannalle estääkseen pohjoi-

sesta päin hyökkäävää vihollista pääsemästä maahan. Yksi heistä sanoi suoraan, että oli aikomus lähteä pääkaravaaniamme vastaan, toinen taas väitti, että kysymyksessä oli vaan pyhän maan puolustaminen.

Elokuun 8 p:nä heräsin melkein tukahtumaisillani savuun, joka täytti teltin; ulkona satoi taivaan täydeltä ja sen vuoksi oli pitänyt ruveta paistamaan leipää huoneella. Paksu kerros nokea oli tarttunut siihen rasvaan, jolla naamani viimeksi oli uudestaan voideltu. Ruokaa tuotiin meille enemmän kuin mitä koirinemme jaksoimme syödä, lampaan lihaa, voita, talia, rievää ja hapanmaitoa.

Kun ristikuulustelu taas alkoi, suutuin minä niin, että lupasin ajaa heidät ulos teltistämme jok'ainoan sorkan. Silloin pitivät he suunsa kiinni, kumartelivat kohteliaasti ja lausuivat vaan nöyrästi »laksoo, laksoo». Lama sanoi heidän pelkäävän minua suuresti, ja minä olin mielestäni melkein kuin Kaarle XII Turkinmaalla. Minut estettiin menemästä sinne, mihin halusin, mutta sentään tahdottiin minusta päästä niin pian kuin mahdollista. Me olimme samalla kertaa heidän vieraitaan ja vankejaan, heidän ystäviään ja vihamiehiään, ja selvästi oli Lassasta tullut määräys, että meitä täytyi kohdella hyvästi. Ainoastaan Lama oli tuskissaan, sitten kun olimme kuulleet, että Kamba Bombo itse tulisi tutkimaan meitä. Hän oli kerran nähnyt tämän korkean herran Nakktjussa ja tiesi, että se oli juuri hän, joka niin tuskallisen visusti tarkasteli kaikki Lassaan menevät mongoolilaiset karavaanit ja joka oli vastuunalainen siitä, ettei yksikään eurooppalainen päässyt perille. Ja kun hän nyt muisti, kuinka eräs mongoolilainen Lama kerran oli jostain rikoksesta menettänyt oikeutensa päästä Lassaan, ja kuinka tämä rikostaan sovittaakseen oli kulkenut koko matkan Urgasta pyhään kaupunkiin — polvillaan, ja joka askeleella kumartanut otsansa maahan, matka, johon häneltä oli kulunut 6 vuotta — eikä häntä sittenkään oltu laskettu sisään, niin pelkäsi hän nyt, Lama parka, että yhtä kova kohtalo odottaisi häntä itseäänkin. »Jos vielä hengissä pääsenkin tästä», vaikeroi hän, »niin on tulevai-

suuteni kuitenkin mennyttä enkä saa enää koskaan nähdä Lassaa.»

Tällainen toimettomuus alkoi meitä kuitenkin väsyttää, kun ei ollut muuta tehtävää kuin maata, laittaa ruokaa ja katsella tiibetiläisten askareita. Jos toiselta puolelta olikin ihanaa, ettei tarvinnut istua satulassa tuossa ainaisessa sateessa, märjässä, kylmässä ja pimeässä, niin kiusasi minua kumminkin toiselta puolen se, että vapaus oli poissa ja että olin joutunut tiibetiläisten mielivallan alaiseksi. Odotin vaan Kamba Bomboa tekemään selvää asioistamme.

Mutta ei meillä sentään ollut valittamistakaan. Isäntämme pitivät meistä suorastaan liikuttavaa huolta, ja sanoivat sen tapahtuvan Dalai Laman omasta käskystä, jolle ratsastavat pikalähetit veivät joka päivä tietoja Djallokista. Kaikilla näillä viestien kuljettajilla, samoin kuin liikekannalle asetetuilla sotilaillakin, on oikeus ottaa ruokansa sekä muut tarpeensa paimentolaisilta, jotka sitten saavat korvauksen pääkaupungista. Sellaisen mahdottoman touhun oli meidän rauhallinen matkamme saanut aikaan, ja Djallokista oli tullut jonkunlainen sotilaskeskusta. Sieltä lähti lähtemistään vakoojia, partioita, viestejä, kaikille suunnille.

Luonamme oli eräänä iltapäivänä taas seitsemän tiibetiläistä ja istuimme juuri juttelemassa heidän kanssaan, kun näimme joukon ratsastajia lähestyvän telttiämme. »Haa, siinä on meillä Bombo Nakktjusta»! Pian huomattiin sentään, ettei joukossa ollutkaan tuota ylhäistä herraa itseään, ainoastaan hänen mongoolilainen tulkkinsa, eräs hyvänluontoinen, kunnon tiibetiläinen. Heti kun Kamba Bombo oli saanut tiedon meistä, oli hän käskenyt tulkkinsa ratsastamaan halki yön ja sateista huolimatta Djallokiin; itse oli hän luvannut tulla jälestä niin pian kuin mahdollista.

Nyt alkoi kuulustelu taas. He näyttivät vakavasti pelkäävän, että meidän pääkaravaanimme olisi vaan pohjoisesta päin maahan hyökkäävän, suuren armeijan etujoukkoja, ja sen pelon rinnalla jäi lähempi tutkiminen minun kansallisuudestani

syrjään. Heidän kuvittelemansa suuri sotajoukko sai heidät kokonaan kauhun valtaan, ja nyt jo huomasin aivan selvästi, ettei Tiibetin korkeimmilla hallintomiehillä ollut pienintäkään halua joutua Venäjän ylivallan tai holhouksen alaisiksi. Tulkki selitti meille, että olimmepa keitä tahansa, Lassaan meitä ei ikinä las-

Lama lukee.

kettaisi, mutta Dalai Laman käskyn mukaan ei kukaan saisi tehdä meille mitään pahaa.

Nyt otimme Schagdur ja minä tulkin niin tiukalle, että hänen korvansa kuumenivat. Kuinka saatettiin panna esteitä meille, jotka Venäjän tsaarin luvalla aijoimme tehdä pyhiinretken Lassaan, ja oliko Dalai Lama koskaan ennenkään kieltänyt rauhallisilta burjaateilta pääsyä pyhään kaupunkiin! Kamba

Bombon pitäisi varoa enemmän päätään, hän saattaisi hyvin helposti menettää sen, ellei heti päästäisi meitä täydellisesti vapaiksi. Tulkki miehineen näytti tämän puheen johdosta tulleen erittäin vakavaksi. Venäjästä he eivät tienneet tuon taivaallista, eivätkä paljoa enempää Intiastakaan. Puhuinpa näitten valtakuntain suuruudesta mitä tahansa, se ei vaikuttanut heihin mitään. Vihdoin suostuimme molemmin puolin lähettämään pikaviestin Kamba Bombolle pyynnöllä, että hän kiirehtisi tuloaan, ja tulkki lupasi lähettää toisen samallaisen Lassaan, joka Dalai Lamalle esittäisi meidän viimeisen nuhdesaarnamme.

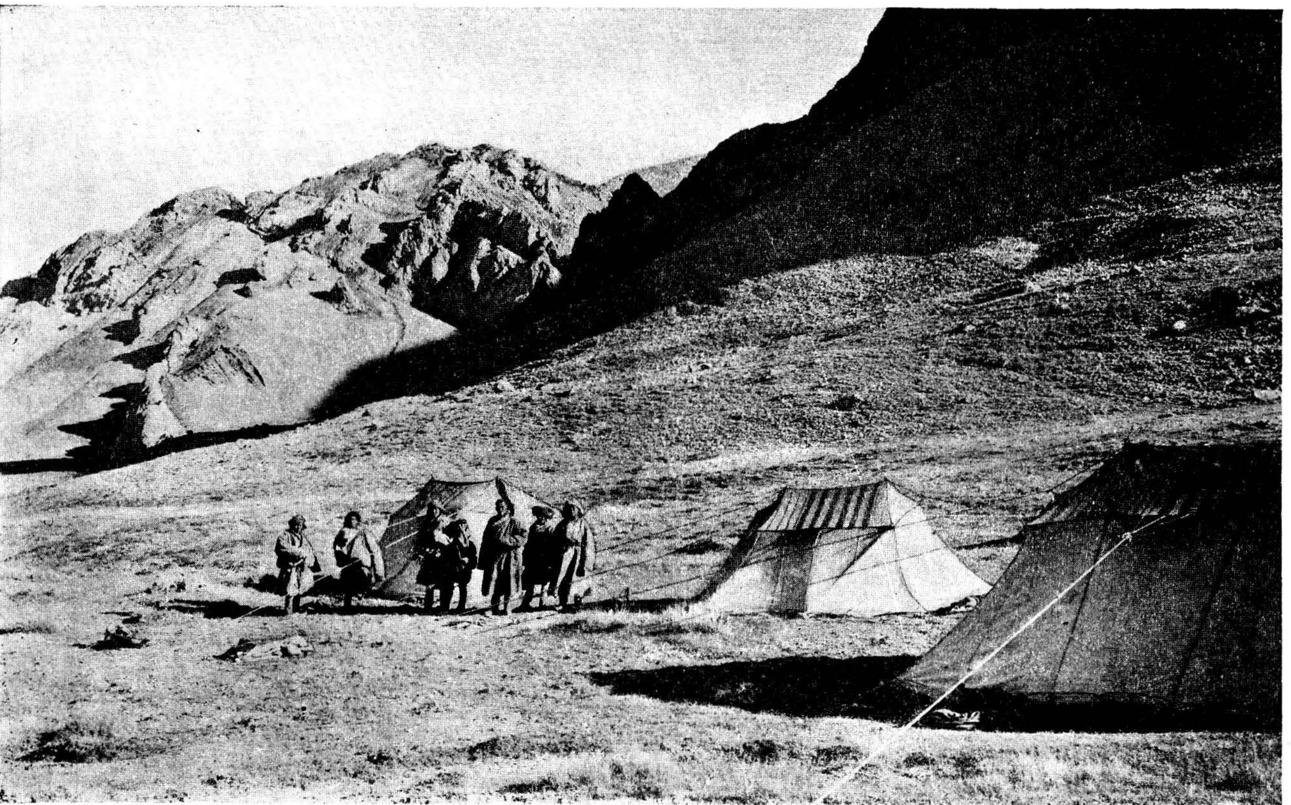
Tiibetiläinen sotamies.

XXVI.

Kamba Bombo.

Elokuun 9:äs päivä oli meille erittäin tärkeä. Aamulla varhain lähti joukko ratsuväkeä lounaan päin ja ajoi karjalaumat edellään samalle suunnalle. Joka taholta kuului huutoja ja kavioitten töminää, lammasten määkinää ja jakien äkäistä röhkinää. Schereb Lama, joka yhä pysyi synkkämielisenä, oli siinä uskossa, että nyt ne tulisivat hurjalla ratsuväkijoukolla lopettamaan meitä, ja sitä näytelmää varten nyt muka koko kenttä ensin tyhjennettiin.

Kello 10 tuli tulkki taas luoksemme ja ilmotti, että Kamba Bombo oli suuren seurueen kanssa saapunut Nakktjusta ja tahtoi heti nähdä meidät. Ja parin kilometrin päässä Lassaan päin kohosikin samalla kokonainen telttikaupunki. Päällikön teltti oli hyvin iso, valkea ja siniraitainen, ja useista muista telteistä nousi jo savua. Lama oli aivan kauhuissaan nähdessään kaikki

Tiibetiläisten ylimysten telttejä, valkeita sinisillä juovilla (valokuvattu eräässä myöhemmässä tilapäässä).

uudet tulokkaat ja heidän lukuisat ratsumiehensä, joita kuhisi telttien ympärillä.

Tulkin tehtävänä oli nyt pyytää meitä muuttamaan telttimme Kamba Bombon läheisyyteen ja tulemaan hänen luokseen vieraisille. Yhteen telttiin sanoi hän jo varustettavan juhla-ateriaa, jossa tulisi olemaan kokonainen paistettu lammas, teetä ja tsambaa, ja meille annettaisiin jokaiselle »haddik» — vaaleansininen harso, jommoisia mongoolit ja tiibetiläiset tarjoovat vierailleen kunnioituksen osotteeksi.

Minä vastasin, että Kamba Bombon oli ensiksi käytävä tervehtimässä meitä, jos hänellä oli aavistustakaan ihmisten tavoista. Jos hän tahtoi majailla meidän lähistössämme, oli hänellä täysi vapaus muuttaa telttinsä meidän rinnallemme. Me emme tahtoneet häiritä häntä, emmekä olleet lähettäneet häntä hakemaankaan; me emme tienneet oliko hän kala vai lintu ja oliko hänellä oikeutta puhua Dalai Laman nimessä. Me tahdoimme vaan tietoa, saisimmeko jatkaa matkaamme Lassaan; muussa tapauksessa palaisimme pääjoukkomme luo, ja vastatkoon sitten Kamba Bombo seurauksista.

Tulkki parka pyysi, rukoili ja vaikeroi, mutta minä pysyin päätöksessäni. »Jos ette tule, niin joudun minä epäsuosioon ja menetän virkani.» Kaksi tuntia kiusasi hän meitä, mutta kun mikään ei auttanut, nousi hän vihdoin satulaan ja ratsasti pois. »Tervehdä Kamba Bomboa», huusin minä, »ja sano, ettei hän saa nähdä meistä vilaustakaan, ellei hän itse tule meidän luo.»

Tämä ei suinkaan ollut kohteliasta, varsinkin kun kysymyksessä oli ylhäinen henkilö, mutta minä en ollut ensi kertaa tekemisissä aasialaisten kanssa, ja tiesin siis, kuinka heidät oli voitettava. Kamba Bombo oli ylisen Saluenin kuvernööri ja oli saanut suoraan Lassasta käskyn tulla tutkimaan meitä. Viisi päivää sitten oli hänelle lähetetty tieto meidän tulostamme Djallokiin, itse oli hän taas puolestaan pannut viestin Lassaan, saanut vastauksen, ja oli nyt saapunut tänne — siis kaikki oli toimitettu viidessä päivässä, vaikka nämä kolme paikkaa ovat melkoisen etäällä toisistaan.

Täytyy myöntääkseni, että katsoin tilaamme varsin arveluttavaksi. Me olimme nähneet tiibetiläisten asettuvan sotakannalle ja olimme uskotelleet heille olevamme burjaatteja. Ei kukaan olisi voinut moittia heitä, jos he olisivat nujertaneet eurooppalaisen, joka kulki valepuvussa, sillä jos heille olisikin siitä tehty jälkilaskuja, olisi heidän vaan tarvinnut vastata: »me emme tienneet, että hän oli eurooppalainen, koska hän itse väitti itseään burjaatiksi.» Me pelkäsimme kaikki kolme, että vieraisiin kutsulla oli tahdottu vietellä meitä ansaan. Sellaisiin tilapäihin mennään aina aseettomina, ja ehkä he siten olivat aikoneet erottaa meidät aseistamme, joita he kauheasti pelkäsivät. Ei, me emme antaisi pettää itseämme, me pitäisimme puoliamme niin kauvan, kuin yksikin patruuna olisi jälellä, seikkailu oli kärjistetty viimeisilleen ja sen täytyi päättyä kunniakkaasti. Me tahtoisimme näytellä »Benderin leijonaleikin», ennenkuin he saisivat meidät käsiinsä.

Pari tuntia istuimme nyt yksinämme ja mietiskelimme, ratkaisu oli lähellä, ja minä muistan nuo pitkät ja levottomat odotuksen hetket, niinkuin ne olisivat olleet eilen. Miehiä ja hevosia kihisi kuvernöörin teltin ympärillä. Mitä keskustelivat ne, mitä valmistivat, lieneekö hän loukkautunut jyrkästä vastauksestani?

Rivit taajenivat telttien vaiheilla, miehet vetivät aseensa esille ja nousivat ratsujen selkään. Pitkä rivi ratsuväkeä, niinkuin musta metsä, karahutti suoraan meitä kohti. Sattui olemaan satamatta ja me saimme häiritsemättä katsella tuota todellakin komeaa näkyä, joka läheni kuin ukon ilma. Ensin kuului vaan epäselvää kohinaa, mutta pian saattoi jo selvästi erottaa hevosten taajat kavioitten iskut. Me seisoimme telttimme ulkopuolella, ja kaikki aseemme olivat valmiiksi ladatut.

Keskellä riviä ratsasti Kamba Bombo komealla, harmaalla muulilla, mutta kaikilla muilla oli hevoset. Häntä seurasi koko esikuntansa, sotilas- ja pappis-virkamiehiä, kaikki uljaissa juhlatamineissa. Sivustoilla oli alempaa miehistöä, aseina pyssyt, miekat ja keihäät, aivan kuin olisi ollut kysymyksessä hyökkäys

voimallista vihollista vastaan. Heitä oli 67 miestä — ja meitä ainoastaan kolme köyhää pyhiinvaeltajaa.

Ensiksi saapui tulkki täyttä laukkaa luoksemme, ja ilmotti Kamba Bombon tulon. Kun tämä sitten oli seisattunut aivan lähelle telttiämme, astuivat muutamat palvelijat ratsuiltaan alas ja levittivät maahan suuren peitteen sekä joitakuita tyynyjä. Niille istahti Kamba Bombo ja hänen sivullaan istui Nanso Lama, korkea pappismies Nakktjusta.

Minä astuin esiin ja pyysin häntä tyynesti, melkein käskevästi tulemaan sisälle telttiini, jonka hän hiukan kursailtuaan tekikin, istuutuen kunniapaikalle — märälle maissisäkille muun ilkeälle haisevan romun seassa. Hän oli ehkä noin 40 vuotias mies, pieni ja kalpea, näivettyneen ja väsyneen näköinen, mutta hän naurahteli viekkaasti ja oli arvatenkin hyvillään, että oli saanut meidät kynsiinsä, joka valppaus tietysti luettaisiin hänelle suureksi ansioksi.

Puku hänellä oli aistikas ja hieno; punaisen päällysnuttunsa, johon päähine oli ommeltu yhteen, heitti hän palvelijalle ja esitti nyt itsensä leveähihaisessa ihotakissaan, joka oli pelkkää keltaista silkkiä. Päässä oli hänellä sininen, kiinalaismallinen patalakki, jalassa mongoolilaiset samettikengät — ja sanalla sanoen, hän oli varustettu niinkuin juhlaan.

Kun kirjoitustarpeita oli otettu käsille, alkoi kuulustelu, joka enemmän koski meidän pääkaravaania kuin meitä itseämme. Kaikesta päättäen pelkäsivät he maahan hyökkäystä pohjoisesta päin ja luulivat, että meidän vuoristossa majaileva karavaanimme oli vaan etujoukkoja. Suuri etu oli meille, että karavaani oli jäänyt jälkeemme, sillä Tiibetiläiset ymmärsivät, että jos he tekisivät meille jotain pahaa, saisivat he heti suuren sotajoukon niskaansa, koska he kuvittelivat pohjoisessa vuoristossa piileskelevän tuhansia sotamiehiä.

Sitten tarkastettiin kaikki käsillä olevat kapineemme, mutta matka-arkkuihimme ei Kamba Bombo ollenkaan tahtonut kajota — hän tyytyi siihen selitykseen, että niissä oli ruokatavaroita. Kaikki merkittiin pöytäkirjaan, jonka hän sanoi lähettävänsä

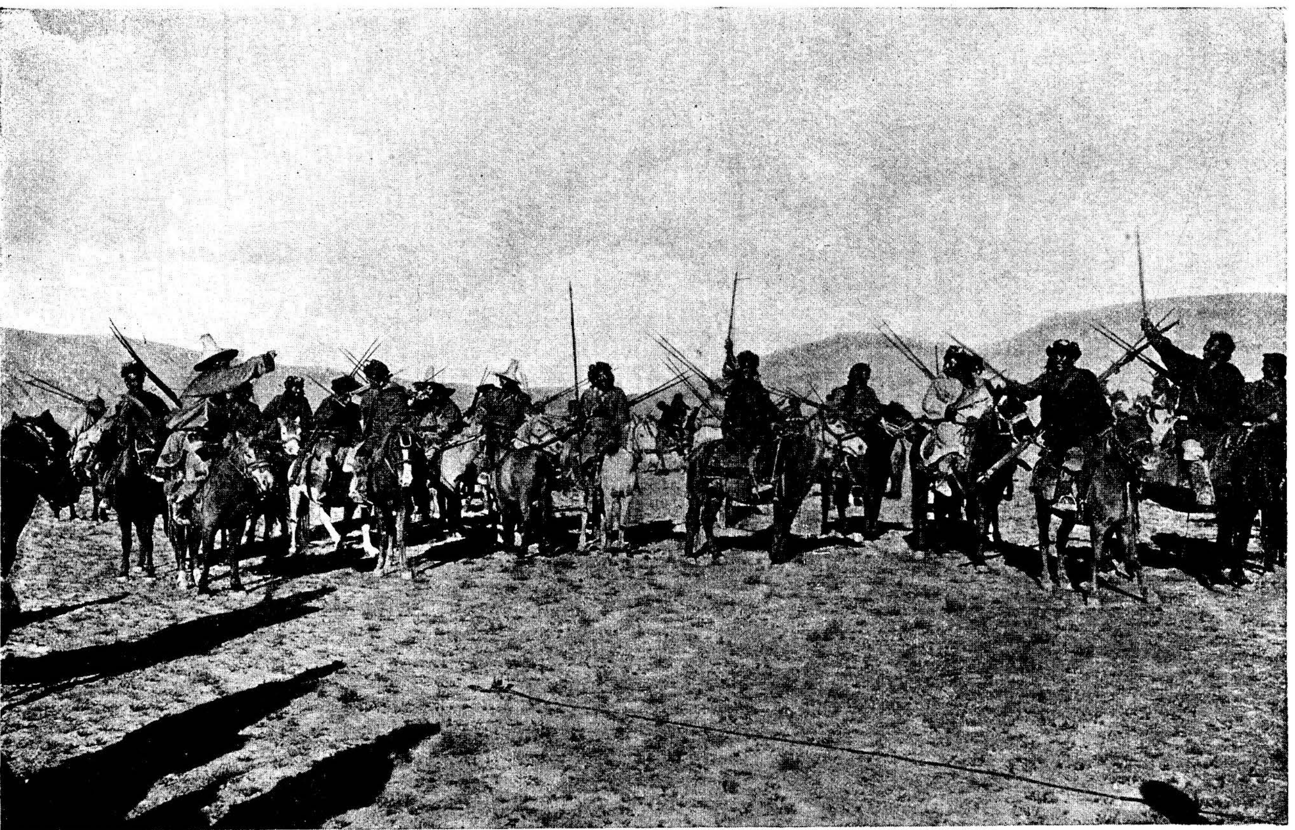

»Ei enään askeltakaan Lassaa kohti!»

suoraan Lassaan. Minun suhteeni näytti hän olevan täysin selvillä, eikä tehnyt mitään mieskohtaisia kysymyksiä. Schagdur piti sellaista ääntä kuin sotamarski ja vaati tietoa, minkä nojalla venäläisiä burjaatteja estetään vapaasti kulkemasta. Mutta Kamba nauroi ja sanoi: »Sinä luulet voivasi säikäyttää minua; minä täytän velvollisuuteni Dalai Laman määräyksen mukaan. Ei askeltakaan lähemmäksi Lassaa, jos tahdotte säilyttää päänne», huudahti hän ja kohotti syrjäkämmenensä kaulansa tasalle niinkuin miekan. »Ketä lienettekin, aina teitä epäillään; syrjäteitä olette tulleet ja palata teidän täytyy.» Schagdur, jonka oli oltava etevin meistä kolmesta, käyttäytyi loistavasti, niinkuin ainakin, ja teki mahtavan vaikutuksen Tiibetiläisiin. Kun Lassaan pääsystä ei tullut mitään, alkoi hän vaatia korvausta varastetuista hevosistamme, mutta Kamba Bombo ei sanonut olevansa vastuunalainen asioista, jotka olivat tapahtuneet hänen maakuntansa ulkopuolella. Schagdur käytti heti tilaisuutta iskeäkseen vikkelästi kiinni hänen sanoihinsa, ja sävähytti vastaan: »vai niin, vai ei tämä olekaan teidän maatanne, ehkä tämä onkin venäläistä aluetta!» Mutta silloin sydäntyi Kamba Bombo ja vastasi lyhyesti, että koko maa oli Dalai Laman omaa, ja että me kyllä saisimme pari hevosta seuraavana aamuna.

Lopuksi julisti tuo miehevä kuvernööri, että meidän omassa vallassamme oli viipyä kuinka kauvan halusimme, tai lähteä milloin tahansa, mutta itse hän ei palaisi Nakktjuun, ennenkuin me olimme jättäneet Djallokin. Erityinen vartijajoukko saattaisi meidät rajalle, Satju-sangpoon, ja ruokavaroja annettaisiin meille vapaasti; ja näyttääkseen, ettei puhunut turhia, lahjotti hän meille heti kaksi lammasta.

Kokonaisuudessaan oli Kamba Bombo ystävällinen ja kohtelias mies, eikä näyttänyt vähääkään pahastuneelta kaikista niistä vaivoista, joita olimme hänelle saattaneet. Hän oli kaiken aikaa erittäin asiallinen ja tiesi mitä tahtoi. Kuka minä olin, sitä hän tuskin koskaan sai täydelleen tietää, mutta varmasti uskoi hän, että jotain tavatonta piili minun kuluneen mongoolipukuni alla, sillä olisiko hän muuten tullut luokseni sellaisella loistolla ja

Tiibetiläistä ratsuväkeä.

Hyökkäävä tibettiläinen ratsumiesparvi.

komeudella. Keskustelun aikana tungeskelivat muut tiibetiläiset ympärillemme tekemään huomautuksiaan ja katselemaan meitä. Heillä oli hopeahelaiset, kirjavilla kivillä koristellut miekkain tupet, samoin hopealla kirjaillut »gavosit» eli jumalankuvain kotelot, komeat rannerenkaat ja helminauhat, ja heidän hiuspalmikoissaan helisi kokonaiset ryhelöt jalokiviä ja hopeahelyjä, kaikki ostettuja Nepalista, Badakschanista ja Lassasta. Uhkea ja kallis oli koko heidän varustuksensa satuloihin ja hevoskaluihin saakka, jotka nekin puolestaan olivat todistuksena mongoolien suuresta kätevyydestä. Ylhäisemmillä oli päässä korkeat sulkatöyhtöiset hatut, toisilla taas turpaanin tapainen kääre, mutta sotilaista olivat useimmat avopäin ja muistuttivat pörröisellä tukallaan paljon intiaaneja.

Schereb Lamaa tutkittiin ankarasti Tiibetinkielellä. Hänen nimensä oli merkittynä temppelikirjoihin, ja hän tiesi hyvästi, että eurooppalaisilta oli pääsy Lassaan ankarasti kielletty; nyt oli hän tullut maahan epäiltäväin muukalaisten kanssa ja alentanut papillisen arvonsa; hän oli petturi, eikä saisi koskaan enää astua jalallaan pyhälle alueelle.

Vihdoin ehdotin minä Kamba Bombolle, että Lama saisi lähettää omakätisen kirjeen Dalai Lamalle, mutta hän sanoi paikalla menettävänsä virkansa, jos suostuisi sellaiseen, sillä sitä pidettäisiin hänen pyhyytensä opastuksena, ja sitäpaitsi oli hänen aivan täsmälleen seurattava niitä ohjeita, joita päivittäin saapui Lassasta.

Ja sitten heitti hän kohteliaat hyvästit, nousi satulaan ja ratsasti komean seurueensa kanssa pois. Hämärä oli jo laskeutunut maille, poistuva joukko katosi pian näkyvistämme ja sen kanssa myös minun toivoni päästä katsomaan pyhää kaupunkia. Tähdet paistoivat kirkkaina vuorien yli, ilta oli ympärillämme tyyni ja hiljainen, ainoastaan silloin tällöin kuului etäältä koirain haukuntaa.

Kolme vuotta on jo kohta kulunut siitä illasta ja paljon on muutoksia tapahtunut sen jälkeen. Itse istun nyt kaikessa rauhassa työhuoneessani Tukholmassa; Schereb Lama on kir-

jottanut minulle muuttaneensa pois Astrakanista, johon hän aluksi asettui kalmukilaiseen lamaluostariin, ja muuttaneensa kotikaupunkiinsa Urgaan. Mutta missä lienevät ne toiset kaksi? Schagdur, makaako hän jossain Mandschurian taistelukentällä verta vuotaen? ja Kamba Bombo, lieneekö hän liittynyt pyhän Tiibetin puolustajiin niitä sydämmettömiä väkivallan tekijöitä vastaan, jotka makasiinikiväärit ja kuularuiskut mukanaan etelästä päin ovat tunkeutuneet maahan? Jos hän sen on tehnyt, niin varmaan on hän kaihomielin muistellut minun käyntiäni Djallokissa, joka ei hänelle eikä hänen maanmiehilleen maksanut edes ainoata kyyneltä. Mutta ehkä hän luulee, että tämä on taas minun vehkeilyäni, sillä minä sanoin hänelle lähteissäni, että tulisin toisen kerran uudestaan enkä kärsisi silloin mitään rettelöimisiä. »Burkhan mädine», Jumala tiennee, oli Schereb Laman tapana sanoa.

Seuraavana aamuna käskin tiibetiläisiä vartijoita tuomaan hevosiamme ja muulejamme teltin luo, sillä minulla ei ollut enää halua kuluttaa aikaani hukkaan. Aivan paikalla siitä ei sentään päästy lähtökuntoon, ja minä päätin käydä yksinäni vielä Kamba Bombon teltissä, vaikka Schagdur ja Lama tiukasti varottivat minua siitä. Kun olin päässyt puolitiehen, ympäröi minut parikymmentä ratsumiestä. Eivät ne puhuneet sanaakaan, ratsastivat vaan edelläni ja jälessäni. Noin puolen kilometrin päässä telttikylästä astuivat ne satuloistaan maahan ja näyttivät, että minun piti tehdä samoin.

Olimme tuskin odottaneet neljänneksen tuntia, kun jo eilinen ratsuväki osasto karahutti vastaamme ja sen keskessä Kamba Bombo itse keltaisessa viitassaan. Matto levitettiin taas maahan, me istuuduimme siihen asetetuille pieluksille, ja nyt alkoi tulkkien avulla pitkä keskustelu. Kaikki yritykseni taivuttaa tuota jäykkää kuvernööriä olivat turhat, hänellä ei ollut halua menettää päätänsä minun tähteni. Ja kun ehdotin hänelle, että saisin aivan yksinäni ja ilman aseita ratsastaa Lassaan, nauroi hän päätään pudistaen, viittasi pohjoiseen päin ja sanoi lyhyesti: »takaisin, takaisin!»

Sitten vilkutti hän toista silmäänsä ja lausui sanan »sahib», joka merkitsee herraa ja jota Intiassa käytetään eurooppalaisesta, varsinkin englantilaisesta. »En ole sahib», vastasin minä. »Olen kyllä eurooppalainen, mutta maasta, joka on pohjoisessa, kaukana Venäjän toisella puolella». »Sahib», lausui hän yhä vaan. Ja kun sanoin, että minulla on mukanani neljä Venäjän tsaarin antamaa kasakkaa, lisäsi hän siihen: »ja ne ovat kaikki sahibeja nekin!»

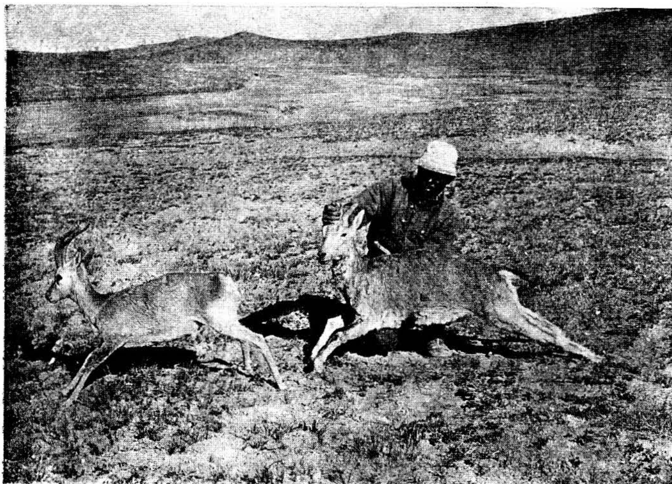
Kaksi paimenpoikaa.

Nyt talutettiin esille kaksi hevosta, jotka minun piti saada korvaukseksi niistä, jotka meiltä oli varastettu. Mutta ne olivat niin huonoja, että kysyin Kamba Bombolta, eikö hän tarvitsisi niitä omaa ratsuväkeään varten — sillä minä en ainakaan huolisi niistä. Silloin tuotiin heti kaksi parempaa, valkoista hevosta, ja ne minä hyväksyin.

Hetkeä myöhemmin istuimme kaikin minun telttini edustalla, jossa Kamba Bombolle tarjottiin tsambaa, rusinoita ja tupakkia, ja jossa vaihdoimme kiinalaiset jambamme tiibetiläiseen

rahaan. Taas näytimme heille aseitamme ja minä sanoin vakavana: »muistakaa, että jos olisitte hyökänneet päällemme, olisimme pudottaneet teitä 36 kappaletta satulasta, ennenkuin olisitte ennättäneet panna edes panoksia pyssyihinne». Ja kuvernööri vakuutti, ettei ollenkaan ollut aikomus alottaa sotaa, ainoastaan vartioida rajoja muukalaisilta. »Miksi siis pelkäätte minua niin suuresti, ettette rohkene tulla luokseni ilman mokomaa saattojoukkoa?» kysyin minä. »Te olette ylhäinen sahib», vastasi hän, »ja olen saanut määräyksen Lassasta, että teitä pitää kohdella samalla tavalla kuin omankin maamme korkeimpia virkamiehiä.»

Lopuksi esitti hän minulle ne kolme upseeria ja kaksikymmentä sotilasta, joitten oli määrä saattaa meidät rajan yli ja vastata elukoistamme sekä muista tarpeistamme. Kun vihdoin olimme satulassa ja olimme heittäneet jäähyväiset tälle ystävälliselle, vaan samassa tylylle tiibetiläiselle, käännyin minä Schagduriin ja naurahdin: »no niin, Lassa jäi näkemättä, mutta hengissä olemme sentään vielä, ja meillä on täysi syy olla kiitollisia siitäkin.»

Jäätynyttä metsänriistaa.

XXVII.

Me tunkeudumme uudestaan etelään.

Neljä päivää seurasi meitä saattojoukko, jonka johtajat, Solang Undy, Anna Tsering ja ukko Dakkje olivat erinomaisen hyvänluontoisia ja kohteliaita miehiä, ja jo ensimmäisenä iltana olimme me niinkuin lapsuudenystäviä heidän kanssaan. Aluksi vartioittiin meitä hyvin tarkasti ja miehiä ratsasti kaikilla puolillamme, mutta vähitellen antoivat he meille yhä enemmän vapautta. Tosin tuntui kuivalta kulkea entisiä jälkiään takaisin, mutta saattomiehet huvittivat meitä suuresti, ja erittäin hauska oli katsella näitä puolivilliä vuoristolaisia pitkine mustine pyssyineen, keihäineen ja miekkoineen. Usein kohtasimme pieniä ratsumiesjoukkoja, jotka varmaan olivat olleet vakoilemassa pääkaravaaniamme ja silloin tällöin liittyivät meidän seuraamme. Mukanamme oli myös kaksi kunnianarvoisaa lamaa, jotka ratsastaissaan pyörittivät kukin »korleansa» eli rukousmyllyänsä, ja

mutisivat laulavalla, uneliaalla äänellä tuota iänikuista rukoustaan »on mane padme hum».

Kun ilta lähestyi, kysyivät saattajamme aina kohteliaasti minulta, vieläkö tahtoisin ratsastaa pitemmälle, mutta minä annoin heidän valita leiripaikan, koska he parhaiten tiesivät missä oli vettä ja laidunta. Hämmästyttävän nopeasti pystyttivät he telttinsä, löivät miekoillaan maasta kolme turvetta »padanjaloiksi» ja puhalsivat tulen kuivaan lantaan. Satuloita, säkkejä, aseita ja taloustarpeita on hujan hajan leiripaikalla ja antavat sille varsin hauskan ja kirjavan näyn. Minä syön illalliseni tiibetiläisten upseerien kanssa, jotka eivät voineet kyllikseen kuunnella ja katsella minun taskukelloani; joka kerta kun otin sen taskustani, kuului sen tikitys; »se on minun gavoni», sanoin heille, »ja siellä sisällä on jumala, joka yötä päivää lukee rukoustaan on mane padme hum.» He katsoivat kummastellen toisiaan ja minä olin heidän mielestään tuiki ihmeellinen olento.

Iltasin lukivat kaikki rukouksensa, ja silloin oli leirissämme hyminää. Saman äänen oli Lama lukemattomia kertoja kuullut Lassassa, vaikka äärettömän paljon voimakkaampana, ja kaihomielin muisteli hän nyt sitä ja mietiskeli, ettei ikänään enää saisi sitä kuulla.

Uneliaan vaikutuksen teki myös pitkin päivää lakkaamaton tiukujen helinä, sillä jokaisen hevosen kaulassa oli niitä kokonainen rihmallinen. Hitaasti he ratsastivat, pitkiä päivänmatkoja ei tehty. Mutta minulla ei ollut mitään sitä vastaan, sillä yksin jäätyämme saisimme kulkea kylläkin rivakasti päästäksemme niin pian kuin mahdollista läpi ryöväriseutujen. Solang Undy neuvoi meitä heti käyttämään tuliaseita, jos yöllä hyökättäisiin päällemme — he eivät nähtävästi olleet missään liitossa hevosvarkaitten kanssa.

Ukko Dakkjesta tuli varsinkin meidän erityinen ystävämme; hän oli aivan liian hupainen ja tervehti joka kerta tavatessamme omalla omituisella tavallaan, pistäen kielensä pitkälle suusta, kohottaen peukalonsa ilmaan ja nyykyttäen päätään, ja kun minä

vastasin aivan täsmälleen samoilla tempuilla, oli Schagdur menehtyä naurusta.

Satju-sangpo oli nyt laskeutunut niin paljon, että siitä pääsimme ilman pienintäkään onnettomuutta yli, varsinkin kun tiibetiläiset hyvin tunsivat kaalamopaikat. Elokuun 15 p:nä saavuimme juuri samaan kohtaan, jossa menomatkallamme olimme tavanneet Sampo Singin, ja siinä heitettiin hyvästit saattajillemme, joista eroaminen tuntui suorastaan ikävältä.

Ne viisi päivänmatkaa, jotka vielä erottivat meidät pääkortteeristamme, olivat raskaat ja synkät, ja varsinkin yöt olivat vaikeimmat, sillä nyt ei ollut enää tiibetiläisiä vartioimassa ratsujamme. Jo ensimmäisenä iltana saimme esimakua siitä, mitä oli tulossa. Kaakon puolelta kohosi yli vuorien pahaa ennustavia pilviä, punakeltaisia, niinkuin hiekkamyrskyn edellä aavikolla, ja kohta saimmekin jo ärjyvän tuulen mukana niskaamme raekuuron. Koko yön sataa rojotti sitten herkeämättä, tehden muutenkin pimeän yön vielä paria tuntia pitemmäksi. Eikä pilkistänyt näkyviin kuukaan, ainoa ystävämme näissä autioissa seuduissa. Minulla piti oleman keskimmäinen vartiovuoro ja kello 11 menin katsomaan, kuinka oli Schagdurin laita. Hän istui ratsujemme keskellä likomärkänä ja käski minun kuuntelemaan, sillä hänen mielestään liikkui siellä joku ihminen. Minä menin siihen suuntaan, johon hän viittasi, vaan en löytänyt sieltä muuta kuin meidän rehellisen, nelijalkaisen Malenkin, jota Schagdur oli luullut kaksijalkaiseksi. Ainoastaan äänellä on jotain merkitystä sellaisessa yössä, silmistä ei ole mitään apua, koska ei voi nähdä omaa kättänsä, vaikka pitää sitä nenänsä edessä. Hauskemmaksi ei suinkaan tullut olomme, kun ystävämme Lama entisen tapansa mukaan alkoi taas unissaan mehkata teltissä ja huusi Sirkiniä apuun, niinkuin olisi ollut jossain hädässä.

Minä valitsin nyt toisen tien kuin tullessamme, nähdäkseni seutuja laajemmalti. Mutta siitä oli seurauksena, että jouduimme sotkuiseen vuoristoon, jossa maaperä oli petollisen lietteistä. Eräässäkin kohdassa meni meiltä useita tunteja, ennenkuin pää-

simme pahanpäiväisen kummun yli. Valvomisesta, pitkistä päivänmatkoista ja alituisesta sateesta tulee lopulta ihan menehtyneeksi. Elokuun 18 p:nä oli meillä sentään pari tuntia kaunista ilmaa, ja silloin levähdimme eräällä kunnaalla. Lämpö nousi kokonaista 19 pykälään ja me lojuimme pitkällämme maassa, antaen ratsujemme syödä. Käsittämättömän vaihtelevaisia ovat säät vuoristossa, sillä juuri kun olimme päässeet hitaasti liikkeelle siitä ihanasta levähdyspaikastamme, nousi sellainen raemyrsky, että kesä muuttui yhdellä iskulla talveksi, ja meidän täytyi ottaa turkit päällemme.

Eräällä kunnaalla seisahtui Malenki yht'äkkiä ja alkoi äkäisesti haukkua. Minä riensin katsomaan, mikä sillä oli hätänä, ja tulin aivan suin päin vasten suurta karhua, joka penkoi maasta murmelin pesää. Huomattuaan minut lähti se otattamaan pakoon koirat kintereillä, ja siinä syntyi sellainen kilpajuoksu, että hyvän aikaa saimme sitä huviksemme katsella.

Ja sitten tulee yö taas ja valvonta. Itsekullakin meistä on omat tapansa lyhentää yön pitkiä hetkiä. Minä istun teltin aukolla ja kirjotan kynttilän pätkän himmeässä valossa, mutta teen noin joka kymmenes minuutti kiertoni ympäri leiripaikan. Schagdur istuu turkissaan liekaan kytkettyjen elukkain keskellä ja imee piippuaan. Lama taas astuskelee kaiken aikaa edestakaisin ja lukea mutisee rukouksiaan. Nyt on meillä enää vaan 3½ penikulmaa jälellä, annahan olla, voimmeko kulkea sitä yhdessä päivässä; mutta ratsumme ovat uupuneet 50 penikulman matkasta, ainoastaan ne kaksi hevosta, jotka saimme tiibetiläisiltä, ovat virkeät, ja niitä täytyy pitää tarkasti silmällä, etteivät karkaisi kotiseuduilleen takaisin. Lama kuvittelee, että koko pääleirimme on tiibetiläisten saartamana, mutta ei se ole ihme, sillä hän on kovasti hermostunut viime aikain kovista koettelemuksista.

Vihdoin kohtaa meitä eräästä matalasta solasta tultua lohduttava näky, se aukea laakso, jota lähteissämme olimme ensimmäisenä päivänä ratsastaneet. Seutu oli rauhallinen, ei ihmisjälkeä näkynyt missään. Minä olin Djallokista saakka rat-

sastanut toisella niistä hovosista, jotka saimme varastettujen sijaan, ja vanha konini oli kävellyt tyhjänä, vaan kun se nyt uupui ja lankesi, täytyi meidän vielä jäädä siihen yöksi. Seuraavana aamuna oli se sentään virkeämpi taas ja astua nilkutti jälessämme.

Se oli 20 p:vä elokuuta, ja niinkuin tavallista, satoi vettä taivaan täydeltä. Olimme jo kulkeneet jonkun matkan eteenpäin, kun kuulimme muutamia pyssyn laukauksia ja eräs jaki juoksi ohitsemme. Lähdimme siihen suuntaan, mistä laukaukset olivat kuuluneet, ja nyt näimme pari mustaa esinettä, jotka tarkemmin katsottua huomasimme ratsastajiksi. Olivatko ne tiibetiläisiä? Eivät, ne ratsastivat suoraan meitä kohti, ja pian tunsimme niissä Sirkinin ja Turdu Bajn. Nousimme satulasta ja odotimme kunnes he ilosta itkien tulivat luoksemme — tällaista saalista eivät he olleet osanneet aavistaakaan, kun aamulla olivat lähteneet tuoreen lihan toivossa liikkeelle.

Hetkeä myöhemmin istuin taas omassa mukavassa jurtassani. En voi sanoin kuvata, kuinka hauskalta ja ihanalta tuntui olla taas pitkistä ajoista »kotona». Matkani Lassaan ei ollut onnistunut, mutta minua tyydytti sentään suuresti se varma tunne, että olin rohjennut pyrkiä sinne, etten ollut kääntynyt takaisin, ennenkuin voittamaton este tuli eteeni, ja että olin saanut panna koetukselle oman rohkeuteni ja kestävyyteni mielettömissä ponnistuksissa. Vastaiset seikkailut tällä retkellä olivat mielestäni enää vaan pikkuasioita tämän suuren yrityksen rinnalla.

Tjernoff oli reippaana ja terveenä saapunut jälkijoukon kanssa pääleiriin ja toimittanut tehtävänsä niin hyvästi, että oli menettänyt vaan kaksi hevosta ja kaksi kameelia; toinen oli minun uskollinen vanhukseni vuodelta 1896.

Kun olin tarkastanut leirin, sai Tjerdon laittaa minulle lämpimän kylvyn — enhän ollut pessyt itseäni kokonaiseen kuukauteen — ja hänen oli muutettava vettä kolme kertaa, ennenkuin tulin puhtaaksi. Ainiaaksi heitin pois mongoolilaiset ryysyni ja pukeuduin taas eurooppalaiseksi. Ja nyt oli retki

Lassaan enää vaan muisto, ohimennyt syrjätapaus matkani suuressa juoksussa.

Jo seuraavana päivänä siirryimme takaisin siihen kohtaan, josta olimme lähteneet suurelle retkellemme. Siellä täällä lojui hevosten raatoja, jotka poissa ollessamme olivat kuolleet, mutta kameelit sitävastoin olivat virkistyneet melkolailla. Pahimmin oli Muhammed Toktan laita, joka yhä valitti sydänkipua ja sai määräyksen pysyä aivan alallaan.

Ordekin palattua olivat kaikki pelänneet pahinta, mutta nyt oli taas mieliala verraton, ja viimeisenä levähdyspäivänämme pidimme rankkasateessa aikamoiset soittajaiset, jotka herättivät suurta riemastusta. Kasakat kiskoivat hanuria, yksi puhalsi tiibetiläistä huilua, yksi kilkutteli pientä temppelikelloa, yksi löi kahta vaskikattilaa vastakkain; soittolaatikko oli täydessä käynnissä ja neljä miestä lauloi terveitten keuhkojen kaikella voimalla.

Elokuun 25 p:nä jätimme lopullisesti pääleirimme ja suuntasimme matkamme kohti Ladakia. Emme kuitenkaan lähteneet heti länteen päin, vaan päätimme ensin kulkea vielä jonkun matkan etelään. Ne kolme kasakoista, jotka eivät vielä olleet nähneet ainoaakaan tiibetiläistä, olivat suurimmalla jännityksellä kuunnelleet Sahagdurin ja Laman juttuja seikkailuistamme, ja kun minä kunniasanallani vakuutin heille, että muutaman päivän kuluttua kyllä nähtäisiin heitä jo kokonainen sotajoukko, nousi heidän jännityksensä yhä suuremmaksi.

Surullisesti alkoi kuitenkin tämä pitkä retkemme halki Tiibetin sisäosien, sillä heti ensi päivänä kaatui hevosistamme kolme, vaikka ne olivat saaneet levätä kokonaisen kuukauden. Ja mitä maanlaatuun tuli, oli tämä ensimmäinen päivänmatkamme pahimpia mitä muistan. Yöllä oli satanut lunta ja aamulla satoi vettä. Koko maa oli niin lian ja liejun vallassa, ettei siinä löytänyt kuivaa kohtaa mistään. Kaikkien täytyi astua jalan ja olla varuillaan, ettei menettäisi saappaitaan. Jollei meitä olisi ollut niin mieslukuinen joukko, olisi monta kameelia tarttunut auttamattomasti upottavaan maahan. Mutta nyt nos-

Lama pysäytti heidät tarttumalla yhden hevosen suitsiin.

tettiin niiltä pahimmissa tapauksissa kuormat kovemmalle kohdalle, luotiin lieju vajonneen ympäriltä lapioilla pois, väännettiin elukka kyljelleen ja hinattiin jaloista köysillä vetäen kuivemmalle. Ja kaiken aikaa sataa niin että mäet mäikkyy.

Kun heräsin aamulla 28 p:nä, tultiin minulle sanomaan, että Kalpet Kerijasta oli kadoksissa. Hän oli edellisenä päivänä jäänyt jälelle toisista, mutta kaikki otaksuivat, että hän yöllä olisi tullut leiriin ja pannut toisten huomaamatta maata. Nyt hän oli kuitenkin poissa ja minä lähetin heti kaksi miestä ratsain etsimään häntä. Parin tunnin kuluttua palasivatkin he, mukanaan Kalpet, joka oli sairastunut ja tarvitsi huolellista hoitoa.

Leiripaikkojamme täytyy nyt tarkasti vartioida ja kasakat valvovat öisin vuoronsa mukaan elukkain luona; minä kuulen maatessani etäältä heidän laulunsa ja käsipelin säestävän soiton.

Leirimme n:o LXVIII oli 5,068 metrin korkeudessa, vaan vielä ei huomattu ylätasangon yhtään laskevan; öillä oli useita asteita pakkasta ja päivin näytti lämpömittari korkeintaan + 10°; syksy teki jo tuloaan, mutta siitä purevasta talvesta, joka meitä odotti, ei meillä vielä ollut aavistustakaan. Entisiä leiripaikkoja alettiin nyt tavata yhä useammin, mutta siltä löytyi paikkakunnalla metsänriistaa varsin runsaasti. Viimemainitun leirimme lähettyeltä vilisti meidän tullessamme karkuun 50 kulaania, ja jakeja, vuorilampaita ja jäniksiä näimme parvittain. Kaksi »kökkmek»-pukkia sekä pieni sievä »jure»-anttilooppi ammuttiin. Kasakat pystyttivät ne illalla puukalikoitten nojaan luonnolliseen asentoon seisomaan ja aamulla olivat ne jäätyneet niin koviksi kuin voimisteluhevoset, joka tapahtui sitä varten, että minä saisin ne valokuvata. Sudet ulvoivat öillä kamalasti vuoristossa ja kotkia nähtiin myös varsin lukuisasti. Niitä oli erään pienen järven rannassa kokonainen yhteiskunta; koirat alkoivat hätyyttää niitten poikia, jotka eivät vielä olleet lentokykyisiä, mutta ne nousivat sellaiseen vastarintaan, että hätyyttäjäin täytyi häntä koipien välissä peräytyä.

Syyskuun 1 p:nä avautui vihdoin eräästä solasta eteemme ilahduttava näköala: aava, tasainen maa useiksi päiviksi kulkea. Laidunkin oli hyvä, kentät vivahtivat jo vihannoilta, ja ensimmäiselle lähteelle, jonka tapasimme, asetuimme leiriin.

Iltapäivällä syntyi leirissämme vilkas elämä. Olimme luulleet etäältä näkevämme lauman villijakeja, mutta kiikarilla katsottuna huomattiinkin ne hevosiksi; kasakat lähtivät vakoilemaan, mutta ihmisiä eivät he nähneet missään. Vasta seuraavana aamuna näimme muutamilla kunnailla ainakin tuhat lammasta, ja heti ratsastivat Lama, Sirkin ja Schagdur sinne katsomaan. Muutaman tunnin kuluttua palasi Lama leiriin ja toi »domban» maitoa, ja kohta hänen jälessään tulivat kasakat hätyyttäen edellään kolmea tiibetiläistä, jotka kulkivat jalan, taluttaen hevosiaan ja yhtä lammasta. Kasakat olivat tavanneet teltin, jossa oli 13 eläjää, vaan kaikki olivat juosseet heidät nähtyään pakoon. Mutta kun niillä ei ollut ratsuja käsillä, oli ne helposti saatu kiinni.

Kaikki olivat kauheasti säikähdyksissään, mutta kieltäytyivät yhtäkaikki jyrkästi myymästä meille mitään, koska oli tullut määräys heidän »bomboltaan», ettei meitä saisi millään tavalla auttaa. Vasta kun Schagdur oli antanut yhden ukoista maistaa ratsupiiskaa, luovuttivat he yhden lampaan ja kehlollisen maitoa. He sanoivat kuuluvansa Bantjing Bogdon Taschilumposta hallinnon alle, mutta Lassan viranomaisten kanssa heillä ei ollut mitään tekemistä.

Leirissä tarjottiin heille teetä ja tupakkaa, ja tavaroista saivat he maksun puhtaissa Lassan kolikoissa, sekä sitäpaitse yhden porsliinikupin. Sitten annettiin heidän mennä ja yhdessä pyöräyksessä olivat he satuloissaan. Mutta minä tahdoin ottaa heistä valokuvan ja Lama pidätti heitä niinkauvan tarttumalla yhden hevosen suitsiin, vaan heti kun hän oli heittänyt suitset irti, lähtivät he nelistämään kuin hengen hädässä. Vasta sitten näyttivät he rauhoittuvan, kun arvasivat olevansa ampumamatkaa ulompana, ja siinä alkoivat he vilkkaasti keskustella, var-

maan ihmetellen mitä ihmisiä me olimme, kun olimme olleet niin hyviä.

Hevosia emme saaneet heiltä mistään hinnasta, he väittivät vaan, etteivät ne ole heidän omiaan, he ovat ainoastaan paimenia. Me olisimme kyllä voineet ostaa heiltä jonkun hevosen pakolla, mutta siihen minä en taipunut, vaikka kyllä kasakat olisivat sen mielellään tehneet. Sanoisivatpa tiibetiläiset minusta muuten mitä tahansa, sitä he eivät sentään koskaan saisi väittää, että minä kuljin heidän maansa halki varastellen hevosia kuin maantierosvo. Mutta heidän hyvä käsityksensä eurooppalaisista ei siltä tullut pitkäaikaiseksi, vaikka minä sitä olisin tahtonutkin. Juuri näinä päivinä ryöstävät eurooppalaiset vallananastajat heidän maataan — oikein sylin täydeltä.

Kun me syyskuun 3 p:nä tuon tuostakin paimentolaistelttejä sivuuttaen jatkoimme matkaa etelään päin, alkoi taas joka puoleltamme ilmestyä ratsastavia sotilaita niinkuin maasta kasvaen; ne kerääntyivät parviin ja kiertelivät huimia sotaliikkeitä tehden ympärillämme. Heidän aikomuksensa oli luonnollisesti estää meidän matkaamme, mutta siinä he eivät onnistuneet niinkään hyvin kuin vanha tuttavamme Satju-sangpo, joka vesipaljoudellaan todellakin sulki meiltä tien etelään päin. Tiibetiläiset asettuivat nuotiolle aivan lähelle meitä.

Seuraavana aamuna tuli paikkakunnan »bombo» seurueineen luoksemme. Hän rukoili ja pyysi, että me kääntyisimme takaisin, lupasi ruokavaroja, hevosia, lampaita, mitä vaan haluaisimme, kunhan vaan kääntäisimme tiemme suoraan Ladakiin. Vaan jos aikomuksemme oli pyrkiä Lassaan, olisi hänen heti lähetettävä sieltä noutamaan ohjeita. Kun minä hienolla tavalla olin käskenyt hänen mennä hiiteen ja olla puuttumatta meidän asioihimme, teki hän hyvin maltillisen ja rohkean verukkeen: »te voitte lyödä meidät hengiltä, vaan niinkauvan kun ette ole sitä tehneet, estämme me teitä etenemästä pitemmälle etelään päin.»

Pieni veneeni oli pantu kuntoon, ja sittenkun olin käskenyt kasakoitten kulkea karavaanin kanssa virran oikeanpuolista

rantaa alas, lähdin Ördekin kanssa huimaa vauhtia vesiteitse samaan suuntaan. Tiibetiläisillä oli leirinsä korkealla kalliolla, ja kun veneemme kulki siitä ohi, päästivät he huikean ulvonnan ja huitoivat käsiään ja jalkojaan; ne olisivat voineet suistaa kalliolta kivimöhkäleen päällemme ja upottaa meidät, mutta rauhassa antoivat he meidän kulkea ja me pitkitimme matkaa polveilevan joen outojen rantojen lomitse. Minulla oli tuhdolla allani huopapeitteitä ja pieluksia, ja istuin siinä niinkuin nojatuolissa, nauttien virkistävästä vesiretkestä.

Yön vietimme karavaanimme ja tiibetiläisten kanssa yhdessä rannalla ja aamulla jatkoimme taas matkaa samalla tavalla. Joki leveni paikoin aina 500 metriin saakka, ja aukeni etelään päin niinkuin meri, josta ei rantaa näkynyt. Ainoastaan vasemmalta siinti se vuoren selänne, joka kulkee pitkin suuren Selling-tso järven oikeanpuolista rantaa. Lämpimässä, autereisessa ilmassa näkyvät vuoret olevan kokonaan koholla maasta; ja kameelimme, jotka häämöttävät etäisyydestä, näyttävät hirveän korkeilta, niinkuin seisoisivat puujaloilla. Nyt on joki pari kilometriä leveä, ja kohta katoavat rannat näkymättömiin, kun Satju-sangpo laskee laajasta suustaan vetensä Selling-tson järveen. Ihana näky aukeaa eteemme; vielä pitkän matkan kiikkuu veneemme järvellä ruskeahkossa jokivedessä, mutta taivaan rannalla kimaltelee järven pinta viehättävässä, sinivihreässä värivivahduksessa.

Mutta ilta on jo myöhäinen ja aallokko kova, me luovimme rantaan, jossa pari miehistämme odottaa meitä, ja kuljemme siitä ratsain uuteen leiriimme, joka on asetettu kolmen tiibetiläisen teltin rinnalle.

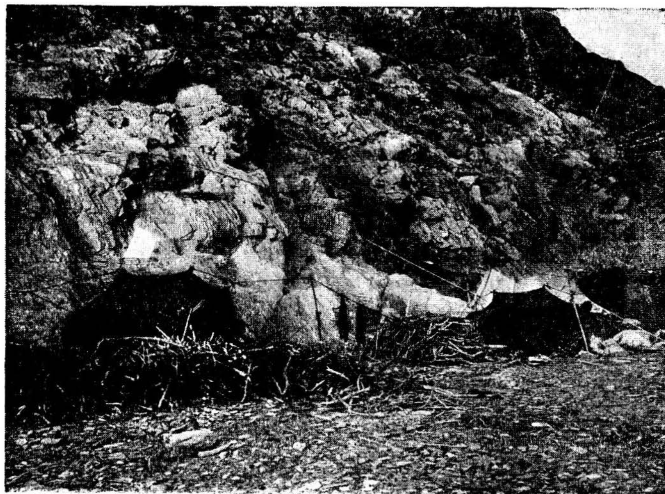
Koko ajan kun minä kuljin jokea pitkin, olivat tiibetiläiset ratsumiehet hyörineet karavaanimme ympärillä ja estäneet kasakoita ostamasta ruokavaroja. Mutta nämä olivat kuumaverisempiä kuin minä, ja olivat käskeneet Laman sanoa härnääville tiibetiläisille, että ensimmäisen, joka lähestyy pyssyn kantamalle, ampuvat he kuoliaaksi. Sen päivän pysyivätkin he asiallisen

matkan päässä ja me käytimme tilaisuutta hyväksemme ostaen lampaita ja maitoa niin paljon kuin saimme.

Mutta seuraavana aamuna lähestyi jo taas viisikymmentä ratsumiestä ja asettui leiriin ihan meidän viereemme. Muutamat niistä keskustelivat Laman kanssa puolueettomalla alueella, mutta minä annoin sanoa heille, että sovinnosta ei tulisi mitään, ellei heidän ylin päällikkönsä itse saapuisi mieskohtaisesti minun telttiini.

Hän piti ehtoja varmaan ylen kovina, sillä vasta kolmen tunnin harkinnan jälkeen saapui hän jalan astuen ja kymmenen asestetun miehen saattamana leiriimme, jossa hänet vietiin keittiötelttiin. Hän oli vanha, miellyttävän ja ystävällisen näköinen mies, ja poistaakseni häneltä kaiken pelon, vedin soittorasiani käyntiin, mutta ei edes marseljeesi saanut ainoaakaan piirrettä hänen kasvoissaan muuttumaan; varmaan luuli hän, että se oli helvetinkone, kuularuisku, tai joku muu paremmassa seurassa sopimaton koje. Juuri kun Cavallerian venyvät, surumieliset sävelet hivelivät hänen tunteettomia korviaan, pyysi hän minua kääntymään joukkoineni takaisin ja lupasi paluumatkalla hankkia meille kaikkea mitä tarvitsisimme. Ellemme sitä tekisi, pyysi hän nöyrin sanoin meitä pysymään edes paikoillamme siksi kunnes hän saisi vastauksen »devaschungilta» Lassasta, jonne sanoi lähettäneensä kiireellisen viestin. Ei meidän tarvitsisi odottaa kuin neljä päivää. Minä vastasin vaan, että aikomuksemme oli mennä suoraan Lassaan. »Siitä me estämme teidät», sanoi hän, »me saamme pian lisää väkeä».

»Te ette voi estää meitä muuten kuin ampumalla, mutta muistakaa, että meillä on myös tuliaseet.» Nyt pudisti hän päätään: »Emme ole koskaan ajatelleet aseitten käyttämistä, eikä meidän tarvitse vaihtaa näin ankaroita sanoja, sillä mehän olemme ystäviä.» Ja sitten lähti hän alakuloisena ja huolestuneena telttiinsä takaisin.

Tiibetiläisiä paimentolaistelttejä eräässä vuorenrotkossa.

XXVIII.

Tiibetiläiset estävät meitä ratsuväellä.

Tässä leirissä kuoli taas yksi vanhoista kameeleista, joka oli ollut mukana entisillä erämaaretkillä, ja siihen jäi hänen luurankonsa muistoksi meidän käynnistämme.

Nyt lähdimme lännen puolitse kiertämään Selling-tson järveä ja 63 tiibetiläistä seurasi meitä. Turhaan ahdisti vanha päällikkö minua rukouksillaan ja uhkasi lukemattomilla sotajoukoillaan, jotka pian tulisivat todenteolla estämään matkani pitemmälle. Minä vastasin vaan, ettei kymmenen tuhattakaan miestä saisi minua muuttamaan päätöstäni. Silloin sanoi hän, ääni alakuloisena, jättävänsä meidät oman onnemme varaan ja palaavansa leiriinsä, enkä minä voinut muuta kuin toivottaa hänelle onnea matkalle. Joukko katosikin todella, ja nyt tuntui varsin ihanalta, kun saimme olla rauhassa.

Lännen puolelta laski järveen kirkasvesinen joki, jonka helposti kahlasimme yli, ja kun siinä näimme useampia kalalokkeja, arvelimme joessa löytyvän kaloja. Paikka oli niin ihana, ettemme hennonneet sitä heti jättää, vaan asetuimme leiriin siihen kohtaan, missä joki laski suolaiseen järveen.

Tuskin olimme saaneet telttimme kuntoon, kun mustia ratsumiesparvia tuli jo vuorilta alas, ja nyt näkyi heillä olevan mukanaan useita kuormahevosia. He olivat vaan olleet hakemassa ruokavaroja, aivan kuin varustaakseen itseään oikealle pitemmälle sotaretkelle, ja nyt tulivat he yli joen meidän puolelle ja nelistivät hurjaa vauhtia telttiemme ympäri ja lomitse, ikäänkuin olisivat tahtoneet kokonaan hukuttaa ja tuhota meidät. Mutta eivät he olleet meitä huomaavinaankaan, pölähtivät vaan miekkojaan ja keihäitään heilutellen ja rajulla huudolla ohitsemme kuin tuulispää. Komeine satuloineen, valkeine ja punaisine lippuineen, pitkine pyssyineen ja hopeisine miekan tuppineen tarjosivat he niin loistavan näyn, että kuka sotamaalari tahansa olisi saattanut kadehtia minua.

Nyt alkoivat he toimituksen, joka oli meille käsittämätön. He asettivat leirinsä noin sadan metrin päähän meistä ja ryhmittyivät johtajiensa ympärille, jotka alkoivat tarkastaa pyssyjä. Tuon tuostakin päästivät he kummallisen ulvahduksen ja asettivat sitten kaikki pyssynsä yhteen riviin, suut meihin päin. Heidän leirinsä oli pienellä kunnaalla, ylempänä kuin meidän, ja kasakat epäilivät, että heidän aikomuksensa oli yöllä alkaa tuli meitä vastaan. Saadakseni selvän asiain tilasta, menin minä illalla Laman ja Schagdurin kanssa heidän ylijohtajansa telttiin, joka pian tuli aivan täyteen upseereita. Siellä oli meillä erittäin hauska ilta. Vihdoin lupasin minä viipyä yli huomisen päivän asemassani Jagju-rapgan rannalla sillä ehdolla, että he aamupuhteella toisivat telttiini yhden kalan. He olivat näet vakuuttaneet, että joki oli kalarikas, ja minun alkoi tehdä mieleni muutosta ruokalistassani — ja hauskaa se olisi ollut miehillenikin, sillä useimmat heistä olivat kalastajia alisen Tarimin rannoilta.

Olipa meillä itsellämme pari verkkoakin mukana, Abdalissa ostettuja.

Päivän koitossa tulikin jo muutamia tiibetiläisiä riemuiten telttiini, yksi ainoa pieni kala mukanaan. Itse hyleksivät he kalaa ja sanovat yhtä hyvin voivan syödä sisiliskoja ja käärmeitäkin. Sen vuoksi olikin heillä ollut kauhea puuha, ennenkuin olivat saaneet tuon ainoan kalapahasen käsiinsä, ja siinäkin oli vielä lokki ollut heillä apuna. Yövartijamme kertoivat, että he olivat kivillä hätyyttäneet lokkia, joka oli joesta siepannut kalan kynsiinsä, ja saaneet sen vihdoin hellittämään saaliinsa.

Nyt piti meidän näyttää heille, kuinka kalaa pyydetään. Vene pantiin kuntoon, minä laskin Ördekin kanssa pienen putouksen alle verkot, ja tuossa tuokiossa nostimme jo 28 kappaletta kauniita kaloja. Eikä ollut saalis huonompi kasakoillakaan, jotka koettivat onneaan rannasta onkimalla. Tiibetiläiset ihmettelivät silmät suurina, mutta eivät voineet käsittää, kuinka niin inhottava eläin kuin kala kelpaisi ruuaksi.

Päivä oli suloinen ja seutu erittäin ihana. Minä söin pelkkää kalaa kokonaisen viikon, mutta siellä oli myös runsaasti suorsia ja villihanhia Selling-tson rannoilla. Ja aroilla vilisi kulaaneja ja orongo-anttilooppeja, vuoriharjanteilla etelän puolella liiteli taas kotkia ja sieviä kalliokyyhkysiä.

Illalla tuli »bombo» 30 miehen seurassa telttiini ja lahjotti minulle kaksi lammasta ja kolme kehlollista maitoa. Hän oli ihmeesti ihastunut kaikkiin meidän tavaroihimme, ja sai vastalahjaksi revolverin, sakset, veitsen ja kappaleen kangasta.

Seuraavana päivänä jatkoimme matkaa erään mahtavan kalliosolan kautta etelään päin pitkin Selling-tson rantaa. Minä ratsastin juuri jonkun matkaa joukon edellä, kun pari miehistäni riensi jälestäni ilmottamaan minulle, että Kalpet oli äkkiä sairastunut hyvin ankarasti. Huonovointinen oli hän ollut jo useita päiviä, mutta oli sentään syönyt vahvasti. Nyt oli hän melkein henkimenossa, kun tulin hänen luokseen. Silmät olivat lasimaisen kirkkaat, kuopille painuneet posket keltaiset, huulet aivan harmaat. Heti keskeytimme matkan ja järjestimme

yhden telteistä sairashuoneeksi. Ja juuri kun olimme niissä hommissa, kulki seudun yli raemyrsky, joka oli lennättää telttimme mukanaan tai luhistaa ne maahan. Synkältä ja ikävältä tuntui taas elämä, sillä kuolema alkoi vierailla karavaanissamme. Vanha Muhammed Tokta, joka niin uskollisesti oli hoitanut kameeleja, makasi myöskin sairaana ja asetettiin samaan telttiin Kalpetin kanssa. Hänen ruumiinsa oli alkanut ajettua ja sormista oli kadonnut tunto.

Yö kului sentään rauhallisesti ja aamulla menin minä hetkeksi puhumaan Kalpetin kanssa. Hän ei uskonut enää taudista toipuvansa ja valitti, että eräs kumppaneista oli lyönyt häntä pari päivää sitten. Mies parka, hän oli koko ajan ollut niin yksikseen ja harvasanainen, ja nyt tuntui hänestä, niinkuin sekä Jumala että ihmiset olisivat hyljänneet hänet. Koetin puhua hänelle lohdutuksen ja toivon sanoja, mutta hänen tajuntansa pimeni ja hän tuijotti vaan tylsästi eteensä. Meillä oli puute vedestä ja laitumesta, ja sentähden täytyi meidän lähteä etsimään parempaa leiripaikkaa, vaikka sairaitten vuoksi olisinkin mieluummin pysynyt paikoillani. Kalpet asetettiin kameelinsa selkään makuulle ja Muhammed Tokta autettiin satulaansa, sillä hän jaksoi sentään istua ja itse hoitaa hevostaan. Ja niin lähdettiin taas liikkeelle kameelikellojen kumeasti kalahdellessa.

Maisema oli siitä lähtein ihaninta, mitä Tiibetissä vielä olimme nähneet. Kirkas, tummansininen Naktsong-tson järvi oli syvällä allamme korkeitten vuoriharjanteitten välissä, jotka paikotellen laskivat ihan pystyjyrkkinä veteen. Joka suunnalle aukeni suurenmoisia, haaveellisia näköaloja syvälle hämäriin vuonoihin ja lahtiin, joita synkät sadepilvet varjostivat, mutta pienet kalliosaaret keskellä järveä uivat vielä kirkkaassa auringon valossa. Vasta sitten kun kasakat olivat käyneet tarkastelemassa teitä, saatoimme jatkaa matkaa pohjoisia rantavuoria pitkin itään päin — sillä tiibetiläiset eivät antaneet meille mitään tietoja.

Kalpet oli pari kertaa pyytänyt vettä ja huutanut, että hänen kameelinsa astui liian nopeaan. Mutta kun hän nyt oli jonkun aikaa ollut hiljaa, seisattui ambulanssi, joka kulki vii-

Kalpet makaa kuolleena kameelinsa selässä. (Turdu Baj ja Lama.)

meisenä karavaanissa, ja aikomus oli laittaa sairaan makuutila uudestaan. Vaan sitä ei tarvittukaan tehdä, sillä hän olikin jo kuollut ja aivan kylmä. Mollah sulki hänen elottomat silmänsä ja karavaani jatkoi taas matkaansa. Kaikki oli hiljaista kuin haudassa, eikä kuulunut nyt edes muhamettilaisten laulua, jolla he tavallisesti kevensivät yksitoikkoista kulkuamme. Erään lahden pohjukkaan, lähelle muutamia mustia paimentolaistelttejä asetuimme yöleiriin.

Ruumissaatto.

Hautajaispäivä, syyskuun 12:sta, valkeni kirkkaana ja raittiin tuulen puhaltaissa järveltä päin, jonka rannassa laineet liputtivat soinnukkaasti. Muhamettilaiset olivat pyytäneet minulta, että saisivat haudata uskoheimolaisensa kaikilla tavanmukaisilla juhlamenoilla. Siihen telttiin, jossa pari miestä oli yön vartioinut Kalpetin ruumista uskomattomien maassa, menivät nyt Ördek, Mollah Schah ja Hamra Kul pesemään vainajata ja käärimään sitä valkeaan raitiin. He peittivät ruumiinhajun vuoksi

suunsa vaatteella, ja koko toimituksen ajan luki Rosi Mollah teltin edustalla koraania.

Sitten nostivat toverit ruumiin kameeliportaille ja kantoivat sen niillä hautaan, jonka partaalla Mollah kuiskaavalla äänellä, niinkuin yksinomaan vainajalle tarkottaen piti seuraavan puheen: »Sinä olet ollut oikeamielinen ja oikeauskoinen muhamettilainen, et ole koskaan loukannut meitä, sinun sijasi on tyhjä ja me suremme sinun poismenoasi, Turallesi (herrallesi) olet sinä tehnyt rehellisen palveluksen.»

Kameeliportaat ja villapeite asetettiin ensin ruumiin päälle ja sitten luotiin hauta umpeen. Pään puoleen kasattiin turpeista ja kivistä matala kumpu, jonka ympärille muhamettilaiset istuivat lukemaan rukouksiaan, kohottaen kätensä kasvoilleen. Ja kuoleman katkerasta todellisuudesta palasimme me sitten jokapäiväisen elämän pieniin huoliin, kuormitimme kameelit ja lähdimme liikkeelle. Tuntematon hauta vieraassa maassa; paimenet ajavat laumojaan sen yli, ja talviöinä ulvovat sudet ympärillä vuoristossa.

Tiibetiläisistä, jotka matkan päästä katselivat toimitustamme, oli kaikki sellainen ihan tarpeetonta, jopa sopimatonta, ja he kysyivät, miksi emme ennemmin heittäneet ruumista susien, gaamien ja korppien syödä. Myöhemmin saimme tilaisuuden nähdä, että he itse tekevät sillä tavoin.

Kirkkaana ja hymyilevänä karkotti päivä aamun surulliset muistot, ja tämä maa, jonka pinnalla me vietämme niin epävarmaa ja katoavaa elämää, pyöräytti taas eteemme yhden ihanimpia maisemiaan. Tiibetiläiset olivat ihan kintereillämme, kun me mahtavan kallioportin kautta tulimme taas väljille maille, jotka etelästä avautuivat eteemme. Etäältä näkyi joukko mustia sekä pari valkean ja sinisen raidallista telttiä. Kun tulimme niitten kohdalle, karahutti luokseni joukko ratsumiehiä ilmottamaan, että kaksi korkeaa herraa oli saapunut Lassasta, ja että he tahtoisivat puhutella minua; heillä oli määräyksiä suoraan Dalai Lamalta ja tahtoivat nyt minua välttämättä leiriytymään rinnalleen.

Tibettiläisiä pyssymiehiä.

Ei tarvinnut odottaa monta minuuttia, kun jo kaksi mahtavaa ylimystä astui ulos sinisenkirjavista telteistä ja nousi satulaan. Neljä jalkamiestä talutti suitsista kummankin ratsua suoraan minun eteeni, joka yhä istuin hevoseni selässä. He näyttivät erittäin ystävällisiltä ja pyysivät minua aluksi asettumaan leiriin heidän läheisyyteensä, johon minä jonkun verran epäiltyäni suostuinkin.

Mutta kun me olimme saaneet kaikki järjestykseen, ei noita punakauhtanaisia lähettiläitä kuulunutkaan, ja minun täytyi panna Lama sanomaan heille, että elleivät he pidä kiireempää, niin me lähdemme matkaamme. Nyt saapuivat he heti, mukanaan suuri seurue, ja astuivat keittiöteltiimme, joka vieraita varten tavallisesti varustettiin Khotanilaisella, kirjavalla lattiamatolla ja vaatteella peitetyllä, kumoon asetetulla laatikolla, joka teki pöydän virkaa. Teltin edustalle kerääntyi suunnaton joukko mustia tiibetiläisiä.

Dalai Laman molemmat lähettiläät olivat kuvernöörejä Namrusta ja Naktsongista, mutta omain sanainsa mukaan olivat he samalla jäseniä Lassan »devaschungissa» eli neuvostossa, ja olivat nyt tulleet estämään meidän matkaamme. Heidän nimensä olivat Hladje Tsering ja Junduk Tsering. Tuntikausia istuimme nyt neuvottelemassa ja Schereb Lama oli tulkkina. Minun aikomukseni ei ollut enää kärjistää asioita pitemmälle, sillä Tiibetistä olin jo saanut kyllikseni ja aloin ikävöidä kotiin, mutta huvin vuoksi tahdoin sentään väitellä ukkojen kanssa jonkun aikaa. En saanut ottaa enää askeltakaan etelään päin, sanoivat he, ja jos sen tekisin, menettäisi jompikumpi, joko minä tai he päänsä; miljoonat sotamiehet estäisivät kulkuni ja jokainen kameelini joutuisi tiibetiläisten käsiin. He huusivat, hikoilivat ja huitoivat käsiään, mutta minä pysyin tyynenä, naurahtelin vaan ja sanoin, että korkeammat voimat suojelivat meitä ja että tiibetiläisten tulisi pysyä loitolla, elleivät tahtoisi saada korviaan kuumiksi. »Ei tee mitään», sanoivat he, »me menetämme kumminkin päämme, jos laskemme teidät vapaasti eteenpäin; meillä on erityiset määräykset Lassasta.» — »Näyttäkää minulle ne

ja minä tahdon tästä kääntyä vapaehtoisesti Ladakiin», vastasin heille, ja nyt lukivat he seuraavan hauskan asiakirjan, jonka minä sanasta sanaan käännettynä kirjotin muistiini:

»Rautalehmän vuonna, kuudennessa kuussa, 21 p:nä. Tämän kirjotuksen täytyy joutua Naktsongin molempain kuvernöörien käsiin. Se on Devaschungilta ja kuljetetaan postin kautta. Seitsemännessä kuussa, 22 p:nä täytyy sen olla perillä.

Rautalehmän vuonna, kuudennessa kuussa, 19 p:nä on Naktjun käskynhaltijalta tullut tieto, että mongoolin Tsange Khutuktusin kirjuri, Lama Sandje, sekä useat muut pyhiinvaeltajat ovat tehneet toivioretken Djo-mitsingiin Hamdungissa ja että hän sekä Tugden Dardje ovat jättäneet eräitä tietoja Naktjun kuvernöörille (s. o. Kamba Bombolle).

Naktjun kuvernööri on järjestyksen mukaisesti lähettänyt seuraavan selityksen Devaschungille. Tsangen kirjuri oli sanonut, että hän oli matkalle lähteissään nähnyt eurooppalaisia miehiä ja kulkenut jonkun matkan niitten kanssa yhdessä. Sitten kun he olivat ostaneet joukon vaatteita, olivat he jatkaneet matkaansa. Basaarissa oli hän nähnyt kaksi venäläistä miestä. Mihin te matkustatte, oletteko lamoja? oli hän kysynyt. Kyllä me olemme lamoja, olivat he vastanneet. Khalka-mongooli, lääkäri Schereb Lama kulki heidän matkassaan ja opasti heitä. Tiellä oli hän taas nähnyt kuusi venäläistä miestä ja toisessa paikassa suuren karavaanin.

Namruun ja Naktsongiin lähetettäköön heti viesti, niin että kaikkialla tiedetään, ettei minun (s. o. Dalai Laman) valtakunnassani ainoakaan venäläinen mies saa astua jalkaansa Naktjusta etelään päin. Kaikille päälliköille saatettakoon tämä myös tiedoksi. Vartioikaa Naktsongin rajoja; on välttämätöntä, että maata vartioidaan pala palalta. On tuiki tarpeetonta, että eurooppalaiset miehet tulevat pyhäin kirjojen maahan nuuskimaan ympärilleen. Siinä maakunnassa, jota te hallitsette, on heillä kaikkein vähimmin tekemistä. Jos he sanovat matkansa olevan tarpeellisen, niin tietäkää, että nämä herrat eivät saa tulla etelämmäksi. Jos he kaikesta huolimatta sen saavat tehdä, mene-

tätte te päänne. Pakottakaa heidät palaamaan takaisin omia jälkiään.»

Tämä kirjotus selitti meille monta hämärää kohtaa ja näytti, että me osaksi saimme kiittää mongoolilaisia pyhiinvaeltajia, osaksi jakin ampujia siitä, että rajoja sellaisella tarkkuudella vartioitiin. En voinut pidättää itseäni heille rehellisesti sanomasta, että tämä tällainen eristyspolitiikka oli ainoa, joka saattoi pelastaa heidän maansa perikadosta. »Ympäri Tiibetin, pohjoisessa, etelässä, lännessä ovat eurooppalaiset joko suorastaan vallottaneet teidän naapurienne maat, tai tehneet heidät itsestään riippuviksi; teidän maanne on ainoa Aasiassa, joka vielä on ihan koskematon.» »Re, re (totta, totta)», huudahtivat he, »sillä kannalla juuri me tahdomme asiat pysyttääkin.»

Schereb Laman nimi oli mainittuna asiakirjassa ja nyt seisoi hän ilmi elävänä heidän edessään. He lukivat leimahtavan lain hänelle raukalle ja sanoivat, että nyt oli hän joutunut epäiltävien kirjoihin. Mutta Lama ei ollutkaan enää hämillään; hän purki sappensa kaikkien jumalain nimessä ja sätti ilman armoa molempia lähettiläitä, hyökkäsi seisaalleen, pui nyrkkiään Hladje Tseringille ja kysyi millä oikeudella tämä aikoi kurittaa Lamaa, joka ei ollut Tiibetin alammainen. Kun minä pelkäsin, että riita ei loppuisi ilman käsikähmää, asetin pelirasian soimaan ja se vaikutti heti tyynnyttävästi.

Illalla kävin sitten Schagdurin ja Laman kanssa vastavuoroa vieraisilla ja istuin jutellen ja leikkiä laskien lähettiläitten luona puoliyöhön saakka. Siellä tarjottiin teetä ja tsambaa, ja mukavan patja-istuimen vieressä höyrysi pyhä savu useitten jumalankuvien edessä. Meistä tuli parhaat ystävät, aivankuin olisimme olleet tuttavia kaksikymmentä vuotta.

Syyskuun 14 p:nä lähdin minä Kutjukin kanssa kolmen päivän eväillä erittäin hauskalle venematkalle pitkin Naktsongson itäistä rantaa. Soutelimme eteenpäin vaalean vihertäviä vesiä, ja minä uneksin taas kesistä ja voitoista kuunnellessani laineitten loisketta veneemme kokkaan.

Järvi kapenee länteen päin, eteläinen ranta vilisee paimenia ja karjalaumoja, olemme päättäneet yhtyä karavaaniimme järven luoteisessa kolkassa ja soudamme umpimähkään erääseen lahteen. Rannalla on kivimaja, jonka edessä yksinäinen koira haukkuu raivoisana, mutta vaikenee heti, kun me olemme kadonneet erään kallioniemen taa. Alkaa hämärtää, kalliot kohoovat kahden puolen kapeaa vesiväyläämme korkeina ja äkkijyrkkinä ja vastaavat kaijullaan airojemme loiskeeseen; veneemme

Hladje Tsering ja Junduk Tsering.

lipuu niinkuin vuoren haltijan temppeliholviin, jonka lattia loistaa kuin hiottu, vihertävä kivi. Altamme syvyydestä näkyy tyynessä vedessä sammalta ja vesikasveja. Pieninkin ääni väräjää kallioseinästä toiseen ja me melkein pidätämme henkeämme, ettemme häiritsisi tätä suurta, ylevää hiljaisuutta. Pari kuningaskotkaa liitelee korkealla päällämme ja heidän kuvajaisensa kulkevat vedessä niinkuin hiljaiset henget tässä lumotun hurmaavassa luonnossa.

Mutta sitten tulee pimeä ja meidän on ajateltava lepoa. Vene vedetään maalle, tehdään nuotio, syödään illallinen ja ryömitään turkkeihimme maata. Aamulla varhain laski Kutjuk taas aironsa veteen ja vene solui eteenpäin näitten ihmeellisten kallioseinäin välissä. Lahti soukkenee yhä, se on niinkuin joki tai kaitainen käytävä, ja mahtavimpia näköaloja, mitä ikänäni olen katsellut, aukeaa toinen toisensa jälestä eteeni. Mutta me tulemme tekemään mahdottoman kierroksen, jos meidän täytyy palata samaa tietä takaisin, vaan jos maa oikealla puolellamme on saari, niin siinä tapauksessa meillä ei pitäisi enää olla pitkältä yhtymäkohtaan. Rannalla seisoo muutamia alkuasukkaita telttiensä edessä, ja he ällistelevät meitä kuin kummituksia. Tulemme mutkakohtaan taas ja huomaamme olevamme auttamattomasti umpiperässä. Tutkimme rantaa ja näemme että ainoastaan kapea maakannas erottaa meidät toisesta lahdesta. Kannamme veneen kappaleina siitä yli, panemme sen toisessa rannassa kokoon uudestaan ja jatkamme matkaa taas. Järvi laajenee taas, syvyys on jo 22 metriä, mutta sitten keskeyttää toinen yö jälleen matkamme. Tuuli kävi voimakkaasti ja aaltojen kehtolaulu nukutti meidät uneen. Oi niitä tähtikirkkaita, runollisen tyyniä tiibetiläisiä öitä ja sitä vuoriston puhdasta, ohutta ja raitista ilmaa!

Seuraavana päivänä sousimme määrättyyn leiripaikkaan ja näimme juuri samassa karavaaninkin saapuvan sinne, mustien ratsujoukkojen ympäröimänä. Kun nousimme maalle, oli leiri jo kunnossa. Meillä oli viisi, tiibetiläisillä yhdeksäntoista telttiä. Heitä oli 194 miestä, meitä vaan 18, siis yksi kymmentä, ei kuin yksi viittäkymmentä vastaan, jos otan laskuun ainoastaan kasakat.

Kummallinen järvi, se on kuin suuri rengas vettä, sillä koko sen keskustan täyttää yksi ainoa mahtava saari. Se on kuin linnoitus, jonka ympäri kulkee vedellä täytetty juoksuhauta. Lähettiläät olivat olleet tuskissaan minun katoomisestani, mutta ratsastavien vakoojain kautta olivat he sentään saaneet tietää, etten ollut aivan etäällä.

Leirimme saaressa.

XXIX.

Tjargut-tson järvi.

Naktsong-tso oli siis toinen käännekohtamme matkalla burkhanien ja pyhien kirjojen maahan etelässä. Ei ainoaakaan eurooppalaista siedetä siellä, se on Dalai Laman perintömaa, pyhä maa, hänen omaa omaisuuttaan. Eivät tietysti lamat ole enemmän uskonkiihkoisia nyt kuin ennenkään, jolloin he auliisti ottivat vastaan jesuiittain saarnaajia, ja varmaan ovat he yhtä sietäväisiä nyt kuin vuonna 1846, jolloin lazaristi-isä Huc virkaveljensä Gabetin kanssa oleskeli kaksi kuukautta Lassassa. Mutta heidän ankaruuteensa ovat viime aikoina vaikuttaneet valtiolliset syyt. Heidän rauhallinen, mutta vaikuttava menettelytapansa on nyt vartioida tarkasti rajoja ja ohjata kutsumattomat eurooppalaiset kohteliaasti, mutta varmasti maasta pois. Vielä ovat tiibetiläiset säilyneet nykyajan kauppahuijauksista, eikä heidän maahansa tuoda tupakkaa, viinaa, ooppiumia, tuli

aseita eikä muita sivistyksen siunauksia; ei, »pois teidän ylellisyystavaranne, teidän teräksenne, kultanne, hopeanne, ja antakaa meidän olla rauhassa omassa maassamme!» — Mutta kerran tulee vielä surkea vuoro Tiibetinkin.

Näin kirjotin minä silloin muistikirjaani Naktsong-tson rannalla, ja nyt on aavistukseni toteutunut.

Kun karavaani palasi takaisin entiseen leiriinsä Jagju-rapgaan, annoin minä Ördekin soutaa itseni Selling-tson yli samaan paikkaan. Sieltä piti nyt lähdettämän paluumatkalle Ladakiin — ja tiibetiläiset näyttivät kohteliaasti tietä. Minä valitsin kumminkin eteläisemmän tien ja kuljin niin vaarallisen solan kautta, että jos ainoakaan kameeli olisi siitä luiskahtanut sivulle, olisi se alas pudottuaan ollut kuin valmista lihamuhennosta. Leiri n:o 84 asetettiin Tjargut-tson järven itärannalle. Joka taholta kohtasi silmä siellä viehättäviä ja iloisia näköaloja. Lännessä päin pistävät järven lahdelmat syvälle maahan niinkuin kiviseen metsään. Tiibetiläiset soveltuivat mainiosti tällaiseen villiin luontoon, joka oli niin yhdenmukainen heidän kirjavain pukujensa ja sotaisan ulkoasunsa kanssa. Rannalla, joka oli kuin luonnollinen valtakatu, oli 25 telttiä, paitse meidän omiamme, ja sentään asustivat useimmat sotamiehistä taivasalla. Miestä ja hevosta vilisee kaikkialla ja vartijajoukkomme oli nyt 500 miehen vahvuinen.

Kaksi päivää viivyimme siinä hauskassa paikassa ja suunnittelimme retkeämme Ladakiin. Hladje Tsering ilmotti saaneensa Dalai Lamalta käskyn varustaa meille niin paljon kuormaratsuja kuin vaan tarvitsimme, ja minä tilasin heti kiireimmän kautta neljäkymmentä jakia. Ja sitten lahjotti hän minulle, aivan kuin Kamba Bombokin, kaksi valkoista hevosta sekä suuren määrän ruokavaroja. Erittäin hyviä ihmisiä, ajattelin itsekseni.

Puolisen aikana syyskuun 19 p:nä tarjosivat tiibetiläiset meille suurenmoisen näytelmän. Minä pyysin Hladje Tseringin asettamaan pari sataa miestä ratsuväkeään riviin, sillä aikomukseni oli valokuvata heidät. Mutta eivät tahtoneet päällikötkään

saada heitä pysymään alallaan muutamaa minuuttia. Kun minä pyysin, että he kohottaisivat miekkansa ja keihäänsä ylös, heräsi heissä heti sellainen sotaisa mieliala, niin miehissä kuin hevosissakin, että he hurjasti ulvoen karahuttivat tiehensä niinkuin hyökkäykseen. Kun tämä hillitön parvi aseet loistaen ja kalskuen laski yli aron, ei siitä voinut kääntää silmiään pois. Valokuvauskone sai levätä, kunnes miehet olivat rauhottuneet ja saaneet päähänsä sen pienen asian, ettei heidän sitä tarkotusta varten tarvinnut ollenkaan pitää sellaista meteliä.

Syyskuun 20 p:nä oli tiibetiläisillä suuri juhlapäivä ja he pyysivät meitä viipymään vielä huomiseen. Minä suostuin siihen heti, sillä mieleni teki vielä souturetkellè järvellä. Khodai Kullu tuli soutajaksi ja niin lähdimme länteen päin. Mutta juuri kun olimme päässeet aavalle selälle, nousi lännestä päin myrsky, joka pani järven ankaraan liikkeeseen. Hyvää kyytiä ajauduimme takaisin rantaa kohti, koettaen kumpikin airollamme pitää venettä tuulen suunnassa. Taajaan joukkoon kerääntyivät tiibetiläiset rannalle katsomaan, kuinka Tjargut-tso nielisi meidät syvyyteensä. Toisinaan painui veneemme heidän näkyvistään aaltojen väliin, toisinaan nousi se taas korkealle harjalle, joka vaahdoten ryöppysi ympärillämme. Me lähestymme huimasti hiekkaista rantaa ja pelkäämme, että hyöky vetää meidät siitä väkisellä takaisin järveen ja murskaa aluksemme. Mutta juuri pahimmalla vaaran hetkellä hyppää Khodai Kullu veteen, kasakat juoksevat keskelle rantahyökyä ja saavat pelastetuksi minut kuivalle, suureksi ihmeeksi tiibetiläisille, jotka tungeskelevat ympärilleni katsomaan, olenko vielä hengissä.

Päivemmällä oli meillä parempi onni, emmekä palanneet ennenkuin illalla myöhään. Silloin paloivat jo nuotiot pitkässä rivissä ja koko ranta oli kuin jonkun kaupungin satamalaituri, jossa poltetaan ilotulitusta.

Seuraavana päivänä panimme tavaramme kokoon. Karavaanin oli määrä lähteä johonkin sopivaan kohtaan järven länsirannalla. Minä pidin hauskempana soutaa, kuin istua satulassa 500 tiibetiläisen aseitten räminässä, ja lähdin Kutjukin kanssa

Lähettiläitten kaarti Tjargut-tson rannalla.

vesille. Meillä oli mukana lämpimiä vaatteita ja kolmen päivän eväät. Järveltä näimme ratsumiesten mustan rivin katoovan vuorien väliin. Mutta samassa äityi läntinen tuuli taas puolittain myrskyksi ja oli liian myöhäistä kääntyä takaisin. Niemiä ei ollut tuulen vastassa näkyvissämme, ainoastaan pieni kalliosaari keskellä järveä, ja sinne koetimme me nyt soutaa kuin kaleeriorjat. Vettä oli 42 metriä, mutta sen jälestä en voinut tuulen vuoksi enää syvyyttä mitata. Vettä tuli venheeseen ja kaikki kastui, mutta vihdoin, vaikka hitaasti kyllä, pääsimme saaren suojaan. Ponnistamme viimeiset voimamme ja pääsemme vihdoin nääntyneinä saareen, johon heti vedämme veneen ylös maalle, ettei se joutuisi tuuliajolle — ajatelkaa tilaamme, jos niin olisi tapahtunut!

Veneestä ja villapeitteestä laitoimme suojan tuulta vastaan ja niin aloimme kuluttaa aikaa siinä pakollisessa vankeudessamme. Onneksi oli minulla lukemista — Setä Tuomon tupa. Polttopuuta oli runsaasti ja me keitimme teetä. Tuuli valitti kallionkielekkeissä, länsipuolelta kuului aaltojen yhtämittainen hyrske, ja minä odotin levottomana, että ilma asettuisi. Mutta tuuli ei lakannut illallakaan, ja mahdotonta oli lähteä pienellä veneellä sellaiseen säähän. Vaadittiin enkelin kärsivällisyyttä maata joutilaana, kun tiesin karavaanin parasta aikaa tekevän matkaa länttä kohti. Aurinko laski ilkkuva hymy naamallaan, pimeät varjot painuivat saaremme yli, mutta järven itäinen ranta, jossa olimme viettäneet kolme hauskaa päivää, oli vielä hetken aikaa näkyvissämme kirkkaassa valaistuksessa. Mutta maan varjo kohosi sielläkin vähitellen vuorille, ja vihdoin näimme enää vaan niitten huiput punaisessa hohteessa. Ja kun sekin oli sammunut, levisi sinertävän kylmä ja pimeä yö itämailta päin maille ja vesille. Mutta nyt ei pilkottanut rannikolta ainoaakaan nuotiotulta, ainoastaan puolikuu valasi heikosti ympäristöä.

Ehkä ilma sentään yöllä tyyntyisi. Kutjuk nousi toisinaan tarkastelemaan sitä, mutta yhä tuulesi itsepintaisesti ja kovaa. Kello 4 olimme jo jalkeilla; oli 5 astetta kylmää ja teimme mahtavan nuotion. Mitähän arvelevat paimenet rannalla, kun

näkevät tulen loimotuksen autiosta saaresta? Kummittelee tietysti, tai viettävät saaren henget yöllistä juhlaa. Odotimme ja odotimme; vihdoin alkoivat vuorien huiput vaaleta idän puolella ja samassa oli aurinko ylähällä, kirkkaana ja säihkyvänä kuin jalokivi.

Myrsky äityi vaan — menisikö meiltä toinen päivä hukkaan! Minä kartoitin saaren ja istuin sitten tuntikausia kuunnellen aaltojen pauhua kallioita vastaan. Sitten söimme päivällistä, keräsimme polttopuuta, ja illalla nousin minä korkeimman kallion laelle katselemaan auringon laskua. Uusi yö tekee tuloaan, me istumme nuotiolla ja jatkamme suloista tyhjäntoimitusta.

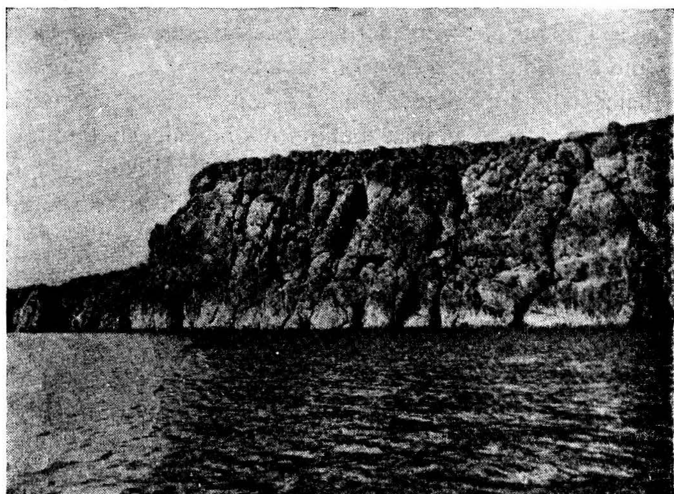
Illalla näytti tuuli heikkenevän, mutta pilvet paksunivat ja kulkivat yhä entistä vinhaa kulkuaan ohi kalpean kuun. Yhä kasvavalla jännityksellä seurasimme taivaan merkkejä, menimme läntiselle rannalle, mutta aallokko oli vielä niin korkea, että meidän täytyi odottaa. Minä toivoin kuitenkin, että yöllä voisimme lähteä vesille ja päästä seuraavaan pieneen kalliosaareen, jonka suunnan olin merkinnyt karttaani ennen pimeän tuloa.

Tuuli tyyntyikin todella ja aallokko asettui, mutta siinä silmänräpäyksessä, jolloin työnsimme veneen rannasta, tuntui minusta melkein tuskalliselta, että ainiaaksi täytyi jättää tämä pieni saari, jossa olimme kaksi niin rauhallista päivää viettäneet. Soudamme ensin sen eteläistä kalliorantaa pitkin, joka kohoo laineista kuin musta kummitus, ja sitten käännymme ulapalle. Vesi on mustaa kuin kirjoitusmuste, kuu vaan leikkii väsähtäneillä laineilla ja vuorikehys ympärillämme on kuin epäselvä hiilipiirros pimeässä yössä. Tuntikausia soudimme yhä länteen päin; vettä oli noin 37 metriä, eikä tuntunut siis ranta vielä olevan lähelläkään. Lyhdyn valossa saatoin tarkastella koneitani. Kuu oli laskenut, kaikkialla vallitsi mitä synkin pimeys, ja minä aloin jo pelätä, että olimme soutaneet ohi saaren ja joutuneet järven läntiselle selälle, jossa meidät hukka perisi, jos myrsky taas äityisi uudelleen.

Ei toki, vesi madaltuu taas, ja ennenkuin aavistammekaan, karahtaa vene pohjaan ja me olemme saaressa. Siinä rupeamme heti levolle.

Herätessämme kävi taas ankara tuuli. Pitikö meidän jäädä ilmapitoon sillekin kallioluodolle, joka oli ainoastaan 300 metriä laaja! Eväämme alkoi loppua. Täysi myrsky huristaa jo järven yli — onni että olemme toki kovalla maalla! Tämä laakso, jonka pohjalla Tjargut-tson järvi sijaitsee, tuntuu olevan kaikkien tuulien valtaväylänä näillä seuduilla.

Tunnin päästä oli sentään pahin vihuri ohi ja ainoastaan jälkimaininki enää velloi järven pintaa, aurinko läheni laskuaan

Läntisen saaren eteläinen kallioranta.

ja ihana oli taas Tjargut-tso katsella. Työnsimme veneen rannasta, Kutjuk souti vimmatusti ja pian olimme päässeet yli syvimmästä kohdasta, jossa oli vettä 48 metriä.

Kaikki suojaiset niemien nenät olivat jo takanamme ja edessämme järven suurin selkä, kun alkoi ukkonen jyrähdellä vuorilla ja huiput peittyivät etelän ja pohjan puolella paksuun pilveen, mutta kohdallamme oli vielä kirkas taivas ja auringon laskun puolella oli jotensakin pilvetöntä.

Jyrkät kallioseinät etelärannalla, jota kohti soudamme, muuttuvat yhä synkemmän näköisiksi, teräksen sinisiksi, ja pilven ala-

reuna niitten päällä hohtaa kuin tulipalo. Me tiedämme mitä se merkitsee. Suojaa emme näe millään puolella, meidän täytyy ponnistaa vaan suoraan vastatuuleen ja koettaa päästä perille, vaikka matka onkin vielä hyvin pitkä.

Vihuri lentää jo kohisten järvelle. Iske airoihin, nyt on kysymyksessä joko elämä tai kuolema! Vene huojuu ja vapisee ja sen heikko pohja jyskyttää aaltoja vastaan. Kun ei vaan sen purjekankainen runko repeisi. Me soudamme harvaan ja niin voimakkaasti kuin vaan jäsenistämme suinkin lähtee. Myrskyn voima lisääntyy yhä, kun se painautuu korkeitten rantavuorien väliin. Ponnista, Kutjuk! Ranta on jo lähempänä, suurin vaara on ohi! Silloin syöksyy aalto sisään koko oikean laidan mitalla, vesi läikkyy veneessä edestakaisin, kohta kohahtaa sisään toinen aalto, me vedämme niin että rustot ovat valkeina ja rakot kirveltävät kämmenissämme, me suorastaan kannatamme koko veneen airoilla. Pitkälle emme voi päästä sillä tavalla, vene on jo puolillaan vettä ja uutta lisääntyy yhä. »Pidä pelastusrenkaasi valmiina, Kutjuk, minulla on jo omani, souda, souda! Ehkä ennätämme tuohon niemeen, jaa Allah!»

Hädin tuskin saimme veneen pysymään koholla, kunnes pääsimme niemen suojaan tyynempään veteen, mutta hiuskarvasta se riippui, enkä koskaan ole venematkoillani Aasiassa ollut sellaisessa hengenvaarassa. En tahdo neuvoa teitä lähtemään vaateveneellä tuntemattomalle järvelle yössä ja myrskysäällä, kun tuuli kiidättää pilvien repaleita ja kuu hopeoitsee aaltojen vaahtoiset harjat tutkimattomilla syvyyksillä, jotka ovat valmiit vetämään teidät kylmään syliinsä.

Nääntyneinä heittäysimme rannalle ja nukuimme heti, puolittain suojassa kumoon käännetyn veneemme alla, jonka pohjaa rankkasade kaiken yötä rummutti.

Seuraavana aamuna pitkitimme matkaa kauniin sään vallitessa kaitaiseen salmeen ja siitä taas toiseen järveen, jonka yli meidän vielä oli soudettava. Onneksi emme loitonneet siinä aivan kauvas rannasta, sillä taas kääntyi sää myrskyiseksi. Kuinka me sitä vastaan taistelimme, on mahdoton kertoa, mutta nyt oli-

vat kaikki ponnistuksemme turhat. Vene ajautui matalaa rantaa kohti, tuli vettä täyteen ja meni kumoon. Mutta siinä oli meillä jo pohja jalkaimme alla, me vedimme koko roskan kuivalle maalle, pusersimme veden vaatteistamme ja levitimme ne kuivamaan, ja sitten makasimme melkein horrostilassa, kunnes karavaanimiehemme löysivät meidät — aivan sopivaan aikaan, sillä ruoka oli lopussa ja meidän oli hirveän nälkä.

Leirissä syntyi oikea ilojuhla, kun me saavuimme sinne, sillä kaikki olivat luulleet meidän varmasti hukkuneen. Tiibetiläiset olivat tiedustelleet minua kasakoilta, ja kuultuaan asian olivat heti päättäneet, että minä olin soutanut Tjargut-tson etelärantaan ja ratsastanut sieltä parhaalla käsiinisaamalla hevosella suoraan Lassaan. Mikä häpeä, että he sillä tavoin olivat laskeneet linnun häkistään! Heti lähetettiin ratsastavia patrulleja kiertämään järveä, mutta ne palasivat tietysti tyhjin toimin, sillä juuri silloin istuin minä ensimmäisen saaren rannassa ja poltin piippua. Sitten pantiin liikkeelle ratsuväkeä kahdenkymmenen miehen osastoissa eri teille Lassaan päin; ne ajoivat sekä itsensä

Pelaavia sotilaita (Tjargut-tso).

Vasemmalla Lama, oikealla Jamdu Tsering ja Tsering Daschi.

että hevosensa pilalle ja olivat vielä niillä teillään, kun minä jo juhlallisesti saavuin leiriin, jossa lähettiläät ottivat minut avosylin vastaan eivätkä näyttäneet pienintäkään närkästystä kaikesta siitä levottomuudesta ja vaivasta, jonka olin heille saattanut. Jymisevät kemut vietettiin heidän teltissään, jossa jumalainkuvat loistivat himmeinä paksun pyhänsavun lävitse.

Muhammed Tokta oli tullut huonommaksi, yksi kameeli ja yksi tiibetiläinen oli kuollut. Korppien ja susien raatelemana näimme hänen ruumiinsa tien sivussa leiriin tullessamme.

Syyskuun 25 p:nä heitimme hyvästit Dalai Laman lähettiläille ja annoimme heille runsaasti lahjoja, revolvereita, veitsiä, tikareita, kompasseja ja kankaita. Saattojoukon, jossa oli 22 miestä Jamdu Tseringin ja Tsering Daschin johdolla, piti seurata meitä ja katsoa, että saisimme paimentolaisilta kaikki tarpeemme. Oli ikävä erota Hladje Tseringistä ja Junduk Tseringistä, joitten seurassa kaksi viikkoa oli vierähtänyt niin erittäin hauskasti. Minä pyysin heitä viemään terveiseni hänen pyhyydelleen, paavi Dalai Lamalle, ettei hän unohtaisi minun nimeäni, sillä kyllä me kerran vielä tapaisimme toisemme. Ja sitten lähdimme me länteen päin, tiibetiläisten seuratessa meitä ihmettelevin katsein.

XXX.

Matka Ladakiin.

Matka, joka nyt erotti meidät Lehistä, Ladakin pääkaupungista, oli 110 ruotsin penikulmaa, ja se taival kesti meidän kulkea lähes kolme kuukautta. Karavaanimme oli kehno, ainoastaan 22 kameelia oli enää jälellä, ja nekin varsin huonossa kunnossa. Saattojoukon kanssa pysyimme hyvissä väleissä ja meillä oli näistä kunnon tiibetiläisistä suuri apu matkallamme.

Ensimmäiset päivät seurasimme Bog-tsang-sangpon jokea länsi-luoteiseen suuntaan. Kun päivittäin ratsastaa kääntymättä siihen suuntaan, ahavoituu vasen poski niin auringosta, että nahka kesii suurissa kappaleissa irti, vaan oikea poski pysyy jääkylmänä. Vasen jalka on samoin lämmin, mutta oikeata, joka on varjossa, paleltaa herkeämättä.

Kirkkaana virtasi joki sivullamme. Eräänä päivänä jäi Schagdur jälelle, mutta kun hän taas saavutti meidät, heilutti hän ylpeän näköisenä isoa kalariippiä ilmassa. Se antoi meille aihetta lepäämään päiväkauden joen rannalla, vene pantiin kuntoon ja saalis oli niin runsas, että söimme koko joukko melkein pelkkää kalaa pari viikkoa.

Lokakuun 3 p:nä pistäysin minä Tjernoffin ja Laman kanssa yli muitten kohoavalle Erenak-tjimmon vuorelle, seuratakseni sitten jälestäpäin karavaania. Eräästä rotkosta löysimme Hamra Kulin, joka makasi siellä kuin ruumis eikä päässyt hievahtamaankaan. Muutamat tiibetiläiset ottivat hänet huostaansa ja veivät leiriin. Kaksi päivää myöhemmin oli karavaanillamme

Bog-tsang-sangpon laakso.

äärettömän uuvuttava taival, ja se alkoi riutua riutumistaan. Pakkanen oli kova ja tuuli herkeämättä vastainen. Siinä aivan jäykistyy, puutuu ja menehtyy. Kaikki astuvat jalan, minun yksin vaan täytyy ratsastaa, sillä minä en voi kävellä, kun olemme yhä vielä yli 5000 metriä korkealla merenpinnasta. Yksi kameeleista uupuu taas, minä annan sille satulasta täyteoljet, jotka se ahnaasti syö, mutta ei se vielä tule sen virkummaksi, vaan on teurastettava. Ratsastan jonkun matkaa eteenpäin ja tapaan taas kaksi kameelia, joitten voimat niinikään ovat lopussa. Sitten jää vuorostaan kaksi Kutjukin taluttamaa hevosta; toinen oli sama, jolla minä kaksi vuotta sitten olin alkanut retkeni Kaschgarista, toinen oli Kamba Bombon hevosia. Se oli surullinen leiri. Muhammed Tokta oli huonona yhä, Almas valitti tulevansa sokeaksi, Khodai Kullua vaivasi vuorikuume, ja kaikkia heitä hoidettiin huolellisesti. Melkein puoli karavaania oli sairaana.

Setjan seudussa (5048 m.) levähdettiin, sillä sinne piti saapua niitten jakien, jotka meille oli luvattu, ja kuormat oli siis siinä jaettava pienempiin osiin. Sitäpaitse oli odotettava kaikkia niitä, jotka olivat jääneet jälelle. Pakkanen laski nyt 18 pykälään, talvi oli ottanut ensimmäiset askeleensa.

Saadakseni yleissilmäyksen siitä jylhästä vuorimaasta, joka levisi meistä etelään päin, tein tiibetiläisten suureksi tuskaksi Tjernoffin, Laman ja pienen karavaanin kanssa sinne nelipäiväisen syrjämatkan. Aikomukseni oli pistäytyä pitemmällekin tuolle kielletylle alueelle, mutta hevosemme eivät enää kestäneet sellaisia ylimääräisiä rasituksia, ja tiibetiläisten tiukasti vartioimina täytyi meidän palata pääkaravaaniimme. Suurenmoisena ja majesteetillisena kohosi eteläisellä ilmalla Schah-gandjumin vuori ikuisen lumen peittämänä.

103:nessa leirissä otimme jäähyväiset Jamdu Tseringiltä miehineen ja annoimme heille lahjaksi revolvereita ynnä muita kapineita, sekä pyynnöstään todistuksen, että he olivat olleet viranteossaan kohteliaita ja huolellisia. Uusi saattojoukko Jarvo Tseringin johdolla otti meidät nyt huostaansa, ja uudet jakit

kantoivat kuormiamme; kaikki omat juhtamme kulkivat nyt kuormattomina. Lokakuun 18 p:nä tulimme Lakkor-tson suolajärven rantaan, joka on niin kovassa kuivumistilassa, että sen nykyinen pinta on 133 metriä alempana entistä vesirajaa.

Ja siitä jatkui retkemme länteen päin yhä, suoraan herkeämättömiä länsimyrskyjä vastaan, pakkasessa ja vastuksissa, oikeata »via dolorosaa», joka maksoi kyyneleitä ja verta. Juhtien voimat alkoivat loppua, silloin tällöin kaatui joku hevonen.

Lokakuun 20 p:nä sattui omituinen tapaus. Hamra Kul talutti viimeisenä kahta sairasta hevosta ja näki Muhammed Toktan viruvan eräässä kuopassa. Ukko selitti aivan tyynesti, että hän oli uupunut satulassa ja heittäytynyt tien sivuun. Toveri otti hänet mukaansa, leirissä virvoteltiin häntä parhaan mukaan, ja hän naurahti tyytyväisenä, kun annoin hänelle lääkettä ja kysyin kuinka hän voi. Sitten joi hän hyvällä halulla ison kehlollisen maitoa. Kun aurinko nousi, makasi hän kuolleena turkissaan samassa asennossa, johon illalla oli asettunut. Vanha kameelinajaja oli kuolla kupsahtanut nukkuissaan.

Hän oli neljäs palvelijoistani, joka kuoli retkelläni, ja tunnin kuluttua oli taas uusi hauta kaivettu uudelle tulokkaalle. Nytkin seurattiin tavanmukaisia juhlamenoja, ja sittenkun kuolleelle oli tehty viimeinen palvelus, jatkoi karavaani keskeytynyttä matkaansa länteen päin. Meillä oli Ladakiin vielä 80 penikulmaa!

Minä olin jäänyt pariksi tunniksi tekemään muutamia mittauksia, ja kun sitten ratsastin karavaanin jälestä, tulin pienen solan kautta toiselle suolajärvelle, jota ympäröi korkeat vuoret ja jonka rannat olivat kiteytyneestä suolasta lumivalkeat. Solassa istui Hamra Kul kahden kuolevan hevosen vieressä. Toinen niistä saatiin sentään hengissä leiriin, mutta toinen, täplikäs ruuna Korlasta, oli heti lopetettava. Se sai kuolinpiston kaulaansa ja makasi liikahtamatta, silmät suljettuina, mutta kun veri alkoi loppua, avasi se katseensa vielä kerran niinkuin jäähyväistiksi näille tylyille vuorille. Siinä sattui auringon säde sen vasempaan silmään ja se loisti hetkisen aikaa niinkuin jalokivi. Niin,

minun ei tarvitse erityisesti viipyä tällaisten surullisten tapausten kertomisessa, sillä te ymmärrätte kyllä, että moinen matka Tiibetin halki on loppumaton jakso kärsimyksiä sekä miehille että elukoille. Itkeä siinä voi, mutta asiaa ei voi sillä parantaa. Toivoin kuitenkin, että edes muutamat hevosista ja kameeleistani pääsisivät hengissä Ladakiin, jossa saisin heitä terveinä ja iloisina hyväillä ja kuulla heidän hirnahtelevan täysinäisten hinkaloitten ääressä. Siitä tulisi sovitusjuhla kaikille niille uhreille, jotka julma Tiibet oli meiltä vaatinut. Nyt oli 45:stä hevosesta ja muulista enää 11 jälellä.

Pakkanen laski 20:neen pykälään ja tuuli oli herkeämättä kova. Lokakuun 25 p:nä täytyi jo heti liikkeelle lähteissämme lopettaa yksi hevonen. Kuusi kameelia oli kovin huonoa ja jaksoi töin tuskin seurata jakikaravaania, vaikka se kulki hyvin hitaasti. Etummaista niistä ratsasti Almas, joka oli sairaana. Vähä vähältä alkoi niitä jäädä jälelle yhä useampia, ja vihdoin jäi jo minun uskollinen erämaankulkijani, dromedaarikin, jälkijoukkoon. Lopulta oli Almaan joukossa enää vaan yksi ainoa kameeli, Tjarkhlikissa syntyneen vasikan emä. Vasikka oli kyllä hyvässä kunnossa, sitä ruokittiin leivällä, ja varmaan se oli rakkaus sikiöönsä, joka emää vielä piti pystyssä.

Meillä oli enää vaan 18 kameelia jälellä, ja tällä näin vähiin huvenneella karavaanilla kuljemme me nyt raskaasti ja hitaasti halki loppumattoman Tiibetin, ja kahden puolen tietämme kohoavat äärettömät kalliot, niinkuin kivettyneet ritarilinnat, joitten seinistä kajahtelee hautauskellojen lakkaamaton kaiku. Rinnallani ratsastaa Davo Tsering, uuden saattojoukkomme päällikkö, ja antaa minulle suurimmalla hyväntahtoisuudella kaikenmoisia tietoja.

Seuraavana aamuna lähtivät Sirkin ja Turdu Baj noutamaan kolmea viimeksi jälelle jäänyttä kameelia — tai pahemmassa tapauksessa lopettamaan ne. Illalla vasta palasivat he — mutta yksinään. Yksikyttyräinen kameeli ei ollut enää kyennyt nousemaan edes jaloilleen, ja siinä sille oli annettu kuolinisku, niinkuin molemmille sen kumppaneillekin.

Lokakuun 18 p:nä tulimme taas erääseen solaan, josta oli länteen päin varsin komea näkyala; aivan uudet maat aukenivat eteemme, entiset olivat olleet ja menneet. Varsinkin Perutsetson järvi, jonka rannalla vietimme neljä päivää, oli erinomaisen kaunis — laidun oli hyvää ja polttopuuta niin runsaasti, että saatoimme polttaa iloisia nuotioita sekä yöt että päivät. Yksi hevosista, jonka nälkiintynyt maha ei enää sietänyt voimal-

Muhammed Toktan ruumista pannaan kääreliinoihin.

lista ruokaa, kuoli leirissä, ja samoin nujertui emäkameeli muutaman kivenheiton päässä keitaasta, joka ehkä olisi voinut pelastaa sen hengen. Meillä oli nyt enää 14 kameelia jälellä, toiset kaikki olivat jääneet saaliiksi jälkiämme seuraaville susille, joitten kamala ulvonta kuului öisin leiriimme. Tässä leirissä erosi Tsering miehineen meistä.

Tsolla-ring-tson järven läntisessä päässä, jossa kuljimme yli Rudokin rajan, odotti meitä Tjok-djalungin kuvernööri sadan asestetun miehen kanssa, ja heillä oli siinä seitsemän telttiä. Tämä herra esiintyi erittäin jyrkästi ja röyhkeästi ja vaati meitä

paikalla näyttämään Dalai Laman passia, muuten emme saisi kulkea Rudokin kautta, vaan olisi meidän palattava samaa tietä takaisin, jota tulleetkin olimme. Kasakat säkenöivät vihasta ja pyysivät saadakseen käyttää repeterikiväärejään, mutta minä otin asian kylmemmästi ja sanoin kuvernöörille, että olisin valmis seuraavana aamuna kääntymään takaisin Lassaan, mutta hänen täytyisi ensin antaa minulle todistus siitä, että oli kieltänyt minun kulkemasta Rudokin alueen läpi. Tietysti, sellaisen hän kirjottaisi mielisuosiolla ja lähettäisi sitäpaitse nyt heti viestin Lassaan, mutta meidän olisi odotettava rauhallisesti, kunnes se toisi lähempiä määräyksiä asiaan.

Varsin helposti me siinä olisimme voineet käyttää väkivaltaa. Meillä oli neljä repeteri-, kaksi berdani- ja kaksi metsästyskivääriä, joista toiseen löytyi räjähtäviä kuulia; tiibetiläisillä vaan kömpelöt, vanhanaikaiset suusta ladattavat. Jos olisimme vaan ottaneet sopivan asemapaikan, olisimme voineet kaataa heidät mies mieheltä viimeiseen saakka, ennenkuin he aseillaan olisivat saaneet mitään aikaan. Vähällä vaivalla siinä olisi voitto saatu — mutta olisi ollut ilmeinen häpeä käyttää niin katalasti ylivoimaa hyväkseen! Ja minä selitinkin kasakoille heti, etteivät he seuranneet minua mitään sotaisia seikkailuja varten. Ei kertaakaan ollut sellaista ajatusta edes mieleeni pälkähtänyt.

Ei, kokonaan toinen aate heräsi nyt minussa. Me palaisimme takaisin Perutse-tson laidunmaille ja laittaisimme sinne itsellemme turpeista linnoituksen. Sitten tekisimme sieltä turvallisesta varustuksestamme retkeilyjä ympäristöön ja eläisimme metsänriistalla, ja keväällä, kun karavaani olisi tarpeeksi levännyt ja toipunut, lähtisimme uudelleen pyrkimään kiellettyyn maahan. Suunnitelma tuntui minusta hauskalta ja viettelevältä, mutta — siitä ei tullut koskaan valmista; tuo äkeä kuvernööri muutti päätöksensä, lupasi meille vereksiä jakeja, muonavaroja ja vapaan läpimatkan, kunhan vaan olisimme käymättä Rudokin kaupungissa — seikka, jota en milloinkaan ollut edes aikonutkaan tehdä.

Marraskuun 7 p:nä oli ilma erittäin ihana, ja tuuli, mei-

Leiri CXIV (laakson pohjoispuoliset vuoret).

dän ainainen kiusaajamme, oli unohtanut lähteä liikkeelle korkeista asunnoistaan lännen puolella. Muuta ikävyyttä ei ollut, kuin että saattojoukkomme juonitteli ja solvasi Lamaa koiraksi ja pakanaksi, joka kuleksi ympäri »mokomain ryssäin kanssa». Mutta tyyniluontoinen pappimme sydämmistyi siitä niin, että paukutti ratsupiiskaansa tiibetiläisten selkään, ja vakuudeksi annoin minäkin vielä sanoa heille, että elleivät olisi ihmisiksi, niin me sulloisimme heidät matkakirstuihimme ja veisimme mukanamme »ryssäin maalle».

Paimentolaisia ei ollut näkyvissä ja vedestä oli kova puute, mutta saattajamme löysivät sentään Tsebun lähteelle, jossa lepäsimme yön. Hiljaisuus on syvä kuin haudassa ja sitä häiritsee ainoastaan susien ulvonta ja yövartijan yksitoikkoinen askelten kopina jäisellä maalla. Vesimaljani on aamulla umpijäässä ja mustepulloa täytyy sulatella hiilustassa. Pakkasta oli 27°, enkä ollenkaan ihmetellyt, että tiibetiläiset halasivat kotiin teltteihinsä — he kun olivat ilman housuja.

Kameelin varsa uupui, ennenkuin pääsimme 103:teen leiriin, ja oli lopetettava tiellä. Kestävimmät karavaanissamme, paitse koiria, olivat molemmat lampaamme, Vanka sekä viimeinen Abdalissa ostetuista, ja ennemmin olisivat muhamettilaiset kuolleet nälkään, kuin teurastaneet niitä.

Vielä muutamia päiviä murhaavassa vastatuulessa, ja meillä on Lehiin enää 40 penikulmaa jälellä. Hinnasta mistä tahansa tahdon sinne jouluillaksi, saadakseni lähettää sähkösanoman kotiin.

Yöllä marraskuun 21 p:vää vastaan laski pakkanen 28 pykälään ja sudet olivat erittäin rohkeita. Koirat yhtyivät niitten ulvontaan ja saivat aikaan korvia repivät laulajaiset. Meitä seurasi uusi saattojoukko, jonka päällikölle lupasin lahjaksi revolverin, jos hän valehtelisi niin vähän kuin mahdollista. Tiemme kulki pitkin Tsangar-schar joen viidakkoista rantaa, jossa levähdimme 26:nen päivän. Virta oli sillä kohdalla avoin ja telttini pystytettiin aivan porisevan veden reunaan — sillä minä kuuntelen aina rakkaudella juoksevan veden soinnukasta ääntä. Mah-

tavat kalliot vastapäisellä rannalla kohosivat kuutamossa kuin synkät erämaan jättiläiset. Siinä sattui meille sellainen vahinko, että yksi hevosista vierähti virtaan. Se saatiin kyllä vaivalla ylös ja tuotiin nuotiolle, mutta parin tunnin kuluttua se kuoli.

Yöllä taas heitti henkensä Li Lojen hevonen, ja aamulla, heti leiristä lähdettyämme, kaatui Turdu Bajn vanha musta ratsu kuolleena maahan, ja päivemmällä samoin vielä viimeinenkin tiibetiläisistä hevosistamme. Koko komeassa karavaanissa, joka puoli vuotta sitten oli lähtenyt Tjarkhlikista, on hengissä enää vaan yksi hevonen, se jolla minä ratsastan, sekä kolmetoista kameelia ja viisi muulia. Päivät ja penikulmat maksavat meille hengen toisensa jälestä, kaatuu miehiä, kaatuu kameeleita ja hevosia. Te näette, ettei retki Tiibetin halki ole mikään huvimatka; ei, kymmentä kertaa ennemmin halki Gobi-erämaitten.

Vihdoin saavuimme Nohin temppelikylään punavalkoisine kupooleineen kullatuilla huipuilla, »tjortenineen» ja lippuineen. Vähän matkan päässä siitä aukeni eräästä solasta eteemme tuo ihmeellinen, kaitainen, jäätynyt Tso-ngombon järvi, »sininen järvi», mahtavan komeat vuoriseinät kummallakin rannallaan. Me jäimme rantaan yöksi, mutta tiibetiläiset asettuivat lähellä olevaan pieneen saareen, josta heidän nuotionsa illalla heijastivat jäätyneeseen järven pintaan kuin kirkkaaseen kuvastimeen. Saattueemme päällikkö lähetti täältä kuriirin Lehiin, että meillä Tiibetin ja Kaschmirin rajalla olisi puuttumattomasti kaikkia tarpeita, ja minä käytin tilaisuutta hyväkseni lähettäen samalla kirjeen kaupungin brittiläisille viranomaisille.

Järven pohjoisella kalliorannalla, jota pitkin nyt jatkoimme matkaa eteenpäin, kohtasimme tuon tuostakin tiibetiläisiä kauppakaravaaneja, jotka kuljettivat tavaroita Lehistä päin lampailla. Tie on kovin vaikeata kameeleille, ja sen vuoksi täytyi muutamain miehistämme kulkea edellä raivaamassa syrjään teräviä kiviä ja täyttämässä kuoppia. Eräs niemeke täytyi kiertää siten, että kameelit uitettiin järvitse ja jakit sekä tiibetiläiset kantoivat tavaramme maitse.

Joulukuun 3 p:nä sattui tiellemme vieläkin vaikeampi kal-

Leiri CXIV (laakson eteläpuoliset vuoret).

Vuorimaisema leiristä XCII pohjoiseen.

lionierni. Vuori kohosi järvestä pystyjyrkkänä kuin seinä ja siinä olevaan halkeamaan oli kiinnitetty kiviliuskareita jalkakäytäväksi. Lampaat ja jakit pääsivät siitä kyllä kulkemaan, mutta kameeleille oli se aivan mahdoton. Nyt olivat hyvät neuvot tarpeen. Päätin tehdä koetuksen, eikö voisi jollain tavoin päästä järven eteläiselle rannalle, vaikka tiibetiläiset kyllä vakuuttivat sitä sulaksi hulluudeksi. Tjernoff oli minun Erik Dahlbergini ja tutki erään kaitaisen kohdan, jossa järvi oli rannasta rantaan jäässä; hän sanoi vastaavansa siitä, että se kesti. Itse tutkin vielä jään paksuutta ja tulin siihen päätökseen, että kameelit voitaisiin aivan hyvin viedä yli, yksi kerrallaan. Illalla lähetin kuitenkin Ördekin tarkastusmatkalle pitkin eteläistä rantaa, ja tapaisiko hän siellä voittamattomia esteitä, oli hänen määrä sytyttää yöllä merkkitulia. Me odotimme pohjoisrannalla ja kohta näimmekin kolme suurta roviota loimuamassa. Siis kulku oli mahdotonta sielläkin.

Eikö todella löytynyt mitään keinoa päästä tämän kallioseinän yli, pitikö meidän suurella ajanhukalla lähteä kiertämään pohjoispuolella olevia vuoria? Niissä mietteissäni sain uuden aatteen. Me tekisimme lautan ja kuljettaisimme sillä kameelit ympäri niemen. Tarveainetta löytyi yllin kyllin, eikä kameeleita ollut enää kuin kymmenen kappaletta. Pahempia vastuksia olimme voittaneet.

Siinä tuumaillessamme ilmestyi vielä yksi keino. Kun ensin tulimme siihen vaikeaan paikkaan, oli järvi siltä kohdalta vielä auki, mutta jo ensimmäisenä yönä vetäytyi se hienoon jäähän, joka vuorokautta myöhemmin oli jo 5 sentimetriä paksu. Nyt tehtiin leveä kelkka ja koetteeksi asettui siihen niin paljon miehiä, kun arviolta otaksuttiin yhden kameelin painavan. Toiset alkoivat sitten vetää sitä jäitse niemen ympäri, mutta jää alkoikin pahasti rusahdella ja kelkassa istujat hyppäsivät toinen toisensa jälestä pois, joka suuresti huvitti vetäjiä. Ei siis sekään keino vielä auttanut.

Jää oli niin kirkasta ja läpikuultavaa, että hyvästi saattoi nähdä kuinka kalat uiskentelivat pohjassa leväin välissä,

Gulang Hiraman ja hänen ladakinsa.

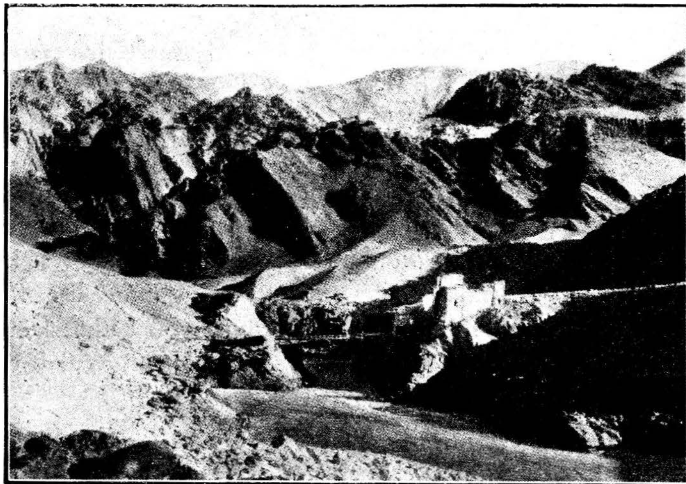
ja se paukahteli ja jyrähteli toisinaan niinkuin kanuunan laukaus, jonka ääni pitkään ulvahtaen vähitellen häipyi etäisyyteen.

Vielä yksi päivä täytyi meidän odottaa jään vahvistumista, ja jo ennen auringon nousua seuraavana aamuna vedettiin kaikki tavaramme kelkalla niemen ympäri. Sitten ripoteltiin noin 30 säkillistä hiekkaa jäälle, ja siten valmistettua käytävää pitkin talutettiin kameelit varovasti jälestä. Kaikki kävi onnellisesti ja nyt saatoimme taas jatkaa matkaamme tarumaisen ihanaa rantaa pitkin.

Mutta nyt varmaan odottaa jo lukija niinkuin minä itsekin lämpimämpiin seutuihin — meidän täytyy jo todellakin alkaa verrytellä itseämme tiibetiläisten pakkasten jälkeen. Aina joulukuun 17 p:vään saakka kuljimme Panggong-tson suolajärven pohjoista rantaa, jonka suurenmoista luontoa minun kynäni on liian heikko kuvailemaan. Sanomattomilla ponnistuksilla onnistui meidän päästä vielä yhden kiusallisen kallioniemekkeen ohi, ja joulukuun 13 p:nä saavuimme vihdoin viimein Tiibetin läntiselle rajalle. Ilomme oli suuri, kun siinä tapasimme Ladakin kuvernöörin lähettämän apukaravaanin, jossa oli 12 hevosta ja 30 jakia. Sen johtajina oli kaksi ladakilaista, Galung Hiraman, oikein klassillinen, miellyttävä ja hyvänluontoinen ukko, sekä Anmar Dju, joka puhui persiankieltä ja jonka kanssa minä siis voin keskustella, kiitos vajanaisten kielimuistojeni auringon ja jalopeuran maasta. Heillä oli mukanaan lampaita, jauhoja ja riissiä, kuivia hedelmiä, maitoa, sokeria sekä ohria elukoillemme. Kärsimyksemme olivat lopussa ja vähiin huvenneen karavaanimme tähteet pelastetut. Ja viimeinenkin side, joka meitä vielä yhdisti salaperäiseen Tiibetiin, katkaistiin tässä, kun heitimme rajalla hyvästit saattojoukollemme. Kaikki vanha romu, jota emme enää tarvinneet, niinkuin kuluneet keittoastiat, vanhat vaatteet, yksi revolveri y. m. lahjotettiin tiibetiläisille, jotka nyt upporikkaina palasivat kotiinsa. Olimme tunkeutuneet maailman viimeiseen erakkovaltioon, maailman vahvimpaan luonnolliseen linnoitukseen; koko maa oli neljä kuukautta meidän tähtemme ollut sotajalalla ja me olimme sen hallitukselle saattaneet

kauhean vaivan. Vasta nyt saattaisivat papit rauhassa nukkua patjoillaan. Kun aurinko laski sinä iltana ja uusi yö levisi idästä päin maille mantereille, tuntui minusta kuin se olisi jäljettömiin niellyt koko Dalai Laman valtakunnan kaikkine salaisuuksineen. Mutta matkalaukussani ja päiväkirjassani oli minulla sentään säilössä kaikki ne valloitukset, jotka olin retkelläni tehnyt, valloitukset, joista oli leviävä valoa laajoille aloille tätä tuntematonta maata.

Yhden matkavanhuksistamme vaati sentään Tiibet vielä korvaukseksi retkestämme. Jolldasch oli tavallisuuden mukaan maannut yönsä minun jalkopohjissani; auringon noustessa pudisteli se turkkiaan, lähti juoksemaan vuorien yli itään päin ja sille tielleen jäi. Juuri kun saavuimme sivistyksen uloimmille ääripylväille, itse Tiibetin ja Kaschmirin rajalle, kääntyi se takaisin ja hylkäsi entisen isäntänsä. Ehkä se luuli ja ehkä luulee tänäkin päivänä, että minä kerran vielä palaan häntä sieltä noutamaan.

Indussilta Kalatjin luona.

XXXI.

Retki Himalajan yli.

Sittenkun olimme jättäneet Panggong-tson, yhden komeimmista maailman järvistä, ratsastin minä Tjernoffin, Tjerdonin ja Anmar Djun kanssa edeltäpäin Lehiin. Me ratsastimme Tanksin ihanan temppelikaupungin kautta, yli korkean Tjang-lan solan (5386 m.), sekä ohitse Djimren ja Tiksen temppelien, juhlallisen Indusjoen varrella, joka vyöryttää vuolaita vesiään talven jäätiköiltä· Intian valtameren lauhkeille rannoille. Lakkaamatta tuli vastaani lähettiläitä tuoden kirjeitä ja sähkösanomia. Siitä hetkestä, jolloin astuin jalkani brittiläiselle alueelle, otettiin minut joka paikassa vastaan erinomaisella vieraanvaraisuudella ja kohteliaisuudella, joka päivä päivältä kasvoi aina Intian pääkaupunkiin saakka. Lehissä varustettiin minua ja karavaania varten komea talo, ja siellä oli minua odottamassa kokonainen pino kirjeitä kotoa päin. Sähkösanomiini kuningas Oskarille ja Lordi Curzonille sain mitä rakastettavimmat vastaukset, ja sijaiskunin-

gas sekä lady Curzon pyysivät minua luokseen Calcuttaan vierailemaan.

Jouluillan vietin ystävällisten lähetyssaarnaajain seurassa Lehissä. Vaikka en ymmärtänyt sanaakaan siitä, mitä herra Ribbach ladakinkielellä puhui sanankuulijoilleen, niin tuskin olen koskaan sentään ollut läsnä juhlallisemmassa jumalanpalveluksessa. Silmiäni hivelivät joulukuusen kodikkaasti tuikkivat kynttilät ja urkujen pehmeä soitto tuuditti minut ihmeelliseen rauhaan — mikä maailma kangastikaan muistojeni kätköstä eteeni suruineen, vaivoineen, voittoineen; kuinka suuresti sainkaan olla kiitollinen sillä juhlallisella hetkellä!

Joulupäivänä kuului Lehin kaduilla ihmeellinen kellojen kaiku, mutta se ei tullut kristityn temppelin tornista juhlan kunniaksi, se oli niitten kellojen tuttu ääni, jotka lähes kahdeksan kuukautta olivat säestäneet raskaita askeleitamme loppumattomain lumikenttäin halki. Ylevinä kuin erämaan valtijaat astuskelivat viimeiset yhdeksän kameeliamme tuon pienen kaupungin katuja ja katselivat kummeksien ympärillään vilisevään ihmisjoukkoon. Kaihon ja ilon tunteella katselin minä niitä, kun ne tuotiin pihaamme ja kuljetettiin täysinäisten seimien ääreen. Silloin vaikeni kellojen helinä ja kaikki oli hiljaista, ja minä tunsin samallaisen helpoituksen, kuin hautajaisten jälkeen, kun hauta on luotu umpeen ja kellojen soitto lakannut. Siinä loppui vihdoin vaivaloinen retkemme, siinä saivat kameelit vihdoin levätä — ja syödä koko talven mehukasta rehuaan.

Mutta itselläni ei ollut aikaa levätä kuin muutama päivä. Tarujen ylistämä, auringon lämmössä kylpevä Intia veti minua vastustamattomalla voimalla puoleensa. Tahdoin nyt taas elää jotain sellaista, josta muisto painuisi lähtemättömästi mieleeni, jotain suurta, hurmaavaa ja kaunista; tahdoin kokea huimaavia vastakohtia, suurimpia mitä maailmassa voi ajatella. Ainoastaan silmänräpäyksen olin epäröivällä kannalla: oliko minulla oikeutta tärvätä kolme kuukautta elämästäni, ilman että siitä olisi hyötyä kenellekään muulle kuin itselleni? Eikö olisi parempi käyttää sekin aika uusiin tutkimuksiin Tiibetissä, tai lähteä kotiin Kara-

korumin kautta! Ei, en voisi koskaan antaa itselleni anteeksi, jos nyt jättäisin käymättä Intiassa, juuri kun Lordi Curzon, jonka kanssa olin ollut tuttava jo monta vuotta, oli siellä sijaiskuninkaana. Ja toisekseen tahdoin päästä joksikuksi ajaksi lepoon karttain piirustamisesta. Kuinka ihanaa olisikaan ratsastaa tämän vuoriston halki ja nauttia sen mahtavasta luonnosta, tarvitsematta joka askeleella kurkistaa kelloa ja kompassia ja merkitä kirjaansa kaikkea sitä mitä näkee ja mitä tuhannet ihmiset jo sitä ennen ovat nähneet; olimme nimittäin nyt sellaisilla mailla, jotka Intian hallitus jo aikoja sitten on tarkasti kartoittanut. Kaikki koneeni jätin siis Lehiin, ja siitä eteenpäin päätin matkustaa vaan rauhallisena huvimatkailijana, vaan katsella ja ihailla.

Elkää kuitenkaan luulko, että tämä matka oli vaan pelkkää huvia; kesällä kyllä olisi ollut niin, mutta talvella on kulku Himalajan yli suorastaan vaarallinen. Sekä kaschmirilaiset että eurooppalaiset lähetyssaarnaajat Lehissä varottivat minua vakavasti yrittämästäkään tähän vuodenaikaan Sodji-lan solan yli, joka, jok'ikinen talvi vaatii uusia ihmisuhreja. Siellä on kokonaisia matkueita kadonnut jäljettömiin, hautaantunut lumivyöryjen alle. Yksin postinkuljetuskin on sitä tietä joka talvi vähintään yhden kuukauden seisahduksissa. Mutta kun minä en luopunut päätöksestäni, tekivät viranomaiset parastaan saattaakseen matkani edes niin turvalliseksi kuin mahdollista. Joka postiasemalle Sodji-laan mennessä lähetettiin minulle sähkösanomia lumisuhteista solassa, ja lähimpiä asukkaita siellä oli käsketty antamaan minulle apua.

Ensimmäisen suuren maisemamuutoksen matkallamme Tiibetistä Intiaan olimme saaneet nähdä Panggong-tson järven seuduilla, vaikka se vielä onkin Tiibetin ylätasangolla, sillä heti mainitun järven länsipuolella tulimme niitten jokien laaksoihin, joita myöten jäätiköillä sulanut vesi pauhaavissa putouksissa pyrkii merta kohti. Lehin ja Srinagarin välisellä, 40 penikulman pituisella taipaleella, tulimme näkemään toisen, vieläkin suuremman muutoksen, laskeutuessamme autiolta, puuttomalta ylä-

maalta Kaschmirin hymyileviin laaksoihin ja reheviin mäntymetsiin. Ja mikä ero olikaan tämän viimeisen matkan kummankin pään välillä! Pieni Leh rappeutuneine kuninkaanlinnoineen ja 4000:ne asukkaineen, kaupunki, jonka ainoa merkitys on vähäpätöisessä kaupassaan Lassan ja Jarkentin kanssa — ja suuri, mahtava Srinagar, Kaschmirin maharadjan asuntopaikka, jossa on 120,000 asukasta ja joka käy kauppaa laajoilla aloilla.

No niin, lähtekäämme vihdoin liikkeelle! Kun nousen tammikuun 1 p:nä vuoteeltani, hirnuu jo pihallani neljä pientä ja pörhöistä ladakilaista hevosta; minä nousen yhden selkään, Schagdur toisen, ja kaksi kantaa matkatarpeitamme. Ladakilaisen saattojoukon seuraamana ratsastamme sitä leveätä laaksoa alas, jonka keskellä Lehin kaupunki uinailee poppeliensa siimeksessä. Matka sujuu hyvästi ja me lähestymme Indusjokea erään pienen kalliotemppelin luona, jossa joki supistuu ahtaalle korkeitten seinämäin väliin. Siellä täällä kuljemme jonkun sivulaakson poikki, jossa vesi pakkasen vaikutuksesta on tekeytynyt suureksi jääkentäksi. Keskellä on sentään tavallisesti avonainen uoma, jonka yli johtaa huojuva puusilta. Laaksoissa piilevien kylien peltotilkut kohoavat penkereittäin toinen toisensa yläpuolella ja niitä kastellaan älykkäällä kanavajärjestelmällä. Sähkölennätinlangat seuraavat meitä korkeissa pylväissään penikulman penikulmalta. Nopsina nousevat pienet ratsumme erääseen solaan, josta tie laskeutuu äkkijyrkkänä, porrasmaisesti ja ahtaasti, mutkitellen vierinkiviröykkiöitten lomitse laajempaan laaksoon, jonka pohjalla on jäätynyt puro. Siihen ovat uuraat laamamunkit rakentaneet satoja metriä pitkiä kivikirstuja, joissa jokaiseen kiveen on hakattu tuo ainainen rukous »on mane padme hum».

Niemossa vietimme yön erittäin mukavassa »bungalowissa» eli majatalossa, ja siitä ratsastimme eteenpäin oikullisen sekasotkuisten laaksojen ja solien kautta, joitten kahden puolen kohosi veden muovailemia hiekkakivikallioita keilamaisine huippuineen. Altjin kylän luona tulimme taas Indusjoen näkyviin. Se on siinä

uurtanut uomansa mahtavan kallion läpi ja huimaavan korkealla huojuu siinä kaitainen kaarisilta kuohuvien vesien yli. Vasemmalla rannalla kohoaa mahtavia pengermiä aina 500 metrin korkeuteen saakka, mutta tiemme kulkee oikeanpuolisella rannalla, joka on äkkijyrkkä sekin, noin 50 metriä korkea, ja josta joen tummanvihreä pinta väikkyy allamme kirkkaana kuin kartalle piirrettynä. Toinen näköala toistaan komeampi avautuu alempana laaksossa eteemme; se soukkenee yhä, ja yhä voimakkaammin kuohuu joki syvyydessä. Kuulakkaan veden läpi näkyy pohjan somerikko ja jok'ainoa kiven lohkare. Ajojäälautat hyppelevät kuohujen mukana, painuvat suvantokohdissa kiintojään alle, joka niissä peittää joen rannasta rantaan, mutta sukeltavat taas ensimmäisessä koskipaikassa pinnalle ja tölmivät ryskien toinen toistaan. Leveämmät ja tyynet kohdat joesta ovat kokonaan jään ja lumen peitossa ja tarjoovat oikotietä maalaisille, jotka niitä pitkin varovasti taluttavat hevosiaan ja aasejaan. Pitää olla vankka pää, kun kulkee sikäläistä maantietä, sillä se seuraa huimaavassa korkeudessa vuoriseinän kaikkia mutkia niinkuin syrjälleen asetettu lauta, siinä ei ole ollenkaan käsipuuta suojana, ja toisin paikoin on se niin kapea, että siinä olisi mahdoton päästä vastaantulijan ohi. Kun saattomiehemme juoksevat edeltä päin johonkin mutkaukseen ja päästävät sieltä huikeita huutoja, tiedämme, että siinä on vaikea kohta ja että he varottavat vastaantulijoita. Vasemman rannan vuoret ovat aivan pystyjyrkkiä ja Induslaakso on näillä seuduilla ainaisessa pimennossa, ilma kylmää ja raakaa. Mutta vasemmalta puolelta aukeava Hipti-laakso tekee siinä sentään vähäksi aikaa miedontavan poikkeuksen; sen suun kautta tulvii Induslaaksoon valoa ja lämpöä, kaikki värit saavat sillä kohdalla iloisen vivahduksen, varjot ja päivänpaiste vaihettelevat vuorien rintamassa, joki väikkyy kirkkaan vihertävänä, ja matkamiehenkin mieliala keventyy katsellessa niitä häikäiseviä näkyaloja, joita tämä ihmeellisesti muodostunut maisema tarjoo. Kaikki on villiä ja suurta ja huumaavalla kohinalla pauhaa Indus, ahertaen väsymättömänä uomaansa yhä leveämmäksi kallioseinien välissä. Samalla kohdalla

on Nurla niminen kylä, jonka majatalon akkunasta minä katselen tätä luonnonvoimain herkeämätöntä temmellystä.

Kalatjin kylän kohdalla, joka on kokonaan poppelien, omena- ja aprikoosipuitten peitossa, jätämme vihdoin Induslaakson. Huojuva silta, joka etäältä nähden näyttää liian ränsistyneeltä, johtaa siinä yli joen — ja siitä käy mieluummin ylitse jalan ja taluttaa hevostaan. Oikeanpuolisella rannalla on vanha linnoitus valkeine muureineen; tie kulkee aivan sen pihan lävitse monien holvien ja käytävien kautta mutkitellen sillalle, joka nyt talvisaikana on 12 metriä korkealla joen pinnasta, mutta kesällä, tulva-aikana, mahtaa vesi sellaisessa ahtaassa kallioväylässä kohota aivan sen kanteen saakka. Täytyy tahtomattaankin hämmästyksestä ja ihmettelystä seistä katselemaan niitä mahtavia maisematauluja, joita siinä tarjoutuu silmälle joka taholta, ja jos minulla vaan olisi ollut aikaa viipyä siinä edes pari päivää, olisin täyttänyt luonnoskirjani täpötäyteen.

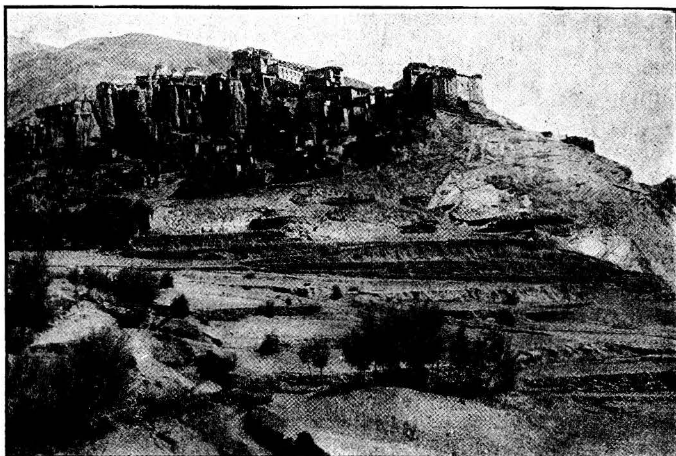
Mutta seuralaiseni (kulit) ovat levottomia, he eivät ymmärrä syytä minun vitkallisuuteeni. Siis satulaan taas, ja niin ratsastamme syvää, ahdasta Hhlangtschun syrjälaaksoa ylös, joka toisin paikoin ei ole kuin 10 metriä leveä. Tulemme sisälle vuorien hiljaisiin saleihin, Indusjoen pauhina jää kuulumattomiin taaksemme, hämärä vallitsee ympärillämme keskellä päivää, ja ainoastaan ne kohdat, joihin joku auringonsäde pääsee pujahtamaan, ovat valosammat. Luonto on niin suurenmoinen, että siinä ei tee mieli lörpötellä, sitä ihmettelee vaan vaijeten, eikä siltä ihmettelyltään ollenkaan huomaa, kuinka hengenvaarallinen tie on. Toisinaan kulkee se ulospistävien vuorenkielekkeitten alatse, toisinaan taas kymmeniä metriä yläpuolella laakson pohjaa, vuoria vastaan nojautuvia kiviröykkiöitä pitkin, niinkuin korkean muurin harjalla, ammottava syvyys toisella sivulla. Ylempänä laaksossa ovat vuoret jo niin pystyjyrkkiä, ettei niitten rinteille ole enää saatu tietä ollenkaan; siellä kuljetaan pitkin laakson pohjaa ja ratsastetaan neljässä kohdassa poikki joen jotensakin hengenvaarallisia ja rappeutuneilta näyttäviä siltoja myöten. Sumdon poppelimetsikon luona poik-

keamme taas yhäkin jylhempään sivulaaksoon; tie kohoaa kapeana ja jyrkkänä vuoriseiniä ylös, tai kulkee soraläjien yli, joissa täytyy rientää henki kurkussa, ettei saisi niskaansa kivimöhkäleitä, joita tavantakaa vyöryy alas. Paikotellen on laakson pohja aivan täynnä sellaista alassortunutta kiveä, ja ylhäällä, 800 metrin korkeudessa saattaa hyvästi nähdä aukot, mistä niitä on irtaantunut. Vihdoin on sola niin kaitainen kuin tavallinen vuorenhalkeama, ja me jätämme sen pyrkiäksemme suoraan korkeuksien yli Lama-jurun aukeampaan laaksoon.

Lama-juru on yksi Ladakin kuuluisimpia luostareita; sen »gompa» eli temppeliryhmä sijaitsee jyrkän kalliopengermän harjalla, jonka eteläisen rinnan veden ja ilman kuluttava voima on muodostanut mitä haaveellisimman näköiseksi. Etäältä katsellen näyttää koko ryhmän etupuoli mahtavalta pylväsriviltä, jossa jokaisen pylvään laella on joku temppelirakennus, ja on hyvin luultavaa, että juuri nämä rakennukset pitävät kallioitten yläosia koossa, koska ne ovat siksi haprasta kivilajia, että muuten helposti sortuisivat alas. Laamat vakuuttavat, että heidän temppelinsä seisovat paikallaan aikojen loppuun saakka. Muinoin asui luostarissa 500 munkkia ja nunnaa, nykyään on heidän lukumääränsä pienempi. Auringon laskussa astui kaksi pappia eräälle ulkoparvekkeelle ja antoi kolmen metrin mittaisten vaskipasuunainsa kajahtaa pienen, alahalla olevan kylän yli. Mahtava ääni vyöryi niistä illan hiljaisuudessa kauvas vuoristoon, ja on tehnyt samalla tavalla joka ilta kautta menneitten vuosisatojen. Kumeana ja väräjävänä, niinkuin kirkko-urkujen matalin sävel, mutta kuitenkin läpitunkevan voimallisena ja sanomattoman juhlallisena värisytti tämä salaperäinen ja surumielinen ääni minun korvaani. Jo kuningas Açôkan aikoina, 2200 vuotta sitten, tunkeutuivat ensimmäiset buddalaismunkit Ladakiin ja halki vuosituhansien on maa pysynyt Sakiamunin opille uskollisena, halki vuosituhansien on pasuunain ääni kajahdellut mahtavain vuoriseinien välissä — todellinen kuva muuttumattomuudesta. Korkealla jokapäiväisestä aherruksesta ja pienistä peltotilkuista laakson pohjalla kohoo tämä ikivanha pyhättö etelän auringon

täydessä valossa, mutta sittenkin täytyy temppelin kerran sortua syvyyteen. En voi irrottaa katsettani tästä kummallisesta taulusta, jossa luonto ja inhimillinen harhausko veljellisessä sovussa ovat joka tapauksessa saaneet aikaan ihmeteltävän suurtyön. Kaiku viimeisestä torven toitotuksesta on haipunut etäisyyteen ja yö kietoo temppelien lumivalkeat seinät pimeihin varjoihinsa.

Jo ennen auringon nousua herätti Schagdur minut seuraavana aamuna; tehtiin tuli, juotiin teetä ja syötiin aamiaista, ja niin ratsastettiin taas hyvää vauhtia eteenpäin Fotu-lan solaa

Lama-jurun temppelikylä.

kohti (4100 m.). Vuoriseinät sivuillamme kävivät sitä mukaa matalammiksi, jota lähemmäksi tulimme korkeinta kohtaa. Ylemmät seudut ovat kokonaan häikäisevän hangen peitossa, ilma on purevan kylmää ja lumi narahtelee hevosten kavioitten alla. Parin tunnin kuluttua laskeudumme taas jo alas päin länttä kohti ja tulemme Karbun kylään. Joka paikassa ovat paikkakunnan viranomaiset varsin huomaavaisia ja kohteliaita meitä kohtaan. Sadottain kuleja on määrätty pitämään tietä kunnossa minua varten; missä lunta on vyörynyt alas, siinä on se luotu sivulle, missä on kuljettava iljanteitten yli, siihen on sirotettu

hiekkaa. Lyhyt käsky sijaiskuninkaalta on ollut riittävä panemaan kaikki nämä ihmiset liikkeelle. Uusi joukko kuleja saattaa meitä seuraavaan, Namika-lan solaan (3965 m.). Ja niin jatkuu matkamme äärettömien Himalajavuorien yli. Ilta hämärtyi, tuli pilkkoisen pimeä, ja vaan heikosti häämötti valkeata lunta vastaan sen ratsujoukon piirteet, joka tuli solassa vastaamme. Se oli lähetetty Mullbehin kylästä valaisemaan meille tietä, ja edessämme sekä sivuillamme ratsasti nyt miehiä, käsis-

Tanssijattaria Kargilissa.

sään loimuavat soihdut, joista kipeniä räiskyi pimeään yöhön, joitten valossa aprikoosipuitten alastomat oksat kaareilivat päällämme kuin hehkuva rautalankaverkko ratsastaissamme kylään sisään.

Tammikuun 5:nen päivän laskeuduimme jo kokonaan alaspäin, seuraten Vakha-jokea, joka on Schingon, erään Induksen lisäjoen pienempi haara. Paikotellen kulkee polku korkealla laakson pohjasta, lumi on sulanut liukkaaksi jääksi, ja yhdellä ainoalla harha-askeleella voi siinä mennä ikiteilleen. Kargilin kylään tullessamme on meitä vastassa nelisenkymmentä naista,

enimmäkseen nuoria tyttöjä kummallisissa juhlapuvuissaan. He ovat asettuneet riviin kahden puolen tietä, jokaisella on kädessään malja tai tarjotin täynnä hedelmiä, rusinoita, mantelia, jauhoa y. m., ja niitä he tarjoovat minulle kukin järjestyksessä, kun ratsastan heidän keskitsensä. He ymmärtävät tietysti, että enhän minä voi yhdellä kertaa vastaanottaa enkä nauttia sellaista lahjain paljoutta, ja siksi onkin heidän kunniantuntonsa tyydytetty, kun minä vaan sormellani kosken heidän antimiaan. Paluumatkallani Lehiin täytyi minun lumiesteitten vuoksi viipyä Kargilissa kolme päivää; kärsivällisyyteni joutui silloin kovaan koetukseen ja lohdutukseksi tuotiin luokseni kaksitoista tanssijatarta, jotka metelöivän soiton säestyksellä näyttivät minulle taitoaan. Heidän pukunaan oli nelinurkkainen, lammasnahalla sisustettu vaatekappale, jonka molemmat yläkulmat oli sidottu oikean olkapään yli yhteen, ja sitäpaitse kuului siihen vielä mahdottoman paljon koralleja, korva- ja rannerenkaita sekä kaikellaista vaski- ja hopeahelyä. Mutta joka kerran on nähnyt oikean intialaisen »notschin», kuten sikäläistä, huippuunsa kehittynyttä taiteellista tanssia nimitetään, hänestä tuntuu ladakilaisten yksinkertainen tanssi kokonaan mauttomalta ja hullunkuriselta.

Mullbehiin loppuu laamalainen uskonto, siitä eteenpäin on kansa muhamettilaista ja puhuu »urdun» kieltä, temppelien ja epäjumalankuvien sijasta näemme nyt pieniä moskeoita, ja meitä tervehditään taas noilla vanhoilla tutuilla sanoilla »salam-alejkum».

Kahden seuraavan päivän kuluessa ennätimme Drasin kylään. Nousu on siinä taas jotensakin jyrkkää Dras-joen ahdasta laaksoa ylös, ja tie kulkee niinkuin kapea, ulkoneva reunus pitkin vuoriseiniä. Sellaisiin vaarallisiin teihin tottuu kyllä vähitellen, mutta sydäntä hiipasee sittenkin pahasti, kun hevoset iljanteisissa alamäissä jäykistävät jalkansa ja laskeutuvat luistamalla alas. Joen yksitoikkoinen, surumielinen kohina täyttää laakson kokonaan; kylmän raikkaana virtaa vesi eteenpäin kivisessä uomassaan; sillä täällä muodostaa se putouksia ja koskia pohjajään yli, joka hohtaa vihertävänä kuohujen läpi. Koko vuoristo on nyt lumen peitossa, ja vaan harvassa kohdassa pistää näkyviin

joku musta kiven lohkare. Tuntuu erittäin kodikkaalta istahtaa takkavalkean ääreen Drasin majatalossa; ulkona on pakkasta — 22°.

Tammikuun 8 p:nä nousemme taas satulaan. Miesten parta on huurassa ja hevosten turvista riippuu pitkät valkeat jääpuikot, ja Dras-joki huokuu avonaisista kohdistaan paksua usmaa, joka äänettömänä ja kylmänä leviää lumikentille laakson yläosissa. Me ratsastamme tämän sumumeren läpi niinkuin tunnelissa, ja tultuamme siitä ulos avautuvat jäätiköt sen toisella puolella hohtavan kirkkaina ja juhlallisessa talvipuvussaan eteemme, eikä pilven hattaraa ole etelän tummansinisellä taivaalla, joka kaareutuu ikuisten lumien yli. Joki on nyt pitkin mittaansa jäässä, nousu on niin loivaa, ettei sitä kaikin paikoin huomaa ollenkaan. Vaaleanvihreät jääkielekkeet pistävät siellä täällä poikki laakson, ja kun ratsumme niitten liukkaalla pinnalla ovat pari kertaa suistuneet kumoon, kävelemme me sitten niitten yli jalan. Yhtäkkiä paksunee lumi ja tie on siihen polettu metriä syväksi vaoksi, jonka pohjassa hevoset ja jalkamiehet astuvat kaikki samoihin jälkiin, niin että siihen syntyy ilkeitä kuoppia. On täydellistä sairasvoimistelua, jonkunlaista ruumiin kieputtamista istua sellaisella tiellä satulassa; siinä viskautuu oikealle ja vasemmalle, ja kun hevonen tavan takaa tuuskahtaa turvalleen, silloin voi hyvin helposti saada kinoksissa virkistävän lumikylvyn. Ylpeinä ratsastimme pienten, lumen peittämäin kivimajojen ohi Matajun kylässä, vaikka jotkut kuleista olisivat tahtoneet siinä levähtää, ja jatkoimme matkaa yhtä mittaa Mattjuin majataloon, joka on lähellä solaa. Siinä on sähkölennätinasema, niin että jos joutuu lumihätään, voi sähkösanomalla pyytää apua; muutama vuosi sitten täytyi erään matkustajan koko saattojoukkonsa kanssa virua siinä kaksi kuukautta, ja he olivat vähällä kuolla nälkään. Mutta minulla oli parempi onni; tänä talvena oli tavattoman vähän lunta.

Siihen jätimme tammikuun 9 p:nä hevosemme, kulkeaksemme jalan tuon vaarallisen solan yli. Melkoinen joukko kuleja oli jo etukäteen lähtenyt kuokilla ja lapioilla valmistamaan tietä, heidän jälestään lähtivät kuormaimme kantajat, ja viimei-

sinä seurasimme me itse kymmenkunnan miehen saattamina. Meille annettiin sauvat käteen ja jalkoihin lumikengät, jotka estivät liukastumasta. Näissä korkeissa seuduissa, joissa vallitsi pureva pakkanen, kannatti hanki hyvästi useimmissa paikoissa, mutta jossakussa kohdassa se sentään petti, ja sen alla oli lumi hienoa ja upottavaa kuin jauho. Silloin riensi heti pari kulia saapuville ja nosti meidät ylös. Hitaasti käy matka yli häikäisevien lumikenttien. Abdullah, kulien johtaja, kulkee aina minun rinnallani ja puhuu sujuvasti turkinkieltä. Itse vedenjakajaa Drasin ja Kaschmirin välillä ei ollenkaan huomaa, vaan pysyy laakson muoto vielä sen ylitse kuljettuakin hyvän matkaa aivan muuttumattomana. Mutta sitten, astuttuamme $2\frac{1}{2}$ tuntia, tulee äkkiä eteemme suurenmoinen ja mahtava maiseman muutos: laakso supistuu kaitaiseksi rotkoksi, joka on täynnä alas vyöryneitä kiviä, ja vuoret kummallakin puolella ovat huimaavan korkeat. Löytyy kaksi tietä Sodji-lan yli, kesätie ja talvitie; me kuljimme viimemainittua, jossa tähän vuodenaikaan on 150 metrin paksuudelta alasvyörynyttä lunta. Tuulisella säällä tai runsaitten pyryjen jälkeen varotaan menemästä solaan ollenkaan, sillä silloin sattuu aina melkein poikkeuksetta lumen vyörymisiä, varsinkin oikeanpuolisilta, jyrkemmiltä vuorilta. Lukemattomia kuleja ja postinkuljettajia on sinne varomattomuudessa kadonnut jäljettömiin; lumivyöryt syöksyvat alas sellaisella voimalla ja niin suuresta korkeudesta, että ne pudotessaan muuttuvat jääkoviksi ja murskaavat luonnollisesti kaikki allensa. Kun siis on mentävä Sodji-lan yli talvella, odotetaan ensin sopivaa säätä joko Mattjuin tai Baltalin majataloissa, jotka ovat kummassakin päässä solaa. Jos taivas on päivän pari ollut selkeä, saattaa ilman suurempaa vaaraa tehdä tämän matkan — jos nimittäin tekee sen varhain aamulla, jolloin lumi vielä on jäässä. Kun aurinko nousee puolipäivän rintaan, on sola aina vaarallinen.

Paluumatkallani Intiasta Ladakiin kuljin minä neljä päivää jalkapatukassa Himalajan yli, ja täytyi minun, 63 kulia seurassani, tulla tämän saman lumisolan kautta. Silloin hinattiin Schagduria ja minua köysillä lumen läpi. Olimme puolitiessä,

kun puhkesi ankara lumimyrsky, joka kietoi koko tämän petollisen rotkon läpinäkymättömään ryöppyyn. Siinä jännittyy outo matkamies äärimmilleen ja seuraa tuskallisena alkuasukkaitten pienimpiäkin liikkeitä ja kasvojen ilmeitä. »Tässä täytyy mei-

Tie Sodji-lan solaan itäpuolelta. (Kesäkuva).

dän rientää, Sahib», huutavat he, kun tulevat johonkuhun kohtaan, joka on tunnettu vaaralliseksi. Me ponnistamme viimeiset voimamme kunnes saavumme hiukan avarampaan kohtaan, jota pidetään turvallisena, ja siinä lepäämme hetken lumessa istuen. Siten valloitetaan solaa pala palalta, hyökäten kiireellä vaarallisimpien lumivyöryreittien ohi.

Tämä tapahtui maaliskuussa 1902; tammikuun alussa olivat lumisuhteet suotuisammat, ja minä voin silloin käyttää kesätietä laakson oikealla puolella, jossa kovaksi jäätyneeseen lumeen oli hakattu uusi polku. Laakson pohja jää vasemmalle, yhä syvemmälle ja syvemmälle, kunnes vihdoin olemme siitä noin 300 metriä korkealla. Päätä alkaa huimata, yksi ainoa harha-askel on varma kuolema. Minulla on köysi vyötäreilläni, ja sen kummassakin päässä, edessäni ja takanani pari kulia, valmiina nykäsemään, jos minä kapealta, jäiseltä polulta sattuisin luiskahtamaan sivulle. Pitkiä matkoja ryömimme nelin kontan; pian tapaamme sentään tienraivaajat, jotka kuokillaan hakkaavat pykäliä jäähän. Vihdoin tulemme tämän hirvittävän jyrkän vuoren kielekkeen uloimmalle reunalle. Syvyydessä allamme näkyy Baltalin majatalo; sen katto ei ole silmissämme postimerkkiä suurempi, mutta mepä katselemmekin sitä 700 metrin korkeudesta. Itse solan korkeus on vaan 3500 m., eli 2000 m. matalampi siis, kuin monet Tiibetin vuorisolat, joitten yli olimme kiivenneet.

Siinä seisomme nyt ja levähdämme hetkisen tiibetiläisen ja kaschmirilaisen luonnon rajaseudussa. Takanamme idässä autioita, alastomia lumikenttiä, lännessä taas maisema täynnä reheviä havumetsiä. Nyt on vaan päästävä ehjin nahoin tuosta huimaavasta jyrkänteestä alas. Polku kulkee sadoissa mutkissa; minä liukahtelen ja lasken pitkät matkat istuillani mäkiä, mutta kuleilla on varmat jalat ja he jarruttavat köysistä, eivätkä kadota silmänräpäykseksikään tasapainoaan. Ja varmoja siinä pitää liikkeitten ollakin, sillä muuten olisi yhdessä minuutissa Baltalissa, mutta tietysti aivan tuntemattomassa tilassa. Tuntuu hyvältä, kun majatalon katto suurenee silmissä, me kiiruhdamme askeleitamme, hiki nousee höyrynä miesten hartioista, varovaisuus alkaa laimentua, vaikka vaara yhä vieläkin on suuri. Vihdoin pääsemme viimeisistä mutkista alas ja riennämme majataloon lepäämään tuntikaudeksi.

Talon rakennustapa hämmästyttää minua; sen sisällä on pelkkoja ja hirsiä ristiin rastiin, ja se muistuttaa Vega-laivan

sisustaa, johon myös oli asetettu samallaisia ristiparruja vastustamaan jäitten puserrusta. Kysymättänikin ymmärrän tarkotuksen, sillä kauhean voimallinen ja raju tuuli sattuu juuri solasta taloon, ja Abdullah selittää sitten, että talvisin käy sama tuuli miltei herkeämättä neljä kuukautta. Se on se, joka panee lumivyöryt liikkeelle ja joka veisi tavallisen rakennuksen mennessään. Baltalin ympärillä on maakin aivan paljas, sillä vihuri nuolee lumen pois, mutta heti alempana laaksossa on sitä taas liiaksikin.

Ihanalta tuntuu pohjoismaalaisesta kulkea tällaista laaksoa. Havumetsä taajenee yhä ja mahtavina kohoovat oikeat pohjanmaitten hongat paksusta lumesta. Niitten latvoissa kohahtelee tuuli surumielisesti ja tutusti, soitto, jota en puoleenkolmatta vuoteen ollut kuullut. Uupuneina saavuimme vihdoin iltamyöhällä Sonamarğin majataloon.

Ahtaassa laaksossaan katoo tämä pienoinen kylä niinkuin pölyhiukkanen jättiläisvuorien rinnalla, jotka työntävät lakensa kohti taivaita ja nyt ovat kiireestä kantapäähän saakka paksun lumen peitossa. Turhaan etsii sanoja antaakseen edes heikon kuvauksen sikäläisen luonnon valtavasta suuruudesta, joka on mahtavinta, mitä koskaan olen vuorimaata nähnyt. Sveitsi tosin muistuttaa sitä hiukan, mutta Alppien maisemat ovat näitten rinnalla pienoiskuvia — täällä Sind-laaksossa on kaikki otettu niin äärettömän suurissa mitoissa. Tahtoisin asua kesän tässä laaksossa, se avartaisi keuhkoja ja hengen näköpiiriä, täällä vasta tuntisi itsensä vapaaksi ja iloiseksi, tässä valoisassa, raikkaassa ilmassa, eikä milloinkaan kyllästyisi katselemaan näitä rohkeasti kohoovia vuorien huippuja, niitten lumikenttiä, niitten tummia havumetsiä.

Mutta nyt ei ole minulla aikaa kauvan nauttia tästä näköalasta, sillä Schagdur, minun »body servantini», kuten Lordi Curzon kutsui häntä, tulee sanomaan, että illallinen on valmis. Meillä on pöydässä teetä, leipää, munia ja yksi kananpoika, ainoa mitä koko kylästä oli saatu, mutta se maistui mainiolta päivän vaivojen jälestä loimuavan takkavalkean ääressä.

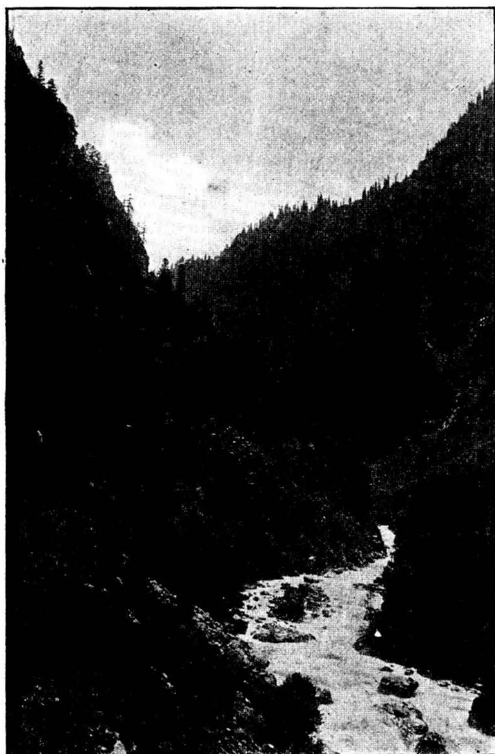
Tammikuun 10 p:nä olimme taas jo varhain satulassa; matka Kanganiin alisessa Sind-laaksossa kesti kymmenen tuntia, mutta sitä väliä olisi pitänyt kulkea vähintäin kuukausi, ennenkuin olisi ennättänyt sulattaa kaiken sen ihanuuden, mitä luonto siinä tarjosi silmälle. Alkupätkä ei sentään ollut erittäin miellyttävä. Laakso on siinä vielä ahdas ja liiaksi pimentoinen. Kuljettuaan kaksi kertaa Sindin yli seuraa polku laakson etelä-

Sind-laakso Gaganganin luona.

puolisia rinteitä, toisinaan aivan joen rannassa, toisinaan taas melkoisen korkealla siitä, nousee ja laskee yhtenään ja pistäytyy paikotellen aivan äkkijyrkänteitten pahimmille reunoille, joista ratsastajalla on vaan yksi askel syvyyteen. Polku on näet päivänpuoleisilla rinteillä liukas, sillä lumi sulaa päivin auringon paisteessa ja jäätyy taas öillä. Siinäkin, missä lunta on paksummalta, on pinnalla sentään jääkuori, ja päästäksemme kunnialla Himalajalta alas, katsomme parhaaksi astella jalan. Mutta kovin alkaa uuvuttaa jalkamatka Sodji-lan yli ja liian nopeasti joudumme me alempiin ilmakerroksiin. Kun on oleskellut kah-

deksan kuukautta 5000 metrin korkeudessa, on luonnollista, että se tiiviimpi ilma, jota tulee hengittämään 2000 metrin korkeudessa, ei ole tekemättä vaikutustaan ruumiiseen, varsinkin kun laskeutuminen tapahtuu niin lyhyessä ajassa kuin kahden viikon kuluessa.

Vuorimaisema Sonamargin luona. (Kesäkuva.)

Vihdoin laajenee laakso, lunta ei näy enää, ja me voimme huoletta nousta uusien ratsujemme selkään. Tiekin muuttuu yhä leveämmäksi ja paremmaksi, oikeaksi maantieksi. Kuusi kertaa ratsastamme kiikkuvia, kaiteilla varustettuja siltoja myöten poikki Sind-joen, jonka kirkkaan vihertävä vesi syöksyy kuohuvissa putouksissa tunturien lomitse eteenpäin, etsien yhä lämpimämpiä

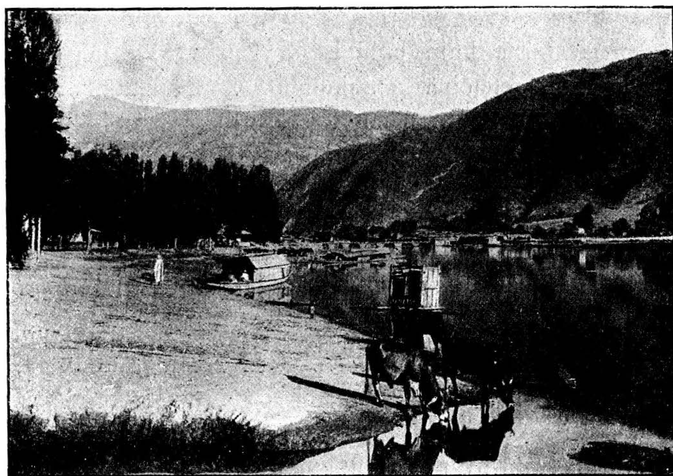
ilmapiirejä, mutta tuoden sentään jäätiköiltä jonkun määrän kylmyyttä tullessaan. Liike käy vilkkaammaksi, kyliä on taajemmassa, me ratsastamme läpi Gaganganin, Guntin ja Mamerin, ja kohtaamme yhtenään ratsastajia, jalkamiehiä ja kuormamiehiä, jotka hevosilla tai härjillä kuljettavat tavaroitaan. Peltoja ei ole paljon näkyvissä, sillä ne ovat vuorien rintamilla, jotka nyt ovat jo loivempia ja kohoovat vaan pehmeästi pyörtävinä kunnaina laakson pohjasta. Koko aamupäivän vallitsi myrskyn tapainen tuuli, joka onneksi sentään puhalsi selkäpuoleltamme. Se seurasi vallattomassa huimuudessaan joen esimerkkiä ja lauloi ja valitteli petäjissä, jotka notkeina huojuivat ja nöyrinä kumartelivat länteen päin. Laakson vasenta laitaa reunustaa nyt mahtavain metsäin yhtäjaksoinen, tumma vyö, mutta oikealla puolella näkyy vaan harvalleen pieniä metsikoita, niinkuin vihertäviä pilkkuja harmaalla pohjalla. Laakson pohjalla rehottaa lehtipuita, ruohoa ja pensaikkoa, vaikka kaikki kasvullisuus nukkuukin sikeintä talviuntaan. Heti puolisen jälkeen tuli täydellinen tyven ja silloin levisi talojen savupiipuista nouseva savu hiljalleen yli koko laakson pohjan niinkuin sinertävä, läpikuultava harso. Miellyttävän rauhallinen ja levollinen tunne valtaa meidät; Sind yksin vaan, voimistuneena monista lisäjoista, kohisee ja pauhaa entistään kovemmin. Lähimmät vuoret muuttuvat suhteellisesti matalammiksi, mutta tumman metsärajan takaa hohtavat yhä lumipeittoiset, särmikkäät huiput, häikäisevinä ja valkeampina kuin kuolema. Ja niitten hammasmaiset ääriviivat kuvastuvat teräväpiirteisinä taivasta vastaan, joka on yhtä puhdas ja sininen kuin kallein turkoosi Badakschanista. Ei henkäystäkään Intian tukahuttavista viidakoista ylety tänne raikkaille, korkeille vuorille, jossa kaikki värit ovat puhtaita ja voimakkaita ja jossa voi päiväkauden istua satulassa sanomatta sanaakaan, hengittäen vaan hiljaa ja syvästi, hymyilevin huulin.

Kun hetket kuluvat ja matka jatkuu, muuttuu elämä Sindjoen laaksossa yhä kirjavammaksi; rattaita, kantotuoleja, zeebuhärkiä, lampaita, vuohia ja ihmisiä; meihin ei panna enää erityisempää huomiota, me ratsastamme hiljalleen rauhallisten kylien

läpi — aivan toista kuin pohjoisessa Kiinassa, jossa minua tavallisesti saattoi metelöivä kansajoukko. Sanomattoman kauniita ja hauskan näköisiä ovat nämä Kaschmirin kylät Sind-joen viehättävillä rantakunnailla. Jos havumetsät äsken muistuttivat meitä kotimaan maisemista, niin tulee tämä vaikutus vielä suuremmaksi, kun näkee ristikkonurkille rakennettuja tupia kaksipuolisine kattoineen; luulee olevansa Norrlannissa; pudonneista havuneulasista, kävyistä ja lehdistä leviää ihan samallainen tuoksu kuin siellä kotonakin keväällä maan paljaaksi tultua. Niin, me olemme yhdessä päivässä ratsastaneet »Talven asunnosta», Himalajalta, 20 pykälän pakkasesta Kaschmirin leutoon ja ihanaan kevääseen.

Koko päivän ovat kulimme tallustaneet jalan, uskollisesti seuraten isoa valtamaantietä. Vihdoin poikkeavat he siitä sivuun ja vievät meidät Kanganin majataloon, jossa saamme yön lepuuttaa uupuneita raajojamme.

Nyt on meillä enää vaan yhden päivän matka lähimpään päämääräämme, Srinagariin. Aika ja tila eivät salli minun lähemmin kertoa tästä kuvankauniista kaupungista; vaikutus, jonka se teki meihin, tuli yhä valtavammaksi, me kun tulimme suoraan hiljaisesta ja rauhallisesta lumimaasta. Maantie muuttuu kaduksi, ja loppumattomien, monisotkuisten taloryhmien välissä tulvehtii kirjava ihmisvirta. Kaupungin merkillisin katu on sentään leveä ja tyyni Jelumin joki, jonka rannat ovat täynnä komeita palatseja, kauppa- ja varastohuoneita. Siinä on puhtaasti veneetsialainen näköala, jossa gondoolien sijasta vilisee pitkiä, soukkia veneitä, niinkuin miekkakaloja.

Baramulla.

XXXII.

Ratasmatka.

Meillä oli vielä matkaa halki pohjoisen Intian 30 penikulmaa lähimmälle rautatielle, ja levättyämme pari päivää eräässä vieraanvaraisessa englantilaisessa perheessä, lähdimme tälle hauskalle taipaleelle Himalajan viimeisiä rinteitä alas. Aamu oli pilvinen ja tuulinen tammikuun 14 p:nä, kun tultiin sanomaan meille, että ensimmäinen »tonga» odotti meitä portin edessä. Ne vehkeet, joita siellä sanotaan »tongaksi», ovat pienet, keveät ja käytännölliset kaksipyöräiset rattaat, joissa on tilaa neljälle hengelle. Minä asetuin turkissani pehmeäksi päällystetylle istuimelle ajajan vasemmalle puolelle, josta minulla oli vapaa näköala joka taholle, ja Schagdur otti tilansa matkatavaraimme kanssa taakse; matala selkänoja erottaa meidät toisistamme, ja neljän tangon nenään varattu suojakatto alaslaskettavilla reunustoilla peittää koko ajopelin, suojaten yhtä hyvin sadetta ja tuulta kuin auringon paistettakin vastaan. Tuskin olemme päässeet kunnol-

leen tiloillemmekaan, kun ajaja, kaunismuotoinen kaschmirilainen valkeassa turpaanissa, viheltää kimakasti, hevoset ponnahtavat liikkeelle kuin teräsjouset, ja huimaa vauhtia aletaan mennä eteenpäin pitkin leveätä, tasaista ja oivallista maantietä. Yön viimeiset varjot ovat hävinneet lännen puolelta ja poppelit, jotka kahden puolen tietä muodostavat penikulman mittaisen, mahtavan lehtokujan, ovat jo täydessä valaistuksessa, mutta vielä ei ole päivä alkanut, vielä olemme yksinämme herroja maantiellä ja juoksijamme painavat eteenpäin rajulla nopeudella.

Jo puolen tunnin kuluttua muutetaan niitä; väliaisan nenässä on lyhyt, vahva poikkipuu, jonka päät ovat hihnoilla kiinnitetyt hevosten satuloihin, ja toinen samallainen, hienompi puu, pidättää niitä suitsista aina saman välimatkan päässä toisistaan. Koko laitos on erittäin yksinkertainen, parissa minuutissa ovat hevoset muutetut ja matka joutuu erinomaisesti.

Baramullan luona supistuu Kaschmirin laaja laakso syväksi ja kapeaksi rotkoksi, jonka kautta Jelum-joki etsii tietään vuoriston läpi, ja joka kauneudessaan etsii vertaistaan maan päällä. Tätä rotkoa pitkin me kuljimme koko seuraavan päivän. Virta, joka koskisena ja kuohuvana rientää eteenpäin, oli kaiken aikaa oikealla puolellamme, ja tiemme, ollen paikotellen oikea mestariteos maantierakennusten alalla, kierteli korkealla vuoriseinien kylkiä. Toisinaan on vihertävälle kuultava, valkeavaahtoinen vesi 50, toisinaan 100 metriä alempana meitä, mutta sen kohinaa ei kuulu rattaitten räminän vuoksi. Sivuilta yhtyvien rotkojen risteyspaikoissa muuttuvat maisemat ihmeellisellä tavalla silmänräpäyksessä; olemme esim. ajaneet jonkun matkaa suoraan eteenpäin, mahtava virta allamme syvyydessä; tulemme jyrkkään alamäkeen; tien ulkoreunalla on parin jalan korkuinen kiviaita; ajajamme laskee hurjan huolettomasti eteenpäin, mitä suinkin kavioista lähtee, vaikka tie näyttää parin sadan askeleen päässä kokonaan loppuvan huimaavan jyrkänteen reunaan. Ei, se kääntyykin siinä vaan sivulaaksoon, mutta tekee sellaisen äkkimutkan, että onnettomuus näyttää välttämättömältä. Jos me emme käänteessä hiljennä vauhtia, täytyy »tongan» auttamatta kaatua

ja syöksyä kiviaidan yli syvyyteen. Minä puren huomaamattani hammasta ja varustaudun hyppäämään rattailta alas — olisi ihmeellistä, jos me sellaisessa hillittömässä .menossa pääsisimme hengissä käänteen ohi. Heitän hätäisen, kysyvän katseen ajajaan ja tulen sentään vakuutetuksi, ettei mitään vaaraa mahda olla tarjona, sillä hän istuu aivan rauhallisena, pitää yhdessä kädessään ohjia ja tarttuu toisella kaulassaan riippuvaan vaskitorveen, puhaltaa sillä varotusmerkin, hiljentää hiukan vauhtia, ja samassa pyöräytämme jo pystyjyrkän kallion kulman ympäri.

Tie on tasainen ja kova, niin että karskahtelee rattaan pyöräin alla, ja laskeutuu yhtämittaa; siellä täällä, missä vesi on uurtanut sitä vialle, on työmiehiä tasottelemassa sitä särmikkäällä sorakivellä. En ole koskaan nähnyt paremmin hoidettua tietä, pienimmätkin kuopanteet korjataan heti. On oikea huvi huristaa siinä eteenpäin penikulman penikulmalta, ja tuntuu kuin ajaisi asfalttikäytävää.

Käänteestä päästyämme jatkuu matkamme kaakkoiseen suuntaan pitkin syrjälaakson oikeanpuolista rinnettä. Ettei tie laskeutuisi liian jyrkästi, täytyy sen nimittäin tarkasti seurata kaikkia vuorien reunoja, poiketa pieniin sivupoukamiin ja kierrellä uskollisesti kaikki ulkonevat kallionkielekkeet. Olemme jo matkanneet niin kauvan etelään päin, että luulemme Jelumin joen jo kokonaan jääneen, mutta laakso soukkenee ja vastapäisellä, vasemmalla rinteellä näkyy suora, hitaasti laskeva valkea juova, joka on tien jatkoa ja joka vielä on kuljettavana edessämme. Ihan laakson perukassa on kivisilta, jonka alatse pieni haarajoki virtaa, ja kun olemme tulleet siitä yli, ajamme taas yhtä pitkän matkan takaisin pohjoista kohti seuraavaan tien käänteeseen, josta uudelleen näemme Jelumin laajan laakson, niin suurenmoisen ja kauniin, että sitä katsellessa voi puhjeta kyyneliin. Elkää siis luulko, että kolmen päivän risteily sellaisessa vuoristossa tulisi yksitoikkoiseksi; maisemien alati muuttuva muoto pitää silmäluomia siksi jännitettyinä, etteivät ne ennätä tulla raskaiksi. Minulla on sellainen pieni heikkous, että nopea matkan teko yleensä virkistää ja huvittaa minua äärettömästi, ja

sen vuoksi totuinkin tähän kärrimatkaan niin täydellisesti, ettei minun kertaakaan tarvinnut tavata oikeata kättäni nykimässä ajajan vasenta käsivartta, vaikka hän usein heittikin ohjat arveluttavasti valloilleen ja antoi hevostensa mennä täyttä nelistä. Entisiä matkojani, joita olen tehnyt hevoskyydillä, en voi jännittävyydessä edes verratakaan tähän. Tarantassilla olin ajanut 200 ruotsin penikulmaa halki Kirgiisien aron, mongoolilaisilla rattailla olin jyryyttänyt 220 penikulmaa Mongoolian kautta Pekingistä Irkutskiin, ja vähintäin yhtä pitkältä olin tehnyt pienempiä matkoja Turkestanissa ja Persiassa; olin myös 20 vuotta sitten ajanut kerran yli Kaukasusvuorten, ja olin siis jotensakin tottunut kaikellaiseen maantiematkaan. Mutta kaikki ne matkat jäivät vähäpätöisiksi niitten 30 penikulman rinnalla, jotka ajoin Jelumin laaksossa. Mitä se tekee, jos kolmivaljakko pillastuu Kirgiisien arolla! Antaa niitten mennä; aro leviää joka taholle kuin meri, ja saat olla varma siitä, etteivät rajuimmatkaan hevoset jaksa laukata uupumatta sen rantaan saakka. Mutta Jelumin laaksossa on toista, ja siellä ovat sadat »tongat» suistuneet viimeistä tietään pohjattomiin syvyyksiin.

Tjarvangin lähistössä kohosi yht'äkkiä eräässä kohdassa vuoriseinä poikki tien, ja näytti kuin hevoset aikoisivat murskata siihen otsaluunsa. Mutta lähemmä tultua huomasinkin, että siinä oli tunneli. Siinä osasi ajaja kyllä hiljentää hiukan vauhtia, eikä laskenut sentään samaa huimaa menoa vuoren sisään. Mutta tyynesti hän kuitenkin katselee pimeään aukkoon ja törähyttää taas torveaan, johon kaiku vastaa kummallisen ontosti ja pohjattomasti. Eihän toki tulle toista tongaa vastaan tunnelissa, siinä syntyisi kaunis sekamelska! Hetkisen vaan viivymme pilkkopimeässä ja kylmässä vuoren sisällä. Eräästä käännekohdasta alkaa näkyä valkea pilkku, se suurenee nopeasti ja kohta olemme täydessä päivänvalossa taas.

Kolmekymmentäyhdeksän kertaa muutimme hevosia ja kahdeksan kertaa ajajaa. On itsestään selvää, että 80 hevosen joukossa täytyy olla joitakuita vikureitakin, mutta näistä olivat useimmat melkein mahdottomia pidellä. Mutta hyvin hoidetuita

ne olivat kaikki ja tuntuivat huvikseen juoksevan tongan edessä. Jokaiseen majataloon tullessa puhaltaa ajaja paria minuuttia ennen torveensa, jonka ääni iloisesti kaikuen hyppelee vuorien seinissä. Ja kun seistä toksahdamme talon eteen, on siinä jo uusi hevospari valmiina. Höyryävinä, hikisinä ja huohottavina päästetään entinen pari valjaista ja uudet talutetaan tilalle. Mutta juuri sillä hetkellä sattuu usein hauska näytelmä. Ne odottavat niin kiihkeästi päästäkseen lähtemään, että puoli tusinaa miehiä täytyy pidellä niitä kumpaakin kiinni. Ne laskeutuvat melkein istuilleen takajaloilleen, ne teroittavat korvansa ja puhaltavat sieramensa suuriksi, niitten silmät veristää ja koko ruumis vapisee. Miehet koettavat kaikin voimin hillitä niitä, tarttuvat korviin ja painavat turpaa alas. Sillä aikaa kiinnitetään ne kiireesti väliaisaan, ajaja hiipii niitten huomaamatta istuimelleen ja ottaa varovasti ohjakset käsiinsä. Kun majatalon isäntä huutaa »valmiit», viskautuvat apumiehet sivulle ja tonga räjähtää liikkeelle niinkuin ruutipanoksella. Vasta hetken laukattuaan rauhoittuvat hevoset sen verran, että ajaja voi kunnolleen ohjata niitä.

Täällä voisi todella tehdä tutkimuksia eri hevosluonteitten alalla: toisilla oli tapana nousta niin rajusti pystyyn, että olivat särkeä aisat ja ajokalunsa, toisista oli hauskaa nojata koko painollaan väliaisaan, kun taas toiset pyrkivät siitä niin kauvas sivuille kuin mahdollista, samalla kun ne sentään nelistivät kaikin voimin. Pari valkeaa hevosta heittäytyi heti majatalosta lähdettyä niinkuin yhteisen suostumuksen mukaan maantielle maata, ja vasta kun olivat tehneet tämän saman tempun useampaan kertaan ja saaneet ajajalta aimo ruoskan läimäyksiä, lähtivät ne liikkeelle, mutta niin täydelleen pillastuneina, että oli vaarassa sekä meidän päämme että heidän omansa.

Kohalan luona johtaa silta meidät taas joen oikealle rannalle. Havumetsä on loppunut ja lehtipuut ovat täydessä vihannuudessaan niinkuin keskellä kesää. Kolmannen matkapäivän aamuna erkanemme vihdoin Jelumista; ajotie mutkittelee keltaisena juovana oikeanpuolisia laakson rinteitä takaisin ylempiin seutuihin, joissa tulemme uudestaan havumetsien vyöhykkeeseen.

Komeita, loistavia ovat näköalat joka taholla; koko ympäristömme kylpee nousevan auringon säteissä, ja kohoavat kohdat ovat erinomaisen voimakkaasti varjostettuina; syvällä allamme luikertelee Jelumin joki, ja kun aurinko sattuu paistamaan siihen täydellä valollaan, kimaltelee se niinkuin sulatettu kulta. Sen kohinaa ei kuulu enää ollenkaan, vaikka tongamme seisattuukin; ei pienintäkään kuisketta ylety enää sen kuohuvista koskista korviimme, sillä siksi korkealla mutkittelee jo tiemme vapaassa avaruudessa, ja etäisyydestä, lähimpien vuorien yli siintää silmiimme korkeampien huippujen epäselvät piirteet.

Yhä korkeammalle nousee tie, mutta vauhti ei silti hiljene paljoakaan, hevoset juoksevat herkeämättä täyttä laukkaa. Sitten tulemme Murri-solaan, joka nyt on lumeton, vaan jossa useimpina talvina saa tähän aikaan kävellä monet penikulmat jalan. Kappaleen matkaa ajamme ihan vuoriselänteen harjalla ja siitä on meillä vapaa näköala molemmin puolin — maisema, joka on nähtävä silmin, sillä sanoin sitä on mahdoton kuvailla; äärettömänä, rajattomana ylettyy se ilmapiirin tutkimattomiin hämäryyksiin saakka, mutta niitten takana, tuolla hienosti utuisen usmameren alla aavistamme me Intian alangon troopillisen rehevine metsineen.

Uusi hevospari lennättää meitä taas vuoria alas ja tie mutkittelee jyrkissä käänteissä. Tulemme jälleen tummien havumetsien jättiläispuitten siimekseen, joitten varjossa katse saa rauhallisesti levätä. Liike vilkastuu, edellämme ja vastaamme kulkee pitkät jonot puhveli- ja zeebuhärkien vetämiä tavarakuormia, ratsastajia, karavaaneja, jalkamiehiä, kerjäläisiä, ja meidän täytyy ajaa varovammin, ettei sattuisi yhteentörmäystä niitten kanssa. Ilma alkaa tuntua lämpimältä ja raskaalta. Dalien-kasista lähdettyä paahtaa aurinko suoraan silmiimme, mutta pian me sentään pääsemme sen hehkuvasta kuumuudesta, kun tie painuu tiheän lehtimetsän läpinäkymättömään pimentoon. Vielä yksi torven toitaus, joka merkitsee, että tulemme Malepursin hevosasemalle; pitkät rivit dromedaareja, kantaen kauppatavaroita, kulkee äänettömästi metsäistä maantietä alas. Audidissa vaihdamme viimeisen

kerran hevosia. Aurinko on laskenut, pimeä tulee nopeasti, meistä, jotka olemme viettäneet pitkän talven lumien keskellä, tuntuu täällä lämpimältä kuin leivinuunissa. Hikinen höyry hiipii järvistä ja metsistä tähän ihmeelliseen, helteiseen yöhön. Tongamme vyöryy eteenpäin aivan tasaisella tiellä. Mikä se oli, joka rämähti niinkuin rauta pyöräin alla? Se oli todella rautaa, ratakiskot Raval-pindin asemalla; kuinka jokapäiväistä ja sivistytynyttä sen rauhan ja hiljaisuuden jälkeen, joka meillä on takanamme! Kimakka vihellys kajahtaa yöstä; se on Kalkuttaan menevä juna, joka hetkistä myöhemmin kiidättää meitä jo itään päin tämän tarujen ihmeellisen kotimaan halki.

Benares.

XXXIII.

Käynti Intiassa.

Niinkuin jo olen sanonut, ei Intian matkallani ollut mitään muuta tarkotusta, kuin että saisin levätä pari kuukautta, uneksia keväisen unen keskellä talvea, ja vihdoin tavata Lordi Curzonin, jonka olin tuntenut jo useita vuosia, aina niiltä ajoilta saakka, jolloin hän, niinkuin minäkin, matkusteli Persiassa ja kirjotteli kuvauksia »auringon ja jalopeuran maasta». Matkallani hänen pääkaupunkiinsa poikkesin vaan pikimältään muutamissa niistä pienemmistä kaupungeista, joitten nimillä on meikäläisten korvissa niin viehättävä kaiku ja jotka vuosisatoja, jopa tuhansiakin ovat olleet sukupolvien ihmettelyn esineinä. Ja harvasta maasta onkaan niin laajaa kirjallisuutta. Uskonnon ja kielten tutkijat, kansatieteilijät, maantieteilijät, matkailijat, satujen kertojat ja runoilijat ovat kaikkina aikoina ammentaneet aineksia Intian loppumattomista varastoista, sinne tekevät vielä tulevatkin

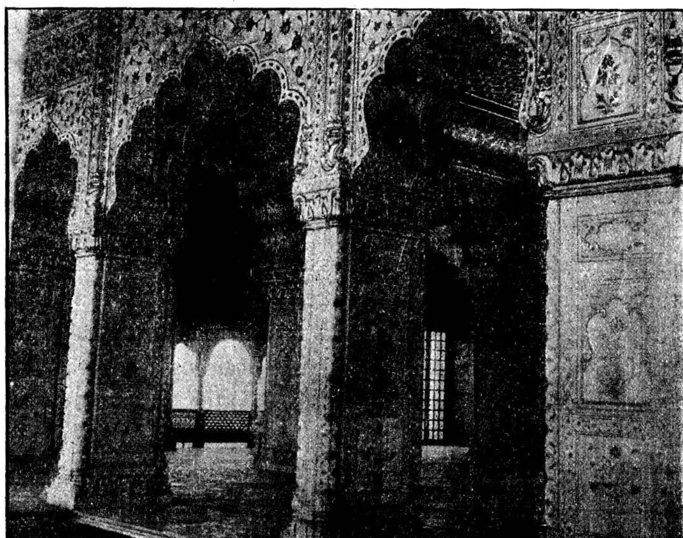
sukupolvet halki vuosisatojen toivioretkiään, ja vielä silloinkin, kun aikojen ehtoo alkaa hämärtää, kätkee tämä niemimaa epäilemättä rajojensa sisällä lukemattomia hämäriä ja selittämättömiä arvoituksia. Minusta tuntui aivan kuin olisin hukkunut tähän kolmensadan miljoonan ihmisen kihisevään muurahaispesään, näihin monien uskontojen ja monien sivistysmuotojen eksyttäviin sokkeloihin, jotka ovat toistensa vastakohtia niinkuin yö ja päivä, tähän kielien, kansallisuuksien ja vaihtelevien rakennustyylien hämmentävään moninaisuuteen, jossa yhäti vaihtelevat kuvat seuraavat toinen toistaan niin nopeasti, ettei ajatus eikä muisti jaksa seurata niitten mukana; oli niinkuin olisi päätäni pyörryttänyt, ja huomasin, että yhden ihmisen ikä on liian lyhyt sulattamaan sitä kaikkea. Tavallaan tunsinkin itseni omissa silmissäni alentuneeksi; äskettäin olin vielä Tiibetissä kulkenut seutuja, joissa kaikkialla tiesin olevani ensimmäinen ja ainoa, joka niitä tähän saakka oli katsellut ja kuvaillut. Ja nyt! — näitä kaupunkeja, temppeleitä ja maisemia, joihin ohimennen heitin silmäykseni, olivat miljoonat katselleet ennen minua, ja nyt olin vaan aivan jokapäiväisen matkailijan tasalla. Kumminkin rauhoittui mieleni ajatellessani, että tämähän oli vaan virkistysmatka, josta samalla sentään jäi mieleeni monta opettavaa vaikutetta ja monta katoomatonta muistoa. Niistä tahdon seuraavilla sivuilla kaikessa lyhykäisyydessä kertoa muutamia.

Ensiksi pysähdymme Lahoreen pariksi päiväksi; minulla on päälläni samat kuluneet vaatteet, joita olen pitänyt 2½ vuotta erämaissa ja lumien keskellä, ja repaleisena niinkuin maantienkuleksija saavun Pentschabin pääkaupunkiin. Mutta heti ensi hetkestä joutuu eräs englantilainen räätäli, »very fashionable indeed», minun erityiseksi ystäväkseni ja ottaa kahdessa päivässä tehdäkseen minusta hienon herran kiireestä kantapäähän saakka. Sillä aikaa esiinnyn tuntemattomana ja kiertelen katselemassa kaupungin vanhoja muistomerkkejä. Heti kun uusi pukuni on valmis, käyn tervehtimässä Pentschabin kuvernööriä, sir Mackworth Youngia, ja saan samaksi illaksi kutsun loistaville päivällisille hänen luokseen. Mikä ääretön vastakohta! Vähän toista

kuukautta sitten olivat lähimpinä seuralaisinani villit tiibetiläiset ja teinämme olivat kulaanien ja vuorilampaitten polut; vilusta väristen istua kyhjötin turkissani, lämmitellen kytevällä hiilustalla, ja myrsky ulvoi ympärilläni; ponnistuksista nääntymäisilläni harhailin karavaanini viimeisten tähteitten kanssa loppumattomilla lumikentillä. Ja nyt! loistavissa juhlasaleissa, joita kaunistivat intialaiset verhostimet ja kallisarvoiset lattiapeitteet, huumasi mieltäni rehevien ruusujen tuoksu, rakastettavien naisten hymy ja viehkeä soitto. Äsken olin ollut jäätyä vuoriston lumimyrskyissä, nyt olin vähällä sulaa siihen lämpöön ja loistoon, joka ympäröi minua. Salit säihkyivät sähkötulista, kaikki oli minusta tavatonta ja kauhean huvittavaa; hindulaiset palvelijat valkeissa puvuissaan liitelivät kuin varjot palmujen alla, tehden varsin elävän vaikutuksen kaikkeen tähän hiottuun englantilaiseen ylellisyyteen.

Pari päivää viivymme suuressa, komeassa Delhissä ihanine muistomerkkeineen muhamettilaisten ajoilta — joista Divan-i-Khasin pylväskäytävät muistuttavat tarulinnaa — tuossa muinoin niin rikkaassa ja mahtavassa kaupungissa, jossa nykyään valtakunnan kristityt keisarit kruunataan. Sitten jatkamme matkaa Agraan, joka on tullut ylistetyksi ja kuuluisaksi niitten taiteellisten mestariteosten kautta, joita Suurmoguulin kuninkaat aikoinaan sinne ovat rakennuttaneet. Yhdestä niistä olen tähän ottanut kaksi intialaista valokuvaa ja samalla koetan antaa siitä jonkunmoisen selityksen. Laajan puutarhan keskellä Djumnan rannalla kohottaa tämä tarumaisen suurenmoinen hautatemppeli häikäisevän valkeaa marmorikupooliaan kohti taivaan sineä. Mahtavan, tavalliseen muhamettilaiseen tyyliin, kulmatorneilla ja holvatuilla aukoilla, punaisesta hiekkakivestä rakennetun ja runsailla fajanssikirjauksilla kaunistetun portin kautta astun tähän juhlalliseen, rauhalliseen puistoon, joka on pyhitetty levolle ja muistolle. Ei näy muita elollisia olennoita kuin muutamia valkeavaippaisia vartijoita, sekä puissa viheriöitä papukaijoja ja keltaisen ja mustan kirjavia oravia, jotka hyppelevät käytävien poikki. Keskeltä porttia johtaa hautamoskeaan saakka marmorinen, ma-

talan kanavan tapaan syvennetty tie. Rehevässä puistossa kiintyy katse etupäässä luolakuusiin ja sypresseihin, noihin surun esikuviin, jotka kohoovat rehevien pensaitten, palmujen ja loistavien kukkalaitteitten keskeltä muita ylemmäksi. Vielä aivan nykyisin oli kolmelle hautamoskean sisäänkäytävälle johtanut pimentoiset, korkeat sypressikujat, mutta englantilainen puutarhuri, joka oli ollut puiston ylihoitajana, oli tyhmässä innossaan anta-

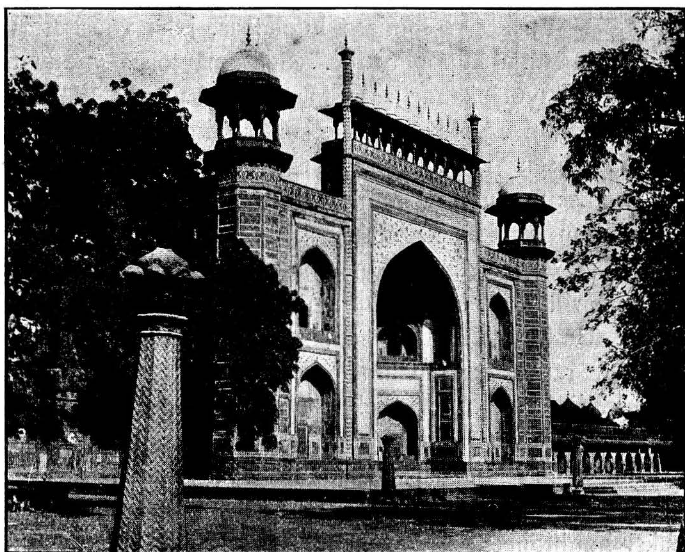

Divan-i-Khas.

nut kaataa sypressit, »että itse hautamoskea olisi muka paremmin näkyvissä». Tämän korvaamattoman vahingon johdosta sai hän virkaeron; sypressithän olisivat käytävien vierillä vaan kohottaneet moskean vaikutusta. Solakoina kohoten olisivat nämä surun puut, niinkuin minareetitkin, viitanneet taivasta kohti ikäänkuin anoakseen sieltä lohtua ja huojennusta, ne olisivat seisseet kuin vartijat tämän jättiläishaudan ympärillä, kutsuen latvoihinsa kaikki taivaan linnut laulamaan kehtolaulua vainajille.

Itse mausoleumi muistuttaa elävästi kaikkia muhamettilai-

sia moskeoita, mutta se on hienosti ja aistikkaammasti rakennettu kuin yksikään ennen näkemistäni, siinä on ikäänkuin koottu yhteen kohti kaikki, mitä puhdasta ja sopusuhtaisen kaunista koko islamilaisen rakennustaiteen alalla saattaa ajatella. Suunnattoman suurelta, nelisivuiselta marmoripengermältä kohoaa moskean mahtava, kahdeksankolkkainen keskiosa, sekin rakennettu tukevista marmorilohkareista ja kirjailtu monenvärisillä mo-

Yksi Tadsch Mähälin porteista.

saikkikoristeilla, jotka eivät ollenkaan vähennä, vaan pikemmin lisäävät marmorin valkeata hohtoa. Ylinnä kaareutuu kupooli, jonka huippu on 74 m. korkealla maan pinnasta ja jonka sopusuhtaisia piirteitä täydellä oikeudella on ihailtu jo kaksi ja puoli vuosisataa. Ei metriäkään liian korkea eikä liian matala — rakentaja on osannut ottaa täsmälleen juuri ne mitat, jotka ovat tehneet Tadsch Mähälin siksi, mikä se on. Kahdeksankulmion tasasella katolla on pääkupoolin ympärillä neljä pienempää kupoolia eli rukoustornia, ja pohjapengermän kolkista nousee tai-

vasta kohti neljä hoikkaa minareettia, jokaisen huipussa avonainen pylväsparvi, jotka alkuperäsittäin ovat aijotut rukouksia huutavia mollaheja varten.

Taivas on kirkas ja auringon säteet väräjävät lumivalkeaa marmoria vastaan, jota minä en voi katsella ilman tummia silmälaseja. Täytyy silloin tällöin lepuuttaa silmiään kääntämällä katseensa puiston tummanviheriöihin lehtoihin päin. Kaikki on niin hiljaista ja rauhallista, aivan kuin koko ympäristön luonto nytkin vielä surisi sen ihmisen kuolemaa, joka vuosisatoja sitten kätkettiin tuon kupoolin alle. Seitsemäntoista vuotta teetti Schah Djahan työtä kahdellakymmenellä tuhannella työmiehellä saadakseen kyllin arvokkaan leposijan puolisolleen Muntas-i-Mähälille. Tällaisen jättiläismuistopatsaan alla toivoisi lepäävän jonkun ihmiskunnan suurimmista hyväntekijöistä, tai edes jonkun kuuluisan hallitsijan, mutta siinä onkin haudattuna vaan nainen, josta ei tiedetä mitään muuta, kuin että hän eläissään oli mieleinen herralleen, Suurmoguulin valtakunnan mahtavalle Schahille. Suuren Timurin hauta on aivan vähäpätöinen verraten tähän rauhan temppeliin, joka on omistettu Muntas-i-Mähälin muistolle, ja tuntuu todellakin aivan siltä, niinkuin Tadsch Mähälin ympäristössä huokuisi neitseellisen puhdas ilmakehä. Ikuiset lumikentät Himalajan huipuilla eivät ole häikäisevämmät kuin tämä marmori, jonka vuosisatojen monsuunisateet ovat puhtaaksi huuhtoneet.

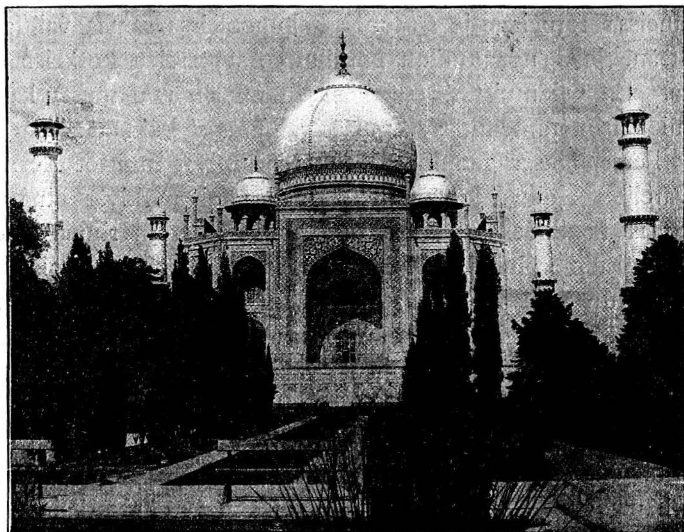
Tuntikausia kuleksin minä puistossa ja ihailen hautamoskeaa kaikilta suunnilta ja kaikissa valaistuksissa. Sen suorat ja kaarevat ääriviivat muodostavat yhdessä äärettömän voimakkaan, sopusuhtaisen kokonaisuuden, ja sen valkean kupoolin piirteet ovat selvät kuin valamalla valetut tummansinisen taivaan pintaan. Meistä, jotka kauvan olimme oleskelleet Tiibetissä, tuntui ilma hiostavan kuumalta, mutta mieli viilentyi katsellessa tätä hautatemppeliä, joka näytti olevan rakennettu suurista lumimöhkäleistä. Kun aurinko paahtaa pääni päällä, tuntuu niinkuin koko tämä mahtava rakennus tuossa tuokiossa sulaisi kokoon. Vaistomaisesti koettelen kädelläni marmoriseinää, ja se

on lämmin niinkuin ilmakin. Onko ehkä Schah Djahanin aikomus ollut, että näissä kupooleissa ja minareeteissa oli kuoleman kalpean ja kylmän todellisuuden leima? Joka tapauksessa tekevät ne sellaisen vaikutuksen, ettei syvempää ilmaisumuotoa surulle ja kaipuulle voi ajatella löytyväksi, eikä henkevämpää muistomerkkiä yhdellekään vainajalle. Se on kiveksi kiteytynyt suru, joka kestää halki vuosituhansien, ja vaikka se kerran menisi raunioiksi, laulaisi tuuli silloinkin vielä Tadsch Mähälin kaatuneissa torneissa ja sortuneissa kupooleissa samaa valittavaa säveltään, joka nyt kuuluu korviimme sypressien korkeista latvoista. En voi muistaa, että koskaan mitään rakennusta katsellessani olisin tuntenut syvempää vaikutusta kuin täällä, ellen ehkä Persepoliksen raunioilla; mutta ne olivat muistot Xerxeen ja Dareijon ajoilta, jotka silloin mielessäni pyrkivät etualalle, kun taas henkilöt täällä jäivät itse muistomerkin rinnalla taustalle, muistomerkin, jonka katselemiseen ei koskaan voisi kyllästyä. Kun siitä riistää katseensa irti, tapahtuu se siinä toivossa, että kerran saisi tulla uudestaan katselemaan sitä. Minä ymmärrän hyvästi sen vanhan, valkeahapsisen englantilaisen, jonka vaunut seisattuivat puiston ulkoportille juuri kun minä astuin siitä ulos; hindulainen palvelijani tervehti häntä niin kohteliaasti, että minä kysyin uteliaana, kuka hän oli; en muista enää hänen nimeään, mutta kuulin, että tämä englantilainen on noin kolmekymmentä vuotta joka talvi tullut Intiaan nähdäkseen vaan yhä uudestaan Tadsch Mähälin.

Väsyneinä voimalliseen valoon moskean ulkopuolella, astumme vihdoin sen holvien alle; meitä kohtaa jylhä pimeys, mutta se valkenee pian epämääräiseksi hämäräksi, joka hiipii pitkin marmorimuureja ja katoo korkean kumukaton alle. Täällä kohoaa hiljaisen vakava tunnelma korkeimmilleen. Salaperäinen hämärä, haudan hiljaisuus, ihmeteltävä laki päämme päällä — kaikki vaikuttavat sen, että tuntuu kuin olisimme siirtyneet vallan toiseen maailmaan, johonkin hyvin etäälle puiston sypresseistä, kauvas Djumnasta ja sen sameasta vedestä, kauvas Agrasta metelöivine katuineen. Mestarillisesti ja äärettömällä taiteellisella

vaivannäöllä muovatun marmoriaitauksen sisässä ovat Schah Djahanin ja hänen lempipuolisonsa hautaholvit. Hän oli itse ajatellut itselleen leposijaa toiseen paikkaan, mutta haudattiinkin sentään tähän samaan moskeaan, joka alkujaan oli aijottu vaan yksinään Muntas-i-Mähälille.

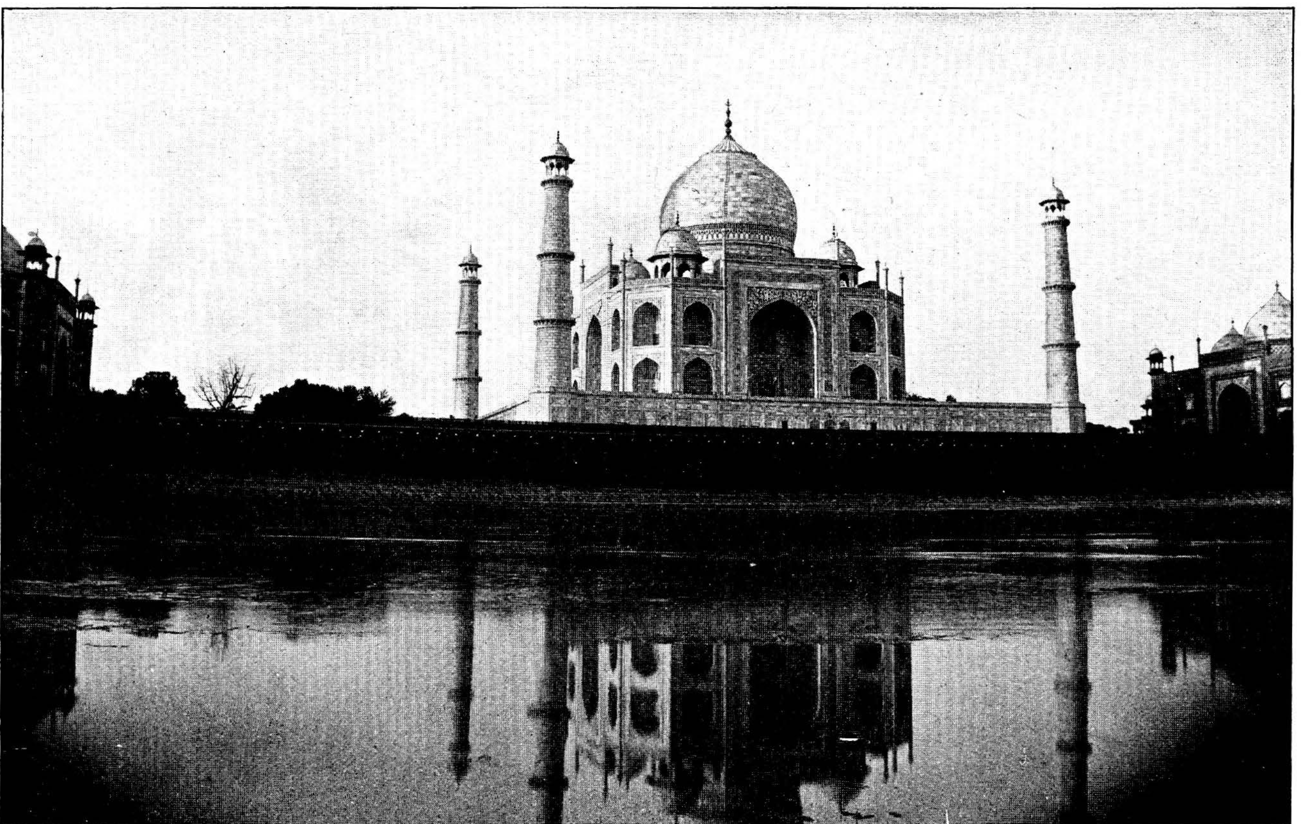
Ihmeellinen asunto! Jokainen kiven kappale tuntuu kuiskaavan »memento mori». Siellä on mieluimmin äänettömänä,

Tadsch Mähäl puistosta päin nähtynä.

sillä on kuin puheellaan häiritsisi niitten rauhaa, jotka siellä ovat etsineet ja löytäneet levon. Opastani vaan eivät liikuta sellaiset tunteet, sillä hän päästää voimakkaan huudon, antaakseen minun kuulla moskean ihmeellistä kaikua. Se remahtaa ensin terävästi ja kylmästi seinästä seinään, nousee sitten epävarmana ja värisevänä kumua kohti, heikkenee ja hukkuu lopulta niinkuin kaukaiseen etäisyyteen. Ja kun se on kadonnut kuuluvistamme, ympäröi meitä taas haudan ylevä hiljaisuus.

* * *

Tadsch Mähäl virran puolelta.

Jos tahtoisi syventyä Benaresin salaisuuksiin, ei siihen riittäisi yksi ihmisikä. Minä voin uhrata siihen ainoastaan yhden päivän. Ja se päivä oli niinkuin käynti teaatterissa, jossa näyteltiin kappale, jonka vertaista en ikänäni ollut nähnyt. Eräässä puistossa olevasta hotellista kaupungin ulkopuolella ajoin sisään tähän braamalaisen opin polttopisteeseen, jossa hindulaisten uskonnollinen elämä sykkii voimakkaammin kuin missään muussa paikassa koko Intiassa. Yhtenäinen ihmisvirta vyöryy sen kaduilla; hieveröiltä ja heikoilta näyttävät ne rotevien anglosaksilaisten rinnalla, mutta useimmin ovat heidän piirteensä miellyttävät ja puhtaat, heidän kaikki raajansa sopusuhtaisesti varttuneet. Heidän kasvonsa, käsivartensa ja säärensä kiiltävät kuin vaski, heidän pukimensa ovat keveät, enimmäkseen valkoset, mutta myöskin punasia näkee. Pian tulee kadulla liian ahdasta vaunuillemme ja me nousemme kävelemään meluavan kansajoukon sekaan. Kahden puolen on korkeita, outoja rakennuksia, joitten verhottujen ikkunain takaa me aavistamme hindulaisen perhe-elämän salaisuuksia, mutta alakertain pimennossa, katulian tasalla on rivittäin avonaisia kauppahuoneita ja niitten edustalla vallitsee sanomaton tungos; ne ovat kaikki järjestetyt ammattien ja tavarain, s. o. kastien mukaan. Poikkeemme siitä sivulle ahtaaseen kujaan, joka vie meidät Kultaiseen temppeliin. Sen kullalla katetut pagoodit, jotka ovat suppeitten, terävähuippuisten pyramiidien näköiset, kimeltelevät auringon paisteessa, ja niitten keskellä on Siva jumalan kaivo, jonne kaikki Benaresissa kävijät kantavat uhrilahjojaan. Se on hindulaisten tärkeimpiä pyhättöjä ja sen suojaksi on rakennettu pylväitten kannattama katto. Kaksi bramiinia astuu kohteliaasti esiin ja kieltää minua menemästä liian lähelle. Eikä siinä suurta vahinkoa tullutkaan, sillä sen salaperäisestä syvyydestä, johon pyhissäkävijät lakkaamatta viskaavat keltaisia kukkavihkoja ja köynnöksiä, nousee tukahduttava löyhkä. Temppelipaikalla astuskelee ihmisten seassa myös pyhiä lehmiä, lihavia ja pulleamahaisia kaikista niistä mehukkaista uhrilahjoista, joita uskovaiset tunkevat niitten suuhun; nekin ovat jumalallisia olentoja, joita hartaudella palvellaan.

Ahdinko on kauhea ja päätä alkaa pyörryttää temppelin pilaantunut ilma, jonka märkänevät kukat ja ennen kaikkea pyhän lannan tuoksu tekevät sietämättömäksi hengittää. Seinivieret ovat täynnä alastomia ja inhottavan näköisiä fakiireja, joitten raajat on väännetty mitä kummallisimpiin asennoihin ja jotka ovat hieroneet ihoonsa niin paljon valkeata tuhkaa, että ovat aivan kuin haudasta kaivetut ruumiit.

Pian me lähdemme sieltä pois raittiimpaan ilmaan ja riennämme apinatemppeliin. Ovella istuu bramiini myömässä hedelmiä ja ohria, ja ostettuamme häneltä niitä tavallista suuremman varaston, astumme hetkeksi parin sadan apinan seuraan, jotka ovat puolijumalia nekin. Minusta näyttävät ne pitävän erityisesti, kiipeevät jalkojani ylös ja iskevät kaikin käsinsä niihin herkkuihin, joita heille tarjoon; ne nauravat ja murahtelevat tyytyväisesti, rypistelevät silmiään ja otsaansa ja näyttävät sekä vakavilta että hullunkurisilta, aivan kuin tietäisivät jumalallisen voimansa. Näillä apinoilla on omat juhlapäivänsä ja silloin kertyy niitten temppeliin suunnattomat määrät suuhun pantavia lahjoja. Eivät ne kuitenkaan ole aivan pysyväisiä erakoita siellä. Aamusin lähtevät ne tavallisesti joukolla ryöstöretkelle kaupunkiin, jossa niitä näkee uteliaina kiipeilemässä katoilla ja puutarhojen muureilla.

Vielä vapaammiksi pääsemme kaupungin epäterveellisestä ilmasta, kun illalla vuokraamme veneen ja lähdemme soutelemaan pitkin Gangesta. On mahdotonta kuvata Benaresin omituista, kokoon ahdettua rakennusryhmää, joka kaarena kohoo virran vasemmalla rannalla niinkuin amfiteaatteri; valokuvista saa siitä paremman käsityksen. Rantalaiturit ovat rakennetut porrasmaisesti eri vesikorkeuksia varten ja niillä kihisee ruskeanaamaisia hinduja kymmenin tuhansin keveissä puvuissaan, palvelemassa jumalallisen joen pyhää vettä. Saadakseen kuolla Gangeen rannassa matkustaa vuosittain suuret joukot vanhoja ja sairaita hinduja Benaresiin, ja kun he tietävät, että heidän tuhkansa viskataan sen sameihin laineihin, saattavat he levollisesti nukahtaa viimeiseen uneensa. Niissä kohdissa, missä rantapengermä

on jyrkin, on ruumiinpolttajilla työpaikkansa. Minäkin satuin soutumatkallani kulkemaan sellaisen kohdan ohi, juuri kun siinä pestiin valkeaan raitiin käärittyä ruumista; sitten se nostettiin roviolle ja tuli sai tehdä tehtävänsä; ainakin tuli vainaja perin pohjin paistetuksi, mutta tuhkaksi hän ei muuttunut, sillä polttajat näkyivät säästävän puita; jäännös viskattiin jokeen gaamien syötäväksi.

Hiljaa lipuu veneemme pitkin rantaa, jossa tämä elävä panoraama vierittää yhä uusia kuvia ja ryhmityksiä eteemme. Vanhuksia, keski-ikäisiä, miehiä, naisia, tyttöjä ja poikia kuhisee portailla ja kulkee astioineen ammentamassa joesta tuota pyhää ja terveyttä tuottavaa vettä. He juovat sitä, he pesevät siinä vaatteensa, he huuhtovat sillä itsensä, karkoittaakseen tauteja ruumiistaan ja saadakseen voimaa. Istuipa eräskin poika ja joi joesta vettä aivan pesussa olevan ruumiin vierestä; heillä tuntuu olevan rajaton halveksuminen kaikkea sitä kohtaan, jota me nimitämme tartunnaksi.

Rannasta pistää jokeen puisia siltoja ja laitureita, ja niillä istua kyhjöttää päivät umpeen bramiineja suurien, sienen näköisten aurinkoverhojen alla, syventyneinä uskonnolliseen mietiskelyyn — jos siksi voi kutsua heidän omituista touhuaan, jolla he tahtovat esittää Vischnun viittäkymmentä ilmestysmuotoa, tai jonkun muun jumalan vieläkin useampaa lihaksitulemista. Tämä kaikki tapahtuu sormiliikkeillä, he lyövät niitä vastakkain, painavat niillä kasvojaan, tai koskettavat niillä jotakuta muuta ruumiinsa yläosaa; liikkeet käyvät hyvin nopeasti ja varmassa järjestyksessä, jos ainoakin niistä unehtuu tai muuten laiminlyödään, on koko toimitus pilalla. Joella on siinä myös varsin tärkeä tehtävänsä; usein näkee heidän ottavan kouraansa vettä ja viskaavan sen takaisin jokeen tai kasvoilleen. Kummallinen uskonto, joka voi tehdä tunnustajansa niin sokeiksi, että he tärväävät koko elämänsä turhaan puuhaan ja tyhjyyteen. Panteismi olisi kyllä mukiin menevää, mutta nämä iänikuiset narritemput Gangesilla, joita tehdään kolme kertaa päivässä useammat tunnit kerrallaan, vaikuttavat ahdistavasti, ja tulee sääli näitä ihmisiä,

jotka oman uskonvimmansa vuoksi ovat antauneet mitä pahimpaan orjuuteen. Mutta kaiken tämän tekevät he ilolla ja riemulla, vapauttaakseen sielunsa harhailevista vaelluksista ja sulautuakseen iankaikkisesti Braman täydellisyyteen.

Jos katselette näitä hindulaisten ottamia valokuvia, joita tässä olen tilaisuudessa näyttämään, niin voitte käsittää, että Benares täysikuun valossa on niin suurenmoinen, lumoava ja haaveellinen, että sen vertaista tuskin löytyy. Yhdessä parin ranskalaisen kanssa vuokrasin minä vielä myöhään illallakin umpinaisen veneen, jonka tasaiselle kannelle asetuimme mukavasti istumaan. Koko päivän olimme iloisesti lörpötelleet kaikenmoista, mutta tätä näkyä katsellessa tulimme sanattomiksi, ja mitä siinä olisi puhunutkaan, sillä kaikki muu tuntui tämän kuutamossa uinailevan, tarumaisen kaupungin rinnalla mitättömältä. »Soutakaa hiljaa tällä kohdalla», oli ainoa, mitä meidän tavan takaa täytyi kuiskata airomiehille, kun he liian nopeaan liidättivät meitä eteenpäin kuutamoisten pagoodien tummien varjojen ohitse, joista kaikista olisimme tahtoneet painaa lähtemättömän kuvan mieleemme. Laiturit ja portaat olivat nyt tyhjinä, ei pieninkään hiiskaus häiritse yön rauhaa, ei edes virta värähytä pintaansa, vaan soluu sekin mykkänä ja juhlallisena merta kohti niinkuin öljy. Erään korkean pengermän takaa kajastaa punertava valo ja rasvainen savu leviää joelle niinkuin huntu; siellä poltetaan ruumista; kuolleet vaan tuntuvat valvovan tässä tarumaisessa yössä, joka ei koskaan lähde mielestäni. Ja tuolla sisempänä, kuun valaisemien temppelien ja korkeitten pylväsrivien takana nukkuvat suojissaan Benaresin lapset. Oi lempeä yö, joka annat niitten raukkojen levätä päivän kurjuuden jälkeen! Niitten joukossa on kyllä useita sairaita pyhiinvaeltajia, jotka tällä hetkellä vetävät viimeistä henkäystään ja huomenna poltetaan; mutta ne muut! ovatko he voineet unohtaa, vai uneksivatko he nukkuissaankin toivottua ratkaisua ikuiseen arvoitukseensa, täydelliseksi tulemistaan Bramassa.

Yksi Elefantan luolista.

XXXIV.

Kotiin päin!

Mutta nyt minun täytyy voittaa kiusaus viipymästä itse tai viivyttämästä teitäkään kauvemmin Intiassa, tämä kirjahan on omistettu toiselle osalle suurta ja ihanaa Aasiaa. Siis ainoastaan muutama sana enää.

Junamme kiitää yhä etelämpiin ja alempiin seutuihin; kasvullisuus on jo paikotellen troopillinen ja yhä taajempia palmulehtoja tulee näkyviin. Sunnuntaina 26 p:nä tammikuuta saapui juna Calcuttan asemalle ja olemme nyt valtameren rannassa — 39 päivää sitten olimme vielä 5386 metriä, siis $5\frac{1}{3}$ kilometriä sen pintaa ylempänä. Komeat vaunut noutavat minut Government Houseeen, sijaiskuninkaan palatsiin. Lord Curzon on perheineen Barrackporen linnassa, joka on parin tunnin matkalla Huglia, erästä Gangesin suistohaaraa ylöspäin. Höyryvene kuljettaa minut sinne ja komeassa puutarhassa ottaa se mies minut vastaan, jolla nykyään on käsissään koko Intian hallitusoh-

jakset. Monta ihanaa ja katoomatonta muistoa on minulla niistä kymmenestä päivästä, jotka olin sijaiskuninkaan ja Lady Curzonin vieraana, ja ne päivät kuluivat liiankin nopeasti. Ja niitten kuluessa sain vielä useita mitä ystävällisimpiä kutsuja melkein kaikkiin osiin Intiata. Mutta minun ei sopinut unohtaa karavaania, joka kärsivällisesti odotti minua Lehissä. Kolmea kutsua en sentään millään tavoin voinut vastustaa; yksi oli vanhan ystäväni Pamiirin ajoilta, översti Mac Swincyn luo Belarumiin Deccanissa, toinen Bombayn kuvernöörin, Lord Northcoten, ja kolmas Kapurtalan Maharadjan luo, joka viimemainittu kaksi päivää piti minua vieraanaan mitä juhlallisimmalla ja loisteliaimmalla tavalla. Bombayssa asuin ehkä vieläkin komeammasti kuin Calcuttassa; asunnostani, joka sijaitsi itse Malabar Pointin huipulla, oli kolmelta taholta näköala merelle, ja samassa huvilassa oli oman kertomuksensa mukaan nykyinen Venäjän keisarikin perintöruhtinaana ollessaan vieraillut tunnetulla matkallaan Aasian ympäri. Rannattomana aukeni siitä Intian valtameri etelään, länteen ja länsipohjaan, ja päivällisten jälkeen, joihin intialaiset ruhtinaat komeissa puvuissaan usein ottivat osaa, oli minulla tapana istuutua ulkoparvekkeelle lepotuoliin, uneksia siinä ja kuunnella laineitten sointuvaa loisketta kalliota vastaan. Niitten kohinasta kuului korviini petollisen viettelevä ääni: tule kotiin! Tuolla ulkona ulapalla höyrysi matkustajalaivoja, toisia tuli Euroopasta, toisia oli menossa sinne, ja muutamassa viikossa olisin ollut kotona. Mutta minulla ei ollut oikeutta ajatella niitä, minä en saanut horjahtaa sellaiseen kiusaukseen, sillä minun tieni oli pohjoiseen päin, ja yhden kerran vielä täytyi minun samota Aasian mantereen halki.

Käytyäni Elefantan kuuluisissa kallioluolissa ja katseltuani sen haaveellisen hämärissä onkaloissa Siran, Vischnun, Rudran, Braman, Indran ja monien muitten hindulaisten jumalain kuvia, otin Lord Northcotelta pitkät jäähyväiset. Hän on nyt Austraalian kenraalikuvernöörinä — ei mistään saa selvempää käsitystä Englannin vallan voimasta ja laajuudesta, kuin ajattelemalla sitä, että tämä valtakunta voi antaa maaherroilleen kokonaisia maan-

osia, kokonaisia keisarikuntia hallittaviksi — onhan Lord Curzonkin melkein yksinvaltijas maassa, jossa on enemmän kuin kolmesataa miljoonaa asukasta!

Ja nyt riennämme takaisin pohjoista kohti. Schagdur sai Intiassa pahantapaisen kuumeen, ja hänestä täytyi minun erota Lehissä; hän itki niinkuin lapsi, kun heitin hänelle hyvästit ja kiitin monivuotisesta, uskollisesta palveluksesta. Ja yhä pohjoisempaan jatkui tieni. Valoisa ja kuuma Intia palmuineen ja pagoodeineen, tarumaisine rikkauksineen ja vieraanvaraisine ihmisineen jäi taakseni kuin ihana uni tai hämärä kangastus, ja edessäni odotti Karakorum, kietoutuneena lumipilviensä pimeään vaippaan. Niinkuin jäämerimatkustajat kuljimme me paukkuvassa pakkasessa ja sakeassa lumituiskussa tämän jylhän solan yli, joka kohoo valtameren aalloista Malabar Pointin luona 5658 metriä. Mutta minä säästän teitä kohtaloistamme ja vaivoistamme lumimaan läntisissä osissa; sielläkin jouduimme moniin tiibetiläisiin seikkailuihin, vielä tavallista kovempiin, kun meitä parhaillaan ahdisti mitä ankarin talvi.

* * *

Olemme taas Kaschgarissa, missä vanha kenraalikonsuli Petrovskij ottaa minut vastaan tavallisella hyväntahtoisuudellaan. Täällä kiitän minä kaikkia muhamettilaisia ja erkanen heistä. Turdu Baj yksin seurasi minua Oschiin ja sinne jäivät myös Malenki ja Maltjik, uskolliset koirani. Ne olivat kahleissa översti Sajtseffin pihalla, kun lähdin Andischanin rautatienasemalle, ja seurasivat minua ihmettelevin katsein, aivan kuin olisivat ymmärtäneet, että näimme toisemme viimeisen kerran.

Tjernjajevan asemalla heitin hyvästit kunnon Tjernoffille, mutta Tjerdon, viimeinen kasakoistani, ja Lama seurasivat minua yli Kaspian meren jatkaakseen matkaa kotiinsa päin Astrakanin kautta. Schereb Lama hämmästyi sanattomaksi nähdessään ensi kerran ijässään aavan meren ja suuren höyrylaivan, jonka siivet lähtivät kiertämään meitä eteenpäin. Vihdoin olin aivan yksin ja istuin junassa, joka kiiti halki laajan Venäjänmaan.

Kaikki neljä kasakkaa saivat kuningas Oskarilta kultamitalin, ja tsaarilta S:t Annan ristin sekä lahjapalkkion rahassa. Minua ilahutti suuresti voidessani vakuuttaa sekä keisarille että kenraali Kuropatkinille, että kasakkain käytös koko matkan oli ollut kaiken kiitoksen yläpuolella.

Kesäkuun 27 p:nä toi v. Döbeln minut Ruotsin saaristoon. Tarvitseeko minun kuvata tunteitani, kun vanhat tutut harmaakiviluodot kohosivat merestä näkyviini! Tai tuloani saman sataman suuhun ja samaan laituriin, josta kolme vuotta ja kolme päivää sitten olin lähtenyt ja jossa näin jälleen vanhempani ja sisarukseni, kaikki terveinä ja onnellisina!

Jo seuraavana päivänä sain mieskohtaisesti tehdä matkani tuloksista selkoa kuninkaalle, joka aina lämmöllä ja valistuneella harrastuksella, suurella auttavaisuudella ja melkein isällisellä hyvyydellä on suosinut ja edistänyt kaikkia yrityksiäni.

* * *

Ja nyt jätän hyvästi teillekin, pojat! Minulla olisi suurempi syy iloita kuin teillä, jos tällä kirjallani edes jonkun verran olisin voinut herättää teissä innostusta korkeitten unelmain toteuttamiseen. Elkää toki ikävöitkö vaan pelkkiin seikkailuihin vierailla mailla. Aasian erämaat ja lumihuippuiset vuoret ovat kyllä ihania ja suurenmoisia, mutta hengen ja aatteen maailmassa löytyy monta ihanampaa päämäärää, joihin etupäässä tulee kilvoitella. Siinä on teidän paikkanne, valon ja totuuden palveluksessa.

»On haluttomain kuiskailua moinen,
ett' liian korkea ois taisto teille,
se että ilman teitä loppuun käydään.

— — — — — — — — — — —

Horjuvaisuus, liian herkkä usko
on nykyajan nuorten mielten syöpä;
se tyhjiks' jäytää aivot aatoksista,
se voiman riistää rinnoistamme pois.»

SISÄLLYS.

Kirja sisältää seuraavat eri lehdille painetut kuvat:

Kirja sisältää seuraavat eri lehdille painetut kuvat: